

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Nová složka
(2)\Merle_Robert-Dedictvi_otcu_12-Spiknuti_a_uklady.pdb

PDB Name: Merle - DO12 -Spiknutí a úklady
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 25.9.2007
Modification Date: 25.9.2007
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Robert Merle
Dědictví otců

Spiknutí a úklady

Přeložily Jarmila Fialová a Marie Janů

ROBERT MERLE: COMLOTS ET CABALES

Knihu
SPIKNUTÍ A ÚKLADY,
dvanáctý díl
DĚDICTVÍ OTCŮ,

S láskou věnuji
svým šesti dětem,
sedmácti vnoučatům
a šesti pravnoučatům

KAPITOLA PRVNÍ

Když se v listopadu 1628 skončilo obléhání La Rochelle, tuze slavně pro naše vojska a opravdu hrozně pro ubohé hugenotské město, které vinou krutého hladu přišlo o dvě třetiny obyvatel, zmocnily se mne při vstupu do nešťastného města protichůdné pocity: na jedné straně soucit s tou spoustou mrtvol pokrývajících dláždění a soucit snad ještě hlubší s těmi na kost vyhublými, při každém kroku se potácejícími lidmi, co přežili. A na druhé straně, třebaže jsem byl, jak pravil Richelieu (který vždycky věděl všechno o všem), "na zámku Brézolles bezmála pánem" a z důvodů, které je nasnadě uhodnout, jsem se tu cítil doma, zakoušel jsem nesmírnou, hlubokou radost při pomýšlení, že se shledám s markýzou z Brézolles v jejím paláci v Nantes a že s ní a s jejím synem, který je i synem mým, se vrátím do svého orbieuského vévodství. Protože však jsem službou i srdcem patřil ke královu domu a sloužil mu v choulostivých a vždy znovu naléhavých posláních, jež mi královým jménem ukládal kardinál Richelieu, nemohl jsem se bez souhlasu svého pána s paní z Brézolles oženit, ba ani se vydat do Nantes, abych ji požádal o ruku.

Avšak ve chvíli, kdy jsem se k tomu kroku chystal, jala mne náhle pochybnost. Mám se se svými úmysly svěřit napřed Richelieuovi, nebo mám tu novinu jako prvním sdělit králi? Jeden i druhý totiž velice lpěli na projevech úcty, jež jim náležely, král proto, že v dětství byl nemilující matkou a jejími milci ošklivě sužován, a kardinál zas proto, že poté, co po veliké námaze a úsilí vstoupil do velké královské rady, bylo mu potýkat se s různými nadutci, aby tu uznali jeho místo. Nakonec mě napadl kompromis, který mě uchránil od přehmatu. Od Richelieua si vyžádám jen moudré rady, zatímco králi předložím svůj úmysl. Avšak už při prvních slovech, jichž jsem se před Jeho Eminencí odvážil, mě kardinál přerušil a sdělil mi rovnou, že Jeho Veličenstvo - které má paměť přímo zázračnou - se na pana z Brézolles dobře pamatuje, protože padl v jeho vojsku v poslední bitvě, která vyhnala Buckingham z ostrova Ré, a že podle toho, co sám slyšel o jeho vdově, je to prý dáma skvělých vlastností po všech stránkách. Takže Jeho Veličenstvo nebude proti tomu svazku určitě nic namítat, pokud je opravdu mým úmyslem jej uzavřít.

Z toho jsem pochopil, že navzdory drtivým starostem a nelidské námaze, která mu plynula z obléhání La Rochelle, našel si kardinál čas, aby získal zprávy o madame z Brézolles, a když jsem se nad tím zamyslel trochu víc, snadno jsem si představil, že výsledek pátrání na něho udělal skvělý dojem.

Když totiž zjistil, že dáma pochází z velmi dobré šlechty a je nadobře slušně zabezpečena majetkem, který spravuje dle svých nejlepších zájmů - což dokazuje i soudní proces, který vedla se svým tchánem a tchyní -, usoudil z toho, že mne nepřivede nikdy na mizinu, a já tudíž nebudu nikdy požadovat finance Jeho Veličenstva, abych si znovu naplnil svou vyprázdněnou kasu. A za druhé ho zcela upokojilo, že dáma se narodila a byla vychována v okruhu dobré venkovské šlechty, což znamená, že nikdy neokusila dvorské jedy a rozkoše a nepřipletla se mezi afektované preciózky,

kteřé jejich popletené mysli vedou k intrikám proti králi a jeho ministrové, jak to například činí vévodkyně z Chevreuse a ostatní ďábelské sukně, abych už pomlčel o královně a královně matce. Kdybych se zkrátka oženil s paní z Brézolles, nevezmu si v ní manželku, která by mohla zkazit moje přednosti ani mne poštvat proti vládní moci, jak se to, žel Bohu, podařilo princezně z Conti u Bassompiera, a to hned v okamžiku, kdy se tajně sezdali. Pokud jde o krále, kardinálem předem o paní z Brézolles zpraveného, ten střídavě pohovořil o tom, že můj úmysl zcela schvaluje, neboť "přední povinností šlechtice je postarat se o potomstvo", což byla písnička, kterou jsem slýchal často od svého otce, markýze ze Sioraku, když mě postrkoval k ženění.

Otec, pravda, z toho počínu nevyučoval rozkoše, které bych při tom mohl okoušet, král v tom však viděl pouze dynastickou povinnost, kterou sám svědomitě plnil pět šest nocí v měsíci a ve své svědomitosti zacházel tak daleko, že královnu někdy před úsvitem počil až dvakrát po sobě, což bylo známo hned na druhý den zásluhou komorné, která bývala toho královského skotačení svědkem a patřilo k jejím povinnostem informovat o tom královského lékaře Bouvarda, jenž to pak sdělil královně matce, a ta to sdělila celému dvoru.

Ludvíkovo úsilí bylo o to záslušnější, že až dosud bylo bezvýsledné, neb královně se nepodařilo donosit do konce žádné z jejích čtyř těhotenství, takže chudinka zoufala při představě, že by po králově smrti neznamenal vůbec nic, kdyby neměla dědice, který by z ní nástupem na trůn udělal všemi uctívanou královnu matku. Ale ještě hlubší bylo zoufalství Ludvíkovo, i když je nedával příliš najevo, při pomýšlení, že nebude-li mít syna, nastoupí po něm jeho bratr Gaston, o němž měl jen velmi nevalné mínění, a to ne bezdůvodně.

Abychom se však vrátili k naší věci; král mi dal své nihil obstat, svůj souhlas, jak k chystané svatbě, tak k cestě do Nantes. K té poslední však nedošlo, protože den před plánovaným odjezdem, právě ve chvíli, kdy jsem se dooblékal, uslyšel jsem na brézolském dvoře rámus přijíždějících vozů, a když jsem vyhlédl z okna, uviděl jsem před branou honosný kočár a dva tři velké cestovní vozy, žádající, aby jim byl uvolněn vjezd. V tom okamžiku už od koníren přibíhal Hörner se svými Švejcary v plné zbroji, patrně aby se návštěvníků zeptal, který čert je přivádí na návštěvu v tak časnou ranní hodinu. Sám jsem byl tuze udiven a nedokázal jsem uhadnout, jaký je důvod té nečekané návštěvy. Když jsem však spatřil, jak Hörner, místo aby tasil meč, smeká klobouk a hluboce se návštěvě klaní, prudce se mi rozbušilo srdce a jen tak v kabátci, bez pláštíku a bez klobouku jsem vyběhl na zámecké schodiště a stanul na jeho vrchu právě v okamžiku, kdy první kočár, mnohem zdobenější než ty, které následovaly, zastavil pod schodištěm. Uviděl jsem erb na kočárových dvířkách, i seběhl jsem dolů, div jsem si nezlámal vaz, právě ve chvíli, kdy kočár slezl z kozlíku a otevíral dvířka kočáru. Tu se zjevila paní z Brézolles, zářící úsměvem. Když lokaj přichystal stupátko, jala se z kočáru vystupovat, přesněji řečeno soukat se ven, což jí stálo hodně námahy vzhledem k objemu její vyztužené sukně. Nakonec se to však zdařilo: paní z Brézolles položila roztomilou nožku na zem a podala mi ruku. Když jsem ji líbal, řekla mi tichým, něžným hlasem:

"Ráda se vracím na své letní sídlo, pane, a ještě raději se tu s vámi shledávám. A tady máte svého syna," dodala šepem. "Nedávejte na sobě nijak znát své pohnutí."

Z téhož kočáru pak vystoupila kojná, která to milované dítě nesla jako Nejsvatější svátost, chlapečka, který podle matrik nanteské katedrály byl pohrobkem pana markýze z Brézolles, ve skutečnosti však byl synem mým, jak jsem o tom vyprávěl v předešlém díle svých Pamětí.

Tahle kojná, které jsem v té chvíli nevěnoval pozornost, protože jsem měl oči jen pro svého syna a srdce pro jeho matku, se časem stala v brézolské domácnosti tak významnou, že vám o ní musím to hlavní povědět hned teď, než přejdu k událostem důležitějším.

Příroda tu milou osobu štědře obdařila poprsím, které bylo zároveň jejím jménem a její živností, neboť, jak jsem se dozvěděl později, za svého mladého a bujarého života nedělala nic jiného, než že kdykoli si nějaká velká dáma žádala jejích služeb, dala se honem svým manželem obtěžkat, aby rodila skoro současně s onou dámou, a protože měla tak vydatné "mlékárny", uživila snadno dítě své paní i novorozeně vlastní. Byla teď u šestého potomka a za každého dostávala od svých zaměstnavatelek malou doživotní rentu, ovšemže mimo plat za současné dobré služby. Jmenovala se Honorina, což znamená ctěná, a určitě i podle svého mínění ctěná a vážená být měla, neb ji Stvořitel obdařil tou výjimečnou schopností; i jinak to byla pěkná, zdravá ženská s jiskrným okem, červená jako jablíčko a se širokým úsměvem nad zdravým chrupem. Zdálo se mi, že se těmi svými životadárnými zdroji nemálo pyšní, jako by se pokládala za nějakou kněžku, od níž se neočekává, že bude stydlivá, protože jakmile kojeneček začal vřískat, neváhala se rozepnout, ať už přihlíželo sebevíc lidí. A když utišený malý křikloun hladově nasával, nespokojila se tím, že by mu dvěma prsty přidržovala bradavku u úst, ale celou rukou prs něžně laskala a potichu si pochvalovala jeho vydatnost.

"Promiňte, příteli, že vás opouštím tak brzy," řekla paní z Brézolles, když jsme došli na vrch schodiště, "ale spěchám a běžím do svých komnat, abych se osvěžila a upravila. Budete tak laskav a přijdete za půlhodinku za mnou do mého malého kabinetu, kde nechám prostřít, abychom spolu posnídali mezi čtyřma očima?"

A nedovedl bych popsat výraz očí, které ke mně na odchodnou obrátila, i když ten pohled byl velice krátký, neboť z ostatních kočárů už vesele vyskákali komorné a sluhové a vyběhli po schodech, zpomalivše jen, aby se mi poklonili až k zemi, protože ve mně už viděli svého budoucího pána. Tu se po mém boku objevila paní z Bazimontu a do toho vrabčího hejna vnesla pořádek: několika stručnými rozkazy přidělila každému pro následující hodinu jeho úkol. Když takto splnila své povinnosti správkyně, složila mi jakousi polopoklonu, protože jí věk nedovoloval shýbnout se hlouběji, a řekla mi se slzami štěstí v očích:

"Monseigneur, zdaž to pro vás a pro nás všechny není nádherný den?"

"Nepochybně, madame," přisvědčil jsem, věda, jak velmi ráda má oslovení "madame" vzhledem k tomu, že není urozeného původu a že je partikule "z" připojena ke jménu neprávem, protože Bazimont je jen název statku, který koupil její nebožtík muž.

"Smím se vám nyní doporučit, monseigneur?" pokračovala správkyně. "Neboť nestačí rozkazy udílet," mudrovala

vážným hlasem, "ale je třeba i dohlédnout, aby byly vykonány..."

S tím jsem souhlasil, když tu se vedle mne objevil kapitán Hörner a žádal si mých rozkazů.

"Co je to za lidi?" zeptal jsem se ho a ukázal na eskortu paní z Brézolles.

"Švejskáři, monseigneur, stejní Švejskáři jako ti, co mají čest vám sloužit."

"A co jejich koně?"

"Uštvání a dva či tři ztratili podkovy."

"Je tedy třeba dát jim přístřeší na den a noc, než je paní z Brézolles vyplatí a pošle pryč, aby mohli ošetřit koně, nakrmit je, nechat je odpočinout a okovat. Jací se ti lidé zdají tobě, Hörnere?"

"Jsou to Švejskáři," odpověděl Hörner, jako by to samo bylo zárukou všech ctností.

"Takže s nimi jednej podle jejich zásluh. Nešetři na mase ani na víně, víno však podávej jen s mírou."

"Dohlédnu na to, monseigneur."

Odebral jsem se do svého pokoje, samým štěstím se vznášej nad zemí, a sundal kabátec, abych se oholil, když tu někdo zaklepal, a když jsem otevřel dveře, objevil se Mikuláš z Cléraku.

"Potřebujete teď svého podkoního, monseigneur?"

"Nikterak, rytíři. Jen se vrať domů. Tvá krásná choť se bez tebe unudí k smrti."

"Ach, Jindřiška, monseigneur," řekl Mikuláš, šťasten, že o ní může promluvit, "Jindřiška se chvěje obavami z návratu paní z Brézolles. Obává se, že se jí nezalíbí."

"Zbytečné obavy, rytíři! Zalíbí se jí nepochybně a ty neotálej a běž jí to říci."

"A dovolí mi monseigneur dodat ještě slovo?"

"Poslouchám tě."

"Paní z Bazimontu mě požádala, abych vám vyřídil, že děťátko teď spí na prsou své kojné a že je můžete vidět až po obědě."

Pak, po další pokloně, mne Mikuláš opustil a já si začal mydlit tvář, abych ji sám seškrábal břitvou; tento úkon jsem totiž nikdy nesvěřoval bradýři, ježto mě v mých mladých letech jeden z těch šibalů pořežal. Poté jsem se jal kadeřit si vlasy v naději, že čas strávený takto kráslením sebe sama zkrátí nekonečnou dobu, která mě dělí od mé krásy. Nic to, žel Bohu, nepomohlo, protože péče, kterou paní z Brézolles věnovala své úpravě, trvala daleko déle a byla bedlivější než ta, kterou jsem věnoval já sobě. Minutu po minutě uplynula tedy ještě nekonečná hodina, než se objevil pan z Vigneuille a ohlásil, že jeho paní mne očekává ke snídani ve svém kabinetě.

Ubohý maggiordomo se mi za řeči zdál velmi unavený dlouhou cestou z Nantes do Svatého Jana na Pískách. Ačkoliv stále ještě nosil po boku meč, teď už zcela neužitečný, vypadal mnohem bělovlasější a třaslavější než před několika měsíci, když tenkrát odjížděl z Brézolles. Jeho sešlost mě dojímla, i pomyslil jsem si, že je svědectvím dobroty srdce jeho paní, když mu dovoluje ještě sloužit, zatímco většina panských domů by ho byla dávno odeslala do trpkého osamění kláštera, aby tam čekal na konec svých pozemských dnů.

Stůl v kabinetu paní z Brézolles byl velmi hezky prostřený, určitě podle jejích příkazů, neb zdobila ráda každou maličkost a uměla z ní udělat pravé umělecké dílo. Ale třebaže ta elegance přitahovala můj pohled a dojímla mne, jelikož se jí podobala, nemohl jsem odtrhnout oči od dveří její ložnice, neb jsem se nemohl dočkat, kdy se otevrou. V mém čekání však nebyla netrpělivost, protože jsem věděl, že paní z Brézolles mě nenechává čekat úmyslně, neboť nepatří k dvorským preciózkám, které muže trápí hranou lhostejností a pozdními příchody, sotva se nešťastník chytí do jejích sítí.

Snídaně na Brézolles jsou obvykle velice prosté, slouží jen k tomu, aby ukončily noční půst, ale nezaplní přes míru žaludek: skládají se z bylinného čaje nebo mléka podávaného s namazaným chlebem, někdy i se zavařeninou. Avšak toho rána bych se byl ochotně postil dál, ježto jsem lačněl jen po své návštěvnici, která však byla zároveň mou hostitelkou. Konečně se tedy objevila, čelo umyté chladnou vodou, vlasy hezky nakadeřené, oči, rty a tváře krásně nalíčené, a sotva tu byla, štíhlá a oblá, všechno se náhle rozjasnilo, i to šedivé nevlídné a zamračené počasí za oknem s kapkami deště.

"Jak ráda vás zase vidím, pane! A jak se mi ten čas bez vás zdál dlouhý!"

S těmi slovy ke mně vztáhla ruku, již bych byl v polibcích nejraději snědl, jak velmi jsem lačněl po té, která mi ji podala, kdyby mne nezdrželo slušné vychování, a mé srdce tlouklo přitom jako o závod, takže jsem nemohl ani promluvit.

Naštěstí tu však jsou konverzační banality, užitečné ve všech případech, ať už člověk nemá vůbec co říci, či toho má na srdci příliš mnoho, a ty nám teď přišly na pomoc, když jsme tu seděli sami tvář v tvář, vyměňovali jsme šije po většinu snídaně, kterou jsme pojídali roztržitě oba, a ty omleté nicotnosti, které mají význam jen proto, že vůbec nic neříkají, znamenaly pro naše ucho jakýsi uklidňující zvuk.

Po celou dobu toho zdvořilého štěbetání jsem na paní z Brézolles hleděl zanícenými zraky. A ani ona něžnými pohledy a nývými výrazy tváře nešetřila. Ježto však jsem znal její odhodlanou povahu, nepochyboval jsem, že to bude ona, kdo nače řeč o tom podstatném. Což skutečně udělala, taktně a lehce, a svá slova, míněná zcela vážně, obalila podle svého zvyku žertovným tónem.

"Ve chvíli, kdy král povýšil vaše hrabství na vévodství a pairství, pane, napsal jste mi velice krásný dopis, který jsem si čítala stále znova, takže už jsem jej uměla nazpaměť a mohla jsem si jej přeříkat, a kdykoliv jsem měla chuť, vybavit si jej v paměti. Psal jste v tom listě, že jakkoli jste svému povýšení na vévodu tuze rád, budete se velmi snažit, abyste nepropadl samolibosti, povýšenosti a pýše, a svému okolí se tím nezprotivil. Nedovedu vám ani říci, příteli,"

pokračovala paní z Brézolles s úsměvem, "jak velmi jsem obdivovala, a obdivuji dosud, tuto vaši zářivou skromnost."

"Ta ‚zářivá skromnost‘ je nepochybně nesmírně vynalézavé slovní spojení, madame, obsahuje však, jak to cítím, i jistou výtku na mou adresu."

"V žádném případě, pane! Je to chvála. Znamená asi tolik, že je-li člověk tím, čím jste vy, je nesmírně těžké zůstat

skromným, aniž by v tom, ovšem neprávem, byl cítit jistý stupeň strojenosti."

"Vy, madame, musíte být buď čarodějkou, či kouzelnicí, když jedním slovíčkem dokážete změnit výčitku v květ pochvaly. Přesto však na stonku toho květu cítím trn: a to slovo ‚strojenost‘."

"A když ten trn odstraním cvrknutím nehtu, budeme přáteli tak jako předtím?"

"Já, madame, jsem vaším přítelem nikdy být nepřestal."

"A pokud jde o mne, pane, pak doufám, že jím budete ještě víc, vyslechnete-li laskavě to, co se chystám vám říci."

"Jen mluvte, madame! Jsem celé ucho, upínám se k vám s tím nejpozornějším pohledem i srdcem."

"Jaká škoda, že jste v tom výčtu vynechal hmat, pane...!"

"Ten byl obsažen zcela samozřejmě."

"Vřelý dik, pane! Když jste ve svém dopise prohlašoval, že nechcete své okolí odpuzovat povýšeností, vyjmenovával jste ty, kdo to okolí tvoří - mí přátelé, mí příbuzní -, a dodáváte: nade vše a přede vším ty, které na světě miluji nejvíc - svého syna a tu, která mi ho dala. Vzpomínáte si na ta slova? A vyjadřují to, co cítíte i dnes?"

"Naprosto přesně."

"Takže vám, příteli, nemůže uniknout, že si ta věta žádá jisté pokračování."

"Ovšem, samozřejmě."

"Je to totiž vyznání lásky, které však není rovnou žádostí o ruku, i když se tomu dost blíží. A právě tohle je to, co mi vadí, pane. Proč ten pouhý náznak, proč ta zdrženlivost? Což si svými city ke mně nejste jistý? Nepřibližujete se ke mně o krok s tím, abyste mohl zase couvnout? Anebo si tak zajišťujete úniková vrátka?"

"Má drahá," namítl jsem živě, "dovolte mi říci to hodně nahlas: pochopila jste to zcela chybně. Zdrženlivost, na niž si stěžujete, byla v tom dopise výrazem rezervovanosti a možná přehnaných ohledů. Když jsem vám oznamoval své povýšení ve šlechtickém stavu, nechtěl jsem, abyste si pomyslela, že jako vévoda jsem si příliš jist vaším svolením."

"Tahle zdrženlivost je vám jen ke cti, milý příteli."

"Tak to není, má drahá. Můžete v tom třeba spatřovat jen výsledek mé ‚zářivé skromnosti‘."

Tomu se vesele zasmála a po její krásné tváři se rozhostila přátelská vstřícnost, načež zpola žertem, zpola rozechvěle pokračovala:

"Takže mě máte rád, pane."

"Je to tak, madame."

"A chcete mne požádat o ruku."

"Nepochybně."

"Tak proč jste, prosím vás, o ni už nepožádal?"

"Ale což jsem to právě neudělal?" zeptal jsem se v úžasu.

"Ani nápad. Až dosud jste jen odpovídal na mé otázky. Teď byste se měl vyslovit sám o své vůli."

"Ale madame," namítl jsem, "není to trochu nesmyslné trvat do té míry na obřadu?"

"Pane," odpověděla mi s rozkošným úsměvem, "ačkoliv máte se ženami tuze bohaté zkušenosti, stejně je ještě dobře neznáte. Nedovedete si představit, příteli, tu niternou, rozechvělou radost, která se jich zmocní, když šlechtic, jehož již dlouhá léta milují, jim řekne rovnou: Má milá, miluji vás a chci se s vámi oženit."

"Promiňte, madame, ale nebyla by ta žádost trochu opožděná? Což jsme spolu už neudělali syna?"

"To s tím nemá nic společného. Stejně bych vás mohla ještě odmítnout."

"Co tohle má znamenat, madame?"

"Prosím vás, pane, už se nehádejme a udělejte, pěkně vás prosím, co chci!"

"Udělám to, protože si to přejete, madame. Přiznávám však, že si při tom budu připadat poněkud směšně."

"Ale právě ta trocha směšnosti mě velice dojde, pane."

"A ke všemu se mi ještě posmíváte, vy čertovo kopýtko! Nu což, co jsem si navařil, musím sníst. Mám k tomu, abych se vyjádřil, také vstát?"

"To by podle mne nestačilo. Nejlépe by bylo k tomu pokleknout."

"Vy možná, madame, nevíte, že vévoda a pair pokleká jen před králem či před královnou."

"Což nejsem vaše královna?"

"Ovšemže jste, kralujete celému mému srdci. Ale znamená to, že chcete vládnout i v mém domě? Což nevíte, že takový muž, jehož žena nosí doma kalhoty, je všem pro smích?"

"Ale ne, pane! Z takového těsta já nejsem. Od chvíle, kdy pronesete to, co od vás žádám, budu ve vašem domě, pro vás a navždycky, vaší pokornou, poslušnou a oddanou služebnicí."

"V to chci doufat, madame."

Na to jsem se zvedl ze svého křesla, přistoupil jsem k paní z Brézolles a s hlubokou poklonou, aniž jsem se ovšem dotkl kolenem země, jsem pronesl s nejhlubší vážností:

"Miluji vás celým svým srdcem, madame, a uděláte ze mne toho nejšťastnějšího muže na světě, když mi dáte ruku, o níž vás žádám."

"Zde je!"

Byl to však jen způsob řeči, protože ve skutečnosti vstala, vrhla se mi do náruče a zasypala mi obličej polibky, aniž vynechala jediný kousíček, a tiskla se ke mně celým tělem, což mě současně plnilo blahem i připravovalo o dech.

* * *

Když se král od kardinála dozvěděl, že paní z Brézolles se vrátila do svého zámku do Svatého Jana na Pískách, vzkázal mi po panu z Guronu, že chci-li se s ní oženit v kostele v Surgères, byl by král rád, kdyby k tomu mohlo dojít nejpozději

jedenáctého listopadu, protože on sám musí odjet třináctého do Paříže. A dodal, že vzhledem k tomu, že se chce mé svatby účastnit a být mým svědkem, byl by rád, aby mše byla krátká, neb v tom zmatku před odjezdem bude mít málo času. Dvanáctého však už bude mít volněji, i přál by si, abych mu toho dne vévodkyni z Orbieu představil blíže než v kostele, aby ji mohl přijmout u svého dvora. Měl jsem se s ní tedy toho dne dostavit úderem jedenácté hodiny.

Když to uslyšela moje dáma, byla zároveň velmi polichocená a velmi znepokojená.

"Pane Bože!" zvolala, "co si jen slušného vezmu na sebe, když na nic už není do jedenáctého čas?"

"Má drahá," namítl jsem, "ježto se vdáváte jako vdova, oblékat se jako nevěsta by se neslušelo: bude stačit, když si obléknete své nejlepší šaty."

"Stejně je potřeba šaty upravit," odsekla mi rychle. "Což nemůžeme svatbu oddálit aspoň o den?"

"Má milá," řekl jsem v úžasu, "to podle vás mám říci králi, aby svůj odjezd o den oddálil, že si potřebujete upravit šaty?"

"A proč ne?" Hned se však dala do srdečného smíchu, vrhla se mi do náruče a smála se dál se rty na mém krku.

Přání vyslovené králem je totiž nejzdvořilejší formou příkazu, takže jsme s Kateřinou měli jedenáctého listopadu svatbu v kostele v Surgères; posvětil ji tamní farář almužník a byla to ta nejkratší z možných mší, král odešel hned poté, co zaznělo *Ite, missa est*. Obřadu byli přítomni vévodové, ministři i maršálové.

Zprvu mne udivilo, že mezi maršály byl i Bassompierre, protože od počátku obléhání se ke mně choval tuze chladně a odtažitě. Jeho přítomnost na mé svatbě se však dala dobře vysvětlit skutečností, že král, připravuje se na cestu, Bassompierre požádal, aby mohl být jeho hostem na Laleu, kde ho maršál přijal se vši nádherou. Usoudil jsem z toho, že se maršál pod vlivem své manželky a ostatních ďábelských sukní stavěl proti králově a kardinálově politice, a tudíž i proti obléhání La Rochelle, a nepřál si, aby obléhání uspělo, teď však se smířil s osudem a snaží se znovu si krále naklonit jednak velkorysým pohostinstvím, jednak přítomností na svatbě jednoho z nejvěrnějších služebníků Jeho Veličerstva. Zkrátka řečeno stal se znovu mým přítelem, protože královské vojsko dobylo La Rochelle. Je to smutná pravda, milý čtenáři, ale Angličané mají takové pořekadlo: "Nic nejde tak k duhu jako úspěch."

Protože Ludvík neběhal za ženskými jako jeho otec, sukničkář Jindřich, a také protože měl jisté potíže, aby naplnil manželství s Annou Rakouskou - jak o tom kdysi nuncius diskretními slovy informoval papeže -, opakovaly naše dvorské klepny a tlachalové s chutí, i když šeptem, že Ludvík nemá rád ženy.

Bylo by spravedlivější říkat, že neměl rád svou matku Marii Medicejskou, která mu byla spíš zlou macechou, jak už jsem tu uváděl, poněvadž ho při každé příležitosti ponižovala, sužovala a zahanbovala všemi způsoby, takže příležitostně proti němu zvedala i zbraně.

A naneštěstí si Ludvík nemohl o nic víc pochvalovat ani Annu Rakouskou, která od první chvíle svou novou vlast zrazovala a později byla otevřenou manželovou nepřítelkyní, účastnic se spiknutí proti němu. Takže měl-li by Ludvík o ženách soudit podle matky a podle manželky, dalo by se dobře pochopit, že na půvabnější polovinu lidstva hledí s nedůvěrou a tísní.

Ale tak tomu nebylo. Dokazuje to velká láska, již v něm o pár let později vzbudily "modré oči plné ohně" slečny z Hautefortu, láska, která však zůstala platonická pro nezviklatelnou královu zbožnost.

Pokud jde o Laleu, když jsme se tam toho dvanáctého listopadu s Kateřinou z Orbieu odebrali, tak jak si Ludvík přál, zdálo se, že král není nijak lhostejný k půvabu a kráse mé manželky. A ačkoliv, jak říkal od dětství, nebyl žádný velký řečník, byl okouzlující a zdvořilý, nazýváje ji svou "sestřenkou", což je po pravdě, jde-li o vévodkyni, oslovení odpovídající dvorskému protokolu, na něž nezapomněl, ani když psal paní z Rohanu, ačkoliv to byla ona, kdo podněcoval hugenotskou vzpouru v hradbách La Rochelle.

A třebaže naše rozmluva byla krátká, při této příležitosti "sestřenkami" ke Kateřině nijak nešetřil, takže když jsme se rozloučili a vycházeli z Bassompierrova domu, byla má malá vévodkyně v sedmém nebi, ani se nedotýkala země.

"Slyšel jste to, příteli?" zeptala se rozechvělým hlasem, sotva se vedle mne usadila v kočáře. "Král mne jmenoval sestřenkou, a to ne jednou! Já vím! Řeknete mi, že je to podle dvorských pravidel! Jenže já jsem myslela, že to se týká pouze starých vévodkyň z velmi starých rodů, žijících u dvora! Ale říkal tak i mně! Malé venkovance, narozené a vychované v Nantes, které je sotva pětadvacet let! A král mi říká „sestřenko“! Není to úžasné? Pane Bože! Když si pomyslím, že mi tolikrát říkali a stranou šeptali, že se chová drsně a škrobeně! Ale vždyť je to právě naopak! Až do své poslední chvíle si budu pamatovat, jak laskavě mě přijal u svého dvora."

"Král je skutečně drsný a strohý, když je třeba pokárat spiklence, vzbouřence a zrádce, a Bůh ví, že se jimi toto nešťastné království jen hemží. A pokud někteří z nich okusili Bastilu či přímo kata, vězte, že si to stonásobně zasloužili. Ale těm, kdo mu slouží věrně a oddaně..."

"Tak jako vy, příteli drahý..."

"...těm Ludvík dokazuje, že je obdařen ctností stejně krásnou jako vzácnou: umí být vděčný. A k těm, které jsem jmenoval, se projevuje nepochybně přátelsky, i když se mu například stane, že se na kardinála mračí a vyčíní mu, ačkoliv mu kardinál sloužil a slouží za cenu nesmírné každodenní námahy, avšak troufám si tvrdit, že k němu cítí přichylnost, která je občas přímo synovská."

"Vy vlastně máte krále rád," řekla Kateřina s povzdechem.

"To ano! A stálo mě to hodně nepřátel, a dokonce i pokus o vraždu, jak už jsem vám vyprávěl."

"Všimla jsem si ale, že vám častěji říká Siolaku než bratránku."

"A mne to velice dojíhá. Protože v dětství, kdy ještě neuměl vyslovovat r, když jsme si v parku Saint-Germain-en-Laye hráli na vojáky a já byl všecka jeho armáda a on mým kapitánem, nazýval mě Siolakem."

"To je ale strašně roztomilé! Mám velkou chuť vám napříště říkat také tak."

"Kdeže, má přítelkyně drahá, to nedělejte! Nechme tu výsadu Ludvíkovi."

"Ale což nemám stejně právo jako Ludvík?" zeptala se a přitiskla se ke mně s hlavou na mém rameni. "Což nejsem vaše

malá kamarádka na hraní? Což nejste mým kapitánem?"

Ach, milý čtenáři! Jak bych si byl přál, aby tyhle radostné a kypící hodiny konce obléhání trvaly navěky! Poražené La Rochelle, probouzející se k novému životu, a král, který je krmil den po dni takřka jako vylíhlé ptáče; vítězná armáda pod velením soucitného krále, sláva, která se rozletěla po celé Evropě a slavila stejně vytrvalost vítěze jako hrdinství poraženého. A přesto hned po návratu do Paříže, oslavování vším lidem, cítili král i jeho geniální ministr, jak se kdesi v příšeří chystají úskoky onoho "knížete kněží", usilující ty dva rozdělit. Už během obléhání Richelieu tušil, jak se pomalu a potměšile blíží jejich zálučné úmysly.

Dovol mi laskavě, čtenáři, abych se v tomto vyprávění vrátil o pár měsíců zpět k okamžiku, kdy král s kardinálem ukončili opevňovací práce kolem La Rochelle a plánovali stavbu hráze, aby Angličanům zabránili ve vjezdu do přístavu.

Kdo by byl uvěřil, že jedovaté snažení pobožníků na sebe zprvu vezme podobu nevinného a naivního dopisu kardinála Bérulla Richelieuovi? Den co den jsem za prvního rozbřesku chodíval ke Kamennému Mostu k Richelieuovi s jistotou, že mi bude chtít svěřit nějaké poslání. Toho dne mi Richelieu se zamyšlenou, přemítavou tváří podal dopis se slovy:

"Orbieu, tady je dopis, který mi poslal kardinál Bérulle, přečtěte si ho a řeknete mi, co o něm soudíte."

Dal jsem se hned do čtení a s každým řádkem vzrůstal můj údiv a pak můj úžas; přečetl jsem jej znovu, abych si byl jist, že jsem se nezmýlil. Dnes lituji, že jsem neměl dost času naučit se mu nazpaměť, nemohu-li však zaručit znění slovo od slova, jsem si naprosto jist jeho obsahem: Bérulle se kardinálovi svěřoval, že ohledně La Rochelle měl stejně jako předtím o ostrově Ré zjevení od Hospodina: město spadne do královských rukou jako zralý plod ze stromu. Je tedy zbytečné stavět opevnění a ještě zbytečnější je ta drahá hráz. Město padne samo od sebe.

"Nu, co o tom soudíte, Orbieu?"

"Že to je velice podivný dopis, pane kardinále. Smím se vás zeptat, požádal-li jste pana z Bérulle, aby upřesnil den a hodinu té zázračné kapitulace?"

"Vskutku jsem se na to zeptal, dvakrát po sobě," řekl Richelieu. "A napodruhé mi kardinál odpověděl, že zjevení žádné přesné datum neuvedlo..."

"Pak, Vaše Eminence, je to zjevení neúplné... Ovšem rozhodl-li o okamžiku, kdy La Rochelle padne, Hospodin, pak je samozřejmé, pane kardinále, že ani Jeho Veličenstvo, ani vy, ani maršálové, ani vojáci nemají na věci sebemenší zásluhu."

"To je skutečně na tom zjevení ta trochu nepříjemná stránka. Ještě než jsme zvítězili, je naše vítězství zlehčeno."

"Je také možné," připustil jsem, "že pan kardinál z Bérulle je toho názoru, že obléhání La Rochelle je zbytečné a že by bylo lepší pustit se rovnou do Anglie, což je ta pravá bašta protestantismu v Evropě..."

"Vskutku je možné, že si myslí právě tohle, když doporučuje nečinnost před La Rochelle, to však v dopise neříká."

Děkuji vám, pane Orbieu, za vaše poznámky. Zopakují je králi zároveň se svými připomínkami. Je vždycky trochu znepokojující vynášet soud nad přítelem, jemuž jste pomáhali při vzestupu a který se od vás zřejmě odvrací. Proto mi váš názor byl velice k užtku."

Když se tento rozhovor skončil a já jsem znovu našel Mikuláše a naše koně, vzpomněl jsem si náhle, že jsem pozval k obědu doktora lékařství kanovníka Fogacera a že nás pravděpodobně už na Brézolles očekává; proto jsem hnal koně, jak jen to šlo, abych byl na zámku co nejdříve. A Fogacer tu vskutku už byl, hubený, s dlouhými rukama a nohama, podobný pavouku, teď už bělovlasý, avšak s tenkým černým obočím, které se zvedalo ke spánkům, když se rozveselil, zatímco se jeho široká ústa roztahovala pomalým křivým úsměvem. Propůjčovalo to jeho vzhledu cosi ďáblského, co v mladších letech odpovídalo skutečnosti, protože v té době byl zvrhlík a bezbožníkem, což Bohu díky dnes už není pravda, poněvadž se svých sodomitských choutek, ba i své bezbožnosti vzdal tím, že vstoupil do řádu.

Paní z Bazimontu, která ho měla v lásce, mu čekání v menším kabinetu zpříjemnila lahvičkou vína a několika zákusky. Sotva mě uviděl, hned se zvedl a silně mě objal a do objetí vložil jako obvykle velikou něhu, která mi byla dosti trapná, neboť nebyla tak bratrská, jak by se slušelo. Popil jsem s ním tedy trochu vína, avšak velice střídmo, ježto si před poledním jídlem nerad kazím chuť. Měl jsem však plnou hlavu dopisu, který jsem si právě přečetl u Richelieu, a věda, jak je Fogacer vždycky dobře zpraven o všem, zeptal jsem se ho, zda ví, že kardinál z Bérulle měl zjevení o zázračné kapitulaci La Rochelle.

"Ba, slyšel jsem o tom!" řekl se svým zvláštním úsměvem, "a podle dopisu, který mi včera došel z Paříže, se o tom zjevení u dvora hodně mluví, jedni tomu věří, jiní zas nevěří, a to bez jediného rozumného důvodu z té či oné strany, jen podle toho, jestli se zjevení hodí či nehodí jejich stávajícímu přesvědčení."

"Což znamená co, můj pythický příteli?"

"Že například přímo zde, v táboře La Rochelle, pan z Marillaku..."

"Který?"

"Strážce pečeti. Jeho bratr si zvolil vojenské řemeslo, a tak jedná, ale nemyslí. Kdyby však nastala taková příležitost, s radostí by se bratrsky připojil k hledisku prvorozeného, který je tak učený a má tolik ducha."

"A že by pan z Marillaku zjevení pana z Bérulle věřil?"

"Tady v táboře by to neřekl, protože by se obával, že by se znelíbil kardinálovi a králi. Jsem ale přesvědčen, že tomu věří nebo že tomu chce věřit."

"A to proč?"

"No přece protože je pobožný."

"Ale příteli, král je přece také pobožný."

"Vůbec ne. Král je prostě zbožný."

"A jaký je v tom rozdíl?"

"Nesmírný! Ti zbožní následují Kristovo učení, jak nejlépe umějí. Zatímco ti pobožní, či pobožnůstkáři, jsou přímými následníky Svaté ligy a jsou to fanatici, kteří touží absolutně vyhladit ohněm a mečem protestantské kacířství. Takže by vůbec nebyli proti nové Bartolomějské noci v evropském měřítku. V tom bodě však nemohou počítat ani s Ludvíkem, který nikdy neodvolá Edikt nantský, dílo jeho obdivovaného a milovaného otce, ani s kardinálem, jemuž leží víc na srdci zájmy francouzského království než těch nejzapálenějších pobožných. Proto ti naši pobožnůstkáři pokládají obléhání La Rochelle za zbytečné, a dokonce za škodlivé. Protože dobře vědí, že až město padne, Ludvík samozřejmě v protestantských městech obnoví katolický kult, ale stanou se z nich panovníkovi věrní služebníci, a tím v očích všech získají novou legitimitu. A na druhé straně padne-li La Rochelle, Richelieuova vážnost u krále naroste tou měrou, že bude těžké ho od krále vzdálit a zničit ho."

"Zničit ho! Dobrý Bože! A až bude Richelieu ‚zničen‘, kdo ho u krále nahradí?"

"Ale samozřejmě že Marillac. Marillac a Bérulle jsou ptáčekové z jednoho hnízda, malí dravečkové, oba pobožnůstkáři, s dobrými zobany i drápy, třebaže navenek jsou zdvořilí a mírní."

"A jak by pak pod jejich svatouškovskou vládou vypadala Francie?"

"Byla by pokornou přísluhovačkou španělského krále."

"Zatraceně! A proč to?"

"Protože naši pobožnůstkáři soudí - teď je cítuji -, že kacířství nebude nikdy vymýceno, dokud katolíci v čele s jediným panovníkem nebudou mít jediný cíl, a to zničit je."

"Pane Bože! Zase zničit! V hlavách našich dobrých pobožnůstkářů se hodně ničí!"

"Jenže nezapomínejte, prosím, že ničí s tím nejlepším svědomím, protože jde přece o vůli boží a o té, jak víte, mají svá zjevení..."

Na to se Fogacer usmál svým pokřiveným úsměvem a jeho úzká černá obočí se zvedla až ke spánkům.

"Znamená to, můj milý doktore lékařství, že zjevení pana z Bérulle ohledně pádu La Rochelle snad nevěříte?"

"Ale kdepak! Čím jsem já, malý kanovník, abych pochyboval o zjevení velkého kardinála, tak blízkého Bohu a jednoho z nejpřednějších v přízni královny matky?"

"Takže vy tomu věříte?"

"To také ne. To nikterak! Což nevím, že Svatý otec, jehož jsem spolu s jinými řadovým vojákem, hledí s nedůvěrou a podezřením na zjevení, na hlasy světic, na extáze a na jiné přímé styky věřících s Bohem, ježto ony přímé styky nebezpečně zasahují do hlavního přednostního práva Svatého otce, které spočívá v určování, čemu se má a čemu se nemá věřit?"

"Když vás tak poslouchám, můj milý kanovníku, vy zároveň té předpovědi věříte i nevěříte..."

"A nadto, můj mladý neposedný příteli, si dávám dobrý pozor a mám pusku zašitou, kromě s vámi, protože se pobožnůstkářů, což jsou lidé nebezpeční, tuze bojím. A dovolíte-li mi na závěr tuto otcovskou radu, měl byste mou opatrnost v tomto bodě následovat. Což se už nepokusili vás ‚zničit‘?"

* * *

Rok nato skoro na den po rozhovoru, o němž jsem tu podal zprávu, tj. dvacátého pátého prosince roku šestnáctistého dvacátého osmého, jsem se po předlouhé cestě konečně ocitl s Kateřinou, naším děťátkem, naší dobrou kojnou a našimi Švejcary ve svém pařížském paláci a šel jsem spát, na jedné straně velice rád, že znovu uléhám s Kateřinou ve svém pařížském domově, na druhé straně však velice rozmrzelý, že se mám nazítkrát účastnit v Louvru velké královské rady, kde se bude projednávat velice důležitá záležitost, a že to projednávání bude tuze riskantní a vyvolá mnoho hněvu, ne-li temné a zuřivé nenávisti proti králi, proti Richelieuovi a rovněž - proč to neřít? - i proti jejich nejvěrnějším služebníkům.

Má malá vévodkyně, unavená dlouhou cestou, pokračující den po dni po hrbolatých cestách v mrazivé zimě, usnula v mžiku oka, sotva se ocitla pod dekou, mně však s mými starostmi trvalo nekonečně dlouho, než jsem zabral, a když jsem konečně usnul, přepadla mě spleť katastrofických snů, které se mi motaly v hlavě. Takže jsem byl nakonec rád, když mě z toho pekla vysvobodilo svítání, které pronikalo okny přes záclony i závěsy lůžka.

Avšak tahle tišina měla jen krátké trvání, neboť sotva jsem rozlepil oči, ke svému smutku i úžasu jsem uviděl Kateřininy oči, jak se na mne zlostně upírají a jak mi opřená o loket pohlíží do tváře.

"Pane, vy jste zrádce!" prohlásila.

"Já a zrádce, má milá?" podivil jsem se. "Co jsem provedl, abych si zasloužil tak nepřípadné obvinění?"

"Mizero!" pokračovala ve stejném duchu, "ze sna jste stále nahlas mluvil o nějaké Casal. Co je to za děvku, kde jste se s ní setkal a jaké s ní máte pletky? Žádám vás, abyste mi to řekl!"

Nato jsem se nemohl zdržet a vybuchl jsem smíchem, což chudinku tak rozzuřilo, že zvedla pěstičky a byla by mně zasypala hrud' ranami, kdybych včas neuvěznil její jemná zápěstí.

"Promiňte, má drahá," řekl jsem, "ale Casal, což by se správně mělo vyslovovat Kazále, není žádná děvka, ale město v Itálii."

"Město?"

"Přesněji řečeno je to hlavní město markrabství Montferratu," řekl jsem a pustil její ručky, "území sousedící těsně se Savojskem, ale patřící vévodovi z Mantovy, jehož vévodství je však naneštěstí od toho markrabství příliš daleko, na východě poloostrova nedaleko Jadranského moře. Takže vévoda by cestou z Mantovy do Casale musel přejít celou Lombardii, a co hůře, i celé Milánsko."

"A proč říkáte - a co hůře?"

"Protože Milánsko je obsazené Španěly a ti neusilují o nic jiného, než jak se roztáhnout po všech italských krajích, aby

v případě války mohli zajistit snadné spojení mezi Habsburky španělskými a Habsburky rakouskými. Nu a vévoda savojský, Karel Emanuel, jehož markrabství je nám tak blízko, ačkoliv jeho pravý pán má do něj tak daleko, tedy onen Karel Emanuel je takový rádoby král, který se po celou dobu své vlády (trvající už půlku století) pyšní snahou stát se králem a k tomu cíli usiluje rozšířit své panství na úkor svých sousedů. Ale madame, mám pokračovat? Obávám se, že vás nudím. Postel možná není to nejlépe zvolené místo na lekci z dějepisu."

"Pane," odpověděla mi Kateřina a v jejích zlatohnědých očích poskakovala nebezpečná jiskřička, "můžete se nesporně pyšnit lebkou větší, než mám já, to však ještě neznamená, že můj mozek je méně čilý. Nebo myslíte, že ho zaměstnávám pouze parádou, šňořením a pletichařením?"

"Nikdy jsem o vás, má drahá, ani o žádné jiné představitelce vašeho rozkošného pohlaví neměl představu tak hanebnou. Moje poznámka měla smysl docela jiný, protože jistě nezapomínáte, že postele nejsou jen na snění a na spaní."

Když Kateřina tohle uslyšela, přešla rychle od zlobení k smíchu, a tím mi dokázala, že její mozeček je čipernější než můj. "Jste až dojemně milý, příteli," řekla a svou malou ručkou mě pohladila po tváři, "jenže bohužel dnes ráno nejsem vašim lichotkám přístupná. Vaše lekce z historie není tedy nemístná. Prosím vás, pokračujte v ní. Mluvili jsme o Karlu Emanuelovi Savojském, malé knížecí myšce, která chtěla být stejně velká jako král."

"Vyslechněte si tedy příběh té myšky. Jediný územní zisk, který se jí opravdu podařil, byla první anexe, a to markrabství Saluzzo. Po pravdě řečeno mu Jindřich II. Francouzský Saluzzo sebral a náš vévoda si je vzal zpět v roce 1588, tuze mazaně, ve chvíli, kdy Jindřich III. byl nucen opustit Paříž a nechat ji v rukou Guisů. Tenhle chudák král bez peněz a bez hlavního města nebyl s to se do vévody pustit. Náš vévoda je tedy šťastně ztloustlý o markrabství Saluzzo."

"A smím se vás, příteli, zeptat, kde je to markrabství Saluzzo je?"

"Na jihu je ohraničeno hrabstvím Nice a na severozápadě je blízko naší Barcelonnetty. Když však Karel Emanuel získal tenhle pěkný kousek, nechtělo se mu se zastavit a ve své pošetilé neopatrnosti se pustil do Ženevy, která ho odehnala, a ještě pošetileji zaútočil na Grenoble. Slyšela jste dobře, má přítelkyně? Za neporazitelného Jindřicha IV., vládnoucího naší sladké Francii, zaútočil Karel Emanuel I. na Grenoble! Co se podle vás mohlo stát? Francouzský tygr zařval úžasem, když si všiml, jak ho ta savojská myška lechtá na nose. Poslal na něho Lesdiguièresa a ten mu obratem ruky obsadil jeho vévodství."

Když bylo po všem, přijde Jindřich IV., samý dobromyslný žert, ale pečlivě střežící vlastní zájmy. Uzná Karlu Emanuelovi majetnictví Saluzzu, ale jako kompenzaci žádá, aby mu přenechal Bresciu, Bugey, Valromey a celý Gex. Když si takto zaokrouhlil Francii o pár pěkných kousků a viděl ubohého vévodu, jak si zoufá, slíbil mu náš galán, že zůstane-li napříště jeho věrným spojencem, pomůže mu zmocnit se Milánska, a jakmile se tohle podaří, že ho uzná za krále. Touto velkorysou nabídkou, která ho nic nestála, zvedl Karlu Emanuelovi náladu, a když Jindřich odešel, náš vévoda, víc blažený svým budoucím povýšením než zarmoucený územními ztrátami, plul na růžovém obláčku, z něhož drsně spadl v roce 1610, kdy Ravaillacův nůž ukončil Jindřichův život, a tím učinil konec i jeho nadějím."

"Tohle všechno, příteli, je velice zajímavé, a pokud jde o Karla Emanuela, dokonce i trochu směšné. Ale jakou roli v tom hraje Casale a markrabství montferratské?"

"Hned se k tomu dostanu, andítku, a do vašeho rozmilého ouška vypovím podivuhodné věci. Tak tedy dvacátého šestého prosince roku 1627, když Ludvík a Richelieu byli už třetím měsícem zaměstnáni obléháním La Rochelle, zemřel vévoda Vincent Mantovský a zůstavil jediného dědice, a to vévodu neverského, francouzského šlechtice. Jaký je to kámen do italské louže, má milá!"

Dědictví je okamžitě zpochybněno hned ze čtyř stran, je tu nárok Španělů a samozřejmě i Karla Emanuela, který jménem jakýchsi nejasných práv žádá Montferrat pro svou vnučku. Pokud jde o Španělsko, don Gonzalo Cordobský, guvernér Milánska, je zmítán nejistotami a úzkostmi přímo nevypověditelnými, on je však přesto vypoví, a to velice důrazným způsobem v dopise Olivaresovi, ministru Filipa IV. Španělského: kdyby prý se nějaký francouzský kníže usadil na východě v Mantově a zároveň na západě v markrabství montferratském, měli by možnost vzít španělské Milánsko do kleští a zaútočit na ně ze dvou stran."

Když si Olivares tu znepokojivou zprávu přečte, rozhodne se jednat. Je to však španělský pobožňůstkář, velice obřadný a formalista. Svola tedy teology a vážně jim položí otázku, byl-li by španělský král před Bohem ospravedlněn, kdyby k obhajování svých práv užil síly. Když si o tom teologové vážně a dlouze podebatovali, jednomyslně odpověděli - ano."

"Jak je to krásné, příteli," řekla má malá vévodkyně. "A jak mě to dojíká! Jestlipak se předkové Filipa IV. také radili s teology, než se dali do vyhlašování indiánů v Americe, než vrhli proti Anglii svou neporazitelnou flotilu, než surově obsadili Nizozemsko a zmocnili se Milánska?"

"Má drahá přítelkyně, já žasnu," řekl jsem a vzal Kateřinu do náruči. "Jak jsme daleko od parády, šňoření a pletichaření! Mozek máte nejen čiperný, ale i pořádně naplněný! A nadto dobře fungující. Snad mi teď náhle nezjevíte, že umíte též řecky a latinsky?"

"Kdepak! To ne! Tak daleko jsem se nedostala! Byla bych se obávala, že se vás tím dotknu, příteli."

Nato se znovu rozesmála a pokračovala:

"Ale můj pan otec měl v dějinách velikou zálibu, historii znal a rád o ní mluvil u rodinného stolu, což mi dva bratři poslouchali pouze na půl ucha, protože doopravdy se zajímali jen o hony, o koně a o šerm, ale já jsem otci visela na rtech, protože jsem ho upřímně milovala. Ale vraťme se, prosím, k montferratskému markrabství a k městu Casale. Co se tam stalo?"

"Karel Emanuel Savojský a don Gonzalo se spolu rychle dohodli jako dva zloději na trhu. Ten první si přivlastnil několik pevností na levém břehu Pádu. A Gonzalo, mnohem chtivější, oblehl Casale, což je město velkého strategického

významu, protože ovládá přechod přes Pád a vstup do španělského Milánska. Politujte, má milá, smutný osud toho děvčete, o němž jsem podle vás snil. Je ve velikém nebezpečí, že bude znásilněno zlým hidalgem!"

"Už se mi zase posmíváte, pane!" bránila se hlasitě Kateřina. "Jste na mne zlý! Ale dejte si pozor! Jestli si budete dál ze mne tropit žerty, dám se do vás jako Johanka z Arku a pobiju vás a posekám."

"Jak bych vypadal, má milá, kdyby mě má panna bila. A kdybych na královskou radu přišel samá modřina a zkrvavený? Je ostatně nejvyšší čas," pokračoval jsem po pohledu na hodinky, "abych vstal a trochu se dal do pořádku, chci-li přijít do Louvru dřív, než se zavřou dveře za královskou radou. Nechcete však vědět, má milá, ještě než odejdu, jak to dopadlo s Casale, když je zlý Gonzalo chtěl znásilnit?"

"Poslouchám vás."

"Casale se bránilo lépe a déle než La Rochelle, protože se brání dodnes. A náš Gonzalo teď uvažuje, jestli na sebe nepřitáhne hromy a blesky, jimž se chtěl vyhnout."

"To znamená, příteli, že se Ludvík vydá osvobodit Casale? Což se mi zdá zcela přirozené vzhledem k tomu, že kníže mantovský je francouzský velmož."

"Jen aby! V královské radě jsou lidé, kteří budou soudit právě naopak, že je nepřirozené a téměř svatokrádežné útočit na Španěly. Když vím, co vím, a když se dohaduji toho, čemu se zdráhám věřit, bojím se, že rozprava na velké radě bude dnes ráno drsná a tvrdá (i když zaobaleně) a zanechá po sobě mnoho trpkosti a záští, jejichž následků se v budoucnosti bude třeba obávat."

KAPITOLA DRUHÁ

Ta velká královská rada, na niž jsem nedorazil ani o minutu dřív, se konala v Louvru dvacátého šestého prosince 1628. Není nebezpečí, že tohle datum zapomenou, protože to, co se na ní vyjevilo, bylo nebezpečné přímo Richelieuovi a nepřímo králi a určitě i všem těm, kdo zůstávali věrni jejich osobám a jejich politice.

Do královské rady nebyl přijat nikdo ipso facto z pouhého důvodu svého titulu či svého rodu. Bylo třeba, aby o tom rozhodl Ludvík. Sama královna matka po návratu ze svého zaslouženého exilu získala pro sebe účast na zasedáních s velkými obtížemi a ještě obtížněji pro Richelieu, který tenkrát platil za jejího nejvěrnějšího služebníka.

Gaston k radě nikdy nebyl přizván, třebaže se toho domáhal nejednou s velkým rámusem. Vévodové a páirové neměli přístup všichni a z deseti maršálů, kteří tenkrát byli v království, patřili k radě pouze dva, Schomberg a Bassompierre. Osm dalších - Vitry, Saint-Géran, Chaulnes, Créquy, Châtillon, La Force, d'Estrées, Saint-Luc - k radě nepatřilo. Ze čtyř kardinálů - La Rochefoucauld, La Valette, Bérulle a Richelieu - zasedali s námi jen ti dva poslední.

Důvody, podle nichž byli radové vybíráni, pramenily jen z Ludvíkova přesvědčení o jejich schopnostech, o jejich diskretnosti a o jejich věrnosti, takže ani sama královna nebyla připuštěna, aby zasedala v radě, ježto král měl důvody nebýt si jist její loajálností k jeho osobě a k její nové vlasti.

A mohu snad dodat, že Ludvík, dobrý správce státních peněz, dbal, aby zbytečně nezmnožoval počet svých poradců, protože ti pobírali za zasedání požitky, které přicházely vhod i těm, kdo jako já nebyli zrovna chudí. A Ludvík to věděl a jednou to velice drsně připomněl Bassompierrovi, který, rebelant jako vždy, nechtěl říci svůj názor na nějakou probíranou otázku: "Tak se přece vyslovte, bratránku!" vykřikl Ludvík. "Rekněte svůj názor, prosím vás, vyslovte se! Je to vaše povinnost a váš úkol! Což nejste královským poradcem? Což za to neberete plat?"

Když rada zasedala, seděl při tom doopravdy jen král a královna matka. Radové stáli, což byla poloha po čase nepohodlná, měla však jednu výhodu, že nikdo z přítomných neměl zájem prodlužovat jednání rozvleklými řečmi.

Richelieu stál po králově levici a královna matka seděla po jeho pravici. Ověšená jako pohanská modla, nalíčená zednickou lžicí, obtížená klenoty, bylo jí plné křeslo, a dokonce z něho přetékala, protože všude všeho měla moc, ducaté tváře a dvojitou bradu. Ačkoliv byla tou nejmizernější regentkou v dějinách království, měla o sobě vysoké mínění a královské radní si měřila z vysoka, pohrdavě, omezeným, zarputilým a mstivým pohledem.

Dalekosáhlým otázkám, o nichž se tu v její přítomnosti rozmlovalo, vůbec nerozuměla a všechny záležitosti viděla jen ze svého malicherného úhlu, dovedla se rozzlobit pro nic a za nic a ve svém nesmírném vzteku dokázala na předmět své nevůle dštít nadávky hodné trhovkyně, až se člověk divil, kde je mohla pochytit, když přece žila v Louvru, leda snad od svého kočího, když ten v pařížských zácpách láleřil na ostatní kočí. Když si za těch dlouhých debat, pro ni tak nesrozumitelných a nudných, vzala někdy slovo, učinila to většinou tak nepřípadně, že nikdo, a její syn už nejmíň, jejím slovům nepřikládal žádnou váhu.

Jak už jsem řekl, nepřišel jsem na radu ani o minutu dřív, ale kardinál Bérulle přišel o minutu později, byl však tak bleďý, tak zničený a zjevně nemocný, že se Ludvík otočil na Berlinghena, který stál za ním, a řekl mu, aby prelátovi přinesl křeslo. Tu jsem pochopil a Richelieu, na něhož jsem vrhl rychlý pohled, to pochopil lépe než kdo jiný: chudák Bérulle, horečnatý a horečkou celý zpocený, se zvedl s velikou bolestí a námahou z lože, jen aby mohl být přítomen radě a odpovědět se vši rozhodností "ne" na otázku, která byla toho rána poradcům položena: "Má se či nemá spěchat na pomoc Casale, obleženému Španěly?"

Třebaže toho dne, a je tomu tak dodnes, jsem naprosto nesouhlasil s politickým názorem kardinála z Bérulle, který, kdyby se prosadil, byl by Francii osudný, mám úctu k jeho osobě i k dílu, které vykonal s takovým nasazením a námahou tím, že založil Oratoř, zařízení mající za cíl pozvednout francouzské kněžstvo z nevzdělanosti a špatných mravů, do nichž upadlo. To byla zásluha a sláva pana z Bérulle a toho se měl držet. Naneštěstí mu kterýsi nenapravený člen Ligy vnukl myšlenku, že jediné Španělsko má dost moci a peněz, aby vymýtilo protestantské kacířství, z čehož vyplynulo, že Bérulle byl inspirátorem katastrofální Monzonské smlouvy, která směřovala k nové dohodě mezi Španělskem a Francií a obětovala naše italská spojení.

A přitom před sedmi lety musel mít názory docela odlišné, když přijal královo pověření vézt do Říma poselství, jehož cílem bylo získat od papeže dispens k sňatku, který mu musel připadat vrcholně pohoršlivý: sňatek katoličky Jindřišky Francouzské s protestantem princem waleským! Soudím tedy, že měl setrvat v osvětlení svou vírou, místo aby se pouštěl do lstí a temných klíčků velké politiky našeho království.

"Tahle záležitost s městem Casale," spustil s krátkým dechem a hlasem sotva slyšitelným, jak byl slabý, "je jedním z velkých problémů, s nímž se Vaše Veličenstvo potýká. A abych to řekl bez příkras, zdá se mi zcela neúčinné běžet za cenu velkého nebezpečí a výdajů pomáhat tomuto malému italskému městu, hlavnímu městu jakéhosi bezvýznamného markrabství, v době, kdy se tolik velkých protestantských měst přímo tady ve Francii staví se zbraní v ruce proti Vašemu Veličenstvu. Teď, kdy vám nebesa ve své neskonale dobrotě dopřála slávu zdolat La Rochelle, Sire, což není lepší vytrvat v brázdě, již vám tím Hospodin vytyčil, a kacířskou drzost napřed pokořit a pak ztrestat tam, kde je ještě živá? Nebyl by zásadní omyl hasit oheň ve vzdálených stájích, když jsou ještě v plamenech části zámku...?"

Jistě sis, čtenáři, všiml, že pan z Bérulle se ve svém projevu ani nezminil o Španělsku a o potřebě dohodnout se v první řadě se Španěly, než se pokusíme vyrvat Casale z jejich spárů. A strážce pečeti Marillac v promluvě, která následovala, zachoval stejnou zdrženlivost, protože ani jeden, ani druhý nestáli o to, aby byli obviněni, že zájmy státu obětují církvi. Sotva se tedy kardinál z Bérulle odmlčel, zřejmě vyčerpaný krajní námahou, požádal o slovo strážce pečeti Marillac, a protože pocházel z těžce líných velkých pobožníků, všichni věděli už předem, dřív než otevřel ústa, co bude říkat. I když však patřil do stejného hnízda, kdysi tak hýčkaného zbožnou paní Acarií, která ve svém příkladném životě šla z extáze do extáze, což velice škodilo jejímu zdraví, neměl tak čisté srdce jako kardinál z Bérulle: ten, podle Ludvíka "dobrý člověk" a podle Richelieu "čistá duše", choval ve své ctnostné prostotě naivní víru, že Španělsko nemá na tomto světě jiný cíl než vymýtit kacířství. "Utopie!" říkal Richelieu každému, kdo to chtěl slyšet. "Španělský král se jmenoval hlavou všech katolíků! Není však nikoho, kdo by nevěděl, že Španělsko je jako rakovina, která požere a zničí všechno, kde jen se uchytí, a je též obecně známo, že tak činí pod záminkou náboženství!"

Nepochybuji, že pan z Marillaku byl ve svém omylu upřímný, nemohu však nedodat, že ke svatému úmyslu vymýtit kacířství se u něho pojilo snažení povytce světské: jakmile bude Richelieuova politika opuštěna a sám Richelieu upadne do nejhlubší nemilosti, byl by pan z Marillaku rád zaujal jeho místo...

Za tímto cílem se snažil co nejvíc vlichotit královně matce stejně jako Bérulle, ale v docela jiném duchu. Podle mého názoru tu neprokázal příliš bystrosti: znamenalo to, že nesmyslně nadhodnotil váhu, jakou královna matka mohla mít u svého syna, jenž neměl v povaze zapomínat na urážky, které utrpěl, a ještě méně byl nakloněn urážky odpouštět. A Marie Medicejská, jestli si vzpomínáte, mu byla špatnou matkou. A Bůh ví, že se s ní nejednou dostal do křížku jak v dětství, tak i v dospělosti, protože dvakrát už musel užít zbraní proti tlupám nespokojenců, které proti němu vzbouřila. Ať už tak či onak, Marillac si i před tímto památným zasedáním velké rady předsevzal, že Richelieu zničí aspoň v očích královniny matky a při těch příležitostech mu nechyběl ani spár, ani jed. Vybudoval si k tomu účelu záluďnou strategii, do níž se mu podařilo zavléct i toho nešťastného kardinála z Bérulle.

Hle, jak postupovali: kdykoliv se před královnou matkou mluvilo o Richelieuovi, ti dva zachovávali nápadné mlčení, smutně klopiли hlavy a vzdychali buď jakoby soucitně, nebo s obavami. Byly to obličejové svatoušky, kteří dokáží o nepříteli říci mnoho špatného právě tím, že nic neříkají. Nu a na omezeného, podezřívavého ducha Marie Medicejské opakování toho divadýlka nakonec značně zapůsobilo, a když pak ucítili, že královna matka je otřesená a má pochybnosti, změnili taktiku a zaútočili přímo.

Ano, Richelieu je bezesporu velký ministr, ale což neprokazuje velký nevědek tím, že se s královnou matkou nikdy neporadí o rozhodnutích, která přijímá? Což zapomněl, že za to, čím je dnes, vděčí právě jí? Není snad zřejmé, že od ní už žádné rady neočekává? Ponižuje ji! Opustil ji! Od ní už vůbec nic nečeká! Má rád jen krále! Stará se jenom o něho! A co hůř, staví se mezi ni a Ludvíka, drží ji od něho dál, a odstrkuje ji tak do ústraní a bezmoci! Což není nesnesitelná urážka od toho dítěte stavět se do popředí před tu, která vládla celé Francii? Královna matka! Ta, od níž by si Richelieu měl především na kolenou žádat rady a řídit se jimi! A co hůř! Richelieu se tváří, jako by sdílel matčinu oprávněnou nechuť ke Gastonově svatbě s dcerou vévody z Nevers, ale ve skutečnosti máme důkazy (o nich ti dva kumpáni pomlčeli), že Gastona potají v tomhle neblahém předsevzetí podporuje.

Tohle byla ovšem čistá lež, čtenáři, a lež spíše nečistá. Král i Richelieu byli stejně odmítaví vůči Gastonově sňatku s dcerou vévody z Nevers, toho vévody z Nevers, jenž se stal, jak víme, vévodou mantovským a Španěl ho chtěl připravit o město Casale, jenže ti dva nepřáli sňatku z úplně jiných důvodů než Marie Medicejská. Takže po této odbočce jsme se, milý čtenáři, vrátili - moudřejší a smutnější - k původní otázce, a to ke slovům, která na velké radě pronesl pan z Marillaku.

"Domnívám se, Sire, že Casale nemá ten význam, jaký mu někteří připisují. Nehledě na to, že tu jsou dobré a pádné důvody k tomu, abychom se přes míru nenamáhalí s pomocí tomu městu. Vojska Vašeho Veličenstva jsou velice vyčerpaná předlouhým obléháním La Rochelle. Jsou schopna podat znovu tak namáhavý výkon? A pokud jde o finance, ty jsou stejně vyčerpané jako lidé. A nadto, je-li už třeba zasáhnout, nemůžeme čekat na léto, protože je vážné nebezpečí, že Casale do té doby padne. Bylo by tedy třeba vyrazit hned! A tažení v zimě obnáší nejedno vážné nebezpečí. Abychom se dostali do Savojska, musíme překročit vysoké Alpy, překonat Montgen?veské sedlo, kde

bude sněhu po kolena. Může Vaše Veličenstvo se svým křehkým zdravím překonat námahu a nebezpečí takového podniku? A kdyby - nedej Bůh - se mělo přihodit to nejhorší, nechalo by Vaše Veličenstvo po sobě následnictví velmi neblahé. A co se stane, i kdybyste se nakrásně dostali k městu Susa, ale vévoda savojský, který je náladový a jeho věrnost nejistá, odmítne armádě průchod ke Casale a neposkytne jí možnost zásobování?"

Ačkoliv Ludvík na sobě nenechal nic znát, věděl jsem dobře, že narážky na jeho zdraví a na potíže s následnictvím se mu vůbec nelíbí: zvedl hlavu a hlasem studeně zdvořilým odpověděl:

"Pane z Marillaku, ptáte se mne, co bych udělal, kdyby vévoda savojský bez ohledu na naše spojení odmítl zásobit má vojska a nedovolil jim průchod svým územím až ke Casale?"

"Ano, Sire."

"Potom to udělám jako Jindřich IV. v roce 1601: vévodu porazím, obsadím jeho pěkné město Susu i jeho zámek a získám tím dobré ubytování a potraviny pro své vojáky a volný průchod ke Casale."

Ludvík ta slova pronesl se silou, při níž jsem cítil, že už s potěšením uvažuje, jak na této výpravě půjde ve stopách otce, jehož zbožňoval.

A pomyslel jsem si, že naši pobožní křesťané zdaleka ještě nevíťazili, ale naopak je jejich výhra dosti pochybná. Královna matka to asi ucítila také, a proto požádala o slovo. Jak se prokázalo za časů jejího nešťastného regentství, bohužel si ze všech možností, které se právě nabízely, vždy bezpečně zvolila tu nejhorší, nezapochyboval jsem proto ani na okamžik, které dá přednost v této chvíli. Přesto dokázala překvapit celou radu včetně krále i Richelieuovy důvody, přinejmenším nečekanými, které pro svou volbu uvedla:

"Sire," ozvala se povýšeným tónem, "jestli tomu dobře rozumím, chystáte se zvednout meč proti vévodovi savojskému, pokud vám neuvolní průchod na pomoc pevnosti Casale."

"Je to tak, madame."

"Sire! To přece nemůžete! Vévoda savojský je můj zeť."

"Promiňte, madame," řekl Ludvík, "ale vaším zetěm není vévoda savojský, ale jeho syn, kníže z Piemontu. Jeho manželkou je má sestra Kristina."

Tato drobná ráfka, již Ludvík vyslovil se zřejmou radostí, Marii Medicejskou podráždila na nejvyšší míru. Okamžitě ztratila vládu nad svou duší, zapomněla na dekorum a na slušnost a nechala volný průběh své prudké povaze. Zrudla ve tváři, oči metaly blesky, prsa se dmula a předvedla tu opět jeden ze svých ječivých, sprostých, zlostných křiků, které nepřestaly otřásat Louvrem od chvíle, kdy se s ní Jindřich IV. oženil a uvedl ji ke svému dvoru.

"Houby mi na tom záleží, jestli je mým zetěm otec nebo syn! Je to můj příbuzný! A vy chcete válčit s mým příbuzným? Ať tak či onak, vězte, že jsem zásadně proti tomu, aby se šlo na pomoc Casale!"

"A mohl bych, madame, zvědět důvody toho nesouhlasu?" zeptal se Ludvík s největším klidem.

"Casale patří vévodovi z Nevers a já si o vévodovi z Nevers myslím, že to je il pi? emerito furfante della creazione*"

"Smím vás, madame, požádat, abyste se o vévodovi z Nevers vyjadřovala slovy méně nevhodnými? A řekla nám zároveň důvody svého nepřátelství?"

"Il detestabile bandito ha arruolato un esercito contro di me durante la mia reggenza."**

"Madame, byla jste francouzskou královnou a na francouzských radách je zvykem mluvit francouzsky. Na druhé straně, madame, řečená vzpoura vévody z Nevers se udala před víc než dvaceti lety a byla prominuta zároveň s ostatními vzpourami proti mně od mého nastoupení k moci v roce 1617."

Narážka na ozbrojenou rebelii Marie Medicejské proti samému Ludvíkovi byla jasná každému v královské radě, snad až na tu, již se týkala.

"Ma un simile insulto nou pu? essere perdonato!"*** vykřikla královna matka s největší prudkostí. "Mimo to se Gaston jen těžce zotavuje ze svého vdovství a pobláznil se do dcery vévody z Nevers. A já ten sňatek za žádnou cenu nechci. Říkám to a znovu to opakuji," křičela a zlostně se rozhlížela kolem sebe, "za žádnou cenu tenhle sňatek nechci!"

"Tohle je rodinná záležitost, madame, a nehodí se, abychom ji projednávali na královské radě. Může-li vás to upokojit, vězte, že i já jsem proti tomu sňatku, třebaže z důvodů docela jiných, než jsou důvody vaše."

Že důvody královny matky budou jako obvykle malicherné a ryze osobní, to cítili všichni členové rady, kteří Marii Medicejskou poslouchali jako vždy s předstíranou úctou.

Že i král je proti Gastonově svatbě, byla pro Marii velmi dobrá zpráva, nestačila ji však upokojit docela, protože bouře vzteku ji připravila o dech, po němž teď těžce lapala a obě ruce s prsty jako jelita si tiskla pod ohromné poprsí, aby upokojila nepravidelný tlukot srdce. Takže nakonec po několika zmatených slovech zavřela konečně zobák, přičemž straně, které chtěla posloužit, udělala jen velikou škodu.

Abych se o tom ujistil, stačilo mi nenápadně se podívat na protáhlé a zarmoucené obličej pánů Bérulla a Marillaka. Rok nato jsem si tuhle scénu připomněl a nestačil jsem se divit: jak mohl člověk tak zkušný jako Marillac zapomenout na všechnu opatrnost a všechnen rozmysl, a aby došel svého cíle, použil podruhé vladařku tak těžkopádnou a neobratnou, že spiknutí, jichž měla být nástrojem, nemohla než neuspět. To je ale zas jiný příběh a ten, když jsem ho prožíval, mi nahnal tolik strachu a úzkosti, že se to těžko dá vypovědět.

Když královna matka svůj zuřivý útok skončila, Ludvík se rozhlížel po svých radnících, ale ani jeden se neodvážil souhlasit či nesouhlasit s Marií Medicejskou ze strachu, že by vyvolal její hněv nebo si proti sobě pošťoval jejího syna. A třebaže Richelieu tu stál jako kamenná socha a nepohnul se ani se neozval, Ludvík mu dal slovo, aniž o ně kardinál žádal. Na tvářích královských radů se objevila živá zvědavost, čekali, jak na to Richelieu půjde, aniž by navzdory proti sobě popudil královnu matku. Neohroženému Richelieuovi však ležel na srdci jen král a zájmy království a při této příležitosti to nejlépe ukázal.

"Dobrá pověst Vašeho Veličenstva," řekl obrácen ke králi, "mu velí brát se za záležitosti jeho spojenců ve chvíli, kde se někdo chystá je okrást. Španělsko se chce zmocnit významné výhody tím, že dobude Casale. Když je donutíte přestat

Casale obléhat, Sire, nepomůžete jen vévodovi z Nevers, ale upokojíte i jiná italská města, která cítí, že jejich majetek je ohrožen nenasytným Filipem IV. a Olivaresem: Florencie, Parma, Modena, Benátská republika se chvějí pomyslením, že by mohly ztratit nezávislost. Sám papež se bojí o své státy (pěkná poznámka, mířící jakoby mimochodem proti našim pobožňstkářům, pomyslel jsem si). Sire, Itálie je jako srdce světa. Všecko důležité se odehrává tam a Milánsko je ze španělské říše nejdůležitější. Důvod je ten, že madridští Habsburkové, obsadivše Milánsko, mohou se kdykoli spojit s Habsburky vídeňskými, a tak zesateronásobit své síly. Není tedy pravá chvíle k tomu, aby se přivíraly oči a zapomínalo se na Casale. Už proto, že Itálie je místo, kde se Španěl bojí útoku, protože je tam nejzranitelnější."

Po tomto rozboru, který tak málo slovy nastínil celou otázku, takže v porovnání s ním zněly projevy Bérullovy a Marillakovy prázdně, slabě a nedostatečně, udělal Richelieu přestávku a zadíval se na krále, jako by ho žádal o dovolení pokračovat. Toto obratné odmlčení mělo za cíl Ludvíkovi připomenout, že pánem tu je on a že jeho ministr myslí a mluví jen na jeho příkaz. "Pokračujte, pane kardinále," řekl král.

"Není důvod, Sire, rozhodovat se, zda překazíme obléhání Casale, či zda budeme pokračovat ve válce proti hugenotům. Můžeme se do toho dát postupně, neb jedno i druhé je nutné. Nejsem věstec, Sire, myslím však, že mohu Vaše Veličenstvo ujistit, že pokud nebudeme ztrácet čas, mohli bychom rozehnat obléhatele Casale a vrátit Itálii mír v květnu. Cestou nazpět s armádou přes Languedoc pak pokofíte protestantská města, přimějete je k poslušnosti a v červenci tam nastolíte mír. Takže, jak doufám, vrátí se Vaše Veličenstvo vítězně do Paříže v srpnu."

Projev to byl tak obratný, že jsem úžasem všecek strnul.

* * *

"Pane, na slovíčko, prosím."

"Poslouchám vás pozorně, spanilá čtenářko."

"To by ještě tak scházelo, abyste mne nevyslechl. Prokázala jsem vám tolik služeb! Kdykoli jste ve svých Pamětech potřeboval vysvětlit něco choulostivějšího, zavolal jste si mě na pomoc."

"Jenže se obracím i ke čtenáři."

"Tomu však slovo neudělujete."

"Protože se o slovo nehlásí. Kdekdo na tomto světě ví, že něžné pohlaví promlouvá dřív, rychleji a s větší chutí než chlapi."

"Právě proto se, pane, obávám, že vaše malá vévodkyně, tak živá a tak čiperná, mne brzy odešle kamsi na okraj vašeho zájmu."

"Pro svou vévodkyni nikdy nezapomenu na své přítelkyně, madame, a vašim případným otázkám vždycky rád propůjčím své ucho." "Když jste mně takto dodal odvahy, zeptám se tedy bez průtahů. Proč vás ten podrobný rozvrh času, nastíněný Richelieuem pro krále, tak ohromil a udivil?"

"Právě proto, že byl tak podrobný, madame. Postřehla jste okamžitě, v čem je kardinálova bystrost. Napřed Ludvíka přesvědčuje důvody: málo slovy a energicky tu je řečeno vše. Nestačí však krále přesvědčit, je třeba přemluvit ho k činu. K tomu právě slouží ten válečnický kalendář. Má to své dobré důvody, ale je třeba to opakovat? Ludvík nemá matku rád; zato miluje svého otce. Jeho tažení a jeho vítězství zná nazpaměť. Rád by se mu podobal. A onu opojnou možnost mu přinesl úspěch obléhání La Rochelle. Zvítězí, protože porazil La Rochelle, a u toho se nezastaví, ke slávě svých zbraní přidá další vítězství. Znovu se stane králem vojákem, jako byl jeho otec, vyžaduje-li to zájem království, a vytáhne v čele svých vojsk, zimou a sněhem, hrdinsky překročí Alpy a půjde osvobodit Casale..."

Na velké královské radě není nic tak neznámého jako hlasování, a když král vyslechně různá mínění, vybere si z nich a rozhodne. Dvacátého šestého prosince se rozhodne ve smyslu, který jsem tu uvedl, a to tak rychle, že tím znepokojil i samého Richelieu, který si dělá starosti, co tomu chvatu pustit se do tažení tak riskantního řeknou ostatní pánové z rady. Takže ho v poslední chvíli začne brzdit, či aspoň předstírat, že ho brzdí: žádá ho, aby si ještě vzal tři dny na rozmyšlenou, než se rozhodne definitivně. Obléká si tak rukavice opatrnosti a nic ho to nemůže stát, protože Ludvíka dobře zná a ví o jeho zarputilé rozhodnosti, že nikdy své slovo nevezme zpátky.

Jak čtenář dobře ví, nejsem vojákem ani v duši, ani ve skutcích. Sloužím Ludvíkovi, jako sloužil můj otec Jindřichu IV., v nejrůznějších posláních, většinou diplomatických, dosti často tajných, občas i nebezpečných: jako tomu bylo u La Rochelle, kdy jsem podnikl onen noční pochod larochelskými močály, abych prozkoumal bránu Maubec, a že jsem tak musel učinit ve společnosti toho pi? emerito furfante della creazione, jak by řekla královna matka.

Vůbec jsem tedy nečekal, že mne Ludvík požádá, abych ho doprovázel do Itálie. Důvod, který k tomu uvedl, byl, že umím dobře italsky, a že bych mu tedy mohl být užitečný při vyjednávání se záludným vévodou savojským, u něhož se obával, že ze strachu před španělským okupantem Milánska mu nebude chtít povolit průchod svými státy, abychom se dostali ke Casale a město osvobodili.

Když jsem se vrátil do svého paláce v Bourbonenské ulici, všecek jsem užasl, neboť jsem tu uviděl Mikuláše, který po konci obléhání La Rochelle měl u mne ukončit službu podkoního a připojit se ke královským mušketýrům, jak se s tím počítalo od jeho dětství, ježto jeho starší bratr, pan z Cléraku, byl kapitánem tohoto slavného armádního sboru. Opravdu rád jsem ho zas uviděl, neb jsem si na něho zachoval tu nejlepší vzpomínku, silně jsem ho objal a on mi to štědrě vrátil, ježto mě pokládal za pána i učitele svého zeleného mládí, a jelikož neměl už otce, věnoval mi synovský vděk a přichylnost, ačkoliv jsem byl pouze o deset let starší.

"Jak ti to, Mikuláši, sluší ve tvém novém mušketýrském stejnokroji! A jak to, že tě vidím tady, když tví druhové ve zbrani jsou už zavření v kasárnách, čistí si stejnokroje, brousí zbraně a hřebelčují koně, aby s Ludvíkem táhli do Itálie?"

"Jsem tu, monseigneur, přímo z rozkazu Jeho Veličenstva."

"A co mi král chce?"

"Obává se, že byste před odjezdem do Itálie nenašel za mne náhradníka a nechce, abyste na té dlouhé cestě byl bez podkoního. Z toho důvodu mušketýry požádal, aby mě po dobu italského tažení uvolnili."

"To mě namouduši velice dojmá, že teď ve chvíli, kdy má tolik starostí, pomyslel Ludvík na mé pohodlí. V tomto případě budu velice šťastný, když tě budu mít po mém boku. Musím ti totiž říci zcela upřímně, že mi velice scházíš. A ještě slovíčko, Mikuláši: sdělil jsi paní z Orbieu důvod své přítomnosti tady?"

"Měl jsem jí to snad zatajit?" zeptal se Mikuláš s jednou nohou nakročenou a druhou už couvajícím.

"Právě naopak! Jsem rád, že ji to nemusím sdělovat sám. Jakkak to přijala?"

"Právě tak, jak si myslíte, přesně to udělala."

"To znamená?"

"Celá se rozklepala a na řasách měla slzu, která bude mít více družek soudě podle toho, jak při té příležitosti plakala Jindřiška."

A vskutku, sotva mne Kateřina uviděla, vstala z lůžka, kde se chystala vyplakat si duši, vrhla se ke mně a sevřela mne, jako by mě nikdy nechtěla nechat odjet, a to všechno beze slova, jen mi slzami zmáčela krk. Trvalo to tak dobrou minutu. Poté se ode mne odpoutala, utřela si oči vyšívaným kapesníčkem a hlasem, kde bylo víc vzteku než žalu, mi vyčetla:

"Nejste ani trochu hodný, pane. Sotva jste se se mnou oženil, už mne opouštíte."

"Má milá," řekl jsem zaražen jejím tónem. "Já vás přece neopouštím. Král mi nařídil, abych ho následoval v jeho tažení do Itálie. Vytýkáte mi snad, že krále poslechnu?"

"Vždyť nejste voják."

"Však já do Itálie nedoprovázím Jeho Veličenstvo jako voják, ale jako tlumočník z italštiny a jako diplomat."

"A vy věříte, že nepřátelská kulička si bude vybírat mezi vojáky a tlumočníky?"

"Ta kulička, má milá, nebude mít volbu: neocitnu se nikdy na nebezpečných místech, protože mým úkolem nebude účastnit se útoků."

"Pane," změnila bez přechodu tón, "neříkal jste mi kdysi, že jste se cizím jazykům, jimiž se teď chlubíte, naučil od cizích krasavic?"

"To je pravda."

"A nebudete teď v pokušení, pane, až budete v Itálii, daleko, a pěkně daleko ode mne, zdokonalit si svou italštinu blízkým stykem s osobou gentil sesso? zeptala se mne a její zlatohnědé oči už vrhaly nebezpečné plameny."

"Nebudu k tomu mít příležitost, madame, ani touhu."

"A kdybyste měl příležitost, touha by přišla?"

"Ale vůbec ne, madame! Překrucujete má slova tím nejsmělejším způsobem. Má věta říkala jen tolik, že i kdybych měl příležitost, touhu bych neměl."

"Ale příležitost mít budete?"

"Na tom přece nezáleží, madame, budu-li mít příležitost, když tu nebude touha."

Tato nezvratná logika však Kateřině nic neříkala.

"Jistě však, pane, připustíte, že vaše věta zněla dost nešťastně."

"Zněla nešťastně jen těm uším, které nechtěly rozumět, co znamená."

"Mluvíte se mnou hodně troufale, pane, jak se mi zdá!" řekla mi už hodně vztekla.

"Má drahá," řekl jsem hlasem co nejhlubším a nejmírnějším, "jestliže jste v mém tónu či mých slovech shledala cokoli, co vám připadalo drzé, prosím vás z celého srdce, abyste mi to prominula."

Dovolím si ti, čtenáři, doporučit metodu, kterou jsem právě použil: kdykoliv tě v nějaké hádce dáma neprávem osočuje, požádej ji o prominutí. Bude ti vděčná za omluvu, kterou ve skutečnosti měla vyslovit ona.

A vskutku po bouři následovalo vyjasnění, pohled mé krásy zněžněl, zatáhla dráčky a promluvila tónem jemným a rozkošně ženským:

"Promiňte mé šílené představitosti, drahý příteli, ale od chvíle, kdy jsem s bolestí a se smutkem zvěděla hroznou zprávu o vašem odjezdu, už jsem vás viděla mrtvého, zmračeného či nevěrného."

Kdyby bylo na mě vybrat si z těchto tří možností, zvolil bych, obávám se, tu třetí, ale kdybych tu poznámku učinil nahlas, byla by asi stejně špatně přijata jako má slova o příležitosti a touze. Byl jsem dost moudrý a mlčel jsem.

V následujících dnech, dnech předcházejících můj odjezd, jsem se pokoušel Kateřinu přesvědčit - a myslím, že se mi to i podařilo -, že v tomto tažení mi nehrozí žádné nebezpečí. Sřezl jsem se však jakýchkoli slibů o zachování věrnosti, protože právě taková slova by jí zasela do mysli nové pochybnosti. Sám u sebe jsem však byl pevně rozhodnut a předem obrněn před půvaby a svody italského gentil sesso.

Třebaže se neví, jakým loktem měřit velikost stesku z nepřítomnosti, myslím, že jsem našim rozloučením trpěl stejně jako Kateřina a přes tolikero věcí zajímavých či tragických a nových, které jsem doufal v té krásné Itálii zažít a vidět, jakmile při tažení udělal den místo noci a já se osaměle odebral na lůžko, připadal mi život náhle nudný, suchopárný, zbytečný a bezdůvodný, jakoby mně samému cizí.

Ještě před odjezdem jsem se však snažil zajistit, aby byla Kateřina v mé nepřítomnosti chráněna před nebezpečími a nástrahami samoty. Důvodně litovala svého krásného města Nantes, kde svěží větřík od oceánu občas vymete nebe i zemi. Paříž se jí jevila jako ošklivá, špinavá a páchnoucí díra s pokálenými ulicemi, nadto tak ucpanými tolika dostavníky, kočáry a nosítky, jezdci a pěšími, že se člověk dostával kupředu jen pomalu, uprostřed kočovských hádek, křiku a práskání bičem. A navíc byly ulice v noci zamořené bandami lotrů, zlodějů, rváčů a násilníků, pro něž, když na to přišlo, neznamenalo zapíchnout člověka o nic víc než podříznout kuře. Byl tu neustálý hluk a nesnesitelný rámus, a sotva člověk před svtáním usnul, začalo všech dvě stě sídelních kostelů naráz vyzvánět a svolávat pobožné k rannímu obřadu. A sotva zvony utichly, vystřídalo je nekonečné kokrhání deseti či dvaceti tisíc městských kohoutů, protože Pařížané mají zvláštní posedlost chovat slepice, když ne jinde, tedy aspoň ve sklepech, aby měli stále čerstvá vejce.

Můj palác v Bourbonenské ulici byl sice dobře chráněný, uzavřený těžkými dubovými vraty pobitými železem a obehnaný vysokou zdí, z jejíhož temene trčely ostré kovové hroty, to vše střežil obrovitý vrátný a čtyři německé dogy, takové, že se vám ježily vlasy hrůzou už z pouhého pohledu.

Ale smělost pařížských lotrů byla bez hranic a mně se zdálo, že tyhle zábrany jsou pro bezpečí mé dámy nedostatečné, a kdyby ty zdi opustila, aby si v kočáře vyjela po obchodech za parádou, bylo by docela po bezpečí.

Převaloval jsem to v hlavě po celý den a nakonec jsem poslal zmíněného již Mikuláše ke kapitánu Hörnerovi, aby mne přišel navštívit tak brzy, jak jen bude moci. A sotva se tu ukázal, k čemuž došlo, než bys mrkl okem, přijal jsem ho ve svém kabinetě, kde píšu dopisy, posadil ho ke kulatému stolečku a podělil se s ním o lahvinku moselského vína doprovázeného několika drobnými pamlsky.

"Also, Herr Hörner! Wie geht es Ihnen? ptám se ho. "Sie sehen etwas abgemagert aus."*

"Das stimmt"**- odpověděl mi Švejecar a jeho tvář, jindy červená jako šunka, vypadala pobledlá.

"Jsem vskutku pohublý a mi lidé stejně tak. Od té doby, co skončilo obléhání a my vás doprovodili z La Rochelle do Paříže, si nás už nikdo nenajal. A protože neštěstí nechodí nikdy samo, tak nám to italské tažení utrhne chléb od úst."

"Jakpak to?" podivil jsem se.

"Nu, monseigneur, je to tak, že není šlechtice z lepšího domu, který by při této příležitosti nechtěl sloužit v králově vojsku, třeba jen proto, aby se pak mohl vychloubat před svou dámou. A protože si nás najímají právě tihle šlechticové, znamená to pro nás, že jsme na mizině. Co však dělat? Italské tažení méně jak čtyři měsíce nepotrvá (ještěže tu není Kateřina a tu neblahou předpověď neslyší, pomyslí si) a někteří z mých lidí jsou na dně s obživou a jiní už nemají ani groš, aby zaplatili svým bytným nájem. A pokud jde o naše krásné a dobré koně, kteří byli naší pýchou, nemáme pro ně ani ječmen, ani oves, a tak jsme je museli pronajmout veřejné jízdárně, která je sice nakrmí, ale pokazí je a zničí jejich výcvik, protože na nich bude jezdit kdejaký moudla."

Za tohoto sklíčovického proslovu se pan Hörner v rozporu se svou obvyklou zdrženlivostí nepřestával krmit z talíře zákusků, takže za chvíli byl talíř docela prázdný. Napadlo mne, že i on je na dně se svou obživou, což se mě hluboce dotklo, protože jsem si svých dobrých Švejecarů velice vážil: ti lidé odešli ze svých rodných hor, poněvadž tam nenalézali obživu, a rozhodli se opustit vlast, aby své paže pronajali v cizí zemi a denně dávali všanc svůj život s jediným cílem, aby ten život obhájili. Dobře jsem si pamatoval, s jakou oddaností, kázní a odvahou bojovali se mnou a za mne v té bitce, když jsme ve Fleury en Bi?re upadli do léčky, kdy dva z nich byli v boji zabiti a několik z nich vážně zraněno.

Anebo jiný čin, ne tak hrdinský, ale stejně chvályhodný: za obléhání La Rochelle, ježto nebylo třeba, aby mne doprovázeli do tábora, kde už bylo dvacet tisíc vojáků, dali se velice ochotně, s velikou trpělivostí a zručností do opravování zdi kolem zámku Brézolles, zdi, která byla místy docela pobořená.

"Věci se pro vás a pro vaše lidi změni, pane Hörnere, jestliže se teď dohodneme na podmínkách, rád bych vás totiž napříště zaměstnal natrvalo bez časového omezení, jako stálou eskortu."

Po tomto návrhu nechtěl Hörner ani věřit svým uším.

"Stálou eskortu, vaše milosti!" vykřikl. "Stálou! To by ale bylo štěstí nad štěstí! Dar všech darů. Gott im Himmel!*

Stálá eskorta! Jaký dar nebes! Nemít už úzkosti, které člověku svírají srdce, když se jedna služba blíží svému konci a člověk se ze všech sil snaží co nejdřív najít zaměstnání nové! A to se bohužel nenajde pokaždé! Zdaleka ne! A kdo z nás v tom případě nepoznal strach ze zítřka a z hubených krav a z konečného hladovění, který vás celého posedne, spolkně všechnu radost a všechno sebevědomí, takže se člověk cítí v koncích a vyvržený ze světa, který už vás nepotřebuje...!"

Říkal to, až se zajíkal, a celý se chvěl vrchovatým štěstím, takže jsem mu nalil plnou sklenici svého moselského vína, abych ho vzpamatoval, a zatřásl jsem zvonečkem, abych povolal sluhu a poručil mu znovu naložit na talíř zákusky a nijak nešetřit, ježto talíř byl už prázdný.

Pak jsem Hörnerovi a jeho lidem nabídl rozlehlou půdu nad stájem svého paláce v Bourbonenské ulici, kde by mohli spát a také si vařit: maso pak jim bude dodávat můj správce.

Jakmile však došlo na výši žoldu, Hörner, ač byl vrchovatě šťastný, k mému úžasu tvrdě smlouval, ačkoliv mně mé nabídky připadaly velmi slušné. Tvrdil jsem totiž, že žold při stálém zaměstnání nemůže být tak vysoký, jako když jsou vojáci najímáni jen na omezenou dobu, zatímco Hörner naopak zastával názor, že žold musí být týž vzhledem k tomu, že stejné je nebezpečí i námaha. Nakonec se mi nechtělo dohadovat se dál s těmi poctivci, kteří mi tak dobře a věrně sloužili ("v tom jste udělal velikou chybu," řekl mi pak otec), a dal jsem Hörnerovi tolik, kolik chtěl, soudě, že ten výdaj mě nijak neochudí a nadto to není vyhazování peněz, když chci ve své nepřítomnosti zajistit Kateřině bezpečí venku i uvnitř domu.

A ačkoliv mi Kateřina za péči o své bezpečí byla velmi vděčná, je zvláštní, že trvalý nájem Hörnera a jeho lidí viděla z docela jiné stránky.

"Zaplat' Pánbůh!" řekla. "Napříště už nebudete muset chodit do Louvru v doprovodu - může-li se tomu vůbec říkat doprovod - pár olezlých ubožáků s tím, že si dvorní mizerové z vás budou dělat legraci a za vašimi zády vás budou označovat za skrblika a držgrešli. Což, Panebože, nejste vévodou a pairem? Dlužíte svému postavení víc okázalosti a parády! Vaši Švejecari s jejich hromotluckými postavami a silnými mužnými tvářemi budou přesně to pravé, čeho je třeba, jen je bude nutno přiodít kabátci ve vašich barvách, což jsou zelená a zlatá, bude to vypadat nádherně, až lidé jednoho z našich Švejecarů uvidí na ulici, jak nese kamsi zprávu, a kdosi pokývá důležitě hlavou a řekne významně: „Hle, jeden Švejecar vévody z Orbieu! A za jakou asi významnou záležitostí tolik spěchá?" Snad byste, příteli, nechtěl, aby ve vás lidé viděli ukoptěného venkovského vévodu bez groše, který musí šetřit na všem, když přece jsme oba tak slušně zabezpečeni? Ach, příteli! Chápejte lépe svou dobu: u dvora nestačí jen něčím být! Člověk musí hlavně vypadat!"

Když jsem ta slova před odjezdem do Itálie opakoval otci, dal k mému velikému překvapení mé malé vévodkyni za

pravdu.

"Vaše hezká manželka má na svých krásných ramenou dobře fungující hlavu. My, bývalí hugenoti, co stále smrdíme grošem, jsme příliš biblicky spořiví a lneme ke svým penízkům, neradi rozvazujeme míšek.

Bývalo by to na místě ve staré římské republice, která byla střídma a ctnostná. Ale v monarchii, jako je naše, je okázalost nástrojem moci. Král musí svou nádherou oslňovat, a to nejen vlastní poddané, ale i ostatní evropské krále, a vnukat jim představu, že peníz, který vydává na svůj přepych, je tak hojný, že by příležitostně mohl postavit i mocná vojska. A pokud jde o vévodu a paira, který je ve svém okruhu cosi jako malý král, nestačí, aby byl jedním ze sloupů podpírajících stát; musí to svou okázalostí dávat i najevo..."

* * *

Ze všech křížů, které bylo mému nebohému králi za jeho krátký a málo šťastný život nést, byly zajisté nejtěžší ty, jež na jeho bedra vkládala jeho matka, jeho bratr a jeho manželka. Projevuje se tu, jak různorodé tváře může na sebe brát slovo "rodina": pro některé sdílená samota, pevná podpora ve zkouškách a něžná shledání; pro jiné zas malichernosti, mrzutosti a hořkosti bez konce...

Čtenář si vzpomene, že mladý Gaston Orleánský, bezútešný vdovec, se záhy po smrti své manželky zamiloval do Marie Gonzagové, dcery vévody z Nevers, kterému právě připadlo vévodství mantovské. Královna matka, jak jsme viděli, tomu spojení nepřála z důvodu málo rozumného: otec té dívčiny zvedl před dvaceti lety proti jejímu regentství zbraně. Ale nepřáli si je ani král a Richelieu, a to z následujícího důvodu: obávali se, aby se věčný ztřeštěnec Gaston, který byl neustále ve více či méně otevřeném odboji proti staršímu bratru, neuchýlil kvůli nějaké hlouposti ke svému tchánovi, kde by nadělal zmatků, co hrdlo ráčí. Kdoví? Možná že by se dohodovil se Španěly z Milánska...

Gaston, bystrý, duchaplný, příjemný, ale zaujatý jen svými prostopášnostmi a komediemi, se odjakživa snažil urvat větší kus masa, než kolik mohl sežvýkat. Při obléhání La Rochelle chtěl být velitelem, ale když došlo na věc, zapomněl na svou úlohu generála a hrál si v první linii na hrdinu. Pak ho ale ta hra na vojáky unavila a omrzela ho i larochelská rovina, močály a obtížné podnebí, a tak se bez varování vrátil do Paříže, kde se daleko od Louvru, ale za matčina dohledu věnoval v diskrétním paláci zaměstnání, které vyžadovalo mnohem méně námahy.

Gaston, pro něhož každá žena byla jen ženou, nemiloval Marii Gonzagovou do té míry, aby pro ni žil v dlouhodobé nemilosti staršího bratra a bez peněz, které nutně potřeboval, protože mu protékaly mezi prsty jako řeka, a měl radost, že se svými rádci vymyslel výměnný obchod, jehož hanebnost mu ani nepřišla na mysl. Když list s tím nemravným návrhem došel králi, byl u něho zrovna kardinál a já po jeho boku. Král, jak byl přísný a strohý, se tomu rozesmál.

"Padesát tisíc dukátů za výstroj!" řekl. "To je hodně peněz za koně a postroj! Co si o tom myslíte, pane kardinále?"

"Pan vévoda orleánský, Sire, je co do významu druhou osobností ve státě. A je stejně těžké mu to velení odmítnout, jako je nemožné mu je svěřit."

"Přesto mu je odmítnu," řekl Ludvík. "Ale jak? Taková je otázka. Chápu dobře, že se to bude muset udělat s mnohými ohledy."

"Sire," řekl Richelieu, "jediný zdvořilý způsob, jak vašemu mladšímu bratru odmítnout velení, je, abyste velení převzal sám."

"Právě to jsem se chystal udělat," ozval se Ludvík, spokojen, že ho přiměli k rozhodnutí, jež chtěl přijmout sám od sebe, ještě však nebyl zcela rozhodnut, zda je oznámit.

"Přitom byste však mohl pana vévodu orleánského požádat, aby za toho tažení dělal zastupujícího velitele."

"Nevím, zda to mám udělat," povzdychl si Ludvík. "Mohlo by se totiž stát, že by nabídku přijal."

Nato si kardinál dovolil diskrétní úsměv, já stejně tak a Ludvík se zasmál upřímně. Musel to být den Bohem požehnaný a Ludvík musel být opravdu šťastný, že se znovu stane králem vojákem, když si v jednom dni dovolil zasmát se dvakrát.

"Neobávejte se, Sire, že pan vévoda orleánský by takovou nabídku přijal," namítl Richelieu. "Bude-li to tak, jak věřím, že to italské tažení poslouží vaší slávě, pan vévoda orleánský by nebyl pro svou osobu spokojen pouhým příliš matným odleskem."

A vskutku, několik dní nato se kardinál díky svým špehům dozvěděl, že Gaston odmítl myšlenku své účasti na italském tažení s tím, že by jeho přítomnost nebyla užitečná vzhledem k tomu, že krále doprovází Richelieu, což znamená, že sám bude dělat všecko a že bude i všecko vědět... Zdařilá střela, kterou se mohl střelit jak do staršího bratra, tak i do kardinála.

"Všechno vědět nebudu," řekl Richelieu, když se přede mnou vyjadřoval k tomu jedovatému výroku, "budu však ve stínu a beze slávy dělat hodně, poněvadž jsem si uložil, že se postarám o zásobování masem a střelivem, jakož i o ubytování vojska a o výplatu žoldu."

To je, čtenáři, úkol přímo nadlidský, při jehož plnění si královští intendanty nepočínali příliš uspokojivě, leda snad ve prospěch vlastních kapes.

* * *

Patnáctého ledna 1629 vyjel Ludvík z Paříže do Itálie s třiceti tisíci vojáky a pěti tisíci jezdci: jak vidíme, je to obrovská armáda, stejně početná jako ta, s níž obléhal La Rochelle; smyslem bylo nepřítele poděsit velkým počtem vojska, aby nebylo třeba tasit meč.

Jako další velitele s sebou Ludvík vzal mimo kardinála - který měl hrát onu "skromnou", avšak veledůležitou úlohu, o níž již byla řeč - maršály Schomberga, Bassompiera, Estréeho a pana z Créqui. Nevím, čtenáři, jaká byla tvoje hodnota

v armádě, v níž jsi sloužil, přesto však, a hlavně byla-li nízká, doufám, že tě uspokojí, když se jednou úlohy převrátí a uděláš se mnou přehlídku čtyř maršálů.

O těch dvou prvních jsem už mluvil dost v předchozích dílech těchto Pamětí a co o nich řeknu teď, bude těm, co je četli, už známo. Začnu Schombergem, protože ctnost je prostá a bez příběhu, bude tedy stačit pár slov. Schomberg byl udatný, ukázněný, kompetentní a nezlomně věrný jak králi, tak manželce. Stojí snad za to ještě dodat, že u dvora (a tím slovem míním všechny žvanily a všechny klepny, kterými se to místo jen hemží) neobjevili nikdy nic, co říci na jeho újmu. Bassompierre, syn lotrinského otce a francouzské matky, byl podivuhodnou směsí velikých předností a slabostí, jež nebyly malé; nechám na čtenáři, aby rozhodl sám, které přednosti a které nedostatky pocházely z francouzské a které z německé strany. Bassompierre byl velice sečtělý, ale nestal se proto ještě pedantem. Válečnické řemeslo výborně ovládal. Nadto byl veselý, obratný, okouzlující a duchaplný, docílil, aby byl milován nejen nespočetnými ženami, ale i Jindřichem IV., královnou matkou i Ludvíkem XIII. Avšak po sňatku s mou nevlastní sestrou, kněžnou Conti, se z něho bohužel náhle stal člověk pyšný a vychloubačný a pod vlivem ďábelských sukni, jejichž vůdčími duchy byly vévodkyně z Chevreuse a kněžna z Conti, začal tak neopatrně tancovat na provaze Frondy a odpadlictví, ba napůl až zradu, že Ludvík ho nakonec z toho lana shodil a umístil ho v Bastile.

Maršál z Estrées byl starší bratr krásné Gabrielly z Estrées, milanky Jindřicha IV., a tím je řečeno téměř vše. Měl dalších pět sester, stejně nemožně pohoršujících a nevázaných jako on sám a krásná Gabriela, takže je u dvora přejmenovali na "sedmero hlavních hříchů".

Ve chvíli, kdy začínalo italské tažení, mu bylo sedmapadesát let a byl živý, veselý a pohyblivý jako mladíček, čerstvě absolvovalší clermontskou kolej, a k jezuitům, kteří ho vzdělávali, choval hlubokou vděčnost, nicméně je opustil velice rád.

A ze čtyř maršálů italského tažení byl jediný, který nemusel přecházet Alpy. Ludvík mu dal za úkol vydat se do Nice a zpusťt kraj kolem města. Tohle záškodnictví mělo za cíl zdržet na pobřeží vojska guvernéra dona Felixe Savojského a zabránit jim, aby se nevydali na pomoc Suse pro případ, že by bylo nevyhnutelné se toho města zmocnit, aby se uvolnila cesta ke Casale.

Maršál z Estrées zemřel téměř stoletý, ve věku devadesáti osmi let, což zavdalo u dvora důvod k řečem, že neřest možná uchovávala lépe než ctnosti.

Maršál z Créquy byl z maršálů jediný, kdo uměl dobře italsky, a to proto, že v roce 1597, dychtiv sloužit zájmům Jindřicha IV., postavil z vlastních prostředků pluk a tři roky válčil proti Karlu Emanuelovi I. Savojskému, a to od roku 1597 až do roku 1600.

Jeho malá armáda byla příliš udatná, aby byla poražena, a příliš slabá, aby zvítězila. Créquy měl aspoň to uspokojení, že v souboji zabil nevlastního vévodova bratra Filipa, který ho na souboj vyzval.

V Itálii se mu ostatně velmi líbilo. Měl nesmírnou zálibu v gentil sesso a rozhodně tu neztrácel čas, protože v klidných obdobích následujících po vzruchu bitev sbíral ze rtů půvabných Italek jejich krásnou řeč, tak zpěvnou a vřelou. Aby ty rozmluvy zdokonalil, učinil něco, co ve Francii dělával jen zřídka: otevřel knihu a četl. Bylo to Dantovo Peklo a Créquy se do něho zamiloval.

Ludvík ho vzal s sebou do Savojska právě proto, že ovládal tamní jazyk, zvyky a terén. Maršál, který tou dobou dost churavěl, přijal ten úkol s velikou radostí, tím spíš, že se tažení účastnil i jeho syn, hrabě ze Saultu, který velel jednomu pluku. Za italského tažení, kdy jsem s hrabětem sdílel všechny zkoušky i nebezpečí, jsem shledal, že to je velice slušný člověk, a stali jsme se přáteli.

Ačkoliv maršál Créquy byl všemi vážený, u dvora se mu přesto trochu posmívali s tím, že oženi-li se s nějakou osobou, vždycky to musí být Lesdiguièresova dcera. A bylo to přesně tak: poprvé se Créquy oženil s dcerou vrchního velitele Magdalenou, a když ovdověl, vzal si další Lesdiguièresovou dceru Františku z druhého konetablova manželství.

Francii udivila jiná zvláštnost z Créquiho života: byl jediný z našich deseti maršálů, který nezemřel v posteli. V roce 1638, v té Itálii, kterou měl tak rád, ho smetla na bitevním poli kulka. "Nepřítel si dal záležet," řekl na to dvůr, který byl bez citu, a proto mohl šprýmovat o všem.

Teď už, čtenáři, znáš všechny jednající osoby tohoto tažení: na jedné straně Karel Emanuel I., vévoda savojský, jeho syn, kníže piemontský (který, jak víš, si vzal za choť Kristinu Francouzskou), dále don Gonzalo Cordobský, který obléhá město Casale; a na naší straně Ludvík, Richelieu, čtyři maršálové, velitel tábora Toiras, který se k nám přímo od La Rochelle připojí v Grenoblu, mladý příjemný hrabě ze Saultu a já - prosím, čtenáři, abys mne přijal jako vypravěče toho příběhu. Je totiž nejvyšší čas dát zaznít třem úderům a nechat drama, aby se rozehrálo v nádherných alpských kulisách Horního Savojska - drama, které, jak to většinou bývá, obsahuje i ne jeden prvek komedie a možná i jisté poučení. Ale to poučení, promiňte, sám formulovat nebudu: nepatří to k mému úkolu.

KAPITOLA TŘETÍ

Král, kardinál, čtyři maršálové, o nichž jsem mluvil, a armáda čítající třicet tisíc vojáků a pět tisíc jezdců opustili Paříž

patnáctého ledna a dorazili do Grenoblu patnáctého února. Ty, čtenáři, možná podotkneš, že urazit sto čtyřicet dvě míle* za jednatřicet dnů znamená sotva pět mil za den; což není žádný velký výkon. Není, ovšem pro jezdce na koni a pro kočáry! Pro pěchotu je to hodně! Hlavně když následující den museli své obolavělé nohy znovu nazout do bot, na hřbet si hodit těžkou mušketu a vykročit po nekonečné cestě s ledovým větrem proti sobě, který jim sekal do tváře tisíce špendlíků.

Stany a píky jely našťestí naloženy na kárách s masem, ale pro vozky pěchotních kár a ostatně ani pro kočí kočárů není ta cesta po špatně dlážděných silnicích našeho království žádný med. Lámou se kola i nápravy a je třeba je neustále opravovat s prsty ztuhlými mrazem a ve sněhu. A když nastane noc a není zrovna poblíž žádné město, kde by bylo možno ubytovat tolik lidí, je třeba stavět stany, což spotřebuje hodně času, a to nepočítáme nutná zastavení za pochodu, aby se vojska nakrmila a osvěžila. Kolikrát jsem za dlouhého pochodu slyšel staré vojáky pocházející ze švýcarských hor říkat těm mladým zelenáčům místo útěchy: "Herrgott, Junge! Ty si naříkáš! Ale to jsme ještě na čisté rovině! To něco uvidíš za Grenoble! Ty průsmyky, co budeme přecházet! Ten Lautaret! Sněhu bude po kolena!" Protože jsem v té armádě do Itálie neměl žádné velení, mohl jsem ji následovat v kočáře. Nicméně jsem s sebou vzal i svou Acclu, již měl v péči Mikuláš. Jeho nová klisna se s ní dobře shodla, přesto však měla Acclina tolerance své meze a těžce snášela, když na ni vsedl Mikuláš. Projel jsem se na ní občas sám, jednak abych měl trochu pohybu, jednak aby neodvykla pokynům udidla a mému hlasu. Má Accla měla dost huňatou srst, která jí jako zázrakem ještě vždycky zhoustla právě v zimě, takže podle mne snášela mráz lépe než já, víc jí však vadil vítr, protože neměla kapuci jako já na své pláštěnce. Při zastávkách jsem se neobával, že ztratím důstojnost, když Mikulášovi pomohu ji hřebelcovat a kartáčovat, a ona mi za to byla velice vděčná, děkujíc mi něžným zaržáním. Bůh ví proč naše zvířata k nám chovají tolik vděku, když jim lidé nejsou vděční skoro za nic.

Několik mil před Grenoblem přivítal kardinálův mušketýr, aby mi vyřídil, že na příštím zastavení, které bylo na dosah, se mnou chce Jeho Eminence mluvit. Dovede prý mě sám k jeho kočáru, jestliže se uvolím vsednout na koně, neboť jezdec se protáhne snáz než kočár tou vřavou, těmi nekonečnými zástupy vojska táhnoucími se celou milí po celé šířce silnice, takže průzkumníci, kteří byli daleko napřed, zakazovali obyčejným civilistům, ať už pěším, či na koni, aby se vydávali po silnici proti našemu směru.

V kardinálově kočáře bylo velice příjemné mírné teploučko. Bylo to díky velikému množství ohřívadel ležících na podlaze; nebýt jich, měli tři sekretáři zmrzlé nohy a následkem toho ztuhlé prsty, když jeden po druhém zapisovali příkazy a listy, které jim kardinál diktoval. Charpentier, jehož jsem znal nejlépe, se posunul, aby mi přenechal místo vedle kardinála, a tak jsem ke své radosti a úlevě mohl zaujmout jeho místo a položit si boty na ohřívadlo.

Tento kočár byl zřejmě i kardinálovou pracovním a odtud odcházely zprávy všem armádním místům s přesnými příkazy. Podle mne kardinál zapomínal, že tahle pracovní je na kolech a jede po širých francouzských silnicích, ledaže mu to připomnělo nějaké silnější drcnutí. Kdo by ho dobře neznal, mohl podle jeho trojúhelníkové tváře, podle tenkého zahnutého nosu a zapadlých očí soudit, že není zcela zdrav. Ale nebylo tomu tak. Jeho zdánlivá křehkost v sobě skrývala ohromné rezervy síly. A třebaže mu jeho usilovná práce dodávala vážný a ustaraný výraz, byl to dojem mylný. Pravdou je, že od chvíle, kdy opustil Paříž, byl víc než spokojený: v nitru dokonce zářil radostí. Důvodem bylo, že poté, co prožil to velké dobrodružství obléhání La Rochelle, jehož úspěch byl jeho zásluhou, chystal se k dobrodružství novému, podnikavému rozhodnou a podnikavou politikou, kterou sdílel s Ludvíkem: zobákem a drápy bránit zájmy Francie a jejich spojenců všude, kde to bude třeba, a ani na okamžik nepřijmout potměšitou nadvládu Španělska, jak si to slepě přáli naši pobožní křesťané.

Toto nové válečné tažení poskytovalo navzdory obtížím tuhé zimy tu radostnou skutečnost, že převaha našich sil nad vévodou savojským i nad Španěly z Milánska a nad císařskými* nám tentokrát slibovala rychlé vítězství.

Mezi svým církevním rouchem a válkou necítil Richelieu žádný rozpor, pokud byla válka spravedlivá a obranná. Velice si ostatně zakládal na své urozenosti a jsem pevně přesvědčen, že by si byl zvolil vojenské řemeslo, nebýt toho, že ho okolnosti donutily stát se biskupem, aby snad biskupství, které měli v rodě, nepadlo jeho vinou do cizích rukou.

Jakmile však byl vysvěcen, je všeobecně známo, že se svým povinností církevního hodnostáře věnoval s příkladnou horlivostí a nekonečným úsilím, takže jeho malé biskupství, podle jeho slov "nejzbědovanější z celé Francie", bylo nakonec ze všech nejspořádanější. Jeho veliký duch, dychtící po čínech a dokonalosti, se však mezitím po stupínkách přibližoval velikým záležitostem království, o což se snažil ne snad z pýchy či ze ziskuchtivosti, ale protože věděl, že na nejvyšším stupni moci by dokázal pracovat velmi úspěšně, a to tentokrát ne pro zdar malého biskupství, ale pro rozkvět velikého království. Když jsem tedy usedl v jeho kočáře a ještě dřív, než jsem vůbec stačil otevřít ústa, kardinál jediným pohybem zarazil pozdravné fráze.

"Bratránku," oslovil mě, "Ludvík vám mými ústy svěřuje choulostivý úkol. Především vězte, že v Grenoble se k nám má připojit Toiras se zbytkem vojska od La Rochelle, to jest asi s pěti tisíci muži. Ubytovací důstojník dostal příkaz, aby mu v řečeném městě našel byt, který bude sdílet s vámi. Namítáte něco proti tomu?"

"Právě naopak, Eminence."

"Takže Toirase máte rád."

"Mám ho rád a vážím si ho, ovšem s drobnými výhradami."

"Prosím vás, abyste mi je upřesnil."

"Toiras, Eminence, je člověk rovný, poctivý jako neoškrábaný dukát, statečný, vytrvalý a s jasným, přesným úsudkem. A válečné řemeslo ovládá."

"Nevidím tu žádnou z výhrad, které jste zmiňoval."

"Nu, Eminence, řekněme, že na druhé straně se Toiras trochu moc svými činy vychloubá a jako všichni chlubilové je nadmíru citlivý na urážku. Takže se vzhledem k jeho prudké povaze stane, že snadno vybuchne a spustí bouřku, která nešetří nic a nikoho. Jeho Veličenstvo o tom něco bude vědět vzhledem k tomu, že Toiras býval jeho oblíbencem."

Richelieu tohle všechno samozřejmě věděl stejně dobře jako já, a čeho se tím výsledkem snažil dosáhnout, nebylo ani tak zvědět skutečnosti jako zjistit, jak se k Toirasovi stavím já.

"Mohl byste mi uvést příklad některého z těch vztekklých výbuchů?"

"Jeden z nich je slavný, Eminence, a ví o něm celý dvůr."

"Povězte mi to stejně. Rád bych vyslechl vaši verzi."

"Zní takto. Když Ludvík sesadil Toirase z jeho místa favorita a nahradil ho Saint-Simonem, Toiras veřejně vybuchl a urbi et orbi vytruboval hrubá a urážlivá slova proti svému ubohému nástupci, říka, že veškerá zásluha té lidské hnidy byla, že uprostřed lovu, jak lízal Jeho Veličenstvu boty, dokázal v pravou chvíli přistavit čerstvého koně, takže král mohl přesednout ze svého zchváceného na dalšího, aniž se dotkl země. Vaše Eminence jistě ví, že uražený Saint-Simon chtěl Toirasovi poslat sekundanty, ale král mu to stroze zakázal: 'Toiras vás zabije, Saint-Simone, a já budu nucen dát mu useknout hlavu, takže rázem přijdu o dva dobré služebníky. A to já nechci.'"

"A jak jste se s jeho nevyrovnanou povahou vyrovnal vy, příteli," zeptal se kardinál, "když jste spolu byli dlouhé měsíce obklíčeni Buckinghamem v pevnosti na ostrově Ré?"

"Zpočátku velmi špatně, Eminence. Později velmi dobře. Bylo k tomu však z mé strany třeba hodně času a značné úsilí a pokorný přístup."

"Pokora není jen chvályhodnou ctností," řekl Richelieu a vsázím se, že v té chvíli myslel na své vztahy s Ludvíkem. "Za jistých okolností může též být velice užitečná. A jsem velice rád, že jste schopen zdolat hořkou stránku pokory. Toiras je skutečně navzdory svým nepříjemným stránkám výborný voják. A král ho v Itálii hodlá pověřit úkolem stejně těžkým jako nebezpečným. A počítá s vámi, že ho přimějete, aby ten úkol přijal."

"Se mnou, Eminence?"

"Právě s vámi, bratránku. Dovolte, vysvětlím vám to blíže. Jakmile přejdeme průsmyk u Susy - ať už se souhlasem Karla Emanuela Savojského, či bez něho -, budeme pochodovat, protože cesta bude volná, na Casale, které jak víte obléhá už řadu měsíců don Gonzalo Cordobský. Je tedy pravděpodobné, že don Gonzalo, jehož armáda čítá sotva deset tisíc mužů, se nebude chtít střetnout s třikrát tak silnou armádou naší a že se od Casale stáhne bez jediného výstřelu. Město bude tedy naše, ale na jak dlouho? Toho dne, kdy odejdeme z Itálie, přijdou Španělé a oblehnou Casale znovu. A komu že Olivares a Filip IV. Španělský svěří úkol, aby Casale dobyl? Komu jinému než slavnému vítězi obléhání Bredy: markýzi Spinolovi. A v tomto choulostivém případě král usoudil, že proti Spinolovi, knížeti obléhatelů, můžeme postavit jen knížete obležené: Toirase."

Na to se Richelieu odmlčel a zpod zdviženého obočí na mne vrhl pronikavý pohled.

"Takže je na mně, Eminence, abych Toirase přemluvil, že se má opět na rok či na dobu ještě delší dát zavírat do hradeb obleženého města. Nebude to vůbec snadné."

Když jsem to říkal, díval jsem se zpřímá na Richelieu a usilovně jsem si přál, aby si díky svému jemnému vnímání a podivuhodnému taktu dokázal představit, co se děje v mé mysli. A nezklamal jsem se, protože kardinál se pousmál, což vydalo za mnoho slov, a řekl lehkým, nezaujatým tónem:

"Bratránku, král od vás nezádá, abyste byl Toirasovi znovu nápomocen, neboť vaše přítomnost při obléhání tu není nezbytná. Toiras mluví italsky, sice ne tak dobře jako maršál z Créquy nebo vy, ale dost na to, aby se porozuměl."

V té chvíli jsem ucítil nesmírné ulehčení, zrovna jako by mi narostla křídla. Och, Kateřino, můj anděle drahý! pomyslí jsem si, opustit vás skoro hned po svatbě! Vy nevíte a také se nikdy nedozvíte, že jsme právě unikli dlouhému, nesnesitelnému odloučení, my dva...

"Přesto, Eminence, to nebude snadný úkol," ozval jsem se. "Toiras je zakyslý a plný hořkosti, neboť soudí, že svou pozoruhodnou odolností na ostrově Ré by si býval měl vysloužit maršálskou hodnost."

"Bohužel! Byl by ji i získal," vzdychl si kardinál, "nebýt toho, že se tak holedbal a vychloubal a všude vytruboval svou chválu. Co však Ludvíka popudilo nejvíc, bylo, že uprostřed obléhání mezi bitevními liniemi si vymyslel hon, vystavuje se nebezpečí, že ho z té či z oné strany zabijí. A to všechno proto, aby ulovil dva ubohé králíky! Toho dne si pan z Toirasu sám poškodil všechny šance, aby byl povýšen na maršála."

"Docela chápu, Eminence, jak se to výstřední chování muselo nemile dotknout králova ponětí o slušnosti a kázni. Nicméně mě však v téhle chvíli napadlo, že bych určitě uspěl, kdyby mě Ludvík zmocnil říci panu z Toirasu, že hodnost, po které tolik touží, by mu spadla do klína, kdyby alespoň rok vydržel v Casale, obklíčeném panem Spinolou."

"Zeptám se na to krále za vás, a to hned dnes," odvětil Richelieu, "a dovolí-li to král, vzkázu vám po Charpentierovi. Postací pouhé ,ano' či ,ne', zašeptané do ucha."

Jinými slovy nedostanu nic písemně na podporu ujištění, které smím dát Toirasovi; a jestli Ludvík svůj slib nedodrží, ocitnu se ve velmi ošklivé situaci.

V Grenoblu jsem byl ubytován, a moc dobře ubytován v pohodlném kvartýře, zaplať Bůh dobře vytopeném, a nadto přivítán téměř s otevřenou náručí jednou z nejroztomilejších vdov, která mě tuze litovala pro tu předlouhou, nepohodlnou cestu a ujišťovala mne, že mě bude hýčkat, jak ve své útulné domácnosti nejlépe dokáže. Panebože! pomyslí jsem si, už je tu pokušení! Pomoc, Panebože! Jak jen odolávat, když to člověk nikdy nedělal a není na to zvyklý?

"Monseigneur," oslovil mě Mikuláš, když mi pomáhal se svlékáním, protože jsem byl tuze zaprášený a chtěl jsem se před večerí trochu opláchnout, "monseigneur, měl jsem dojem, že naše hostitelka po vás hází očkem."

"A proč by se to mělo týkat tebe, rytíři?"

"Promiňte, monseigneur, ono se mne to v jistém smyslu týká také, protože panská, která mě vedla do mé komůrky, se chovala podobně a přítulná jako kočka přidala k tomu několik něžných doteků. Takže si troufám zeptat se vás, jaké mi v tom směru dáváte rady a jakým příkladem se mám řídit."

"Tohle je vrchol, Mikuláši!" zvolal jsem. "Proč, k čertu, se mám vedle vlastního svědomí starat i o svědomí tvoje!"

"Protože, monseigneur, jste o nějaký ten rok starší a máte víc zkušeností, než mám já."

"Ale já v umění odolávat ženským svodům nemám o nic víc zkušeností než ty...! Mám jich spíš méně, vezmeme-li v potaz, kolikrát jsem podlehl nyvým tvářičkám. Nicméně, Mikuláši, mi dovol tuhle poznámku: není to ještě měsíc, cos opustil svou manželku a já manželku svoji. Jestli podleheš už za měsíc, není to špatné znamení do budoucnosti? Co tě, k čertu, nutí? V čem je ta naléhavost?"

"Naléhavost, monseigneur," odpověděl Mikuláš a začervenel se (a jak vypadal mladinký, když mu červeň stoupala do tváří! A jak bylo pochopitelné, že trochu žhavější pokojská by se s ním byla ráda pomazlila!), "naléhavost, monseigneur, je v tom, že se obávám, aby mi čepel v pochvě nezrezivěla."

Tomu válečnickému přirovnání jsem se zasmál od srdce.

"Dobrá čepel nereziví tak rychle, Mikuláši. Sám jsem si kladl otázku, jestli vůbec kdy reziví, když jsem se doslechl, že jistý francouzský maršál se znovu oženil ve čtyřiasmdesáti letech a založil novou rodinu. Ostatně tato lačnost není totéž, co hlad žaludku. Může vás trápit, ale neoslabuje vás. Je tedy možné vzdorovat jí beze škody, leda snad, že by to trvalo příliš dlouho."

"To znamená, monseigneur, že vy budete pokušení vzdorovat?"

"Ale já zatím ještě nevím! A ty, Mikuláši, prosím tě, přestaň si mě brát za vzor aspoň v téhle oblasti. Je už dost obtížné být ctnostný sám za sebe. Proč bych měl být ctnostný za dva?"

Chystali jsme se právě k večeři, když tu se objevil pan z Toirasu. Protože je možné, že si nepamatujete, jak Toiras vypadal, popíši vám ho znovu. Měl pěknou souměrnou postavu, hnědé, bohaté a kadeřavé vlasy, černé oči, někdy smavé, jindy sršící plameny, tvář ožehnutou sluncem, pořádný nos, mocné čelisti a celý působil jaksi hranatě.

Dovolíte-li, rozmlá čtenářko, abych zaujal vaše místo, řekl bych, že sice nebyl krásný, zato však mužný. To si aspoň zřejmě pomyslí naše hostitelka, když jsem ji ho představoval, protože u stolu dělila něžné pohledy spravedlivě mezi Mikuláše, Toirase a mne. Musím přiznat, že po těch mrazech na cestě a po velké únavě bylo velice povzbuzující být v tomto dobře vytopeném obydlí přijat tak vřele. Jedna krásná čtenářka mi kdysi svým nejvzletnějším perem napsala a se špetkou zlomyslnosti mě upozornila, že v mých Pamětech vycházejí hostitelky tuze často vstříc tužbám svého hosta. Nedomnívám se, že bych se za to měl omlouvat, jsou k tomu totiž velmi pochopitelné důvody, které tu chci uvést. Když tak zvaný kvartýrmajstr hledá obydlí na jednu noc pro šlechtice vyšší hodnosti, obrátí se nejčastěji na nějakou vdovu, aby nebyly potíže s manželem. A ta vdova, třebaže by mohla jeho žádost odmítnout, ji nejčastěji přijme, aby přerušila osamění a jednotvárnost svého života, a někdy možná i proto, že má k opačnému pohlaví dobrý vztah. A v tomto případě "opačný" nemá žádný záporný význam.

Paní z Chamontu - tak totiž se naše hostitelka jmenovala - postřehla, že s Toirase mluvíme jen v narážkách, i prokázala příkladnou diskrétnost, a jakmile spolkla poslední sousto, s půvabem se rozloučila a odešla do svých pokojů. Mikuláš ji bez průtahů napodobil, takže jsem zůstal s Toirase sám a sdělil jsem mu, co s ním král zamýšlí.

Byl příkrý a drsný jako obvykle a byl by, myslím, vybuchl do jednoho ze svých proslulých vzteků, ale na poslední chvíli se rozhodl nahradit zlost ironií.

"Vřelý dík," řekl, "myslím však, že jsem vykonal víc, než je můj díl. Stačilo mi obléhání na ostrově Ré. A přitom kdo ví?" dodal s nehlubší hořkostí, "možná kdybych přijal, odměnili by mne a jmenovali mě třeba podporučíkem."

"Poměr Jeho Veličenstva k vám je teď jiný," namítl jsem rychle. "Král lituje, že vás jaksepatří neodměnil po vašem pozoruhodném výkonu na ostrově Ré. A já jsem přesvědčený, že tentokrát neopomene odměnit vaši udatnost povýšením, které je vás hodno."

"Mám našemu krásnému Veličenstvu věřit?" řekl Toiras bez valného respektu jak v tónu, tak ve slovech. "Uvidíte, že počká, až bude po mně, a pak mě jmenuje maršálem z posmrtného titulu! Zná ho lépe než vy! Nelíbí prý se mu moje způsoby! Prý ho popuzují! A kdykoli ho někdo popudí, ačkoliv má v zásadě dobré srdce, stává se nedůvěřivým, zlým a mstivým. Když byl malý, zacházela s ním, co vím, velice špatně jeho matka, a to je, abych to řekl jejím způsobem řeči, la donna la pi? cattiva della creazione!* A dnes, sotva Ludvík nabude dojmu, že mu někdo projevuje nedostatek úcty, cítí se uražený a rozzlobí se na vás na smrt! Takový on je! Vážně! Richelieu moc rád nemám, jsou však dny, kdy ho lituji, že musí Ludvíka snášet od rána do večera. A pokud jde o mne, nebylo to nic záviděníhodného být jeho oblíbencem, věřte mi! Chtěl za každou cenu předělat moje způsoby! Od rána do večera mne jen peskoval a cosi mi vytýkal! A co je na mých způsobech tak zavrženíhodného? Co si o tom myslíte vy, vévodo, jaký je váš názor? Řekněte mi to, ale bez příkras, otevřeně!"

Zatraceně! S Toirase mluvit otevřeně? A jak vůbec načít ten začátek pravdy? S jakými ohledy a jak nekonečně lehkou rukou?

"Příteli," odhodlal jsem se konečně. "Nevidím na vás nic, co by zasloužilo pokárání. Jste ryzí jako zlato, jste přímý. Nicméně když je člověk takhle přímý, je těžké být zároveň diplomatem."

Panebože! Co jsem to řekl?

"Já? Já že nejsem diplomat?" zařval Toiras. "Tak to je vrchol!"

Naštěstí právě včas, aby odvedl pozornost, se objevil maggiordomo paní ze Chamontu a ohlásil, že tuje nějaký pan Charpentier, který se vydává za sekretáře kardinála Richelieua a chce mne okamžitě navštívit navzdory pozdní hodině.

"Okamžitě ho uveďte!" řekl jsem rychle.

A protože Toiras dělal, jako by se chtěl vzdálit, zabránil jsem mu:

"Kdeže! Prosím vás, zůstaňte tu! Ta zpráva se vás týká."

Charpentier tedy vešel, hluboce se mi uklonil a poklonil se i Toirasovi jen o poznání méně, podíval se mi do očí a řekl s nadnesenou důležitostí:

"Monseigneur, toto je zpráva od Jeho Veličenstva. Pokud jde o pana z Toirasu, odpověď zní ,ano!'"

"A co to ,ano' znamená?" ozval se Toiras s vyzývavou bojovností.

"Příteli," tišil jsem ho, "pan Charpentier o tom nic neví. Je na mně, abych vám to vysvětlil."

"Propustíte mne, monseigneur?" zeptal se Charpentier, zřejmě spěchaje, aby mohl zmizet.

"S mými nejvřelejšími díky."

Po celý čas, co Charpentier odcházel z místnosti, pan z Toirasu přímo vřel nedočkavostí.

"Teď mě, příteli, vyslechněte s trochou trpělivosti. Král se domnívá, že Casale dobude, protože don Gonzalo se neodvážil postavit se tak velké armádě. A myslí si také, že jakmile královské vojsko odtáhne z Itálie, Španěl se vrátí a tentokrát s věří dobytí města Casale markýzi Spinolovi, jehož skvělou pověst znáte od dobytí Bredy. A proto než odsud odejde, chtěl by vás král vidět ve městě, jak bráníte jeho hradby, a tak by Ludvík proti knížeti obléhajícím postavil knížete obléhaných..."

"Tuhle větu že řekl král?" zeptal se Toiras, náhle dojatý až k slzám.

"Vskutku," přikývl jsem, "tak to řekl."

Panebože, odpusť mi tu dobře míněnou lež!

"A co znamenalo to Charpentierovo ,ano'?" zvědál Toiras dál.

"Budete-li ještě do roka a do dne v Casale, král vám projeví svou vděčnost titulem, sám už víte jakým."

Tu nastala s Toirasem neskutečná proměna; jako by to náhle byl jiný člověk: vstal, vztyčil hlavu, vytáhl se do celé své výšky, narovnal ramena a chvástavým tónem, jaký mu byl vlastní, prohlásil s určitostí:

"Buďte té dobroty, milý vévodo, a vyřídíte Jeho Veličenstvu toto: budu v Casale od chvíle, kdy je dobude. A za rok tam budu stále a Spinola tam nevzkročí nohou, ani koncem palce, ani špičkou brka. A jestli si snad myslí, že máje převahu, mohl by knám vpadnout, bude zklamán: vykopu ho ven botou do zadnice..."

* * *

Z Grenoble do Briançonu je to dvacet devět mil, což by při pěti mílech za den nebyla při pěkném počasí žádná potíž, jenže tady koncem února zima právě vrcholila a sníh spíš zmrzal, než aby roztával. A když někde opravdu tál, člověk zapadal po kolena, což vadilo hlavně koním, takže jezdci museli sesednout a táhnout zvířata za uzdu, aby je donutili jít kupředu. Nadto silnice, po níž jsme cestovali, byla místy položená tuze vysoko, sedlo Lautaret, kterým jsme přecházeli mezi obcemi Le Grave a Le Monetier, je ve výšce tisíc čtyřicet devět sáhů* a nám, kteří jsme vyrostli v rovinách, se v té výšce špatně dýchalo, takže se chtě nechtě musely dělat časté zastávky, aby si vojáci odpočali. Ale bezesporu nejhůř na tom byli dělostřelci. Ti nešťastníci museli neustále vytahovat děla z bláta či ze závějí, takže na zastávky docházeli zcela vyčerpaní s dvou až tříhodinovým zpožděním po ostatním vojsku. Kardinál s jejich těžkým údělem soucetil, i nařídil, aby jim zdvojnásobili přiděly masa i vína, což jim nejen naplnilo žaludky, ale též je naplnilo pýchou, že jsou právem větších soust odlišeni od pouhých nosičů muškety a jiných křehkých panáček.

Mezi Grenoble a Briançonem se vojsko zastavilo ve Vizille, pak v Bourg-d'Oisans, v Le Grave, pak v Le Monetier a nakonec v Chantemerle, což znamená kosí zpěv. "Vsázím se," poznamenal Mikuláš, "že v tomto nečase a v tomhle mrazu není chudákovi kosovi o nic víc do zpěvu než mně." Za našimi Alpami se zvedaly zase Alpy italské, zcela podobné našim, a v oblasti kolem Gravera je vesnice, která se jmenuje také Cantamerlo, kosí zpěv po italsku. Dobře si to pamatuji, protože švejcarský pluk, jeho velitel hrabě ze Saultu a já jsme se tam o něco později zastavili na půl hodiny, protože jsme byli vyčerpaní pochodem po Gravera, o němž ještě něco povím a který hrál důležitou úlohu v pozdějším útoku na Susu.

Vraťme se však do Briançonu, což byla poslední zastávka před překročením italské hranice průsmykem Montgen?vre. Tam se na mne usmálo štěstí: ubytovali mě u Velkého chrliče, který neměl nic společného se zakončeními okapů u katedrál, kde dešťová voda odtéká tlamou zvířat málo příjemných. V Briançonu se říká chrlič kanálu, zbudovanému uprostřed ulice v roce 1624, aby přiváděl vodu tam, kde je jí třeba; stalo se to následkem požáru, který zničil pár dřevěných domů s arkýři a konzolami. Shořelé domy byly postaveny znovu, ovšem z kamene a s rovnými fasádami, jak to nařídila místní vrchnost, což je v případě požáru určitě výhoda, ale podle mého vkusu to kazí rovnováhu celkového pohledu. Mou hostitelkou byla dáma hodně pokročilého věku, příjemná a laskavá, která se mnou jednala jako s vlastním synem a při mém odchodu uronila slzičku.

Z Briançonu král napsal savojskému vévodovi Karlu Emanuelu I. dopis se žádostí o volný průchod městem Susa, aby mohl dosáhnout a osvobodit Casale. Tento dopis, který jsem měl čest překládat do italštiny, nemohl než být zdvořilý, ba srdečný vzhledem k tomu, že vévodův syn, kníže z Piemontu, se oženil se sestrou francouzského krále Kristinou. Piemontský kníže se stejně jako jeho otec přehnaně holedbal strategickou hodnotou města Susa, které oba nazývali "klíčem k Itálii", a ten že půjčí jen tomu, komu budou chtít a za podmínek, které si stanoví sami. Piemontský kníže měl zpočátku přehnané požadavky jak peněžní, tak i územní za to, že Francouzům otevře il passo di Susa, suský průsmyk; byla to soustava tří barikád vystavěných před hlavní branou do města. Ať dělal Richelieu, co dělal, aby ho přiměl k rozumnějším nárokům, kníže neustoupil ani o píď. Takže kardinál pochopil, že vyjednává jen pro zábavu a aby získal čas. Později ovšem vyšlo najevo, že kníže dostal od otce tajný pokyn di trattare, ma di concludere nulla*

* * *

Ještě než se Ludvíkův švagr vrátil do Susy, vzal si ho král stranou a požádal ho, aby mu kníže dovolil se setkat, jakmile bude mezi vévodou savojským a jím uzavřena dohoda, s nejmladší sestrou Kristinou. A kníže s tím okamžitě souhlasil. Ludvík měl, jak víme, tři mladší sestry: Alžbětu, provdanou za Filipa IV. Španělského, Jindřišku, choť Karla I. Anglického, a Kristinu, kterou provdali za piemontského knížete, což byl v porovnání s oběma předchozími mocnými

monarchy moc malý pán, byl však jediný z nich, kdo svou manželku udělal šťastnou. Kdo by nepolitoval chudinky princezny, které jejich postavení odsuzovalo k celoživotnímu vyhoštění v cizí zemi s citovými pouty k blízké rodině navždy přervanými a provdané v zájmu pomyslných spojení za neznámé muže, kteří zas neměli žádné důvody, aby se jim vnucené manželky zalíbily. Spíš naopak! Ironií těch smutných politických sňatků bylo, že nakonec nebyly vůbec k ničemu, protože Alžběta přítomnost ve Španělsku, Jindřiščina v Anglii a Kristinina v Savojsku nijak nezabránila, aby mezi zmíněnými zeměmi a francouzským královstvím nevypukla občas válka.

Alžběta se jistě necítila ve Španělsku příliš šťastná: byla zajatkyňou strohé, svazující etikety a panovníka s dlouhou smutnou tváří vidala jen zřídka, dával před manželkou přednost lovu. Ale nejhůře bezesporu dopadla Jindřiška. Od samého počátku ji anglický lid nenáviděl, vyčítaje jí, že je Francouzka a k tomu katolička; byla chudinka provdaná za vladaře, který sice nebyl v jádru zlý, ale ženské pokolení gentil sesso neměl příliš v lásce, a když náhodou měl dýmavý náramek, dal ho raději svému milci než manželce.

Ludvík v dětství oplakával smrt zbožňovaného otce a tu velikou lásku pak přenesl ne na nemilující matku, ale na tři mladší sestřičky, jímž nahrazoval otce, dával se nazývat "malým tatíčkem" a dokonale hrál úlohu otcovského staršího bratra, rozmazuje je nebo je podle případu i káraje; smažil jim amolety a příležitostně jim dával dárčky volené s největší péčí. Říkal těm dárkům "mé malé úkoly", možná aby naznačil, že nebyly vůbec nákladné, neboť jeho peněženka byla hubeňoučká, zatímco jeho matka zahrnovala zlatem manželský pár podvodníků, který ji měl v moci.

Dovolí-li mi čtenář ještě chvilku na téhle cestě okounět, rád bych mu připomněl nesmírný žal, který patnáctiletého Ludvíka zachvátil na ostrově řeky Bidassoa, což byla hranice mezi Francií a Španělskem, kde se rozloučil s Alžbětou, která se ve svých třinácti letech musela provdat za prince asturského a za níž výměnou dostal svou budoucí manželku Annu Rakouskou. Panebože! Jak ta byla královi srdci nevídaná, když měla po jeho boku nahradit milovanou sestru: tu k sobě na rozloučenou zoufale tiskl a celou její uplakanou tvář pokrýval polibky, vzdychaje přitom a nařikaje. Bylo to skoro horší než smrt, protože ta chudinka zůstane sice naživu, ale nikdy už nebude mít ke staršímu bratru přístup a on ji také už nikdy neuvidí, ledaže by vtáhl do Španělska v čele vítězné armády.

A právě tam mířím. Ludvík měl příliš neoblomné svědomí a příliš přísně trval na svých vladařských povinnostech na to, aby postavil mocnou armádu jen k tomu účelu, aby uspokojil své rodinné tužby. Ale nezapomínal, že vstoupí-li vítězně do Susy, bude to tuze potěšitelné pro jeho vojáky i pro jeho maršály, pro něho osobně k tomu však přibude jedno blaho navíc: setká se s mladší sestřičkou, byť jen na pár dní.

* * *

Po návštěvě piemontského knížete v Briançonu se Ludvík s kardinálem ujistili, že je marným a předlouhým vyjednáváním chce jen vodit za nos, i rozhodli se hranici mezi Francií a savojským vévodstvím překročit. A třebaže od Susy nebyli dál než deset mil, což byla vzdálenost, kterou šlo překonat ve dvou, třech dnech, rozhodli se, že nepokročí dál než k vesnici Ulx, aby se přesvědčili, zda to proniknutí na jeho území nepřiměje vévodu Karla Emanuela k rozumnějšímu stanovisku. A vskutku, sotva se královská armáda v Ulxu utábořila, objevil se savojský jezdec a žádal Jeho Veličenstvo, zda by přijalo hraběte z Verrua (toho Francouzi se svou zvláštní mánií po francouzštině cizí jména nazývali hrabětem Verrue neboli Bradavice), jehož poslal savojský vévoda Ludvíkovi jako vyslance. Ludvík ho podle této hodnosti přijal a hrabě Verrua udělal zprvu ten nejlepší dojem, neboť to byl muž pěkného vzhledu a neobyčejně vmluvný, jehož tvář, hlas i způsoby byly plně proslulé italské gentilezza, roztomilostí, pro niž má italský národ v Evropě tak dobré jméno.

Velice brzy se však ukázalo, že il bello conte* nemá k nabídnutí nic jiného než nepřijatelné podmínky, které předložil už kníže piemontský, a že i on dostal příkaz di trattare, ma di concludere nulla.** Poslali ho tedy zpátky se zdvořilými slovy a s dary jak pro vévodu, tak pro něho osobně.

Nato se vrátil jeden z kardinálových špehů, vyslaný do Susy ještě dřív, než začalo vojenské tažení, a oznámil důležitou novinu. Don Gonzalo Cordobský, který obléhal Casale, slíbil savojskému vévodovi armádu osmi tisíc mužů, aby ho podpořila proti Francouzům: slib zcela nesplnitelný (protože za toho předpokladu by donu Gonzalovi zbyly jen dva tisíce vojáků, aby pokračoval v obléhání Casale), stejně však přinesl vévodovi savojskému klamnou naději a přivedl ho na myšlenku vodit nás za nos tak dlouho, dokud nedorazí španělské posily.

Sotva il bello conte opustil náš tábor (když předtím pozorným okem ohodnotil sílu naší armády), poslal ke mně kardinál skoro ještě za rozbřesku jednoho ze svých mušketýrů se žádostí, abych ho přišel navštívit do jeho velice skromného obydlí, které obsadil v Ulxu.

I když mi to brzké vstávání do panující zimy přišlo tuze zatěžko, vydal jsem se tam bez otálení a našel Richelieu ponoseného do italské gramatiky, které se každé ráno chvíli věnoval, přestože byl zavalen jinou nesmírně náročnou prací, aby osvěžil své znalosti řeči, ježto tak snaživě hledal poučení v každém směru. Přitom v armádě tlumočníci nechyběli, například tady byl maršál Créquy, pan z Toirasu či já...

"Bratránku," oslovil mě kardinál, "král vám chce svěřit diplomatické posláni do Susy, protože ani maršál z Créquy, ani Toiras by to nedovedl vyřídit tak dobře jako vy, Créquy teď totiž churaví a Toiras není vůbec diplomat. Oč jde: Ludvíka zlobí ty průtahy v jednání, jimiž ho častuje vévoda savojský už od Besançonu. Chtěl by tedy," a tady kardinál z koketerie přešel do italštiny "contraporre astuzia ad astuzia*" a poslat do Susy vlastního vyslance, který bude s vévodou vyjednávat, avšak s příkazem di concludere nulla. Tohle posláni má tedy zdánlivý cíl: vyjednávat. Má však i cíl skutečný: vlastním okem si prohlédnout městské brány a zátaras v suském průsmyku a případná opevnění na severním i na jižním boku zátarasů, počet vojáků, kteří je hájí, hlavně však kolik je tam děl, jsou-li tam vůbec nějaká, která by mohla sloužit obráncům."

Jakmile byli potřební lidé pohromadě, to znamená královský herold, trubač, pultucet mušketýrů a Mikuláš, k tomu

ovšem i kára s masem a se stany, vyrazil jsem z Ulxu do Susy.

Richelieu mě vybavil malou, dobře provedenou mapkou, kterou jsem před odjezdem prostudoval a zjistil, že cesta, velice jednoduchá, neboť ji kdysi prorazili Římané, aby se dostali ze severní Itálie do jihovýchodní Galie, a pár století po nich ji teď budu sledovat já opačným směrem, se táhla podél řeky, již Savojsci říkali Dora Riparia a která žene hojně vody až do Susy; stačilo proto sledovat její tok, aby se člověk dostal do města.

Zaujal mě nápadný protiklad levého břehu, kde se vypínají vysoké hory, jako štít Vallone, tyčící se do výšky tisíce dvou set osmnácti sáhů, a na druhé straně břehu pravého, mnohem přívětivějšího, jehož okrouhlé kopečky nikde nepřevyšují čtyři sta sáhů.

Cestou jsem musel projít dvěma vesnicemi: Exilles a Chiomonte. Z té první jsem měl na první pohled jisté obavy, protože jsem uviděl už na mapě, že leží na soutoku řek Dora Riparia a Rio Salambra a zprava i zleva je chráněna strážní věží, forte della guardia, a pevností, fortezza. Přemýšlel jsem, jestli v těch pevnostech nesídlí posádky, které by mému slabému doprovodu mohly ublížit. Takže sotvaže jsme se přiblížili, vyslal jsem jako předvoj herolda a trubače, aby oznámili, kdo jsem. Vrátili se skoro vzápětí a hlásili, že tam objevili jen vylekané vesničany, neb posádky z pevností se stáhly do Susy, sotva se dozvěděly, že Ludvíkova armáda táboří v Ulxu. Takže tahle moje cesta na válečnou výpravu nevypadá. Nicméně jsem chtěl mít jistotu a poté, co jsem vesničany ujistil o našich mírumilovných úmyslech a trochu je obdaroval, jsem obě pevnosti navštívil; byly moc dobře vystavěny a italským inženýrům, kteří je navrhovali, dělaly jen čest. Usoudil jsem z toho, že kdyby vévoda savojský lépe rozuměl válce, mohly ty pevnosti zdržet královskou armádu o pár dní.

Rozhodl jsem se pak utábořit se v Exilles, avšak mimo vesnici, abych se vyhnul nepříjemným překvapením, nechat zapálené ohně a postavit stráž.

S pravou italskou dobromyslností nás venkované dovedli k poli, kde jsme si mohli zbudovat stany, a dokonce nám i ukázali, kde mají studny, což by neudělal žádný francouzský vesničan, protože ti jsou na svou vodu tuze opatrní. Je ovšem pravda, že mají-li u prahu mocný proud řeky Dora Riparia, mají vody víc, než vůbec mohou potřebovat.

Když jsme se objevili, byla celá obec vzhůru nohama a prohlíželi si nás ve světle pochodní, muži obdivovali naše zbraně a naše koně a některá děvčata zas pokukovala po mých mušketýrech, kteří už vypínali hrudi a nakrucovali si kníry.

Když jsem to uviděl, zavolal jsem si jejich poddůstojníka a tlumeným hlasem mu řekl, že tohle místo není vhodné pro odpočinek válečníků, to znamená pro hrátky s děvčaty, a jestliže by někdo z jeho lidí ten zákaz překročil, a ohrozil tak naše bezpečí, může si být jist, že po návratu do něho udeří kardinálový hromy a blesky.

Jako napomenutí to stačilo a našim kohoutkům nezbylo než spokojit se v ledové noci s krásnými sny. Pokud jde o mne, byl bych dal před stanem přednost tomu nejubožejšímu stavení, jen kdyby mělo dveře a v krbu pořádný oheň, nechtěl jsem se však lišit od svých lidí a bydlet lépe než oni.

Mé příští zastavení bylo Chiomonte - což Francouzi, Bůh ví proč, překládají jako Chaumont, ačkoliv Chiomonte italsky znamená horský štít. V téhle vsi nebyla ani strážní věž, ani pevnost a domy byly na pravém břehu trochu dál od vody a výš, pravděpodobně aby se chránily před velkou vodou, která tu musela být zlá, protože Dora Riparia přivádí z vysokých hor tající sněhy i deště.

V Chiomonte nás přijali stejně přátelsky jako v Exilles, jen co jsme vesničany ujistili o svých mírumilovných úmyslech. Protože však nemohli nevědět, že veliká a silná francouzská armáda táboří v Ulxu, uvažoval jsem, zda svého vévodu mají zas tak moc rádi, když nás přijímají tak přátelsky.

I jim jsem rozdělil několik dárečků, za což mi byli velice vděční. Taky jsem jim půjčil svého koláře, aby jim opravil jedinou káru ve vsi, jejíž náprava byla už měsíce zlomená a oni ji nemohli či neuměli spravit.

Teď už jsem si přál dostat se co nejdřív k cíli, a tak jsme nazítří vyjeli za svítání, abych se do Susy dostal v nejvýhodnější hodině krátkého zimního dne. Zatímco mě Mikuláš vystrojoval, vyhledal mne jeden vesničan z Chiomonte; představil se jako Filiberto a poprosil mne s mnohými poklonami, jestli bychom ho nevzali s sebou do Susy, kde bydlí jeden jeho příbuzný; potřebuje s ním prý vyřídit jakousi záležitost, kterou mi podrobně vysvětloval, já však z ní nepochopil vůbec nic, protože jeho logika byla jiná než ta, jaká se učí na našich školách.

Filiberto byl malý, šlachovitý, s tmavou pletí, vlasy mu rostly nízkou na čele a vousy mu pokrývaly celé tváře i krk, měl husté ježaté obočí a chlupy mu lezly z nosu i z uší, takže na jeho tváři bylo jen málo místa neporostlého. Oku však nechyběla jiskra a byl dokonale zdvořilý; když jsem mu dovolil sednout si vedle kočího mého kočáru, mnohokrát mi srdečně poděkoval.

Byl nám ostatně cestou užitečný: když jsem se ho zeptal, kde je mezi Chiomonte a Susou nejvhodnější místo k tomu, abychom se zastavili a trochu pojedli, prohlásil bez váhání: "Nejlepší místo je tam, kde se Rio Clarea vrhá do naší Dory Riparii," řekl s výrazem, jako by vyslovoval hlubokou moudrost. Řekl přímo "vrhá" a nikoli "vlévá", což mě napřed překvapilo, pak se však ukázalo výstižné, když jsem uviděl soutok obou řek, kde voda byla velice divoká s víry, pěněním a temným hukotem.

Ježto jsem se narodil a vyrůstal v rovinách, zdály se mi ty vysoké hory, věčné sněhy, temné jedlové lesy a průzračné, divoké alpské řeky tuze krásné navzdory té hrozně zimě, která se mi jevila téměř k nevydržení. Jak rád bych se sem vrátil v létě, pomyslel jsem si, tentokrát s Kateřinou! Je to tak, krásná čtenářko! Právě o tom a o té jsem snil, s očima ztracenými v proudu řeky Dora Riparia, místo abych myslel na své poslání, jak by se slušelo.

Ale od místa, kde se Rio Clarea "vrhá" do Dory Riparii, mění řeka směr a místo na severovýchod, jako tekla dosud, se obrací k čistému východu a její levý břeh, který se předtím vzpínal do výšky, se snižuje na úroveň břehu pravého, to znamená odhadem asi na čtyři sta sáhů, a řeka dosáhne konečně města Susy, kam proniká obloukem jakousi branou v hradbách, a jak předpokládám, uvnitř města je zahrazena silnou mříží, aby se tudy nikdo nedostal. Kdo však by měl v zimě chut' pronikat do města plaváním v ledové vodě? A konečně jsem na vlastní oči spatřil ty pověstné zátarasy.

Zahrazovaly silnici mezi řekou zleva a prudkým svahem kopce zprava.

Kdybyste na ten kopec vylezli, uviděli byste z jeho vrcholu na druhém svahu směrem k jihu zvlněnou krajinu kopečků a údolí s mnoha vesnicemi. Říkají tomu kraji Gravere a já mám mnoho důvodů si jej zapamatovat, protože v pokračování tohoto příběhu hraje významnou úlohu.

Když jsem se dostal tak na třicet sáhů od tří zátarasů chránících přístup k městu, dal jsem zastavit kočár a nasedl na Acclu, protože jsem se chtěl představit co nejvznešeněji a nejrytější, a to i vojákům, jejichž tváře jsem zahlédl nad prvním zátarasem; prohlíželi si nás, ale muškety neměli. Je ovšem pravda, že naše pomalé a vznešené přibližování nemělo s útočnými úmysly vůbec nic společného.

V čele našeho průvodu jel na vysokém bílém koni herold, který byl tuze vyšňořen a na širokých ramenou nesl krásnou mužnou tvář, jak se sluší na představitele významného krále. Všechno na něm bylo vážné včetně hlubokého hlasu, jehož síla a zvучnost připomínala varhany z velké katedrály. Vedle něho na koni stejně bělostném, ale mnohem menším jel trubač, který byl též menší postavou, ale stejně pěkně vyvedený, s hezkým obličejem a malými ústy, na jejichž malost se však nesmělo dát, sotva k nim totiž přiložil trumpetu, vyluzoval z ní mocné zvuky v nekonečně rozrůzněných tóninách tu melancholických, tu panovačných.

Já jsem na své Accle seděl nehnutě za nimi, vystrojený jak nejlépe jsem dovedl, vědom si toho, že v tomto divadle hraji jako vévoda a francouzský pair první roli, avšak třebaže jsem seděl nehnutě, mé oko bylo pozorné a zkoumavé, neb to patřilo k mému poslání. Za mnou jel Mikuláš, který, jsem si jist, napodoboval dokonale mé pohyby, protože se napůl se mnou ztotožnil a v hlavě už si chystal slova, kterými po návratu do Francie bude své krásce líčit naše poslání.

Šest mušketýrů za ním jsem nemohl vidět, vůbec však nepochybuji, že v tomto okázalém divadle výtečně ztělesňovali chrabrou a dvornou mužnost, vědět totiž, že ve Francii platí mušketýři za vzory jak v dámských postelích, tak v královských bitvách.

Po zvucích trumpetů a hlášení herolda - obojí bylo provedeno dokonale - se za barikádami objevila nová osoba, il signor Bellone, velitel tábora (tak se mi aspoň představil), který mi se vši možnou úctou řekl, že pošle okamžitě seržanta, aby můj příchod a mé poslání oznámili nejjasnější výsosti Karlu Emanuelu I., vévodovi savojskému.

Po krátkém čekání se přede mnou otevřela brána do zátarasu a já sesedl z koně, poněvadž jsem chtěl kráčet po svých, abych z těchto zátarasů viděl všechno, co jsem vidět chtěl a potřeboval, přitom však jsem zdvořile rozmlouval se signorem Bellone. "Měli mu raději říkat signor Ballone" poznamenal později Mikuláš, protože na něm bylo všechno kulaté jak na balonu: břicho, ramena, zadnice, obličej i oči.

To, co jsem vypožadoval při této příležitosti, na mne žádný velký dojem neudělalo. Průchod do města byl opevněn třemi po sobě jdoucími zátarasy ze dřeva, z nichž každý měl svůj příkop, a právě ty příkopy byly zcela zbytečné, protože vedle nich nasypali přechod z udusané hlíny, aby kára či kočár mohly vyjet z města nebo se do města dostat; stejně tak tudy mohl přejet případný nepřítel, aniž se dal příkopy jakkoli zdržovat. Nadto brány vedoucí do barikád, které pro mne otevřeli, byly příliš chatrné a mohly být proráženy lidskou rukou, aniž bylo třeba použít děl. A k tomu prostor mezi obrovskou branou a prvním zátarasem byl příliš malý a těsný na to, aby se tam vešlo víc než dvě stě obránců, což bylo ztraceně málo proti našim pětatisíci tisícům vojáků.

A nedostatek monumentálních bran do města se mi vyjevil na první pohled: neochraňoval je ani padací most, ani vodní příkop, ani žádná bašta či podsebití, díky nimž by obléhání mohli na obléhající střílet z mušket. Troufal bych si tu tvrdit, a to bez nejmenší vychloubačnosti, že hrad Mespech v Périgordu, což je kolébka mých předků, byl chráněn docela jinak, třeba jen proto, že měl ze všech stran vodní příkopy, což by tady bylo mnohem snazší zříditi vzhledem k tomu, že k jejich zaplnění měli díky řece Dora Riparia víc vody, než je potřeba.

Mezitím mi pan Bellone (málem jsem napsal Ballone, ježto mi uvízla v hlavě Mikulášova slovní hříčka) řekl, že musím chvíli posečkat v zátarasech, než pro mne přijde jistý šlechtic, který mne dovede intra muros do vévodského paláce. Protože Bellone byl člověk nezáludný, svěřil mi docela nevinně, že přijel včera z Milánska, aby zpevnil barikády, doufá však, že žádná válka nebude, poněvadž by byl nerad, kdyby mu je zničili. Když jsem postřehl, jak je svého řemesla neznalý, zeptal jsem se ho, předstíraje naivitu, zda se chystá opevnit i kopeček, který z pravé strany svíral barikádu. Ma no! Ma no! To ne, zasmál se mému nápadu, kdo by se chtěl plazit přes Gravere, kde jsou jen samé vrchy a důly a pěšinky leda tak pro mezkáře, ztracené v zimě pod sněhem, když se k nám dá dojít bez bloudění a překážek silnicí tak pohodlnou, jako je ta, co vede podle řeky Dora Riparia? Já sám nejsem, jak víme, voják, ale v téhle chvíli jsem se poučil, a poučil jednou provždycky, že generálu nemůže být nic tak osudné jako úvaha a priori, letmý odhad.

A kdože se vtom objevil, aby mne zavedl do vévodského paláce, než krásný hrabě di Verrua? Poněvadž mne dvakrát třikrát uviděl v Briançonu, nabyl dojmu, že jsme se stali nejlepšími přáteli, tak mě na uvítanou silně objal, což jsem rád opětoval, neb se mi zalíbila jeho vřelá, otevřená povaha. Nařídil, aby pro mne a můj doprovod otevřeli velikou bránu, a když můj průvod takto vešel do města, způsobil, že se v okamžiku všechna okna zaplnila zvědavci, muži i ženami, a ti si nás prohlíželi bez sebemenšího nepřátelství, ba spíš naopak s přízní v oku, jako bychom pro ně byli příjemnou, skvělou podívanou, která je v jejich uzavření ve městě rozptylovala.

Byl jsem velice zvědav, jak zblízka vypadá ten savojský vévoda, o němž se toho už tolik namluvilo. Jestli si dobře pamatujete, tak tenhle králíček, který toužil být králem, postupně a neúspěšně napadl všechny sousedy, aby si na jejich útraty rozšířil své panství: válčil se Švýcarskem, s Francií a s Montferratem, a na francouzském dvoře proto o něm neměli dobré mínění. A Richelieu se o něm vyjadřoval pohrdlivými slovy: "Za celých padesát let, co vládne, nedělal nic jiného, než že se snažil dovedností, mazaností či lstí vybědnout ze složitých situací, do nichž ho dostala jeho nespravedlnost a ctižádost."

A já tu uviděl schouleného v bídně zlaceném trůnním křesle starce stíženého dnou, chromého a nemocného, jenž se dával nazývat Karlem Emanuelem "Velikým", kterému se však nikdy nepodařilo zvětšit se, aspoň ne tak, jak by byl chtěl. Měl dlouhý obličej, protažený vysokou sametovou čepicí, zvýšenou ještě dlouhým bílým pérem. Můj dojem z

něho byl takový, že celá ta nastavovaná výška nebyla než znamením dětinské pýchy.

Jako by sám sobě zjevně dal stejný pokyn jako pověřenci, jehož k nám poslal, tj. di trattare, ma di condudere nulla, a protože já jsem od Richelieua dostal stejný příkaz, nemohla být naše rozmluva ničím jiným než gioco, a protože šlo o hru, řekl jsem si, že mi není zakázáno trochu se pobavit. Zažertoval jsem si tedy tak, že jsem vévodovi navrhl stejné podmínky míru a průchodu jeho státy, jaké předložil jeho jménem hrabě di Verrua Ludvíkovi, a vévoda je bez zaváhání odmítl, jak jsem ostatně očekával.

Usoudil jsem z toho, že hlava Karla Emanuela je, možno-li, stejně ochrnutá jako jeho nohy, a protože jsem k tomu starci cítil podivnou směs odporu a soucitu, což mi naši rozmluvu dost ztěžovalo, rozhodl jsem se, že tento rozhovor, který byl pouhou fraškou, raději ukončím a požádám vévodu, aby mne propustil.

Zdál se udivený a jakoby znepokojený, že naše zbytečné jednání netrvalo tak dlouho, jak si představoval, a propustil mne s velice nadutým výrazem a tónem, který mi přišel dost zvláštní od vévody, který rozmlouvá s jiným vévodou, přijal jsem to však bez mrknutí oka a na rozloučenou jsem mu vysekl tu nejhlubší poklonu a smekl jsem co nejzdvořileji. Kostky tedy byly vrženy! A tomu ubožákovi nepadnou výhodně! Ale co vlastně může ztratit? Vzhledem k tomu, že jeho syn je Ludvíkovým švagrem, nic mu nevezme a pravděpodobně od nás dostane nějaké peníze. ab nam půjčil ty "klíče od Itálie", které se holedbal, že drží, aniž měl dost sil je udržet.

KAPITOLA ČTVRTÁ

Sotva jsem se vrátil do královského tábora v Ulxu, hned přiběhl královský mušketýr, aby mi vyřídil, že král mě čeká, hned jak sesednu z koně, což znamenalo, že nebudu mít čas vyzout se z jezdeckých bot ani se dát oholit, ani se umýt a převléci si kabátec nebo zakousnout sousto předtím, než předstoupím před Jeho Veličenstvo.

Rozladění, které jsem následkem toho pocítil, mi opět jednou ozřejmilo, proč mě nikdy nelákala vojenská dráha: neměl jsem rád příkazy zbytečně přísné, a proto urážlivé. Dá se ještě snést, když mi příležitostně udělají různé příkazy či poučení Ludvík a kardinál, ale přijímat každodenní rozkazy od arogantního domýšlivého Bassompiera, vztekého Toirase, puntičkářského Schomberga či od obřadného Créquiho, to bych nikdy nesnesl.

A právě naši čtyři maršálové, které čtenář už zná a k nimž předběžně počítám i Toirase - brzy uvidíme proč -, byli už tady v celé své kráse, čilí, zdraví a sebevědomí, s výjimkou chudáka Créquiho, který pokašlával, prskal a nadto neustále szel, což je pro vojáka dost pokořující.

Ludvík mě obřadné pozdravy nijak nezkrátil, jak by to byl udělal Richelieu, Ludvík na dvorské etiketě trval, ale zato mi projevil srdečnost, což by zas kardinál neudělal, když do své odpovědi vložil vřelou důvěrnost tím, že mne nazval Siolakem, čtenář už ví proč.

"Siolaku" řekl, "povězte nám, jak to vypadá s těmi barikádami v Suse."

Ty tři barikády jsem tedy popsal a zkritizoval, zmínil se o zbytečných příkopech, o tom, že není ani barbakán, ani podsebití a že nemají žádné vodní příkopy; hlavně jsem však podtrhl skutečnost, že kopec z pravé strany barikád není ani opevněný, ani strážný, neb il signor Bellone na první pohled usoudil, že z této strany nemůže žádná nepřátelská síla přijít, neboť cestou z Chiomonte by musela opustit hlavní silnici a trmácet se zasněženými pěšinkami mezkařů.

"A jak se ta oblast jmenuje, Siolaku?"

"Jmenuje se Gravere, Sire, ačkoliv žádná z místních vesnic takové jméno nenese."

"A jak asi vysoké jsou ty kopce, o nichž mluvíte?"

"Málokdy vyšší než čtyři sta sáhů."

"Přesto," ozval se Bassompierre, "by bylo těžké v tom bludišti kopečků a údolí najít směr, když pěšinky mezkařů jsou nadto zaváté. Dá se tam snadno zabloudit, a co hůř, točit se dokola."

"V královské armádě nejsou kompasy neznámou věcí," namítl Toiras tónem nepřítelů vlídným.

Tu poznámku Bassompierre jako by přeslechl.

"Jsou tu však i jiné možnosti," navrhl jsem smířlivě, "a lepší než kompasy. Nebude totiž těžké ve vesnicích získat průvodce."

"Což jsou ti napadení k dobytí tak vstřícní?" zeptal se Bassompierre ironicky.

"Vskutku jsou," vložil se do toho kardinál vlídným hlasem. "Francouzi mají v Savojsku dobrou pověst. Je to zásluha vašeho pana otce, Sire, když v roce 1601 obsadil Savojské vévodství. Tenkrát dostali vojáci přísný příkaz, aby se ani nedotkli stád, sklizně, domů a žen."

Byl to příkaz překvapivý z úst uznávaného záletníka, jakým byl Jindřich IV., hlavně pokud jde o ty ženy, a maršálové se tomu usmívali, Ludvík však ten frivolní detail ani nezaznamenal. Byl jako vždy dojat skoro až k slzám, když uslyšel chválu na svého otce. Richelieu tedy trefil dvě mouchy jednou ranou: získal si hned na začátku rozpravy královu sympatie a udivil maršály svou znalostí válečných tažení minulých dob.

"A k tomu," pokračoval Richelieu, "dostala vojska příkaz, aby se při nákupech platil dvojnásobek ceny skutečné. Což, jak si umíme představit, jim získalo velkou oblibu."

"Takže co uděláme?" zeptal se Bassompierre tónem člověka, který má naspěch, tónem rozhodným a naléhavým, jako by detaily poskytnuté Richelieuem byly jen planým povídáním.

"Tuhle otázku si máte klást vy, pánové," odpověděl Ludvík, který Richelieuova sdělení vyslechl s potěšením a s prospěchem a nelíbilo se mu, že se je Bassompierre snaží zlehčovat.

"Je na vás, pánové, abyste si tu otázku položili," opakoval Ludvík.

Jako obvykle v těchto případech nastalo dlouhé ticho, nikdo neměl chuť promluvit první.

"Schombergu?" naléhal král se zdviženým obočím.

"Možnosti jsou tyto, Sire," spustil Schomberg, jako vždy metodický a přesný. "Buď povedeme na barikády jen čelný útok, nebo tento doprovodíme útokem z jižního boku a půjdeme přes Gravere. Tento boční útok by pak byl rozhodující, je-li pravda, že tento bok není ničím chráněn a nikým střežen."

"Pro tuto chvíli není," řekl jsem a okamžitě jsem zalitoval, že jsem se ujal slova, aniž jsem o to požádal. "Ale do budoucna nedovedu nic předvídat. Avšak soudy signora Bellona, vynášené a priori, jeho nádherná jistota, že Francouzi tudy přece nezaútočí, mi připadá naznačovat, že ten bok zůstane v tom stavu, v němž jsem ho viděl, to znamená nechráněný."

"Nevidím, čím by nám ten obchvat měl prospět," ozval se Créqui. "Jsou-li ty barikády skutečně pouze ze dřeva, postačí na ně pár dělových koulí."

Když jsem ho slyšel, měl jsem dojem, že se obává, aby ve svém zuboženém stavu nedostal za úkol vést výpravu přes Gravere, protože zná Itálii a Italy a byl by lépe než kdo jiný schopen sehnat průvodce po mezzařských pěšinách, nyní zasněžených.

Tu jsem zvedl ruku, abych požádal o slovo, a Ludvík mi okamžitě řekl:

"Vy, bratránku, můžete do rozmluvy zasahovat zároveň se čtyřmi maršály, protože jste přinesl zprávy, jejichž použití teď zvažují."

Koutkem oka jsem stačil postřehnout, jak je Toiras šťasten a udiven, že ho král počítá mezi "čtyři maršály", ačkoliv ten titul ještě nedostal. Ať už to byl omyl, či nepřímý slib, v každém případě ho to zahřálo u srdce.

"Chtěl jsem říci toto, Sire," ozval jsem se. "V místě vesnice Exilles, která je v půli cesty mezi Ulxem a Chiomonte, bylo na silnici tolik sněhu, že se naše káry zabořily celými koly a koně měli snít až po břicha. Bylo třeba několika hodin perné práce, než jsme je vyprostili. A ledaže by nastalo tání, což je nepravděpodobné, zdá se mi nemožné, Sire, aby tudy projelo vaše dělostřelectvo, tudy nebo jinou cestou, neb zleva máte řeku a zprava příkrý sráz."

Po tomto sdělení se rozhostilo ticho, těžké nejistotou: kterýpak válečník by chtěl podnikat tažení bez dělostřelectva?

"Takže to máme," řekl Toiras, který po neoficiálním povýšení, jehož se mu dostalo, se už neostýchal ujmout se slova mezi "sobě rovnými". "Tohle mění situaci, Sire. Bez dělostřelectva by čelný útok na barikády znamenal jen boj muškety proti mušketě a tu jsou výsledky nejisté. V tomto případě se mi zdá užitečný útok z boku, a to z boku nechráněného."

"Já si myslím totéž," přidal se Schomberg.

Créqui a Bassompierre mlčeli. Ten první z důvodů, o nichž už jsem se zmínil. Bassompierre proto, že byl vždycky rád proti všemu a dělal drahoty, aby v pevnosti své nekonečné převahy zůstal samojediný.

Král, u něhož už měl Bassompierre vroubek, protože na velké radě odmítal říci svůj názor, tentokrát jeho mlčení přehlédl a řekl, obrací se k mé osobě:

"Co si o tom myslíte vy, bratránku?"

Ježto jsem byl francouzský pair a patřil ke králově velké radě, nebylo nic mimořádného, že se mě král zeptal na názor.

Bylo však překvapující, že to udělal v otázce strategie, kterou předtím projednali maršálové.

"Já v téhle věci nejsem žádný odborník, Sire," odpověděl jsem, "mám však dojem, že útok z boku, který by předcházel útoku čelnému, by mohl urychlit získání pozice."

"A co si myslíte vy, pane kardinále?"

"Ať mi Vaše Veličenstvo dovolí ještě jeden návrat do minulosti, Sire," rozhovořil se Richelieu, "do minulosti, která bude schopna pomoci v řešení přítomnosti. Když se konetabl z Montmorency v roce 1537 dostal k Suse, zaútočil na ni čelně a zároveň z jižní strany, kterou se Savojským nezdálo užitečné opevňovat, a město padlo takřka obratem ruky. Navrhuji Vašemu Veličenstvu tu strategii opakovat."

Připomínka obléhání, starého téměř celé století, naplnila maršály úžasem, ať už ten případ znali, či neznali, a přivedla je na myšlenku, pro některé z nich znepokojivou, že Richelieu ví vždycky všechno a o všech, v míru i ve válce, v přítomnosti i v minulosti.

"Tahle volba se vskutku zdá nejrozzumnější," řekl Ludvík tónem nesnášejícím odmluvu. "Páni maršálové, naše rozmluva je u konce. Přejeme si však, aby tu ještě zůstal maršál z Créqui a vévoda z Orbieu."

Tři maršálové tedy odešli každý jiným způsobem: Schomberg jako ukázněný voják, pro něhož je rozkaz rozkazem, o němž se nediskutuje, ba ani nepřemýšlí. Toiras zas jen obtížně zakrýval vnitřní jásání, které ho zvedalo nad zem při pomýšlení, že je počítán mezi maršály, a nakonec Bassompierre, který se neúčastnil králova rozhodnutí a teď bude jen hanět a nekonečně kritizovat jeho zásadu i jeho provedení, jako to dělal u La Rochelle od prvního dne do poslední chvíle obléhání.

Chudák Créqui sotva stál na nohou a jako válečník byl dost smutnou postavou se slzícíma očima a tekoucím nosem, toužícím daleko víc po posteli a horkém čaji než po obtížném, dlouhém pochodu ve sněhu Gravere.

"Bratránku," obrátil se k němu král, "váš syn se dobře osvědčil v čele pluku Švejců, jinž velí. A protože ti Švejci jsou horalé a protože o hraběti ze Saultu slychám jen to nejlepší, mám v úmyslu svěřit mu boční útok na barikády Susy a napadnout město dřív odtamtud, než začne můj čelný útok."

"Sire," odpověděl Créqui jednak s úlevou, že nebude muset prodělat tu tvrdou zkoušku, zároveň však s lítostí, že nemůže velet výpravě, která by mu přinesla víc slávy, "byl bych to poslání s radostí zajistil sám, kdyby mne můj katar

skutečně neoslabil; jsem vám však nesmírně vděčen, že jste úkol svěřil mému synovi."

"Děkuji vám, bratránku," řekl král. "Doktor medicíny Bouvard vás teď doprovodí do vašeho bydliště a poskytne vám všecku péči, již vyžaduje váš stav."

A sotva byl maršál ze dveří, obrátil se Ludvík ke mně a dodal. "Bratránku, jste ochoten poskytnout mladému hraběti ze Saultu výhody svého diplomatického nadání a svých znalostí italského jazyka, třeba jen k tomu, abyste získal důvěru vesničanů v Gravere a najal mezi nimi průvodce?"

Jestli jsem ochoten, pane Bože! Co by se asi stalo, kdybych ochoten nebyl?

"S radostí, Sire," odpověděl jsem s hlubokou poklonou. Vrátil jsem se na svůj kvartýr v Ulxu, který byl tuze prostý a studený v porovnání s krásným palácem paní z Chamont v Grenoblu, dámy, u níž jsem se choval tak dobře, až jsem ji zklamal, takže jsem sice uspokojil své svědomí, neuspokojil však něhu svého srdce. Ach, čtenáři! - a vy, spanilá čtenářko, která při tom, co se chystám říci, budete chmuřit brvy. Dovolte mi nicméně říci to aspoň sotto voce: Bože můj! Jak nevděčné je dodržovat zásady ctnosti! A jak rád bych, aby mi má příležitostná ubytování neukládala tak znepokojivé problémy! A jak bych si přál, aby mé hostitelky byly všechny osoby, jimž věk už dávno zchladil vášně, což se těm chudinkám stává jen zřídka, a to je celé to neštěstí. Vzpomínám mezi jinými na tu, která mě tak hezky přijala ve svém domě v Briançonu u Velkého chrlice. Vskutku! Byla vždycky tak krásně učená a nalíčená, krásné bílé vlasy stočené do hezkých loken rámujičích její půvabný obličej, z něhož zářily krásné něžné oči, smutné a jakoby udivené, že mládí uprchlo tak rychle.

Pak jsem znovu začal přemýšlet o svém poslání a napadlo mne, že i když ve vojenském povolání nemám žádnou zálibu, bůhví proč mě vždycky někde dožene, třeba na ostrově Ré s Toirasem a teď v Gravere s hrabětem ze Saultu. Pokud nakonec vojáci Karla Emanuela na nás budou střilet z mušket, jestlipak kulička bude umět rozeznat mezi vojákem a jeho tlumočníkem, jak trefně poznamenala Kateřina?

* * *

Ludvík se pečlivě staral o zdraví svých vojáků, a proto ve své armádě velice posílil zdravotnické služby: patřili k nim doktoři medicíny, lazebníci, chirurgové a pedikéři, kteří byli současně odvšivovači, protože při vojenském tažení byla veš velikým nepřítelem. Aby se jim zabránilo, prováděly se časté kontroly, vojenské vlasy se stříhaly pečlivě nakrátko a ochlupení na těle se holilo odshora až dolů, aby se do něj nedal hmyz.

Ať si byla všechna tahle péče a odvšivování sebeprozaičtějším důvodem, zůstali jsme kvůli tomu v Ulxu ještě dva dny po té válečné radě, kterou jsem právě popsal.

Byl jsem tomu odkladu koneckonců velmi rád, protože tím maršál z Créqui dostal příležitost pozvat mě na večeři zároveň se svým synem, hrabětem ze Saultu. Měl jsem maršála docela rád, přestože byl dost pyšný, a obdivoval jsem velkorysost, s níž přijímal své hosty, měl k tomu totiž všechno potřebné náčiní, a hlavně peníze; kdykoliv vyjížděl na vojenské tažení, dával se následovat částí svého sklepa, svým čínským porcelánem, tak jemně sladěným s barvou jeho očí, skvělým kuchařem a zástupcem kuchtíků a říkalo se, že i dvěma komornými převlečenými za pázata, aby se to nedotklo králova citění. Nikdy jsem neměl příležitost je vlastním okem spatřit, neboť prý cestovaly v kočáře za zataženými záclonkami. Šeptalo se však, že jejich úkolem bylo zahřívát na zastávkách maršálovi postel. Když pak Créquiho stihlo jeho horečnaté nastuzení, žertovalo se, jak si lze domyslet, o tom, že zahřívání bylo nedostatečné. Na té Créquiho večeři bylo jídlo vskutku moc dobré, ale Créqui sám si od všeho jen tak zobnul a odešel od stolu v polovině hostiny, neb toužil po jediném, a to po své posteli, takže jsem si mohl po chuti popovídat mezi čtyřma očima s hrabětem ze Saultu.

Ježto byl po otci z Créquiho rodiny a po matce z Lesdigui?resových, nemusel si dělat o svou budoucnost žádné starosti. Krom toho, že se narodil, jak říkají Angličané, se stříbrnou lžičkou v puse, byl navíc vysoký, pěkně urostlý, s hezkou hlavou s nádhernou černou kudrnatou hřívou, měl světle hnědé oči, pravidelné rysy, hezky vykrojená ústa a bělostné zuby mu jen svítily. Člověka svádělo si pomyslet, že když se tak oprávněně honosil svým tělem - jak praví bible - a zanechával za sebou tolik chvějících se srdcí, bude časem stejný hrdopýšek a domýšlivec jako Bassompierre. Ale bylo to právě naopak, ani v chování, ani v řeči, ani v corporis habitus se u něho nenašla stopa nadutosti. Nebylo jasné, po kom tu dobrou povahu zdědil, protože ani jeho otec, ani jeho matka (rozená Lesdigui?resová) nebyli zrovna vzory skromnosti, on však byl ke každému včetně služebnictva, podkoního i svých vojáků zdvořilý, trpělivý a mírný, že by jim za to mohli i pohrdat, nebýt toho, že byl zároveň tak krásný, statečný a tak bohatý. Třebaže na vojáky nikdy neštěkal a trestal jen výjimečně, udělal ze svého pluku vzor disciplinovanosti. Je ovšem pravda, že velel Švejcům a že ti, mohu-li věřit dobrému Hörnerovi, jsou vojáky už od mateřského lůna.

Vzpomněl jsem si, jak jsem po svém příchodu do pevnosti na ostrově Ré měl mrzutosti s Toirasem, protože se obával, že mě král k němu poslal, abych se s ním podílel o velení, i chtěl jsem hraběte ze Saultu upokojit hned na začátku pro případ, že by se z mé strany začal obávat čehosi podobného. Neopomenul jsem tedy zdůraznit, že nejsem na válku odborník, že své poslání omezím na prostředkování mezi vesničany z Gravere a jím jako velitelem. Odpověděl mi upřímně, že i on ze své strany to chápe stejně, že však jsem na svých četných posláních nabyl mnoha zkušeností a že on neopomene se na mne obrátit v případě rozpaků či nejistoty v rozhodování v té které věci. Shledal jsem v jeho řeči okouzující upřímnost a v té chvíli začalo přátelství, které trvá dodnes.

Třetího března roku 1629 opustilo naše vojsko z rozkazu Ludvíkova Ulx a pustilo se silnicí podél řeky Dora Riparia. A protože jsem tu cestu vykonal už dvakrát, z Ulxu do Susy a ze Susy do Ulxu přes Exilles a Chiomonte, poslalo mne Jeho Veličenstvo jako předvoj, abych obyvatele zpravil o našem příchodu, aby se té veliké armády zbytečně nepolekali. Požádal jsem Jeho Veličenstvo, aby k mému předvoji připojil i ubytovací důstojníky, stany a jejich stavitele, hlavně však toho nádherného herolda, který mě ohlašoval při mém vyslání do Susy, a to proto, že se vesničanům z Exilles a z

Chiomonte velice líbil, jak byl veliký, krásný a vystrojený a stejně tak jeho kůň, až ho začali uctívat jako nějakého svatého Jiří, takže když vypukla nějaká váda mezi naším vojákem a vesničanem, stačilo, aby se herold objevil, a byl klid. Je pravda, že byl ode mne poučen, aby dal spíš za pravdu vesničanovi, ledaže by jeho provinění bilo do očí. Brzy jsem nad zbytkem armády získal veliký náskok, protože všichni moji lidé byli na koních a já též (stejně tak Mikuláš, který mě sledoval jako stín). Můj kočár s krásným znakem, který se kodrcal za námi kdesi vzadu, byl pohoršen a uražen, že jede v jednom chumlu se sprostými kárami trénu. Takhle to aspoň drsnějšími slovy vyjádřil můj kočí, tak aby to ovšem došlo k mému sluchu.

Moje Accla, která se na mne hněvala, když jsem ji projížděl málo, a zlobila se, když jsem na ní jezdil moc, byla teď ve své rozkošné ranní náladě, poznal jsem jí to na uších, které ke mně lichotivě hovořily jemným chvěním. A já cestou podle řeky Dora Riparia po silnici, kterou stavěli už Římané, jsem se tu zahleděl do čistých, prudkých vod řeky, tu vlevo na vysoké štíty, které se rýsovaly za vodou v mlze, tu vpravo na zakulacené vršky Gravere, až jsem se začal do těch alpských krajín zamilovávat a necítil jsem se blahem, když slunce prorazilo mraky a objevilo se v celé slávě. Bohužel to bylo slunce zrádné. Chvillemi nás trochu ohřívalo a dávalo falešnou naději, že zima skončila. Pak se ale znovu skrylo za veliké mraky a vrátilo nás do zimy.

Naše první zastávka byla Exilles, vesnice, jak si čtenář snad vzpomíná, usazená na druhém břehu řeky, která se tvářila válečnický jednou fortezzou a jednou forte della guardia, což byly stavby, které mi při mé první návštěvě dělaly starosti, než jsem zjistil, že v nich nejsou žádné posádky.

Sotvaže vesničané z Exilles zdaleka už poznali mého obrovitého herolda vysazeného na velikánském koni, přiběhli nám všichni a všechny vstříc s projevy přátelství a dobře udělali, protože právě v té chvíli naše káry vezoucí stany zapadly do sněhu, kola až po vrch a koně po břicho. Bylo to už podruhé, co se mi v Exilles stala tahle mrzutost, a ti dobří lidé, když napřed políbili ruku il duca d'Orbiu (byl jsem to skutečně já, není pochyb) a srdečně objali ty z mých lidí, s nimiž se už předtím poznali, nabídli nám pomoc a vyprostili nás ze závějí za účasti našich mušketýrů, kteří, ač lidé urození, vyhrnuli si rukávy. Lopaty nechyběly, o to se postaral Richelieu. Důsledek toho však byl, že jsem bez odkladu poslal králi zprávu, abych mu vypověděl naše dobrodružství a varoval ho, že jeho dělostřelectvo se dál přes Exilles nedostane. Může však převézt děla po pevném kamenném mostě na druhý břeh a dělostřelectvo ukrýt do zdí pevnosti, kde může bezpečně vytrvat, dokud neroztají sněhy.

Všecko se pak stalo, jak jsem předpověděl, a třebaže byl král na pokraji zoufalství, že ve chvíli, kdy má obléhat Susu, musí svá děla nechat tady, nedal na sobě nic znát, když jsem se s ním pak sešel. Jakmile dorazil a já mu ukázal místa, o nichž jsem mluvil, vydal jsem se dál směrem na Chiomonte, což byla vesnice, kterou si Jeho Veličenstvo zvolilo jako výchozí bod útoku na Susu, k němuž mělo podle jeho rozkazu dojít šestého března. Já jsem dostihl Chiomonte čtvrtého března, Jeho Veličenstvo pátého.

Jestliže přijetí v Exilles bylo přátelské, v Chiomonte nás toho jasného rána přijali přímo s nadšením. Důvodem bylo, že mi celá vesnice byla nesmírně vděčná za zapůjčení koláře, jenž jim spravil jedinou káru, kterou předtím dlouho nemohli používat.

V davu tisícím se kolem mého koně jsem si povšiml dvou černočerných očí svítících z houští vlasů a vousů a podle té mimořádné huňatosti jsem poznal Filiberta.

"Filiberto, vieni qui! Pojd' ke mně!" zavolal jsem na něho. Prodral se tedy davem s čerstvě získanou autoritou, již jsem mu pravděpodobně dodal tím, že jsem ho k sobě zavolal, což ho podle jeho mínění vyzvedlo vysoko nad jeho spoluobčany. Cožpak se mu ostatně nedostalo z mé strany už jedné nezapomenutelné přízně, když jsem ho vzal s sebou do Susy na kozlíku vedle kočího, aby si tam vymohl nějaký rodinný dluh? Filiberto měl tedy pocit, že napříště už patří k mému domu a že i já patřím jemu, ježto jsem jeho pánem.

"Vostra Altezza si ricorda di me e del mio nome!" vykřikl opilý pýchou.

"Sì, certamente, Filiberto. Vieni nella mia tenda a mezzogiorno in punto. Vorrei parlarti a te."**

"Agli ordini, Vostra Altezza"*** poklonil se mi až k zemi. A stáhl se znovu do davu, jak se slušelo na jeho novou hodnost, s výrazem okázalé důstojnosti, která nebyla vůbec směšná, ježto byla skvěle zahraná. Panebože, jak já mám tenhle lid rád! Má smysl pro žert, gioco, i komedii v nejvyšší míře.

Končil jsem právě polední jídlo, když Filiberto vešel drobnými uctivými krůčky do mého stanu, a dalo mi hodně práce, než jsem ho přiměl, aby si sedl a přijal z rukou mého sluhy sklenici vína. Jestli se však na znamení úcty posadil na stoličku jen na půl zadku, víno vypil najeden doušek, aby tím uctil můj sklep. O tomhle víně se bude hovořit v Chiomonte ještě pár století, pomyslíl jsem si.

"Filiberto," promluvil jsem k němu, "svěřím ti tajemství, které musíš do konce života smlčet, a požádám tě o službu, která, jestli s ní budeš souhlasit, musí též zůstat zasuta v nejhlubší hloubi tvé mysli."

"Vostra Altezza," odpověděl slavnostně, "jestli ta služba nebude v rozporu s mým svědomím, prokážu vám ji rád, ježto jsem Vaší Výsosti oddán tělem i duší."

"Filiberto, s tvým svědomím v rozporu nebude. Chci se zítra vydat do Susy, ne silnicí podle řeky, ale přes Gravere."

"Una marcia lunghissima e difficoltosa,"** řekl Filiberto. "Smím se Vaší Výsosti zeptat, půjde-li Vaše Výsost sama či v malém doprovodu?"

"Ne. Doprovodí mne celý pluk."

"Bude to tedy pochod vojenský," řekl Filiberto zaraženě.

"Nikoliv. Francouzský král chce požádat Jeho Výsost vévodu Karla Emanuela I. o volný a přátelský průchod jeho územím, aby se mohl dostat ke Casale."

"Takže Jeho nejosvěcenější Výsosti nebude nijak ublíženo?"

"Ne, nebude mu ublíženo. Tím spíš, že jeho syn je, jak jistě víš, švagrem francouzského krále."

"Lo so, e sono ora interamente rassicurato,"** kývl Filiberto. Podle mne se dal uspokojit velice snadno, což svědčilo o

nevelké lásce k jeho panovníkovi. Pravděpodobně k tomu měl své důvody jako ostatně všichni vesničané z Exilles a z Chiomonte. Mně samému se vévoda líbil tuze málo se svou dlouhou tváří a dlouhým bílým perem, které ji tolik prodlužovalo, a se svou šílenou vypínavostí.

"Je samozřejmé, že král se vydá do Susy cestou podle řeky. Ale na kterém místě mám já opustit hlavní silnici, abych se dostal do Gravera a nakonec do Susy?"

"To vám řeknu, Vostra Altezza, bude to kousek předtím, než se Rio Clarea vrhne do Dory Riparie. Pak musí Vaše Výsost jít rovně pořád k východu."

"A tam najdu Gravera?"

"Vaše Výsosti, Graver není vesnice, ale několik vesnic dohromady, z nichž nejdůležitější je Refornetto."

"A proč je Refornetto tak důležité?"

"Protože je tam kostel a v tom kostele farář."

"A co já mám co dělat s farářem?"

"Tutto."*

Nad tím tutto jsem se zamyslel, i zeptal jsem se Filiberta. "Vysvětlí mi to, Filiberto. Proč mám navštívit toho faráře?"

"Abyste ho trochu podmazal."

"A proč mám faráře podmazávat?"

"Aby jednal ve váš prospěch a ne proti vám. Až mu řeknu, že si chcete vzít za průvodce Vincenza Tallarika, je třeba, aby farář s tou volbou souhlasil."

"A co když souhlasit nebude?"

"Vaše Výsosti, co můžete čekat od vozu, jehož kola nejsou namazaná? Skřípá, že? A co kdyby to skřípání dolehlo až k uším Jeho nejjasnější Výsosti vévody savojského? E allora disgrazia per il povero Vincenzo Tallarico!***"

"Kdo je ten Vincenzo? Kde žije a co dělá?"

"Jak jsem vám už povídal: žije v Refornettu, je to můj bratranec. A jako řemeslo dělá nábytek."

"To znamená, že je truhlář?"

"No, certamente, Vostra Altezza!" zaprotestoval Filiberto trochu pohoršeně. "Vincenzo ? un grande artista.*** On ten nábytek kreslí! A pak ho dělá. A mimoto je veliký chodec a všechny pěšinky Gravera zná nazpaměť."

"Mám tomu rozumět tak, že by souhlasil dělat mi v případě potřeby průvodce z Refornetta do Susy?"

"Si, certamente. Když ho o to požádám a jeho farář bude souhlasit."

"A jak ty ho o to požádáš?"

"Až Vaše Výsost opustí silnici vedoucí podél řeky a zabočí do Gravera, pak, jestli Vaše Výsost bude souhlasit, si budu pokládat za velikou čest ukázat vám cestu do Refornetta."

"Ma sei un tesoro, Filiberto!**** zvolal jsem. "Prokazuješ mi tím velikou službu a přijímám ji stejně upřímně, jako mi ji nabízíš."

Šestého března ještě před svítáním se il grandissimo esercito francese, veliká francouzská armáda, jak říkali Chiomontané, pohnula po silnici podle řeky Dora Riparia směrem na Susu. Podle krále měl jít švejcarský pluk, hrabě ze Saultu, já a můj průvodce asi půl míle před jeho armádou, což umožní, abychom v místě soutoku řek Rio Clarea a Dora Riparia opustili silnici a zahuli doprava do oblasti Gravera, aniž bychom tím zdržovali šiky pochodující za námi.

Všechno vskutku dopadlo velmi dobře až na to, že chodit po zasněžených stezkách přes vrchy a doly v zimním chladu časného rána, i když ty vrchy nejsou vyšší než čtyři sta sáhů, je pochod, jak správně varoval Filiberto, difficoltoso e lunghissimo. "To ale není ještě nic, horší to bude z Refornetta do Susy," snažil se mě upokojit Filiberto.

Do Refornetta jsme došli ve chvíli, kdy farář právě končil ranní mši, což mi umožnilo oslovit věřící, když vycházeli z kostela; ujistil jsem je, že jim nijak neublížíme - žádné násilí ani nepatřičné bezpráví, ani rabování domů, ani znásilňování dívek, že tudy ostatně jenom procházíme ve vši vlídnosti a přátelství a napřed ovšem vzdáme povinnou úctu jejich dobrému faráři.

Právě jsem končil svou řeč, když tu se řečený farář důstojně zjevil na prahu kostela: okamžitě jsem před ním uctivě smekl, hrabě ze Saultu udělal to samé a Filiberto se mu hluboce poklonil, zatímco naši Švejcaři, jimž nechyběl takt ani duchapřítomnost, se jako na povel postavili do pozoru a scvakli podpatky; cvaknutí ovšem v téhle situaci nebylo příliš hlasité, protože měli na botách plno sněhu.

Tu kněz sklonil hlavu s nejkřesťanštější blahovůlí a požádal nás, abychom ho následovali do sakristie, kde hřál vydatný oheň a odkud bez otálení vyhnal tři ministranty, neboť, jak jsem usoudil, nechtěl mít při našem rozhovoru žádné svědky.

Jméno toho faráře jsem zapomněl, což je škoda, protože často není člověku nic tak podobno jako jméno, které nosí. Vezměme například našeho Filiberta. Jaké jiné jméno by se lépe hodilo k jeho vřelé a výřečné povaze? Takže když pro faráře z Refornetta nemám jméno, které bych k němu mohl přivést, zdá se mi velice těžké ho popisovat, neb jestli si dobře pamatuji, byl to člověk průměrného věku, průměrné postavy, průměrné tloušťky a troufám si ještě dodat i průměrné duše.

V žádném případě mu nedělalo potíže dát se podmazat, primo pěti lahvemi vína, které mu Mikuláš odevzdal mým jménem a dle farářova pokynu složil na dlouhý stůl pokrytý chrámovými rouškami, vydrženými až na osnovu, secundo jsem mu podstrčil malý měšec obsahující dva louisdory. Vylovil je jeden po druhém z váčku, potěžkal je a dlouho si prohlížel profil Ludvíka Třináctého, a jestli do nich nekousl, aby se přesvědčil o jejich pravosti, pak asi proto, že se na poslední chvíli zastyděl.

Nechtěl bych, spanilá čtenářko, abyste si pomyslela, že si z chudého faráře dělám dobrý den. Protože chudý byl, jako jsou všichni venkovští faráři, ať už italsí, či francouzští, a to proto, že od přebohatých biskupů dostávají jen zanedbatelné platy. Takže jejich život závisí zhusta na velkodušnosti jejich farníků, kteří bývají stejní ubožáci jako oni.

Dobře si vzpomínám, že Ludvík se nad tou chudobou kněží pozastavoval a že biskupy neušetřil vážných výčitek. Nemohu ovšem říci, následoval-li kýžený obrat.

Když jsem takto podmazal faráře, aniž jsem na mazání šetřil, zeptal jsem se ho, jestli by souhlasil, abych požádal jeho farníka Vincenza Tallarika, aby mi posloužil za průvodce z Refornetta do Susy. Souhlasil bez rozmýšlení a dodal, že mohu Vincenzovi Tallarikovi vyřídit, že on, farář, proti tomu nic nenamítá, bude-li Vincenzo souhlasit také.

Před odchodem se mě však zeptal, proč jsem zvolil takovou dlouhou a obtížnou cestu přes vrchy a doly Gravere, když by pro mě bylo daleko snazší vydat se po silnici podél řeky Dora Riparia, která vede až do Susy. Zdálo se mi nebezpečné na tu otázku odpovídat, a tak jsem předstíral nevědomost. Sám nevím, k čemu je ta oklika dobrá, ale poslouchám rozkaz svého krále. Jestli mi důstojný pán věřil, či nevěřil, nemohu soudit, v každém případě se mu však zdálo moudré nevyptávat se dál a ochotně souhlasil, abych se s ním bez dalšího vysvětlování rozloučil.

Když jsme vycházeli z kostela, řekl mi hrabě ze Saultu: "Pane starší (na takovém oslovení jsme se dohodli, abychom se při rozhovorech nezatěžovali stálým titulováním "vévodo" a "hrabě"), obdivoval jsem přívětivost, s jakou jste obratně vedl rozhovor s dobrým farářem z Refornetta."

"Pane mladší, to není přívětivost, to je italská gentilezza."

"A jaký j e v tom rozdíl?"

"Přívětivost si žádá přátelské úsilí. Kdežto gentilezza tryská sama jako pramen, a v tom smyslu se já v Itálii cítím být Italem."

Na to, že byl Vincenzo Tallarico grande artista, bydlel dost stísněně, ale přesto s velikým vkusem. Hned po prvních Filibertových slovech bez zbytečných průtahů souhlasil stát se naším průvodcem a bez otálení se uzavřel do přílehlé komory, aby se na to oblékl, a nechal nás samotné se svou ženou, která byla tuze zaměstnaná jednak vřetenem, na němž spřádala vlnu, jednak hlídáním dvou malých čertic, které dováděly a smály se kolem jejich sukní. Maminka se jmenovala Francesca a byla velice krásná a my se Saultem jsme si ji prohlíželi bez hnutí a beze slova, leč s obdivem, tak diskrétně, jak jen to šlo. Když si ty malé holčiny konečně uvědomily, že jsme tu, přestaly dovádět, postavily se před nás a velice vážně se jaly nás prohlížet, a jakmile byly s prohlídkou hotové, namířily na nás své malé ukazováčky a jaly se prozpěvovat "Sono belli! Sono belli! Sono belli!"* a tu písničku ukončily až ve chvíli, kdy vešel jejich otec.

Ta roztomilá scénka mne zároveň potěšila i zarmoutila. Zprvu mne dojala, pak mi ale připomněla mou Kateřinu a mého chlapečka, kteří jsou teď tak daleko, a ještě víc mi pak sevřelo srdce, že ani nevím, kdy je zase uvidím, protože válečné tažení teprve začínalo.

Filibertovi jsem dal na odchodnou dva zlatáky; divil se tomu a byl polichocen, že dostal zrovna tolik, co farář v Refornettu. Okamžitě se začal bránit, že to je "troppo, Vostra Altezza, troppo".* Avšak k mému velikému překvapení místo aby si u bratrance trochu odpočinul, rozhodl se pustit bez odkladu na cestu zpět, buď že měl v Chiomonte naléhavou práci, nebo ještě spíš se nemohl dočkat, až se ženě pochlubí, jak jsem ho za jeho námahu odměnil.

Když se Vincenzo Tallarico konečně objevil, viděli jsme, že je na dlouhý pochod sněhem a mrazem výborně vybaven. Byl to muž statné postavy, rozložitý, se silným krkem a ošlehanou tváří, jejíž pravidelné, mužné rysy mi připomínaly podobu, jaká se připisuje římským legionářům. Když zaujal místo v čele naší výpravy, zdálo se mi zprvu, že kráčí jaksipomalou, ale brzy jsem pochopil, že to je správný krok horalů, přizpůsobený velkým vzdálenostem, který se nemění ani ve stoupání, ani při cestě dolů. Celou dobu s námi byl Vincenzo neobyčejně mlčenlivý, možná byl takovým od přírody, ale třeba chtěl šetřit dechem.

Ten dlouhý pochod z Refornetta do Susy a byl tak obtížný, že se mi o něm ani nechce mluvit, tím spíš, že se neudalo nic pozoruhodného až na několik pádů z výšky; v závěru se nám pak ztratilo i několik Švejců, kteří v chůzi usnuli a zabloudili, nazítří se však všichni našli. Rozbušilo se mi srdce, když na mě Vincenzo zavola, že z vrcholu kopce, na nějž jsme právě šplhali, uvidím Susu a obranné zátarasy. Poslal jsem Mikuláše, aby to šel vyřídit hraběti ze Saultu, a ten okamžitě zavelel zastavit, přiběhl ke mně a zeptal se, chci-li to místo prozkoumat sám, že mě v tom případě dá doprovodit dvěma Švejcary.

Okamžitě jsem to přijal a vydal se na cestu se dvěma švejcarskými vojáky, o nichž jsem nevěděl, k jakému mi mohou být užitku, leda snad že by hraběti ze Saultu donesli zpět mou mrtvolu, pokud bychom za hřebenem padli na savojský předvoj. To mi po pravdě opravdové starosti nedělalo, i když to nebyla vyhlídka lákavá. Chvěl jsem se však obavami, zda se situace od mého letného průzkumu u příležitosti předstíraného posláni ke Karlu Emanuelu I. nezměnila; kdyby se totiž pan Bellone, zvikaný v bezpečné jistotě, že Francouzi z jižního boku nezaútočí, rozhodl jižní bok zabezpečit, dát tam narychlo postavit opevnění a obsadit je vojáky, pak by strategie, k níž kardinála a krále inspirovaly moje zprávy, zcela ztratila výhodu překvapení.

Už dávno se rozednilo, a třebaže nebe bylo podmračené, nikde ani stopa mlhy, jež by nás skryla, a tak jsme se poslední sáhy dělicí nás od hřebenu plazili ve sněhu po břiše. Když jsem pak opatrně zvedl hlavu a jedním okem mrkl dolů, pocítil jsem nesmírné ulehčení. Zaplať Pánbůh! Nebyla tu ani žádná opevnění, ani předsunuté oddíly a vůbec žádní vojáci. Jižní bok zátarasů byl obnažený a nehájený, takže jsme byli jeho pány ještě dřív, než jsme vystřelili, protože jsme všechno viděli, aniž jsme byli viděni.

Nezdálo se ani, že by vojáci, kteří obsadili ty tři barikády, byli ve zvláštní pohotovosti, třebaže na silnici, která šla podle řeky a končila u městských bran, jsem viděl naše vojáky dokonale seřazené v čtyřstupech, nepohnuté, s mušketou u nohy, samozřejmě mimo dostřel savojských zbraní.

"Naši čekají, až zaútočíme my, aby se do toho pustili i oni," řekl hrabě ze Saultu, když se objevil po mé pravé straně, kam se připlazil stejně jako já ve sněhu po břiše. "A ať mě čert, jestli je necháme čekat ještě déle!"

Když jsem se potom ohlédl, uviděl jsem rotu švejcarských arkebuzířů, jak se plazí k hřebeni ve dvou liniích, první aby obsadili hřeben, druhí asi sáh za nimi, aby je vystřídali, až ti první vypálí z mušket.

"Terč je téměř příliš snadný," řekl mi hrabě ze Saultu šepem, "a je mi skoro hanba na ty chudáky začít střílet."

Přesto však vytáhl pistoli, zvedl ji nad hlavu a vystřelil do vzduchu, následován okamžitě kapitánem, poručíkem a podporučíkem pluku. Ty čtyři po sobě následující výstřely byly znamením, na které čekali arkebuzíři, neb v té chvíli vystřelili na barikádu všichni naráz. Bylo to jako úder hromu, krátké, ale ohlušující, a když se pak rozptýlil dým z palných zbraní, uviděl jsem, jak se Savojsci z barikád hrnou ve zmatku k bránám města a cpou se dovnitř, aby se tam ukryli. V téže chvíli se královské vojsko dalo do pohybu po silnici, a ježto nenarazilo na žádný odpor, obsadilo barikády a branami, které nepřítel ve svém děsu nechal otevřené, vstoupilo do města.

* * *

"Chcete se mnou mluvit, spanilá čtenářko?"

"Jsem velice udivena, pane. Mám dojem, že takto se obvykle boj o průchod Susou nelíčí."

"Vskutku, madame, ještě jsem neřekl slůvka o dvou nejznámějších verzích události, a sice verzi francouzské a savojské. Důvod mého mlčení je, že ani jedné, ani druhé nemohu přikládat víru."

"Přesto bych je, s vaším dovolením, ráda slyšela."

"Tady jsou: staňte se sama soudcem a rozhodčím mé neochoty brát jednu i druhou vážně. Francouzská verze, obecně přijímaná, pochází od maršála Bassompiera. Když bylo po italském tažení a maršál se vrátil do Paříže, vykládal svou verzi kněžně z Conti, vévodkyni z Chevreuse a zbytku d'ábelských sukni, zkrátka všem, kdo u dvora nenáviděli krále i kardinála a nikterak si jich nevážili. Ted' vás prosím, madame, abyste se se mnou vrátila v čase nazpět do chvíle, kdy se Švejcaři hraběte ze Saultu s mušketou v rukách ještě neobjevili na hřebeni, tyčícím se z jihu nad barikádami. Na silnici stojí nehybné královské vojsko asi sto sáhů od zmíněných barikád a čeká se zbraní u nohy na rozkaz. Ludvík ještě naposled poslal svého herolda, aby požádal o volný a přátelský průchod, a savojský vévoda ten návrh znovu odmítl. A kdo v té chvíli ztratí trpělivost, ne-li náš veliký Bassompierre, náš hrdý Bassompierre, a osloví krále ve svém nabubřelém a obrazném slohu, který tak zbožňují naše dvorní preciózky, který však se králi protiví, neboť má stejně jako jeho otec rád drsnou a přímou vojenskou mluvu.

„Sire,“ řekl prý tehdy Bassompierre „společnost se sešla, housle se dostavily a masky čekají přede dveřmi. Pustíme se do baletu, kdykoliv se Vašemu Veličenstvu zlíbí.“

Na což král odpoví, že v zásobách dělostřelectva nemá ani pět liber olova. Jakou to zvláštní řeč mu tady Bassompierre připisuje! Nezdá se vám divné, madame, že si král stěžuje na nedostatek munice, kterou i kdyby měl, nemohl by ji použít, protože jak víte, jeho dělostřelectvo zůstalo v pevnosti Exilles, to znamená dva dny pochodu od Susy? Což se král zbláznil? Ztratil rozum i paměť? Ví vůbec ještě, chudák, co říká?

Bassompierre tu námitku ovšem smete mávnutím ruky, králi vyhubuje, peskuje ho jako kluka a svou převahou nakonec zvrátí královo rozhodnutí.

„Ted', Sire, není chvíle myslet na takové drobnosti. Nemá snad balet tančit, protože jedna maska není připravena?“

Vidíte, madame, jakou krásnou úlohu si tu Bassompierre přidělil? Do jak nádherné tógy se přioděl? A jak krásný pomník vystavěl sám sobě jako smělému hrdinovi vedle toho ubohého Ludvíka, který v jeho popisu vypadá slabý, pošetilý a směšný vedle něho, Bassompiera, který je pln oné furia francese, francouzské zuřivosti, tak obdivované Italy, a k vojenskému ctnostem připojuje ještě zcela francouzskou přednost, tak obdivovanou dámami: lesk duchaplnosti. Ptám se vás přímo, madame, jak nebyť bez sebe obdivem nad podobně dvorními slovními obraty: „Nemá snad balet tančit, protože jedna maska není připravena?“ Čtyřiašedesát děl francouzského dělostřelectva přirovnávat k jedné masce, která není připravena! Slyšte! Slyšte! To mluví francouzský maršál!“

"Takže vy, pane, této verzi nevěříte?"

"Ani za nehet, madame. Ani jeho vyprávění, ani roli, kterou si připisuje, ani závěrům, které z toho vyplývají. Tím spíš, že Bassompierre předkládá tu scénu, jako by se odehrála mezi čtyřma očima s králem."

"A to není pravda?"

"Ne, to nemůže být pravda. Byl při tom v první řadě králův favorit Saint-Simon, který stál mlčky, ale s uchem nastraženým. A byla tam hlavně jedna osobnost ve státě veledůležitá a je zvláštní, že si toho Bassompierre nevšiml."

"Myslíte Richelieu?"

"Ovšem, madame. Richelieu, na něhož se král obrátil, aby řekl svůj názor, a on soudil, že bude lépe na barikády neútočit dřív, než se na jižním nechráněném boku objeví hrabě Sault a vyvolá překvapení a zděšení, jak se od něho očekává. A samozřejmě že tenhle názor u krále převáží. Když tak velice pracně a namáhavě připravil obchvat, což od něho na poslední chvíli podle Bassompierrova přání upustí a spustí čelný útok, který vždycky stojí tolik lidských životů?"

"Podle toho, co jste naznačil, pane, nebyla ani savojská verze té bitvy blíže pravdě."

"Také si to myslím, madame, ale Savojsci jsou daleko omluvitelnější. Byli poraženi, je tedy třeba, aby ukázali, jak se navzdory porážce zachovali hrdinsky."

V tom smyslu se vyprávělo, že Karel Emanuel, ač chromý a ochrnutý, se dal na své židli donést do barikád: což by znamenalo, že v případě ústupu by se on i jeho nosiči ocitli ve velkém nebezpečí, že budou zajati. Také se vypráví, že ve chvíli, kdy ho královský herold přišel požádat, aby nechal francouzskému vojsku volný a přátelský průchod, odpověděl pyšnou větou, jakými se později šperkují dějiny: Řekl samozřejmě ne, ale oděl se přitom do savojské cti. „Noi,“ řekl, „non siamo inglesi e sapremo diffendere i nostri passaggi.“* Je to jasná narážka na La Rochelle, madame, jenže narážka poněkud pokulhává, protože u La Rochelle to nebyli Angličané, kdo měli bránit své průchody, ale Francouzi, kteří své průchody ubránit dokázali, a to díky slavné hrázi, o níž pak mluvila celá Evropa.

Ted' vám ale povím, madame, další hrdinskou epizodu podle savojských dějepisců. Když Francouzi vtrhli do zátarasů, syn savojského vévody, kníže piemontský, zachránil svého otce, uvězněného v nehybnosti na židli a ve velkém nebezpečí, že bude zajat. Prý ho zachránil čímsi, čemu Italové říkají una brillante carica.** Nad tím je třeba se zamyslet -

skvělý únik, ale jak a kudy? Na koni přes příkopy a barikády? Anebo pěšky, když už jsou barikády zaplaveny královským vojskem a Švejcary hraběte ze Saulu a obránci prchají, otvírají brány Susy dokořán a nechávají je za sebou otevřené, což útočníkům umožní je pronásledovat a být jim v patách? A hlavně, madame, jak uvěřit tomu, že vévoda i jeho syn se oba najednou dali uvěznit v barikádách? Mohli se vydat nebezpečí, že budou v tomto boji oba zabiti, a savojský rod tak navždycky zmizí z Itálie? Nevím, jak to dělají italští vladaři, ale ve Francii - a domnívám se, že v celé Evropě - je zvykem, že králové se nevystavují přímému nebezpečí, 'na ožehavých místech', jak říkával Richelieu, a neriskují tak, že budou zabiti, po čemž obvykle brzy následuje porážka jejich zbraní."

"Vy tedy, pane, nevěříte, že se vévoda savojský dal odnést ve své židli pro ochrnuté až do barikád?"

"Nechci být vůči savojskému domu tak nezdvořilý. Řekl bych, že se tam vévoda dal odnést na inspekci obranných staveb a aby obráncům dodal odvahy, když však inspekci skončil, jeho ministři mu poradili, aby se vrátil do zámku a tam počkal, jak bitva dopadne, což určitě udělal a bez nejmenší ztráty cti: žádný evropský panovník by nejednal jinak."

"Povězte však, pane, nebylo od něho šílenstvím postavit se s hrstkou lidí, které měl k dispozici, armádě tak mocné, jako bylo vojsko Ludvíkovo?"

"Šílenství? To ne. Řekl bych spíš vypočítavost."

"Vypočítavost, pane, ta slaboučká obrana? Ty dřevěné barikády? Ten tupý generál? Všechna ta slabost a nedostatečnost postavená proti pětatisíci tisícům vojáků?"

"Jestli vám slovo vypočítavost nevyhovuje, řekněme spíš předstírání."

"Předstírání?"

"Nu ano, madame! Považte, prosím, tu obtížnou situaci, v níž se Karel Emanuel nachází - mezi dvěma mocnými sousedy, z nichž jeden, Španěl, je tu stále, a druhý, Francouz, v Itálii pobývá jen přechodně. Kdyby se příliš bratříčkoval s tím přechodným hostem, Španěl mu po jeho odchodu začne vyčítat, a možná i něco horšího. Nezapomínejte, že Karel Emanuel Savojský je spojencem španělského krále a že si jako spojenci rozdělili města v Montferratu: Španělsku připadlo Casale a Savojsku Tino. A vraťme se teď k přítomnému okamžiku. Odevzdat klíče od Itálie Francouzům by byla v očích Gonzala z Cordoby zrada na španělském spojenci, když si však ty klíče dá vyrvat silou, je to něco docela jiného. V tom případě bude Karel Emanuel očištěný, neposkvrněný jako padlý sníh."

"A mělo to předstírání žádaný výsledek?"

"Nemělo, madame. Slabost veškeré machiavelistické politiky je v tom, že má úspěch jen dočasný. Španěl se dlouho klamat nedal a vše pochopil, když se dozvěděl, že Ludvík nabídl Karlu Emanuelovi velmi dobré podmínky míru - že vévodovi zůstane Tino a ještě dostane roční rentu patnácti tisíc dukátů. A když se nadto Gonzalovi doneslo, s jakou láskou, radostí a srdečností se francouzský král shledal se svou mladší sestrou, kněžnou z Piemontu, napadlo ho, že ho možná vodili za nos, a to tím spíš, že jako následek volného průchodu Susou osvobodila královská armáda Casale od obléhajících a mohl se tam usadit Toiras se silnou posádkou."

Následky na sebe nedaly dlouho čekat. Sotva se Ludvík vrátil do své sladké Francie, Španěl se obrátil proti Karlu Emanuelovi, ukázal mu zuby a vyžadoval, aby neplnil jednu z podmínek smlouvy s Ludvíkem: povinnost zásobovat Toirase v Casale. To se po pravdě Karlu Emanuelovi velice hodilo, protože byl až nepravděpodobná drzgrešle, ale Toirasovi to vůbec nevadilo, ten totiž dobře věděl, co to je obléhání, a nadělal si bohaté zásoby. A nezdá se mi, že by se tu spravedlivě dalo Karlu Emanuelovi něco vytýkat. Jeho nešťastná zeměpisná poloha ho nutila zrazovat tu Španělsko, tu zas Francii. A pokud jde o nás, španilá čtenářko, není snad nabitelní, že abychom podpořili Casale, Mantovu, Savojsko a Benátskou republiku, budeme se muset občas do Itálie vracet, protože naše úspěchy tam jsou jen pomíjivé vzhledem k tomu, že tam nesídlíme...?"

KAPITOLA PÁTÁ

Když jsme tedy byli v branách Susy, svěřil král Richelieuovi - a nikoli Bassompierrovi, čtenáři - starost o obnovení klidu ve městě, čehož se kardinál ujal s velikou obratností a trpělivostí a bez sebemenší snahy o okázalost vítěze, takže když se například jedna ze tří věží intra muros nechtěla vzdát, nechal ji být a nevzal ji útokem s jedinou podmínkou, že obránci věže nebudou střílet na naše vojáky. Což slíbili a dodrželi.

Stejně mírný byl Ludvík ke Karlu Emanuelovi a ke knížeti piemontskému. Na jejich žádost jim dovolil odejít do Aveillane, menší pevnosti nedaleko od Susy, a po jejich odchodu se Ludvík se vzácnou zdvořilostí odmítl nastěhovat do zámku, který právě opustili, a usídlil se v domě sousedním, určitě méně pěkném a méně pohodlném.

Mírovou smlouvu, která ukončila válečný stav obou zemí, uzavíral Ludvík se svým švagrem, knížetem piemontským, a jak jsme viděli, byly její podmínky velmi příznivé pro vévodu i jeho syna. Avšak na konci našeho pobytu se vztahy mezi jimi a námi pokazily. Hle, jak k tomu došlo.

Jsi-li, čtenáři, popleta, zapomětlivý a nepořádný, jako jsem ostatně i já - s tou výjimkou ovšem, kdy plním své úkoly a svá poslání -, chtěl bych, abys věděl, že to není roztomilá chybička, o níž se může žertovat mezi přáteli, ale velmi vážný nedostatek, jehož nevypočitatelné následky mohou hříšníka dovést tak daleko, že se jednoho dne, není-li zrovna

šlechtic, bude houpat na konci provazu.

V roce a v měsíci, o nichž se tu jedná, se stalo, že na francouzských cestách ztratil jistý Clausel listiny, které se nálezcí, jenž si je přečetl, jevíly tak velice významnými, že je dal od člověka k člověku poslat do Susy přímo králi.

Když si král ty listiny přečetl a znovu pročetl, všecek užasl a vřelo v něm pohoršení. Dal si okamžitě zavolat ku pomoci kardinála a i ten po přečtení dokumentu zcela oněměl. Šlo o smlouvu mezi nekatoličtějším králem Španělska Filipem IV. a vévodou z Rohanu, hlavou francouzských hugenotů. Podle ustanovení smlouvy měl vévoda z Rohanu dostávat ročně čtyřicet tisíc zlatých dukátů, pokud se mu podaří založit ve Francii nezávislý protestantský stát.

Bylo věru nad čím se pohoršovat! V tomto nechutném dokumentu se naplno odhalilo nestoudné pokrytectví španělské politiky. Španělský král se před celým světem urbi et orbi vydává za předního bojovníka katolické církve a prohlašuje, že jediný má patent na to, jak jednoho dne vymýtiti kacířství, současně však vévodovi z Rohanu nabízí zlato, aby ve Francii založil samostatný protestantský stát, a to s jediným cílem - oslabit jedinou zemi, která se v Evropě může postavit jeho světovládným snům.

Už při čtení smlouvy cloumalo Ludvíkem znechucení i vztek, ale největší zuřivost ho popadla, když objevil, že osoba sloužící za prostředníka, který měl dohodu mezi vévodou z Rohanu a španělským králem sjednat, nebyl nikdo jiný než jeho švagr, kníže piemontský. Král si ho povolal z Aveillane, nemilosrdně mu vyčínil, přinutil ho k písemnému přiznání, a když se vrátil do Francie, dal obojí, jak smlouvu, tak přiznání piemontského knížete, na vědomí našim ultrakatolickým pobožnůstkářům, kteří, jak víme, španělského krále zbožňují. Ale pobožnůstkáři jsou zvláštní lidé, kteří při takové příležitosti věří jen tomu, čemu věřit chtějí. Zkrátka neuvěřili ničemu. Ta smlouva je prý zřejmý podvrh, její ztráta zcela nepravděpodobná a toho, kdo ji ztratil, se nepodařilo najít. A pokud jde o přiznání knížete piemontského, bylo mu nadiktováno vítězem nad Susou. To vše se z úcty ke králi neříkalo nahlas, ale šířilo se to zbožným šepotáním do ucha. A i když toho Clausela konečně chytili a on se ke všemu přiznal, než ho pověsili, ani jeho přiznání pobožnůstkáři nevěřili. Všecko byly jen pletichy zrozené v potměšilém mozku, však víte ve kterém, řekli s povzdechem a sklopili oči. Odhalením té tajné smlouvy mezi vévodou rohanským a španělským králem se stalo ještě naléhavější podrobit si hugenotská města našeho království. K mé veliké úlevě král, který zůstal v Suse čtyřicet dní, začal náhle spěchat s přípravami k návratu do Francie. Velice jsem se z toho zaradoval, protože mi ta cesta zpět snad umožní vrátit se do Orbiu k mé venkovské idyle, kde na mne čeká Kateřina. Král už totiž nadále nebude potřebovat mých tlumočnických služeb, jelikož tentokrát se bitva povede mezi Francouzi.

Bohužel z toho nebylo nic, protože kdykoli jsem učinil narážku na své vévodství v Orbiu, kde bych byl tak rád, král zůstal uzavřený a mlčel, i když jsem naznačoval, že bych se rád vrátil na senoseč nebo na žně.

"Copak sena, ta neutěčí, jsou trpělivá," zašeptal Mikuláš jen tak sotto voce, ale což mu nešlo o totéž vzhledem k tomu, že jeho Jindřiška s létem přijela na mé panství, aby tu dělala Kateřině společnost?

Ježto jsem na krále naléhal marně a svěřit se kardinálovi jsem si netroufal, ten by se přece nikdy neodvážil šlápnout byt jen špičkou nohy do oblasti neshodné s královou vůlí, svěřil jsem se panu z Guronu, o němž jsem se už zmiňoval v předchozím díle těchto Pamětí.

Šťastní lidé, které lze popsat jediným slovem: Schomberg - poctivost, Guron - věrnost. A štěstí mají i ti, kdo je mají za přátele. Mohou jim říci všecko bez nedůvěry a pochyb.

Když se naše vojska zastavila v Orange, pozval jsem pana z Guronu - který platil u dvora za jednoho z velikých žroutů, mezi něž, jak si pamatujeme, patřil i Ludvík - na pořádnou žranici do kvartýru, který mi byl přidělen, a tam, při zákusku, při posledním soustě, jsem se mu svěřil se svou starostí.

"Příteli milý," odpověděl mi Guron, který osobně na návrat do Paříže nijak nespěchal, protože už drahnou dobu pěstoval lásky a vztahy pro potěchu jen s děvčaty, které mu přihrávaly náhody na vojenských zastávkách v různých kvartýrech. "Příteli milý," opakoval, "vy jste obětí svých dobrých vlastností. Služby, které vaše tlumočení prokázalo králi na ostrově Ré jako go between, prostřednictví mezi Buckinghamem a Toirasem, a ještě skvělejší služby, které jste poskytl v Gravere, jsou takové, že král počítá s vaším diplomatickým nadáním pro vyjednávání v případě nutnosti s hugenotskými městy a nakonec i s vévodou z Rohanu, který je vám povděčen, že jste s jeho matkou vévodkyní jednal tak vlídně a dvorně, když jste ji navštívil v La Rochelle obleženém našim vojskem."

"Vskutku, vzpomínám si na tu okouzující starou dámu (okouzující, třebaže nadmíru sebevědomou), která mě přijala v La Rochelle, a jak jsem odbívoval její statečnost, že setrvává se svými poddanými, čelíc všem nebezpečnostem a hladu, ačkoli jí Ludvík podvakuje nabízel, že z toho pekla může odejít a usídlit se v blízkém pokojném zámku."

Tak to bychom měli, řekl jsem si, doprovázejí Gurona k jeho koni, už jsem zas ve válce, daleko od Kateřiny a od svého chlapečka, a ani nevím, na jak dlouho.

Jestli jsi, čtenáři, ochoten připomenout si, jak šly věci, jistě si vzpomeneš, že po pádu La Rochelle se navzdory mírnosti, s níž král s Larochemskými zacházel, nevzdalo kající žádné další hugenotské město. Poté, co padla Susa a Casale bylo osvobozeno, bylo tedy nezbytné vrátit se do sladké Francie a vyříditi tuto svízelnou otázku, pokud jsme chtěli, aby se království konečně uzdravilo z občanských válek a vrátilo se ve své celistvosti králi.

Když se podíváte na mapu Francie, uvidíte, že hugenotská města jsou rozložena v půlkruhu začínajícím u Privas a vedoucím přes Saint-Ambroix, Alès a Anduze až k Nîmes. Od Nîmes pokračuje oblouk k západu a ohýbá se ke Castres, Mazamet a Montaubanu.

Královská moc se dosud nikdy neodvážila zaútočit na ta města naráz. A pustila se tu do jednoho, tu do dalšího, z čehož vyplynulo, že padlo-li jedno, hugenoti se z jeho ztráty utěšili tím, že spočítali všechna ostatní, která jim díky "Prozřetelnosti boží" zůstala. A naopak, pokud královská moc u jednoho města neuspěla, jako například u Montaubanu, neúspěch dodal odvalu všem ostatním a upevnil v nich pocit nezdolatelosti, v němž je utvrzovali jejich pastoři ve jménu jejich víry.

Po návratu z Itálie pověřil Ludvík dobytím hugenotských měst kardinála Richelieu.

V té chvíli se Richelieu z prvního ministra Jeho Veličenstva stal vrchním velitelem jeho vojsk, i když na to neměl titul. Před všemi ostatními, kteří v tom postavení byli před ním, měl ohromnou výhodu: velikou armádu, která měla od La Rochelle a od Casale pověst neporazitelné. Nadto se v jeho vojsku platil žold, bylo dost jídla a disciplinovaní vojáci byli zvyklí bojovat.

Hlavně však měl jednu velikou přednost, která našim statečným maršálům občas chyběla. Jasný úsudek, nezátížený žádnou unáhleností, který umí na přesných vahách zvážit všechna pro a proti té které situace či strategie, než se s přesnou znalostí všech okolností rozhodne tak či onak. A vymyslel to, že nezačne útokem na jednu hugenotskou pevnost, nýbrž zaútočí na všechny najednou a žádnou nevynechá. Armáda, již teď velel, byla dosti početná, aby ji mohl rozdrobit a zaútočit všude, kde za hradbami ještě trvala vzpoura: princ Condé oblehne Montauban, pan z Vantadouru Castres, maršál z Estrées Nîmes. Král a Richelieu zaútočí na vrchol oblouku, který jsme popsali, to znamená na nejsevernější baštu hugenotů francouzského království: na Privas. Devatenáctého května obklíčí město devatenáct tisíc pěšáků, šest set jezdců a k tomu dělostřelectvo, které se už nemusí obávat, že zůstane vězet ve sněhových závějích Exilles. Šestadvacátého května se město vzdá.

Promiňte, spanilá čtenářko - vaše krásné oči teď budou plakat. Když padl Privas, král s kardinálem se dohadovali, je-li na místě, aby město těžilo z velkomyslné shovívavosti, jaké se po kapitulaci těšila La Rochelle. V jádru sice ani jeden nebyl krutý, avšak postrehli, že ta velkodušnost, sama o sobě krásná, nesloužila k ničemu. Žádné další hugenotské město se jim poté dobrovolně nevzdalo. Tak se tentokrát rozhodli pro přísnost. Poprvé, a představuji si, že ne bez rozpaků a dodatečných výčitek, pustil Ludvík svým vojákům uzdu a oni se okamžitě dali do obvyklého konání. Privas vyloupili, zničili, vypálili, a když jsem slyšel nárek ubohých obyvatel a viděl vysoké plameny stravující jejich domy, byl jsem tuze pohnut a nešťastný, jenže následující dny jsem musel vzít na vědomí, že města Saint-Ambroix, Alès, Anduze, Nîmes, Castres, Mazamet a Montauban otevřela králi jedno po druhém své brány. Je to zvláštní, ale tahle kapitulace bez jediného výstřelu, když jsem se nad ní zamýšlel, mi navodila tuze neveselé myšlenky o lidské povaze: odporná surovost vojáků v Privasu měla úspěch tam, kde velkodušnost a mírnost vůbec neuspěly.

Přesto však velkodušnost a mírnost přišla znovu ke slovu, ovšem doprovázená jistou obezřelostí, když Ludvík dvacátého sedmého června vyhlásil tak zvaný edikt milostný, který uspořádal osud protestantských měst. Měla zbořit své hradby a svá opevnění a musela všude povolit katolické bohoslužby, což bylo to nejmenší. Výhody přiznané jim Jindřichem IV., z nichž nejpřehnanější bylo osvobození od daní, byly zrušeny. Hlavně však - zázračná králova spravedlnost - jim byly vráceny zabavené statky a Ludvík se zavázal, že se nebude vracet k jejich prohřeškům a navždycky bude dbát o jejich bezpečí a o svobodu jejich náboženství ve Francii.

Já jsem pak neměl nijak složitý diplomatický úkol, když jsem měl jménem krále vyjednávat s vévodou z Rohanu. Nepřál si nic jiného, než ze hry se nějak vyvléci, a to z dobrých důvodů. Mírová smlouva mezi Francií a Anglií ho připravila o přirozeného spojence a pád hugenotských měst ho připravil o naději na protestantský stát ve Francii a též o jeho spojence nepřirozeného - Španělsko. Velmoži tohoto světa zřejmě nejsou tak nedůtkliví v náboženských věcech jako jejich lid. Já jsem vévodovi z Rohanu mohl nabídnout podmínky tak velkorysé, že by bylo nemístné o nich smlouvat. Dostane milost, budou mu vráceny statky, a aby se utěšil ze své porážky, dostane sto tisíc tolarů. Na onen krásný obraz padal ovšem jeden stín: vévoda byl povinen sídlit mimo Francii, a to zprvu v Benátské republice, naší odvěké spojence, která se silně obávala zásahů ze strany Španělů z Milánska a potřebovala vojevůdce aspoň tak zdatného, jako byl v nepřátelském táboře markýz Spinola.

Dovezl tedy vévodu z Rohanu se všemi možnými počty do Toulonu, tam ho bez otálení vsadili na loď s manželkou, dcerou a všemi poklady a odtud vyplul k perle Jadranu, které prokázal skutečně cenné služby dřív, než stačil další cenné služby prokázat králi, neboť ho Jeho Veličenstvo použilo k tomu, aby zabránil Španělům usadit se ve Valtelinsku, což se podařilo, ale jen na čas, protože chyběly posily.

Mnohokrát jsem opakoval, že Ludvíkovi nesvědčilo větrné, deštivé a všeobecně nepříjemné podnebí u La Rochelle a v Aunisu. Ale sotva mu v červnu 1629 padlo do rukou město Nîmes, začalo se mu přes hojné stromy a četné kašny zdát horké k udušení a tak nesnesitelné, že jen pomýšlel, jak je co nejdřív opustit. Netroufál bych si tvrdit, že nade vše miloval pařížské podnebí, protože sotva vyšel z Louvru, stěžoval si na zápach v ulicích svého hlavního města.

Přitažlivost Paříže byla v tom, že odsud bylo blízko do Saint-Germain-en-Laye, kolébky jeho dětství a mládí; tady konečně mohl vydechnout a také po libosti lovit v oboře Pecq.

Nechal tedy kardinála v Languedoku, aby dohlédl na správný výkon milostného ediktu, a patnáctého července opustil Nîmes. A docela náhle, nečekaně a jako vždy bez sebemenší přípravy mi dvě hodiny před odjezdem vzkázal, že mám jet s ním. Je možné, že si vzpomněl na to, co jsem mu řekl o svém přání být o žních na svém vévodství v Orbieu, ale střežil jsem se jakkoli se o tom zmínit či mu jen poděkovat, aby ho nenapadlo, že povolil mému nátlaku, což by mu bylo silně proti mysli vzhledem k tomu, jaký byl nedůvěřivý, nedůtklivý a žárlivý na svou moc.

Vzal s sebou jenom Schomberga, Saint-Simona, pana z Guronu, úředníky královského domu a mne; jako doprovod zvolil tři své nejoblíbenější pluky, z nichž každý se domníval, i když to příliš nehlásal, že právě on je ze všech nejlepší. Saint-Simon* - určitě nejchytřejší, nejvěrnější a nejmní vychloubačný ze všech milců, kteří se u krále vystřídali - směl jako jediný stále cestovat s králem v kočáře, a "stále" ještě není to pravé slovo, protože Ludvík ho z jeho místa v kočáře občas vyhnal - a tu se chudák musel uchýlit do mého kočáru nebo k Schombergovi nebo do kočáru Guronova. A protože toho dne, kdy jsem ho takto přijal či přesněji řečeno sebral na silnici, jsem se ho zeptal, co provedl, že krále tak popudil, odpověděl mi s nenápadným úsměvem:

"Občas se Ludvíkovi znelíbím jako všichni, kdo mu věrně slouží."

"Ale čím?"

"Buďto proto, že v kočáře mluvím příliš, anebo že zas nemluví dost."

"A co kardinál, také se Ludvíkovi občas znelíbí?"

"Tohle je mi ale choulostivá otázka, monseigneur," odpověděl Saint-Simon s čtveráckým a mladistvým úsměvem, pro nějž byl všemi tak oblíben.

"Beru ji zpátky, jestli se vám zdá příliš troufalá," řekl jsem.

"Ne, není třeba! Ludvík má kardinála rád, váží si ho a obdivuje ho víc než kohokoliv na světě, někdy ho však jeho drtivá převaha zlobí, a tak mu přitáhne udidlo, jako se to dělá vzpurnému koni, až ho zabolí čelisti, a to jen aby mu připomněl, že on je ten kůň a král že je jeho jezdec. Ale čert ví, monseigneur, jestli vám tu neříkám něco, co jste zažil sám na vlastní kůži stejně jako já."

"To je mi ale choulostivá otázka!" opakoval jsem se smíchem jeho slova. "Abych však mluvil upřímně, odpověď zní ano. Ludvík rád škádlí a trápí lidi, kteří mu slouží, a právě v tomto duchu mi slíbil mé vévodství řadu měsíců předtím, než mi je skutečně dal."

Na to Saint-Simon neřekl nic a mlčel jako jeptiška v postě, což mi potvrdilo, že zvěsti šeptané u dvora jsou pravdivé a že i jemu slíbil král vévodství... Panebože, pomyslí jsem si, tenhle roztomilý podkoní měl věru snadný postup v řádu šlechtických titulů, zatímco jiní to měli zatraceně těžké...!

Jestli si dobře vzpomínám, na předposledním úseku cesty do Paříže mě Ludvík přijal ve svém kočáře a tvářil se v tom jasném ránu tak mrzutě, že jsem uvažoval, jestli ta čest, kterou mi prokazuje, neskončí nějakým rozladěním. Cesta začala předlouhým a znepokojivým mlčením, bylot' zcela samozřejmé, že se nesmím odvážit promluvit dřív, než promluví on, což ovšem Ludvíkovi nijak nebránilo, aby mi nevytkl, že nic neříkám, když bylo ticho příliš dlouhé.

Cítil jsem tedy značnou úlevu, když Ludvík vylovil z rukávu svého kabátce jakýsi dopis a podal mi ho se slovy:

"Jak víte, Siolaku, nemohu v kočáře číst, protože se mi z toho natrásání dělá špatně. Tady je hlášení, které jsem dostal dnes ráno od pana kardinála. Posílá mi takové hlášení každý den," řekl se ztrápeným výrazem a mne hned napadlo, jak by se asi zlobil, kdyby Richelieu vynechal jeden den, jeden jediný den, aniž by mu podal zprávu o současném stavu království. "Prosim vás, přečtete to."

"Nahlas, Sire?"

"Nikoli, v žádném případě. Vůbec byste mne nepotěšil, kdybyste takhle zničil ticho v mém kočáře. Přečtete si to pro sebe, a až to dočtete, řeknete mi nahlas obsah. Pan kardinál píše vždycky tak rozvláčně. Všecko musí donekonečna zdůvodňovat."

Právě tuhle sokratovskou dialektiku jsem u Richelieua obdivoval nejvíc a slyšel jsem ostatně nejednou, jak ho Ludvík chválí za jasnost, metodičnost a vyčerpávající způsob jeho rozkladů.

Přečetl jsem si tedy Richelieuův dopis pro sebe, abych v tomto kočáře nic "nezničil", a když jsem dočetl, hlásil jsem králi:

"Jsem připraven, Sire."

"Poslouchám vás," řekl s výrazem nesmírné únavy, který však špatně skrýval jeho potěšení, že je denně od kardinála o všem zpravován. "Kardinál vám píše ze zámku Piquecos, Sire."

"Piquecos?" podivil se Ludvík. "Co je to za zvláštní jméno?"

"Je to jméno jihofrancouzské, languedocké, Sire."

"To jsem uhl. A kde ten zámek Piquecos je?" i "

"Nedaleko od Montaubanu, Sire."

"Tak je to správné. Pan kardinál nechce spát ve městě, které se mu právě vzdalo. Pokračujte, Siolaku."

"Takže, Sire: když kardinál vstoupil do města a sesedl z koně, chtěli měšťtí radní, aby zaujal místo pod baldachýnem, který tu zřídili k jeho počtu. Jeho Eminence to však odmítla s tím, že to je výsada náležející pouze králi."

"Je to skutečně tak," přikývl Ludvík a dal najevo jisté zadostiučinění.

"Ze stejného důvodu kardinál odmítl, aby měšťtí konzulové šli po boku jeho koně pěšky až k radnici."

"A i tohle udělal dobře. Co je to ostatně za lidi, co si dávají římské tituly? Konzulové! Jsme ve starém Římě, či v Montaubanu?"

"Konzuly se nazývají ve vašem Languedoku všichni obecní radní, Sire."

"Pokračujte, Siolaku."

"Pan kardinál si pak všiml, že z kostela svatého Jakuba zbyla jen kaple, jak jej protestante poničili, a hned nařídil, aby byl kostel okamžitě postaven znovu za královské peníze."

"To je to nejmenší, co mohu udělat," souhlasil Ludvík.

"A nakonec, Sire, promluvila Jeho Eminence k pastorům hugenotské církve. A ujistila je, že napříště bude Vaše Veličenstvo dělat rozdíly mezi svými poddanými jen podle věrnosti vaší osobě, a nikoli podle náboženského vyznání."

"To je dobře řečeno."

"Nakonec prohlásil, že Vaše Veličenstvo si přeje, aby všichni jeho poddaní byli spojeni v jedné víře. Ten účinek však čeká jen od boží vůle, jedině od Boha."

"To se určitě nezalíbí našim pobožňáčkům," řekl Ludvík, "ale dokonale to vystihuje to, co si myslím já sám."

"Pan kardinál pak zakončuje dopis mocnými slovy, adresovanými vaší osobě. Smím je citovat, Sire?" i

"Citujte, Siolaku."

"Všechno se poddává vašemu jménu, Sire. Smíme teď tvrdit, že prameny kacířství a vzpoury vyschly."

Nato se Ludvík trochu zamyslel a řekl zvolna: "Tak to není. Je to jenom poloviční pravda. Prameny vzpoury vyschly, ne však prameny kacířství. Co však můžeme dělat jiného než vyhlásit milostný edikt? Pobít všechny hugenoty? Vyhnat ty dobré Francouze pryč z Francie? Či nějaké jiné nelidské hlouposti, o nichž sní ve svých mozečcích naši pobožňáčků?"

Pro jednou řekl mozečcích a ne "myslivnách", jak říkával jeho otec, což byl obrat, který jsem neslyšel od nikoho, jen od Jindřicha.

Potom Ludvík zavřel oči a mlčel, až jsem měl dojem, že usnul. Nakonec však oči otevřel a řekl jasným, zřetelným hlasem:

"Je třeba vzdát kardinálovi čest, jaká mu náleží. Za všechny šťastné úspěchy, co jsme sklídili uvnitř i vně království, vděčíme jeho radám a jeho odvážným soudům."

* * *

Tři dny nato mi Ludvík znovu poskytl pohostinství svého kočáru, ale s cílem tak nečekaným a tak přátelským, že mě to naplnilo radostí. "Siolaku, pamatujete si ještě na ten pláněk, který jsem vám nakreslil pro Orbieu, když jste se stal málem obětí útoku propuštěných vojáků? Na pláněk té vstupní bašty?"

"Jak bych si nepamatoval, Sire. Váš pláněk, zasklený a ve zlatém rámečku, zdobí stěnu mého nejparádnějšího salonu."

"Ale Siolaku! Vy jste si ten plán dal jen za rámeček a pověsil ho na zed'? Cožpak je plán jenom ozdoba? Nebyl snad udělán, aby se ve skutečnosti stal návodem k určité stavbě?"

"Právě takhle jsem to pochopil, Sire. Dal jsem baštu postavit přesně podle vašeho plánu, umístil jsem tam své vojáky a od té chvíle jsem nezažil ani jediný poplach."

"Dobře jste udělal," pochválil mě Ludvík, "vévodství se stejně jako království nesmí vystavovat nečekaným vpádům. Siolaku, pokračoval po chvilce odmlčení, "zítra pozdě večer dojedeme do Montfort-l'Amaury a dal jsem příkaz, aby se tam mé pluky ubytovaly. Pokud jde o mne, byl bych rád, kdybych mohl strávit noc v Orbieu, jestli vám to vyhovuje."

"Sire," odpověděl jsem. "Moje žena i já budeme nesmírně šťastni a poctěni, když vás budeme smět přijmout v Orbieu, a nepochybuji, že mí potomci, dorazí-li šťastně do budoucích věků, si budou rok co rok s radostí a pýchou připomínat datum vaší návštěvy."

Bylo nesmírně obtížné uspokojit Ludvíka správným poděkováním. Příliš dlouhé a rétorické podezíral z nabubřelosti a planého lichocení. Příliš krátké se mu jevilo jako nemístně nenucené a téměř urážlivé pro jeho majestát. Tentokrát však jsem trefil správnou míru, jak jsem pochopil podle náznaku úsměvu, který přelétl přes jeho vážnou tvář.

Dlouhá šňůra kočárů, jezdců, vozů a pěšáků se co dvě hodiny zastavovala. Na příštím zastavení mě Ludvík propustil a já se okamžitě vydal hledat Mikuláše, jeho bratra kapitána z Cléraku a maršála Schomberga. Toho prvního, abych mu řekl, že zítra ráno dvě hodiny před úsvitem musí vyrazit tryskem, aby oznámil vévodkyni z Orbieu, že u nás bude téhož dne přenocovat král, aby tedy všechno připravila k jeho důstojnému přijetí; toho druhého (myslím tím pana z Cléraku) s prosbou, ať svému bratru Mikuláši půjčí desítku svých mušketýrů, aby ho doprovodili do Montfort-l'Amaury; a toho třetího (tím myslím Schomberga), aby dal příkaz svým strážným, ať té skupince vojáků dovolí opustit tábor před hodinou určenou k odjezdu.

"Zaplat' Pánbůh," řekl Schomberg, "jsem rád, že jsem se dozvěděl předem, že příští nocleh bude v Montfort-l'Amaury. Je tam u rybníka rozlehlé pole, kde je možné postavit stany. Říká se tam tomu pole Jindřicha IV., Bůh ví proč."

"Ale já ten důvod znám, vím to od otce," zasmál jsem se. "Jindřicha IV. tam málem zabila mladá selka ozbrojená kosířem; nebylo jí vhod, že konal svou potřebu v poli, které jí patřilo."

"A jak se Jindřich z toho případu vyvlékl?"

"Svou obvyklou duchapřítomností. 'Má milá,' povídal jí, 'nebyla by to velká nespravedlnost chtít zabít krále, protože vám hnojí půdu?' - To já nevěděla, že oni jsou král,' povídá na to selka, 'mají ale pusy dobře proříznutou, a jak vidím, i oko dobře namířené na ženské vnady.'"

* * *

V tomto případě jsem byl spíš polichocený než šťastný, že mohu ve svém malém království přijmout krále; představoval jsem si totiž svůj návrat tak, jak si Odysseus po pádu Troje představoval návrat svůj, ježto měl srdce a mysl jen pro svou věrnou Penelopu na Ithace.

Mé předlouhé toulání po Itálii a po Languedoku se znovunastoleným mírem skončilo. A já sám jsem netoužil po jiném, než jak co nejdříve vyhledat své venkovské zátíší a tu, která byla jeho nejpěknější ozdobou a která mi ve snech přicházela vstříc majíc na loktech to krásné děťátko, které mi dala.

A čtenáři, abych promluvil zcela bez obalu a aniž bych tím cokoli ubral ze své oddanosti tomu nejlepšímu ze svých pánů a velitelů, byl bych se raději těšil ze štěstí, jež jsem si sliboval od shledání se svou milovanou manželkou, a nemusel si přitom trápit mysl, zda Ludvíka přijímám podle všech pravidel dvorského protokolu.

Na dvorském protokolu totiž Ludvík silně trval a jen těžce promíjel, když se mu někdo zpronevěřil a byť i bezděčně nedodržel ohledy, jež patří králi. Tato zvláštnost (které by se jeho otec leda usmíval, protože sám se vždy a na všech místech choval ke všem zcela nenucené) nepramenila snad z marnivé ješitnosti, ale z toho, že v dětství a v ranném mládí se k němu uchvatitelé jeho moci, jeho matka a hanební manželé Conciniův, chovali tuze urážlivě.

Ze všech svých dětí, chlapců a děvčátek, měla královna matka ráda jen toho nejničemnějšího: Gastona. Se třemi dcerami, které opouštěly Francii navždy, se rozloučila bez nejmenšího pohnutí. Když umřel její syn Mikuláš, od narození neduživý, neuronila ani slzu. A co huř: vědouc, že Ludvík má naopak chudinku mladšího bratra velmi rád, poslala do Saint-Germain s tou smutnou zprávou hanebného Conciniho, jenž to sdělení tlumočil co nejsurověji, jako by se chtěl potěšit bolestí, kterou způsobí. A ponižování neskončilo, ani když byl Ludvík korunován: když poprvé předsedal radě, která nesla jeho jméno, a chtěl si vzít slovo, ta semetrika na něho vztekla vykřikla:

"Vy buďte zticha!"

Ludvík se tehdy nechtěl přímo na radě pustit s matkou do hádky. Ztichl. Nehnul ani brvou. Ale nikdy ji to neodpustil. Když se mu později konečně podařilo získat skutečnou moc, kterou měl zprvu jen podle jména, dal Conciniho zavraždit a matku vyobcovat do Blois, stručně to shrnul, neb byl vždycky skoupý na slovo: "Královna matka se mnou nejednala ani jako s králem, ani jako se synem."

Matka, jež ho nemilovala a stále jen ponižovala, v něm zanechala jizvu, která se nikdy úplně nezahojila, třebaže bolest se časem otupila, a troufal bych si tvrdit, že jeho nedůtklivé trvání na královských výsadách, které ho provázelo po celý život, toho bylo vzdáleným následkem. Neustále žil v obavách, že se mu neprojevuje dostatek úcty.

Jeho služebníci tuto jeho přecitlivělost znali a největší z nich, Richelieu, se k němu choval, jak jsme viděli, co nejpokorněji, co nejopatrněji a uctivěji než poslední sluha, a přesto se krále mimoděk někdy dotkl docela nevině bez nejmenšího úmyslu drzosti, opovázlivosti či nedostatku uctivosti, a tu se mu dostávalo onoho přitahování udidla, o němž jsem mluvil výše.

Je to zkrátka tak, čtenáři, že jsem se obával, abych se během té návštěvy Ludvíka nedotkl a těž aby Kateřina, která má slovo vždycky pohotově a málo úcty k velmožům tohoto světa, ho neurazila nějakým příliš otevřeným slovem. Ale nic takového se nestalo a všechno proběhlo v naprostém pořádku. Ludvík navštívil mou vstupní baštu a byl s ní spokojen, jako by ji postavil vlastníma rukama. Navštívil také kostel v Orbieu a rád ode mne uslyšel, že jsem jeho hroutící se zdi dal zpevnit sám a dal opravit též střechu i faru, nečekaje, až to učiní biskup, a dohlédl jsem též na hmotné zabezpečení faráře.

Když přišla řeč na biskupy obecně, Ludvík opět jednou utrousil několik trpkých poznámek o skoupých platech, jaké dávají venkovským farářům, a poznamenal, že desítku takových bohatých biskupství by bylo možné zrušit a nijak by to neuškodilo náboženství v tomto království. Přitom jak by asi dopadala pobožnost věřících v našich vsích a městech, nebýt těch farářů?

Jeho zájem šel do takových podrobností, že chtěl vidět účetní knihu příjmů a vydání našeho panství, takže jsem mu představil pana ze Saint-Clair, který ty knihy vedl, a Lorenu, jež mu s tou prací pomáhala. Zdálo se mi, že se mu krása té mladé dvojice velice zamlouvá a zvláště pak se mu líbilo Lorenino mládí, takže jí říkal má rozmilá, což v jeho ústech bylo pojmenování zcela zbavené postranní myšlenky, kdežto u jeho otce by jí překypovalo.

Potom chtěl koňmo objet mě vévodství, a tu se ukázalo, že byl s prohlídkou méně spokojen než dosud.

"Chápu, že by vás přišlo tuze drahο obehnāt celé panství hradbou, ale vysázejte po obvodě aspoň živé ploty. Když je živý plot dost vysoký a dost hustý, je mnohem těžší ho přelézt než zeď."

"Je však možné jej zapálit, Sire."

"Ovšem, ale oheň je vidět zdaleka a pro útočníky pak pomine výhoda překvapení," namítl Ludvík.

Potom chtěl uspořádat přehlídku mých Švejců, a protože jsem tehle požadavek očekával, zářili jako slunce, když se před ním postavili do pozoru. Ludvík schválil jejich statné postavy, jejich výcvik, oblečení i zbraně, nelíbilo se mu však, že jich je málo.

"Siolaku," řekl mi, "potřebujete jich jednou tolik, a to nastálo. Jde tu o vaše bezpečí a také o vaši důstojnost vévody a paira."

Slíbil jsem mu to na pokraji zoufalství, protože sice nejsem skrblik, ale jsem jako můj otec šetrný.

A když jsem na konci tohoto únavného dne konečně dostihl Kateřinu pod nebesy naší postele s dveřmi pevně zavřenými a se záclonami řádně staženými na všech oknech, promluvila ke mně takto:

"Prosím vás, nezhasínejte ještě ty voňavé svíčky: zaprvé proto, že jsou voňavé, a zadruhé proto, že když s vámi mluvím, chci vidět váš obličej."

"Protože budeme mluvit?" zeptal jsem se s povzdechem.

"Příteli milý, prosím vás, nezoufejte: noc je naštěstí dlouhá. Ale než přijdou rozkoše, přála bych si několik vysvětlení."

"Dobře, posečkám a poslouchám vás," souhlasil jsem a v duchu jsem si uvědomil, že slovo metresa, jehož se pro milenky s oblibou užívá, má i druhý smysl - paní a velitelka.

"První otázka," řekla a pohládila mi tvář s roztomilým zašpulením úst, aby mě upokojila. "Jak je to, Ludvík vás navštívil, nebo to byla inspekce? Já aspoň jsem ho sotva viděla."

Což myslím znamenalo, že si jí sotva všiml.

"Co dělat, má milá? Ludvík je jako jeho otec: král voják."

"Je možné být jako jeho otec voják a přitom být velice dvorný."

"Abych pravdu řekl, má milá, jeho otce bych tu nepřijímal s tak lehkým srdcem. Vzpomeňte si, prosím, jak musel princ Condé se svou krásnou manželkou utéct do Nizozemska, aby ji uchránil před Béarňanovým vytrvalým dvořením."

"Ať tak či onak," řekla tónem spíš rozmrzelým, "ten Ludvík, kterého vy tak vzýváte, nemá rád ženy."

"Tak to není! Nemá rád ani svou matku, ani svou manželku, a to z pádných důvodů. Miloval však své mladší sestřičky. Hlavně však dodržuje co nejpřísněji příkázání: nepožádáš manželky bližního svého."

"A co vy, pane," obrátila se Kateřina ke mně a svůj zlatohnědý pohled mi zabodla do očí. "Co vy na svých válečných toulkách, ctil jste také toto příkázání? Požádal či nepožádal jste manželky bližního svého?"

Zůstal jsem vskutku zkoprnělý spanilá čtenářko, nad rychlostí, s níž Kateřina vytáhla svůj meč z pochvy. A tu mi hrozí výsledek ještě přísnější než ten, který se týkal královy inspekce, řekl jsem si.

Takže jsem se rozhodl pro pravdomluvnost, což je, čtenáři, vždycky rozhodnutí nebezpečné, i když je člověk zcela nevinný.

"Abych byl upřímný, madame, dvakrát jsem narazil na nebezpečné Kirké, ale nepodleh jsem."

"Kde, kdy a s kým?" zeptala se Kateřina tónem vyšetřujícího soudce. "A kdo byl ten bližní, jehož manželky jste nesměl požádat?"

"Žádný takový nebyl, madame. Jedna z těch dam byla vdova, u níž jsem byl cestou na kvartýru, a ty druhé dvě byly osiřelé dívky, které nám s hrabětem ze Saultu poskytly přístřeší v Suše."

"No tohle!" vykřikla Kateřina. "Slyšela jsem dobře? Dvě Italy! Dvě ženské výhně! A vy si troufáte mi tvrdit, že jste nepodleh!"

"Nepodleh, madame, s pomocí hraběte ze Saultu, který aby se mi zavděčil, celou tu dobu, co jsme sídlili v Suse,

provozoval dvojženství."

"Hrabě Sault! Druhý velký obdivovatel gentil sesso, druhý mužský jako divý na ženské! To je mi krásná záruka. A on se vám, jak říkáte, ‚zavděčil‘. Krásné slovíčko! To se mi líbí! Myslím spíš, že jste se zavděčili jeden druhému a ty žhavé temperamenty jste si rozdělili."

"Madame," řekl jsem už rozmrzele, "v těch vašich šílených nařčeních není ani stín, ani stopa nějakého zdání pravdy. Byl jsem vám za celé tažení nezločinně věrný. Jak vy říkáte, tečka, nový odstavec a to je vše!"

Jestli jsem se však domníval, že kouzlem této formulky výslech ukončím, bylo to, jako bych snil, že jedním kaménkem zastavím řítící se lavinu. A výslech vskutku pokračoval dál a dál, až nakonec, popuzený a vyčerpaný, jsem se ke své krásce obrátil zády: souhlasím, bylo to málo zdvořilé a také to vyvolalo vzlyky, které braly za srdce, ale ten pláč zase z mé strany vyvolal ne snad omluvy, k nimž jsem se necítil povinen, ale aspoň utišení a laskání; pochopili jsme oba, že teď už není čas na slova. A třebaže Kateřina neměla v úmyslu vzít cokoli zpátky ze svých šílených obvinění, aspoň už je neopakovala a mlčenlivou dohodou jsme dělali, jako že jsme na ně zapomněli, a noc, díky Bohu, skončila něžněji, než začala.

* * *

Na Orbieu zůstal Ludvík jen dva dny a dvě noci. Odjel dvacátého prvního července a u našeho posledního společného jídla se obrátil ke Kateřině a oslovil ji:

"Sestřenko..."

Třebaže to oslovení odpovídalo protokolu, když se král obrací k vévodkyni, Kateřina pokaždé, kdykoli je uslyšela, hezky zrůžověla ve tváři a zasvítilo jí oko.

"Sestřenko," pokračoval král po krátkém odmlčení, "zde přítomný můj bratránek Siorac je jeden z mála vévodů tohoto království, který si nestěžuje na námahu, má-li sloužit svému králi anebo dobře spravovat své panství. Rád bych ho tedy za to odměnil a vzdal mu dík, tím spíš, že mi tak dobře posloužil v Itálii a při tažení do Languedoku. Požádal jsem tedy pana kardinála, až bude na zpáteční cestě do Paříže, aby jel přes Montfort-l'Amaury a vzal ho s sebou zároveň s vámi, sestřenko. Dojde k tomu někdy kolem desátého září, takže ho přes měsíc nechám pod vašim dohledem, sestřenko..."

"Nejvřelejší díky, Sire," odpověděla Kateřina skoro se slzami na krajíčku.

Ludvík ty slzy vycítil a okamžitě, téměř bez přechodu, se jal mluvit o lovu. Všechno, co bylo v chování žen příliš ženské, vyvolávalo u něho krajní nelibost, snad proto, že mu to připomínalo jeho matku a scény, které dělala, její záchvaty pláče a vzteku. Přesto měl na rozdíl od toho, co si šeptali klevetníci v Louvru, ženy rád, tady však se ukazovala jiná zábrana pramenící z jeho útlého dětství. Tolik se kolem něho obávali, aby se jako jeho otec nestal přelétavým zbožňovatelem krásného pohlaví, že páteři, plní nejlepších úmyslů, ho vychovávali v hrůze před tělesným hříchem, který mu představovali jako nejhorší, a smím-li to tak říci, jako nejsmrtelejší ze všech smrtelných, ten, který nás v dané chvíli s jistotou uvrhne do pekelných plamenů.

Navzdýcky snad uchovám v paměti dvě poznámky, které Ludvík utrousil, když jsme ho na odjezdu s Kateřinou doprovázeli ke kočáru.

"Za našeho obléhání La Rochelle skvěle bojovali proti anglickému loďstvu naši dobří korzáři. A mezi nimi mimořádně vynikli pan z Luthumi?re a vaši dva bratři, Petr a Olivier ze Sioraku. A protože jsou všichni tři urození, ne však prvorození, a proto bez titulu, brzy jim všem propůjčím tituly markýzů. Můžete jim to oznámit už teď."

Děkoval jsem mu rozechvěle za radost, kterou bratrům způsobím, až jim bez otálení spěšným dopisem oznámím tu krásnou novinu, a má Kateřina, která zas byla tuze blízce spřátelena s paní z Luthumi?re, měla velikou radost, že bude moci svou nejlepší přítelkyni zpravit o povýšení, které ji potěší daleko více než jejího manžela, který před tituly dával přednost penězům a své osobní slávě. Vřele jsem Ludvíkovi poděkoval, že takto pocítil mou rodinu, a když už nastupoval do kočáru, řekl jsem mu:

"Když Vaše Veličenstvo tak skvěle zvítězilo v Suse a v Languedoku, musí se pravděpodobně velice těšit do Paříže."

"Ne tak moc, jak bych se rád těšil," řekl Ludvík a zasmušil se. "Podle toho, co jsem uslyšel, se tam setkám se stejnými úklady, jako když jsem odjížděl, a vzhledem k mé dlouhé nepřítomnosti nabyly ty pikle určitě na zlovůli a jedu."

Sotva se královský kočár, obstoupený jeho gardou a s třemi pluky v čele, hnul z místa, vrhla na mne Kateřina tázavý pohled, byla totiž tuze zvědavá, co znamenají ta jeho starostlivá slova na odjezdu. Avšak přítomnost pana ze Saint-Clair a Loreny mne donutila držet jazyk za zuby; jenže Kateřina se k tomu vrátila večer při našich "rozmluvách za závěsem", mám tu na mysli závěsy u postele, které nás uzavíraly před světem pod nebesy našeho lože a tvořily malý teplý a uzavřený pokojíček v pokoji velikém. Ty záclony nebyly ovšem neprůsvitné, ale propouštěly půvabně rozptýlenou zář voňavých svící, hořících na nočních stolcích zprava i zleva u hlav postele.

Tyto "rozmluvy za závěsem" mohly buďto následovat, nebo předcházet bouři našich vášní, dříve či později k hovoru však stejně došlo, protože Kateřina měla pusou dobře proříznutou a ani já jsem nebyl žádný nemluva, takže jsme přivykli tomu něžnému a důvěrnému hovoru často až dlouho do noci.

"Povězte, příteli," oslovila mne, sotva ulehla po mém boku, hezkou tvář orámovanou kadeřavými vlasy a oko v tom přišelí živé a zlatohnědé. "Jak je to možné, aby král tak mocný měl v Louvru nepřátele, kteří ho znepokojují? A co je to za spiknutí, jejichž jedu se bojí?"

"Mám-li věřit Richelieuovi, má milá, jde o spiknutí trojí."

"Hned trojí?"

"Spiknutí velmožů, pletichy žen a úklady ‚cizinců‘ a pobožníků. A všechna jsou namířena proti Richelieuovi a usilují o jeho zkázu. K té kdyby došlo, znamenalo by to i pro krále ne-li přímo zkázu, tedy aspoň tuze vážnou ztrátu."

"A kdo jsou ty ženy?"

"Dovolíte mi, má drahá, abych se držel Richelieuova pořadí a začal těmi velmoži?"

"Kteří to jsou?"

"Nikdo neví, kteří z nich se přímo účastní spiknutí, protože se plíží potichoučkem, ježto by mohli hodně ztratit. Myslím však, že směle mohou jmenovat vévodu z Épernonu, prince Condého, vévodu z Guise, hraběte ze Soissons, vévodu z Bellegarde a vévodu z Montmorency."

"A ti všichni nenávidí Richelieu?"

"Z nejhlubší hloubi srdce."

"A jaké k tak velké nenávisti mají důvody?"

"Není jim neznámo, že kardinál má za cíl odsunout v tomto království velmože do pozadí. A při téhle vyhlídce, která je jim velmi nepříjemná, je ještě více zděsil pád La Rochelle."

"Ale proč?"

"Jestli se králi a Richelieuovi podařilo dobýt město tak dobře opevněné jako La Rochelle, mohli by ti dva stejně dobře smést postavení naše."

"A kdopak tohle řekl?"

"Vévoda Épernon."

"A jsou ti velmožové opravdu nebezpeční?"

"Ne tolik, jak by chtěli. I kdyby své síly spojili (už to by šlo velice těžko), nemohli by je poměřovat se silou královskou."

"A pomýšlejí třeba na vraždu?"

"Samozřejmě že o něčem takovém sní, ale vědí, že to je jenom sladké snění. Král i kardinál jsou dnem i nocí bezpečně chráněni a kardinálova policie má spoustu donašečů, kteří roztahují všude své sítě, takže žádný velmož v tomto království nemůže vypít sklenici vína či šálek mléka nebo vývaru, aniž by to sám jeho hrnek šel hlásit Richelieuovi."

"Což nás přivádí k pletichám ženským," zasmála se Kateřina.

"Ano, madame, teď budete uspokojena."

"Je snad docela přirozené, že žena chce vědět, čeho je schopna žena v čele království."

"Buďte klidná, madame. Ujist'uji vás, že velkého zla!"

"Jste zlomyslný, pane! A já vám tuhle zlomyslnost neodpustím! Takže napříště už ode mne vůbec nic nedostanete!"

Když to však řikala, nabízela mi zároveň své rty, které když se setkaly s mými, byly tak jemné, tak teplé a tak přilnavé, že okamžitě rozptýlily hrozící bouři.

"Miláčku, myslím si pravý opak toho, co jsem řekl. Nebudu vám však vyprávět o všech ženách, které v Anglii i ve Francii dovedly v království skvěle vládnout. O to teď nejde. Dámy, o nichž je v této chvíli řeč, působí na náš stát velice neblaze."

"A které to jsou?"

"Vévodkyně z Guise."

"Vévodkyně z Guise? Vaše vlastní matka?"

"Má milá, tohle nikde neříkejte! Třebaže je to u dvora segreto di pulcinella* já osobně se k tomu zásadně nikdy nepřiznávám, i když navzdory jejím slabostem mám vévodkyni ze srdce rád."

"Navzdory jejím slabostem?"

"Pokládá se u dvora za největší dámu hned po královnách a samozřejmě to tak není. Princezny z královské krve jsou víc než ona."

"A ona ve svém věku ještě sprádá intriky?"

"Po pravdě řečeno to dělá jen tak zdálky a napůl, protože je opatrná a churavá. Jiných z těch dam jest obávat se daleko víc: například mé nevlastní sestry kněžny Conti, hraběnky ze Soissons a hlavně té nejpekelnější, vévodkyně Chevreuse. Měla byste si, má milá, přečíst mé Paměti, jsou plné jejích zlých skutků."

"Však si je přečtu. Ale ještě jinou otázku: proč tak nenávidí krále a Richelieu?"

"Jsou dcery či manželky velkých feudálů a obávají se, že by s nimi přišly o výsadní postavení. Ale je tu ještě jiný důvod. Jsou velice pyšné na svou krásu, která by jim propůjčila u dvora veliký vliv, nebýt toho, že jak král, tak i Richelieu jsou vůči nim chladní jako led. A tohle podcenění ony jim nikdy neodpustí."

"A jsou opravdu nebezpečné?"

"Jsou! Byla to právě vévodkyně z Chevreuse, kdo do Chalaisova ubohého mozečku vložil nápad, aby zavraždil Ludvíka."

"A mohl to vůbec udělat?"

"Možnosti k tomu měl všechny. Byl královským komořím."

"Ale což ty nebezpečné, afektované ženské nelze potrestat?"

"Ve francouzském království se dámám hlavy nestínají, má milá."

"Ale nešlo by to je vypovědět?"

"Znamenalo by to rozhněvat si mocnou rodinu. Přesto se to u Chevreusky udělalo. Bohužel ta kráska nadělala v exilu, mimo Francii, ještě víc zmatku a neplechy než doma. A tak ji povolali zpět."

"A nenávist těch ženských upírů trvá dodnes?"

"Jejich vliv na jejich manžely je už menší, zato nad královnou matkou mají moc velikou: jejich vliv na ni posiluje i působení pobožníků, anebo lépe řečeno 'cizinců'."

"Vy zlomyslný," povzddechla si Kateřina zhluboka, "snad mi teď nechcete povědět, že spiknutí cizinců je nejhorší ze všech!"

"Však také je, má milá, to nepochybně. Ale musím vám vysvětlit, že slovem 'cizinci' neoznačuje král a Richelieu pouze Španěly žijící v Paříži, z nichž nejčinnější je se?or Mirabel, vyslanec a špión Filipa IV."

"No toto!" divila se Kateřina. "Jak se o lidech narozených ve Francii dá říci, že nejsou správnými Francouzi, ale cizinci?"

"Protože z nenávisti k hugenotům se přidali na stranu Španělů. To jsou ti pobožní křesťané, o nichž jsem se už zmínil, jejichž vůdcové, Marillac a Bérulle, si už naklonili ucho královny matky a též její mozek, má-li vůbec nějaký."

i

"Ach, pane manželi," řekla Kateřina napůl se smějíc, napůl se zlobíc, "mluvte o královně matce lépe!"

"Upokojte se, má milá. Nic takového bych před králem nevyslovil, i když si nejsem jist, zda by s tím v hloubi duše náhodou nesouhlasil."

Kateřina se trochu zamyslela a pak se ozvala znovu: "Mám dojem, že ti pobožní křesťané by měli být králi vděční, že hugenotskou vzpouru jednou provždy rozdrtil."

"Jenže král toho nevyužil, aby kacířství vymýtil docela, ohněm a mečem, což je v očích našich pobožní křesťanů neprominutelný zločin. Ba naopak, dovolil jim svým milostným ediktem svobodu vyznání. Jinak řečeno pokračuje v politice tolerance a v protišpanělské politice, kvůli níž byl zavražděn jeho otec."

Po slově zavražděn zůstala Kateřina dlouho tichá a mlčenlivá, až jsem se domníval, že v jediném okamžiku usnula, jak bylo jejím zvykem. Což mě pokaždé, bůhví proč, dojalo. Vypadala při tom tak dětsky, tak důvěřivě vydaná do mé ochrany.

Tentokrát jsem se však zmýlil, protože se zničehonic ozvala ztrápeným hláskem:

"Takže se král neplete, když se obává, že se kardinál po svém návratu do Paříže setká jen s nenávistí a zlobou."

"Nechci nic předpovídat, má milá, ale rozhodně bych si netroufl ujišťovat vás o opaku."

KAPITOLA ŠESTÁ

Ludvík se nerad odlučoval od svých služebníků, k nimž měl naprostou důvěru, a nikdy se od nich neodlučoval nadlouho. Nechyběl mu však cit pro spravedlnost, a tak se snažil dát každému, co mu náleží. Jakkoli byl málo zamilován do vlastní manželky, dobře vycítil, jak velmi lpím já na své ženě, a z toho důvodu mi poskytl dovolenou mnohem delší, než jsem kdy mohl doufat, a já mu za to byl neskonale vděčen.

Těch čtyřicet dní strávených na mé Ithace s mou Penelopou bylo tak rozkošných, že se nikdy nevymažou z mých nejdražších vzpomínek, a přitom když mám o nich psát, slova mi nejdou do pera. Já věru nevím, proč je tak snadné popisovat útrapy, bolest a starosti, zatímco máme-li popsat štěstí, vycházejí slova mnohem hůř.

Možná ta neschopnost pramení z toho, že člověk je mnohem náchylnější k naději než k beznaději a že v hloubi duše se domnívá, že štěstí, stejně jako zdraví, je stav, o němž není třeba mluvit, protože je přirozený, zatímco trápení milostné je cosi jako nemoc, a ta si vyžaduje, aby se o ní hovořilo. A jak také bychom s Kateřinou mohli smýšlet jinak, když, sami blažení, jsme měli kolem sebe jen samé lidi šťastné: pana ze Saint-Clair s jeho Lorenou a Mikuláše s jeho Jindřiškou.

Proto se podle mne velká láska prožívá jakoby nevinně, bez velkého zkoumání či otázek. To až později, když se dvojice odcizí, muž přijde o svou krásku a zničehonic se ocitne sám a na suchu, začne zkoumat své bolavé srdce.

Ale v prvním rozkvětu veliké lásky stačí nechat se unášet její vlnou, věci se dějí, aniž bychom na ně mysleli, a i v tišinách máme své rozkoše. A tu, když těla jsou blaženě znavená, dochází k těm něžným rozhovorům, kdy se mluví, jen aby se mluvilo, a slovům propůjčuje smysl tón hlasu, pohled či vzdech.

Přesto v těchto něžných rozhovorech s Kateřinou propukla nejméně dvakrát náhlá hádka, kdy Kateřina s vystrčenými drápy a s okem podezřívavým mi začala vyčítat ty dvě ohnivé ženské ze Susy, jako bych to byl já, kdo ty ohně rozdmýchal. A tu jsem se rozzlobil i já, že proti mně opakovaně užívá nespravedlivých nařčení, a znovu jsem si říkal, neměl-li jsem to pokušení raději zamlčet, když jsem mu stejně nepodleh.

A proč, k čertu, si musela ke své žárlivosti vybrat zrovna ty dvě sirotky ze Susy, jen protože to byly Italky, a ne tu Kirké z minulé zastávky, jejíž nadbíhání bylo tak zřetelné a tak svůdné, že jsem mu aspoň v představách podléhal a dodatečně litoval, že jsem nepodleh doopravdy, a říkal jsem si, že zachovávaní ctnosti je věc tuze nevďěčná, jak už jsem čtenáři sdělil dříve.

Ta drobná sekání drápkem mezi Kateřinou a mnou žádné důsledky neměla a nenechávala ani na jednom žádné šrámy. Říkal jsem si, že láska je jednou z nejkrásnějších, ale také nejnerozumnějších lidských vášní, a kdyby Kateřina jako já odjela na dlouhé týdny do vzdálených končin, byl bych ji podezíral asi stejně, i kdybych se neodvažoval říci to nahlas, protože její pověsti se nikdy nedotkl ani stín nějakého klipku, zatímco já jsem před svatbou miloval krásné pohľavi tak nezřízeně, že jsem si nemohl odříci aspoň pohľd na krásné ženy, i když jsem se jich nemohl dotýkat: šlo to tak daleko, že když jsem náhodou v Louvru zabloudil do nějaké síně, kde byli jen samí šlechticové a ani jediná sukně, která by tomu davu dodala půvab a barvu, přepadla mě okanzitě tíseň a melancholie. A protože v Louvru žili dvořané v uzavřeném prostředí a stále po druhých slídili, tak jako byli sledováni sami, naši dvorští panáčkové si této mé

vlastnosti všimli a za mými zády o mně šířili veršiky a epigramy. Je ovšem pravda, že u dvora nikdo takovým drobným jedovatostem neunikne, ani sám Ludvík ne.

Při shledání s Kateřinou jsme neobšťastnili pouze jeden druhého, ale byli jsme blažení oba zároveň, když jsme si podávali Emanuela z náručí do náručí. Jestli vás, spanilá čtenářko, nebe poctilo tou milostí, že jste matkou, a to matkou milující, která také své ratolesti vynáší do nebes, snad mi prominete mé otcovské zaujetí, odvážím-li se tvrdit, že Emanuel je nejkrásnější miminko na světě a jeho matka že je nejlepší matkou?

Je třeba přiznat, že čím jsou dámy v našem království výše postavené, tím méně se starají o své děti, nechávající péči na kojných a na komorných, které nejsou vždy zcela čisté a zcela laskavé. I Kateřina si musela najmout kojnou, ježto neměla dost mléka, vybírala ji však s nejobezpečnější opatrností a byla přítomna každému kojení; nezdřáhala se děťátko sama přebalovat, koupat je, oblékat, a pokud v noci v pokojíku, který sousedil s naším, zaplakalo, byla v mžiku na nohou, ještě dřív než kojná: kdyby tohle všechno věděla paní z Guise, byla by to odsoudila s největší rozhodností, protože by v tom viděla měšťácké způsoby, ne-li přímo jednání lidové.

Abych se však vrátil ke svému Emanuelovi - což mi, čtenáři, promiň -, byl to od narození hezký chlapec, široký v ramenou a s pěknými údy, a že ho mám tolik rád, dojmají mne i jeho nedostatky, protože, abych vám nic nezakrýval, byl po svém druhém roce povahy dost vzdorovitý, a když dostal příkaz, který mu nebyl po chuti, vrhl se na zem, kopal kolem sebe a řval, co mu stačilo hrdlo: "Já to nechci! To nechci!", což v jeho nářečí znělo "já to nefci, to nefci", protože "chci" mu bylo ještě příliš složité k vyslovení. .?,

Těch čtyřicet dní se bohužel příliš rychle měnilo v noci a noci zas ve dny a dny zas v noci, poněvadž pekelný stroj času, tolik se vlekoucí na smrt nemocným a tak rychle letící pro milující, se nikdy nezastaví. Čtyřicátý den se chýlil ke konci, když tu ke mně přišla nečekaná návštěva, maršál Schomberg, můj blízký a spolehlivý přítel. Přinášel mi rozkaz od krále: Jeho Veličenstvo mi přikazovalo, abych okamžitě vyhledal Richelieua v Nemours, což byla jeho poslední zastávka před Fontainebleau, kde na něho čekal král a královny, aby ho uctili a blahopřáli mu ke skvělým úspěchům u La Rochelle a v Languedoku. A vskutku celý dvůr se už s předstihem odebral do Nemours, aby ho hlučně uvítal a poskytl mu čestný doprovod do Fontainebleau.

Velmi rád jsem se těch oslav účastnil a rozhodl se, že odjedu nazítří za prvního rozbřesku se Schombergem. Kateřině se nechtělo odjíždět tak nakvap, protože potřebuje aspoň dva dny na balení své parády a svých sukni, takže jsme se dohodli, že za mnou koncem týdne přijede v doprovodu Švejcara do mého paláce v Bourbonské ulici, neboť stejně neměla chuť mísit se do zmatku dvora a jeho chaotického stěhování ve velkém. Já jsem své Švejcary nepotřeboval, ježto Schomberg byl doprovázen vlastními vojáky.

Cesta do Nemours v Schombergově kočáře byla velice poučná, protože maršál mi cestou vyprávěl, co se přihodilo v Nîmes mezi Richelieuem a králem, když král, jemůž silně vadilo vedro panující ve městě, se rozhodl k okamžitému návratu do Paříže. Kardinál pravil, že s tímto jeho přáním rád souhlasí, jestliže - dodal - bude Vaše Veličenstvo ochotno napřed se účastnit slavnostního vjezdu do Nîmes. Ten slavnostní vjezd do města měl totiž v Richelieuových očích nesmírný politický význam, protože při té příležitosti měl král stvrdit Nîmeským hugenotům svobodu vyznání, jak to obecně slíbil. Ale sotva byl Richelieu za dveřmi, král se rozzuřil do běla.

"Ale proč?" ptal jsem se v úžasu.

"Kvůli tomu ,jestliže'."

"Kvůli jakému ,jestliže'?"

"Smím vám opakovat větu, kde se to nešťastné ,jestliže' objevilo? Kardinál s královým přáním vrátit se do Paříže rád souhlasí, jestliže bude Jeho Veličenstvo ochotno účastnit se předtím slavnostního vstupu do Nîmes."

"A co je na té větě špatného?"

"To ,jestliže' zaznělo královským uším jako cosi nesnesitelného a před svědky popustil uzdu své zlobě: ,Kardinál mi klade podmínky. Slyšeli jste to? Jedná se mnou jako s nesvéprávným klukem! Dovolí mi vrátit se do Paříže, jestliže se účastním slavnostního vstupu do Nîmes! A co se stane, jestli se slavnostního vstupu neúčastním? Nedovolí mi vrátit se do Paříže? Ztraceně! Cožpak jsem nějaký školáček? Kdo je v tomhle krámmě pánem? Je snad kardinál mým vychovatelem? Najde se na světě člověk palčatější než kardinál, někdo, kdo by méně než kardinál dbal o mé zdraví? Panebože! To úporné vedro mě ničí! A je nutno, abych se předváděl na rozpáleném dláždění toho města, jen abych panu kardinálovi vyhověl! Jestliže! Slyšel kdo kdy takovou drzost?"

Necelou hodinku po tomto výbuchu královského vzteku - jenž některé zarmoutil, jiné však velmi potěšil - se Richelieu od jednoho ze svých donašečů o něm dozvěděl slovo od slova, začal se třást, zrudl a rozplakal se!"

"Rozplakal se, říkáte?"

"Nu ano, rozplakal. U toho člověka je všechno přehnané: šíře vědění, bystrost ducha, schopnost pracovat, síla vůle, nezlomná odvaha a také - což to, milý vévodo, nevíte? - přehnaná citlivost. Ale upokojte se, kardinál si rychle slzy osušil, omyl si oči, běží za králem a tam, samý med a máslo, mu podá velmi přijatelný návrh. Bude ohlášeno, že král slavnostně vstoupí do Nîmes, ale pak se na poslední chvíli postaví do čela francouzských gard a Švejcara nějaký maršál a já osobně vysvětlím pánům radním, že král musel narychlo odjet, aby předsedal stavům v Tarasconu, a potvrdím vaše sliby ohledně svobody vyznání, kterou zaručujete Nîmeským."

"Není to zvláštní," řekl jsem, "že hanopisci, placení Gastonem, obviňují Richelieua, že krále zotročil? Aspoň v tomto případě je tomu právě naopak."

"Ještě chvíli strpení, milý vévodo! Tahle povídka má pokračování a bylo by škoda je nepovědět, protože je vskutku rozkošné."

"Poslouchám."

"Král se usadí, Richelieu se vrátí domů, ještě jednou vyvázl, je však zarmoucený a zraněný. A jako u všech nervních lidí, jakmile začne trpět duše, rozbolí se celé tělo, všechny jeho části. Ulehne, má neklidnou noc plnou strastí a ráno, když

otevře oči, necítí se vůbec dobře, takže zůstane ležet v posteli. A zatímco se rozhodne, že bude stonat, slyší ve svém obydlí neobvyklý hluk, cvakání bot, bouchání dveří, a náhle se rozletí dveře jeho ložnice, zjeví se král a rychle ze sebe vysype:

„Rozmyslel jsem si to! Teď okamžitě vstoupím do Nîmes v čele svých vojsk! A ať se mě nikdo nesnaží od toho zrazovat,“ dodá pevným hlasem, „rozladil by mě stejně silně jako mě rozladilo včera, když jsem byl přesvědčován, abych to udělal!“ A odejde s bradou zdviženou.“

Na to ke mně Schomberg obrátil svou hranatou tvář, podíval se mi do očí a zeptal se:

„Nu, co tomu říkáte?“

„Že ten obrat je trošičku dětinský, ale zároveň velice dojemný. Ludvík je člověk, pro něhož slovo ‚povinnost‘ není zbavené smyslu. Když nejdřív Richelieuovi vynadal, zamyslel se a pochopil, že je na něm osobně, aby slavnostně vstoupil do Nîmes, a že jen on sám může Nîmeské ubezpečit o budoucí svobodě vyznání. Takže ustoupí, ale i v tom ústupku chce Richelieua ohnout pod svou mocí.“

„Závěr té scény lze ale vidět ještě v jiném světle. Podobá se silně rozvraždění dvou milenců, které skončí dobře, protože z obou stran je láska a úcta k druhému příliš silná, než aby se pomýšlelo na rozchod.“

„A tady je hned poznat, že mluví věrný manžel,“ podíval jsem se s úsměvem na hezkého Schomberga.

Na to se Schomberg z plna hrdla rozesmál a řekl:

„Ale což v tomto ohledu teď nejsme stejného rodu? Podle toho, co jsem zaslechl, jste jediný šlechtic, který na italském tažení odolal Italkám. A naši dvorští klevetníci jsou strašně zklamaní, že už o vás nemohou vyprávět hotové romány, jako to dělávali dříve.“

* * *

„Na slovíčko prosím, pane!“

„Spanilá čtenářko, poslouchám.“

„Že mě posloucháte? Nestačím se divit.“

„Co to má znamenat? Což jsem vás někdy přijal nevlídně?“

„To ne, to ne! Ale zřejmě už mne nepotřebujete.“

„A proč to, prosím?“

„Protože teď klade otázky paní vévodkyně z Orbieu. Takže má úloha je u konce.“

„Jak jste na to přišla, spanilá čtenářko? Snad byste nechtěla pro pár bezvýznamných špiček přerušit styky tak příjemné, jako jsou naše? Což, madame, není přirozené, abych odpověděl, když mi Kateřina klade otázky? A jestli mi budete vy klást další otázky, proč bych ve vši dvornosti neodpověděl i vám?“

„Bože dobrý! Jaká radost a jaká úleva! Už jsem se cítila vykázána na sám okraj a předměstí vaší blahovůle.“

„Ale ani v nejmenším! Jak jste na to přišla? Jen mluvte, madame, mluvte!“

„Dobře tedy. Mám na vás dvě otázky. Ta první je maličká, ta druhá velice vážná.“

„Začneme tedy tou maličkou!“

„Jak to, pane, že v italské kapitole těchto vašich Pamětí jste ani nezmínil ty dvě sestry ze Susy?“

„A proč bych je měl zmiňovat, když k ničemu nedošlo?“

„Protože až dosud jste nejen zmiňoval, ale i popisoval všechny hostitelky, které vám vybrali královští ubytovatelé na předešlých zastávkách.“

„Protože ta zastavení neměla žádný historický význam. Zatímco zastavení v Suse mělo význam tak zásadní, že překryl všechno ostatní.“

„Ale o těch roztomilých sirotkách ze Susy vám musel podrobněji vykládat hrabě Sault.“

„Stydíte se, madame! Hrabě Sault je šlechtic! Nekleветí o kráskách, které k němu byly přívětivé! Mohli bychom přejít k té druhé, závažné otázce?“

„Znovu se mi povedlo vás rozzlobit! Jsem já to nešťastná osoba!“

„Kdeže, nic takového. Nebudu vám však zastírat, že mě ze stále omílaných otázek o slečnách ze Susy už brněly uši.“

Prosím tu druhou otázku, madame.“

„Zní takhle: proč kardinál a Ludvík a před nimi i Jindřich IV. mají takovou nechut' ke Španělům?“

„Rád bych, s vaším dovořením, rozšířil tu otázku na celou Evropu. Proč tuto nechut' sdílí Anglie, Holandsko, Nizozemsko, proč německá luteránská knížata, proč Švédsko, Graubundenští z Valteliny, proč Milánsko, Mantovští a Benátská republika? Protože všechny tyto státy, ať už jsou veliké či malé, habsburskými vpády na své území přímo trpěly nebo se jich obávaly, a to jak Habsburků španělských, tak Habsburků rakouských, kteří svými mocnými drápy ohrožují celou Evropu.“

„A která z obou větví je významnější?“

„Větev starší - španělská. Je také mocnější, má zlaté z Ameriky, a také má péchotu, kterou Jindřich IV., znalec věcí vojenských, pokládal za nejlepší v Evropě. Co je tedy pro Španěly svůdnějšího než po drobtech ukusovat ze sousedních států? Tím spíš, že to tak chce Bůh?“

„Že to tak chce Bůh?“

„Velice byste si pohněvala Filipa IV., kdyby se dověděl, že se odvažujete o tom pochybovat, madame! Smím-li vám to připomenout, pak tento král, velice pobožný a svědomitý, neudělá vůbec nic - ani by se nezmocnil Casale a nezabil přitom mnoho lidí -, aniž se předem poradil se svými teology, a když říkám ‚svými‘, myslím to doslova, že byli jeho.“

„A jaký byl jejich názor?“

„Že Bůh je dobývání města Casale nakloněn... A později, když se s nimi španělský král radil o svých dalekosáhlých

plánech, po dlouhých citacích proroka Daniela usoudili, že by na to Bůh hleděl souhlasným okem, kdyby Španělsko nastolilo celosvětovou monarchii."

"Celosvětovou monarchii? No ne! A čím tuto přehnanou ctižádost ospravedlnili?"

"Tím, že nejkatoličtější král je ozbrojenou paží papežovou a je jediný schopen uvést ve skutek usnesení Tridentského koncilu tak, že ohněm a mečem vymýtí v celé Evropě protestantské kacířství."

"Zdá se mi, pane, že ta slova na mne působí dost tísnivě."

"Na koho by nepůsobila? Nesnášenlivost a krutost patří k lidským nectnostem. A nechápu, jak člověk, který si v nich libuje, se může cítit blíž Bohu."

* * *

Když jsme dvanáctého září dorazili se Schombergem do Nemours, byl tam už přítomen celý dvůr. Město bylo zaplaveno novými obyvateli a v ulicích vznikaly takové zácpy, že jsme museli vystoupit z kočáru a vsednout na koně. Šlo to tak o trochu rychleji, nemohu však říci, že krokem, protože v ulicích byl hustý dav pěších a mezi nimi, uprostřed nepředstavitelného hluku, z něhož člověk takřka ohluhl, jsem k svému úžasu poznal vyparáděné šlechtice a urozené dámy, kteří neměli jiný prostředek než vlastní nohy, jak se dostat na radnici, kde právě byl Richelieu. Postupovali jen stěží a na rozbitém městském dláždění si zvrtávali kotníky, neboť na takové cvičení nebyli vůbec zvyklí. Městské dláždění se nelíbilo ani mé Accle, protože klouzalo, a ještě méně se jí líbilo, že kolenjdoucí chodci se odvažovali hladit ji po noze a po chřípí, což byly důvěrnosti jí tak nedůstojné, že by je byla okamžitě potrestala hryznutím, nebýt toho, že jsem jí včas přitáhl uzdu.

Tuže jsem se divil, když jsem slyšel, jak na mne opakovaně volá ženský hlas "bratrátku", takže jsem zprvu ani nevěřil, že se to týká mne. Při třetím zavolání jsem se však otočil v sedle a uviděl jsem, jak tu pěšky putuje kněžna Conti, ano, četli jste dobře, pěšky!, podepíraná zprava i zleva hrabětem ze Saultu a Bassompierrem.

U dvora stejně jako ve městě mě kněžna nazývala bratránkem, zastírajíc tak, co každý beztak věděl, že je má nevlastní sestra, ježto jsme oba z jedné matky, a to z vévodkyně Guise.

"Bratrátku," řekla mi, nebo spíš to na mne křičela, protože jinak bych ji pro to nezměrné hlučení davu neslyšel, "byla bych vám nadosmrti zavázaná, kdybyste mne vzal za sebe na koně! Z nohou mi už crčí krev!"

"S radostí," souhlasil jsem, "jestli vás ti pánové vysadí ke mně nahoru. Ale Bůh ví, že nemám nejmenší představu, jak si se svou vyztuženou sukni obkročmo sednete na mou Acclu."

"To je to nejmenší," řekla kněžna. "Prostě si ji sundám."

"Slyšel jsem dobře, má drahá?" pohoršil se Bassompierre. "Na veřejnosti! V tomhle zástupu!"

"A proč ne," odpověděla kněžna tónem, dokazujícím, že to není náš veliký Bassompierre, kdo ve své domácnosti nosí kalhoty.

A jak řekla, tak okamžitě i udělala, a to s velikou zručností, dokazující, že ani vysoce postavená dáma nepotřebuje komornou, když jde o to se svléknout; hrabě Sault i Bassompierre byli mnohem rozpačitější než ona a snažili se, nejlépe jak to uměli, to svlékání svými těly zaelonit.

"Má milá Acclo," oslovil jsem svou klisnu tiše a pohladil ji mezi jemnými oušky, "ted' není vhodná chvíle, aby sis hrála na náladovou potvoru: na hřbetě ted' ponešeš kromě mne kněžnu, jejíž titul váží mnoho, její tělo však velice málo, a když budeš hodná, dostaneš dnes večer za odměnu velikou lžici medu."

"Myslíte, že vám rozumí, milý vévodo?" zeptal se mě hrabě Sault.

"Rozumí velmi dobře slovu 'hodná' a ještě lépe rozumí slovu 'med' a to jí stačí, aby rozuměla smyslu celé věty."

A vskutku, když kněžna z Conti, vyzdvižená statnými galány, dopadla na Acclin hřbet, ta se ani nepohnula; kněžna požádala, aby jí

podali i sukni, a tu si uvázala kolem beder. Pak mne objala pažemi pevně se přitiskla k mým zádům.

"Není to podivné, sestřenko, že podstupujete tolik námahy, abyste navštívila ministra, jehož nenávidíte?" obrátil jsem se v sedle, abych se jí zeptal polohlasem.

"Já ho ale opravdu nenávídím a budu ho nenávidět vždycky, i po jeho hanebné smrti, kterou mu přeju," odvětila živě.

"A pokud jde o vás, milý bratrátku, kdybyste znal lépe dvůr..."

"Co bych u dvora dělal? Vždyť tam se nic nedělá!"

"Alespoň byste se tam dozvěděl, že jsou události, které je třeba vidět a být při nich viděn."

"Představuji si, že z těch dvou je důležitější být viděna..."

"Jen se posmívejte, krásný pane! Uvidíte, že zítra bude sláva vašeho ničemného kardinála zastíněna a že se u dvora nebude mluvit než o mně a mém veřejném vysvěcení."

V tomhle se ovšem má nevlastní sestra mylíla, protože nazítří došlo ve Fontainebleau k pohoršení, neřku-li ke skandálu, který otrásl samými sloupy státu a v následném pozdvižení nemělo vysvěcení mé krásné sestřičky větší význam než list padající do vody a odnášený proudem.

Sotva se kardinál objevil na schodišti radnice, byl jsem přímo nadšen, když jsem uslyšel výkřiky, potlesk a nekonečné vyvolávání slávy pocházející nejen od lidí, co tvoří dvůr, kteří byli přítomni bez výjimky a byli k rozeznání podle zdobného zevnějšku, ale i od lidí z města, od kněží, obchodníků, pouličních prodavačů, od řemeslnických tovaryšů, od zedníků, kopáčů, a dokonce i od sedláků ze sousedních vesnic. Kardinál pronesl jen pár slov o blahodárnosti konečně nastolené svornosti mezi všemi dobrými Francouzi, svornosti, která napříště učiní království dost silným k tomu, aby král mohl vítězně čelit všem nepřátelským nájezdům.

Ať si byl ten projev sebekratší, připadal mi velice obratný, protože Richelieu dokázal neubrat sobě na zásluhách, přitom však přenést všecku slávu na krále. Výsledek byl, jak očekával: Ludvíkovo jméno bylo vyvoláváno častěji a hlasitěji

než jméno jeho.

Mezitím se však začalo stmívat. A najít nocleh v Nemours bylo nemožné. Jak říkali naši ubytovatelé: neuložili byste tam už ani špendlík. Takže mi Schomberg na noc nabídl lavičku ve svém kočáře a sám se uvelebil na druhé, aniž ovšem opomněl vyslat svého podkoního, mého podkoního a naše čtyři koně do tábora kardinálových mušketýrů, aby kardinál zítra ráno věděl, kde nás hledat.

A dobře udělal, protože na drahý den hned za rozbřesku se objeví, důstojník kardinálových mušketýrů, následovaný našimi podkoními a našimi koňmi, a přišel nám říci, že má rozkaz dovést nás ke kardinálovu kočáru. A dodal, že věda, komu naši lidé a naše koně patří, obstarali jedny vínem a masem a o druhé pečovali ovšem a čistou vodou; a ty koně že vyhřebelcovali, takže jsou vyfintění jako nevěsta před svatbou. Podle přízvuku byl mušketýr Gaskoňec, a jak se zdálo, velmi výřečný. Když náš kočí sledoval Gaskoňce, který jel koňmo, Schomberg mi svěřil, jak velice ho včera pohoršilo obnažení kněžny z Conti. Usmál jsem se tomu pod vousy, ježto Schomberg svou ctnostnost přeháněl až do naivity.

"Já osobně bych to nazval spíš svlékáním než obnažením, protože kněžnino prádlo bylo tak hojné, že se neobjevil ani čtvereční centimetr holé kůže."

"Kdo by ale uvěřil, že tak urozená kněžna zapomene na všechn stud...!" řekl Schomberg hlasem skoro vyděšeným.

"V tomhle bodě jste na omylu, příteli. Právě kněžnám a královnám chybí stud nejvíc, a to proto, že se cítí příliš vysoko povzneseny nad obecná pravidla. Vezměte si například královnu Margot! Nebo naši milovanou královnu matku, která si v létě za horka lehá svlečená na dlaždice a tak dává příkazy kapitánovi své gardy, jemuž je pak trapno za oba."

"Chraň mě nebesa, abych soudil královnu matku," řekl Schomberg zbožně.

"Ale vždyť já ji také nesoudím," řekl jsem stejným tónem.

Richelieu nás přijal oba dva s laskavostí, která nepatřila k jeho každodenní výbavě, a nabídl nám pohostinství svého kočáru, takže Schombergův kočár jel za jeho, ne však prázdný, Schomberg ho propůjčil těm ze svých lidí, kteří byli celi rozlámaní nebo ne dost zdraví, aby se drželi v sedle. Richelieu ho za to neopomněl pochválit s tím, že postarat se o lidi je nejpřednějším úkolem velitele. Takže sotva se Ludvík stal pánem ve svém království (jasná nářezka na vypovězení královny matky z Paříže), rázně napravit ohromné zlořády, které objevil ve své armádě, týkající se zvláště žoldu - kapitáni totiž část žoldu kradli pro sebe -, také však nedostatku péče o nemocné a raněné vojáky.

Na to se Schomberg kardinála zeptal, je-li spokojen s vývojem věcí ve Francii i mimo ni. Kdyby Schomberg nebyl tak prostomyslný a tak čestný člověk, byl by ho Richelieu, který stejně jako král neměl rád, když se mu kladly otázky, příkře odbyl. Buď že však nechtěl zarmoutit starého věrného králova služebníka, nebo že byl sám toho dne skleslý na srdci, když myslel na proradné intriky splétané kolem jeho osoby, promluvil pro jednou otevřeně a bez obvyklé obezřetnosti.

"Obléhání La Rochelle, vítězství u Susy, osvobození Casale, podrobení Languedoku byly pro krále veliké úspěchy, k nimž jsem ze všech svých sil přispěl. Ale cenou za ten úspěch je samozřejmě nenávisť, která se nemůže dotknout Jeho Veličenstva, takže hrozí dopadnout na mne. V tomto království nebude nikdy nedostatek podlých a nízkých duší, které když vidí úspěch druhého, mají nitro rozervané přáním zničit každého, kdo má vlastnosti a dovednosti, jež jim chybí."

"Přesto, Vaše Eminence," řekl Schomberg, "máte všechny důvody být s výsledky své nesmírné práce spokojen."

"Spokojený jsem," souhlasil Richelieu, "ale mám-li promluvit upřímně, jím svůj chléb v potu úzkosti."

Tu na nás v kočáře padlo veliké ticho, protože po tomto srdcervoucím doznání neměl Schomberg chuť promluvit a ani mně nebylo do řeči. Když jsem však o tom přemýšlel víc do hloubky, zdálo se mi, že kardinálovu obavu nejsou zcela oprávněně a že podceňuje královu rozhodnost podepřít ho proti nepřítelům. Důvod byl asi v tom, že kvůli přílišné citlivosti zakoušel Richelieu zbytečně silně královská trnutí uzdou a nejvíc to poslední, vyvolané slavnostním vstupem krále do Nîmes; to bylo pro kardinála nejbolestivější, protože králova zloba proti ministrovi propukla veřejně a za podmínek pro Richelieu tak ponižujících, že z toho byl stížen nevýslovnou sklíčeností a nespavostí.

To, že se nám kardinál takto svěřil, překvapilo asi nejvíc jeho samého, protože opřel svou vyhublou a bolavou hlavu o kožený lenoch sedadla a zavřel oči, hádám že ne aby spal, ale aby nám naznačil, že odsud do Fontainebleau si už ve svém kočáře nepřeje slyšet jediné slovo.

Vyjeli jsme z Nemours tak brzy, že když jsme dorazili do zámku, byla tu sotva polovina dvora a k Richelieuovu zklamání tu nebyl ani král, který se ještě nevrátil z lovu. Nicméně mu nejvyšší komoří oznámil, že královna matka zvěděla, že přijel, a že ho čeká, obklopená všemi, co u dvora něco znamenají. Richelieu přesto trochu zamrzela Ludvíkova nepřítomnost, protože včera v Nemours dostal od krále lístek, jak se král těší, že ho zase brzy uvidí.

O památném setkání královny matky a kardinála jsou, čtenáři, zaznamenány dvě různé verze. Ta první vypovídá o naprostém mlčení Marie Medicejské, kdežto v té druhé položila královna matka Richelieuovi nevýznamnou otázku: "Jak se vám daří, pane kardinále?" A na tu prý Richelieu odpověděl příkře: "Daří se mi lépe, než by si přáli mnozí z přítomných."

Tuto verzi zcela odmítám ze dvou důvodů: první je ten, že Matyáš z Morgues, jedovatý a nesvědomitý hanopisec v Gastonově žoldu, psal o kardinálovi vždycky jen to nejhorší. A druhý důvod je, že jak otázka královny matky, tak i kardinálova odpověď jsou zcela nepravděpodobné. Marie Medicejská, která se rozhodla přijmout Richelieuovu drtivým pohrdavým mlčením, se nemohla na poslední chvíli toho způsobu vzdát a přátelsky se ho zeptat, jak je na tom se zdravím. Druhá nepravděpodobnost je v tom, že by si kardinál vůči královně matce nikdy nedovolil pronést větu tak plnou drzých nářezek. Ani rok nato, když před Marií Medicejskou klečel a ona mu sypala na hlavu nejsprostší nadávky, neodvážil se cokoli odpovědět, a tím méně odpovědět drze, protože se cítil povinován vůči královně matce velikou úctou.

Nechtěl bych tvrdit, že Morgues nebyl nikdy přítomen výjevu, který popisuje, protože to byl člověk mazaný všemi mastmi a jako hanopisci tak často dokázal proklouznout i tam, kde vůbec neměl co dělat. A jestliže tu scénu skutečně viděl, nectně ji ve své snaze Richelieuovi škodit překroutil.

Slyš tedy, čtenáři, jak to proběhlo ve skutečnosti. Do velikého sálu, kde trůnila královna matka, jsem vešel chvíli před

Richelieuem, hluboce jsem se Jejímu Veličenstvu poklonil a chystal jsem se jí oznámit, že přichází kardinál, když tu mě oslovila drsným, nepřívětivým a nevrlým tónem, který si pletla se vznešeností:

"Nu tak, vévodo, kde je ten náš člověk?"

"Madame," odpověděl jsem, "sotva pan kardinál vystoupil z kočáru, zmocnil se ho dav a jeho mušketýři se ho teď snaží osvobodit. Za necelou minutu se jim to podaří a pan kardinál tu bude, aby Vašemu Veličenstvu složil k nohám poklonu."

Na to královna matka nic neodpověděla, odvrátila dokonce ode mne oči a zahleděla se na svůj dýmavý náramek, který si otáčela na zápěstí. Byla to nezdvořilost u ní obvyklá, chovala se tak ke všem, kdo nebyli přinejmenším maršály nebo princí z královské krve. Saint-Simon o ní právem prohlašoval, že je "přes míru omezená", a pravděpodobně právě toto omezení způsobilo, že měla nepřiměřené představy o vlastní urozenosti. Slyšel jsem, že když jí syn poslal podruhé do vyhnanství, prohlásila: "Vytrpěla jsem toho tolik, že žena nižšího původu než já by to ztěžka zvládla s takovou trpělivostí." Ta věta mi připadá tak prostoduchá, že váhám, jak pochopit její smysl. Znamená to, že královna by vzhledem ke svému postavení měla trpět méně než její komorná? A je-li tohle skutečně pravý smysl věty, jak jí nedat za pravdu? Nemoc a smrt mají tak špatné způsoby, i když jde o velmože tohoto světa...

Poklonil jsem se jí tedy podruhé, jak to žádal dvorský protokol, ucouvl jsem o tři kroky, poklonil se znovu a připojil se ke skupině vysoké šlechty a vysoce postavených dam, od nichž jsem byl přijat vlídně - dámami proto, že mne znaly jako velkého ctitele gentil sesso, a jejich rytíři proto, že i když se našich bojů neúčastnili, vážili si našich vítězství... Splynul jsem tedy s tou skupinou a spolu s nimi jsem vzhlížel ke královně matce s úctou, o jejíž upřímnosti, čtenáři, kdybys tu byl, bys měl správně zapochybovat, protože za jejími zády ji mnozí z nás nazývali "Jezabel", přezdívkou, která se vám bude jevit málo lichotivá, pokud vám uvízly v paměti příběhy Písma svatého.

Prohlížel jsem si ji a říkal jsem si, že stárnoucí ženy mají za každou cenu zůstat štíhlé, jako je moje kmotra vévodkyně Guise, jejíž postava, držení těla i chůze zůstaly stále elegantní. Jenže královna matka se jí v tom, bohužel, vůbec nepodobala. Hodně jedla, hodně spala a odpočívala po obědě, a nadto stále pojídala nějaké sladkosti, takže její šedesátka přetékala ze všech stran, zatímco obličej rozšiřovaly přehnané tváře a prodlužovala dvojité brada.

Škoda, že žádná čarodějka nemohla mávnutím proutku zmenšit její váhu na polovinu, protože byla nádherně vystrojena v krásném živůtku a krinolině z bledě modrého saténu, zdobeného perlami tak hojně, jako by je naházela lopatou. A za hlavou se jí týčil ohromný límec z benátské krajky, posetý hvězdami dýmavých. Prosím vás za prominutí, spanilá čtenářko, že nepopíšu podrobně ty tři řady náhrdelníku, vykukující pod dvojitou bradou, ani pětiset prstenů nesmírné ceny, které zdobily její prsty, protože moje oči se upíraly především k nádhernému náramku, který nosila na levém zápěstí a jímž se asi tuze pyšnila, protože jej vždycky nastavila tak, aby byl co nejvíce na očích.

Tenhle slavný šperk měl svůj příběh. Počátkem století ho královna koupila od italských klenotníků. A byl to bezpečně ten největší, nejtěžší a nejdražší dýmavý náramek, jaký se v té době v Evropě prodával. Žádali za něj čtyři sta padesát tisíc liber. Když Jindřich IV. tu cenu uslyšel, vypukl ve spravedlivý hněv. "A vy jste ho koupila!" vykřikl. "Ke všem ďasům! Vy jste šílená, madame! Vy jste zralá pro blázinec! Chcete tohle království přivést na mizinu? Čtyři sta padesát tisíc liber! Za to bych postavil armádu proti našim nepřítelům! Vraťte ty hloupé kameny těm vykutáleným klenotníkům, kteří vám jej prodali. Pamatujte si, že já je nikdy nezaplatím!"

Ti klenotníci byli opravdu velmi mazaní. Protože král se obložit nedal, dohodli s královnou obchod, pro ně velice výhodný, podle něhož jim bude královna platit vysoký úrok z čtyř set padesát tisíc liber tak dlouho, dokud se dluhu nezbaví tím, že bude moci zaplatit celý obnos. Královna ničemu nerozuměla. Obchod přijala, úroky platila rok co rok, a sotva se po zavraždění Jindřicha IV. stala regentkou, utíkala se zmocnit státního pokladu v Bastille, klenotníky vyplatila a zbytek rozházela v nesmyslné okázalosti. Byla by asi velice udivená, kdyby jí někdo vysvětlil, že s těmi úroky, které platila rok co rok, a s obnosem, který pak vyrovnala, ji ten náramek přišel na dvojnásobek základní ceny, ať si ta cena byla sebevyšší.

Po chvíli vešel do sálu Richelieu a kráčet pravidelným krokem ke trůnu, na němž seděla královna matka. Panovalo ticho. A to ticho se ještě prohloubilo. Dvorní velmožové pevně mlčeli a napjatě poslouchali v očekávání, co řekne kardinál královně matce a co odpoví královna matka ministru, který jejímu synovi tak dobře posloužil na jeho válečném tažení.

"Madame," promluvil Richelieu, "má radost je velká, že mohu spatřit Vaše Veličenstvo po tolika vítězstvích, o něž se zasloužila královská vojska, vítězstvích, která vám, madame, Vašemu Veličenstvu a vašemu synovi, přinesou slávu, která bude znít ještě po dobu příštích věků." Jako za všech životních okolností, na velké královské radě či v rozmluvách mezi čtyřma očima, našel Richelieu vždycky neomylně ta správná slova, vhodná jak pro situaci, tak pro toho, s kým právě hovořil, takže se nikdo nepodivil, jak obratně a elegantně byla ta poklona královně vyjádřena. Co však přítomné překvapilo, ba na nejvyšší míru udivilo, bylo chování královny matky. Protože ona tomu velikému ministrovi, tomu věrnému královu služebníkovu, jemuž království vděčilo za tolik, neodpověděla ani slovem, ale vztyčená v křesle, se rty sevřenými a bradou vystrčenou si ho ledovým pohledem změřila co nejpohrdavěji. Kdyby ten výjev nebyl tak urážlivý, jevil by se mi její výstup spíš směšný. Neboť zřejmě urážlivé mlčení i pohrdavé chování vůči tvůrci našich vítězství bylo promyšleno a vyzkoušeno předem, možná i opakovaně před zrcadlem. Ale královna matka byla bohužel špatnou herečkou: v dané chvíli svou roli přehrála.

Ať už byl kardinál ve svém nitru sebeuraženější přijetím, jaké neočekával, dokonale se opanoval, i když zbledl, a uctivé čekal, až ho královna matka propustí, což jí dělalo veliké potíže. Jelikož se jednou rozhodla k ledovému a pohrdavému mlčení, nevěděla teď, jak je přerušit, protože čím víc se prodlužovalo, tím nepřírovnalější se zdálo a protivilo se všem pravidlům dvorského protokolu.

Nakonec tu scénu ukončil sám kardinál, protože hlava jeho protivnice na to nestačila. Královně matce se poklonil se vši úctou, která jí patřila, tři kroky ucouvl, znovu se hluboce poklonil a zmizel. Všecky pohyby provedl nejen podle

nejpřísnějších dvorských pravidel, ale i s půvabem, který se u dvora očekává od šlechty.

A sotva byl Richelieu ze dveří, rozezvučel se sál tisíci poznámkami, šeptanými z ucha do ucha a většinou nepříznivých královně matce, protože i ti, co kardinála neměli rádi, shledali, že královna matka zašla ve své trpkosti a pohrdání příliš daleko, protože jeho zásluha na našich vítězstvích byla nezpochybnitelná.

Po celý čas, co trval ten šepot, jsem co nejpozorněji hleděl na královnu matku a měl jsem dojem, že je se sebou velice spokojená, že se tak hrubě rozešla s Richelieuem, věřící asi ve své omezenosti, že tuhle válku, kterou tomu "ničemu kardinálovi", jak ho s oblibou nazývala, vyhlásila, nemůže díky svému vysokému postavení než vyhrát. Neví se, kdo jí ten útok poradil, zda Marillac, či kardinál Bérulle, já však bych se spíš přiklonil k Bérullovi, protože i on byl prostomyslný a nechápal, jak nevhodné je načasovat útok na chvíli, kdy se Richelieu skví v lesku služeb, které právě prokázal králi.

Jestli Richelieu potřeboval na utrženou ránu balzám, nemusel na něj dlouho čekat, protože král ho po návratu z lovu přijal podle slov samotného kardinála "s projevy sympatií a přízně", které se nedají vypovědět, a když ho Richelieu požádal o rozhovor mezi čtyřmi očima, král souhlasil, uzavřel se s ním do kabinetu a také souhlasil, když Richelieu žádal, abych mohl být jako svědek toho, co se událo, přítomen i já, aby si snad král nemyslel, že v líčení královnina pohrdavého chování přehání. Scéna se totiž odehrála beze slov a nic není tak obtížné jako popisovat, jak se někdo tvářil.

Richelieuův popis králi byl vskutku střdmý. Když končil, obrátil se na mne, abych jeho slova potvrdil, tu ho však Ludvík přerušil.

"Vašeho svědectví není třeba, pane z Orbieu. Já kardinálovi věřím. Znáím příliš dobře divadelní mimiku, s níž královna matka z výše svého Olympu vyjadřuje své nehlubší pohrdání. Mnohokrát jí užila i vůči mně, když jsem byl chlapcem. Když člověk jako ona zdědí prognátní bradu Habsburků, je opravdu snadné opovržlivě se šklebit a domnívat se, že tím každého zdrtí."

"Královna matka však je podle naší ústavy druhou osobností ve státě, Sire," řekl Richelieu, "a mne veřejně potupila. Za těchto okolností nemohu než vás uctivě požádat, abyste mi dovolil vzdát se úřadu."

"Ó ne, to naprosto nepřichází ani na okamžik v úvahu!" řekl Ludvík s největší rozhodností. "Nechci, abyste myslel na cokoli jiného než na záležitosti tohoto státu. Napadlo vás, jaké pozdvižení a jaké nesnáze by vaše odstoupení způsobilo nejen v našem království, ale i v cizině? A pokud jde o královnu matku, na to, jak se šklebí, nehleďte. Stejně chci jednoho dne s jejím podrýváním skoncovat, a tím rázem přestanou i nepokoje a úklady."

Když jsme vyšli z kabinetu a král se od nás odloučil, zatáhl mne kardinál do zámeckých komnat, které mu byly přiděleny. Jeho sluhové, majordomus a dva prapory mušketýrů byli už přítomni, jedni upravovali pokoje, druhí pak si rozdělovali stráž a bezpečnostní hlídky.

"Charpentier! Kde je Charpentier? Chci okamžitě Charpentiera! Kde k ďáslu zůstal Charpentier?" křičel netrpělivě kardinál, sotva překročil práh a rychlým krokem proběhl všechny místnosti svého obydlí.

"Pan sekretář tu není, Vaše Eminence," řekl majordomus s pomalostí a těžkopádností, jaké zřejmě k téhle funkci patří. "A kde je?"

"Vaše Eminence ho hned po příjezdu poslala s dopisem panu maršálovi Bassompierrovi."

"Ano, vskutku! Vskutku! Vskutku!" křičel kardinál zlostně. "U všech svatých, zmizel, když ho zrovna nejvíc potřebuju!"

Výčitka byla svou nespravedlností do očí a zároveň byla tak směšná, že si to okamžitě sám uvědomil. Ve vteřině se uklidnil a s úsměvem se obrátil na mne.

"Bratránku, cítil byste se velice ponížený, kdybyste svolil napsat podle mého diktátu dopis královně matce?"

"Necítil bych se vůbec ponížený, ale naopak poctěný, Eminence. Připomeňte si laskavě, že jsem vám kdysi takovou službu už prokázal, a to ve vašem kočáře."

"Vskutku se pamatuji," řekl Richelieu, "jak píšete rychle a elegantním písmem."

Tu lžičku kardinálského medu jsem spolkl s patřičným respektem, a protože sluha už donesl listy papíru, inkoust a celou sadu per, vybral jsem si pero nejlépe ořezané, ponořil je do inkoustu a čekal. A nevěřil byste, čtenáři, s jakou radostí jsem za kardinálova diktátu psal dopis, který tu uvádím. Protože ten list, napsaný královně matce, nebyl hrou kočky s myší, ale naopak hrou myši, která právě unikla kočičím drápům a teď na oplátku lechtá kočku na vousech.

Madame, mám dnes stejnou touhu Vám sloužit, jako jsem měl vždycky. Vida však, že jsem se Vám znelíbil, s největší lítostí, jakou jsem kdy pocítil, Vás prosím, abyste mi dovolila se vzdát. V nehlubší úctě tedy vracím do Vašich rukou všechny úřady a funkce, které jsem od Vás získal. A odvedu s sebou ty ze svých příbuzných, kteří byli ve Vašich službách. Věřte, prosím, že i když jsem přišel o Vaši blahovůli, nepřestal jsem se cítit zavázán za vše, co Vám za čtrnáct let dlouhým, takže ať učiníte, co učiníte, zůstanu do posledního dechu Vaším služebníkem. Velmi Vás prosím o přimluvu u krále, aby přijal mé odstoupení z úřadu, protože mé rozhodnutí v tomto směru je tak pevné, že bych raději zemřel, než zůstal u dvora, kde mi je na obtíž i můj vlastní stín.

Kardinál Richelieu

Tohle psaníčko, milostné jen zdánlivě a plné úcty jen na povrchu, mi bylo nadiktováno jedním dechem; zapisoval jsem tak rychle, jak jsem stačil, a obdivoval Richelieuovu eleganci slohu a nápadité obraty, jako například "je mi na obtíž i můj vlastní stín" v závěru diktátu. Kardinál pak povolal svého maggiordoma, dopis podepsal, zapečetil a dal příkaz, aby byl okamžitě doručen královně matce. Pak vstal, otevřel jedno z oken, hluboce se nadechl, vrhl letmý pohled na dav dvořanů čekajících dole, okamžitě okno zas zavřel, obrátil se ke mně a řekl:

"Ti lidé čekají, až vyjdete, aby se vás vypyтали, jak to teď se mnou je. Co jim hodláte říci?"

"Že král kardinála z prvního přijetí utěšil."

"Nikoli! Chyba!" namítl Richelieu živě. "To by nešlo! To by znamenalo kritiku královny matky. Omezte se na to, že řeknete, že jsem byl utěšen, ale neříkejte z čeho."

Bratránku," pokračoval kardinál, "ubytovatelé vás uložili tady na zámku společně s panem Guronem. Řekněte mu, aby večer poslal služebnictvo pryč. Důvod toho je, že večer k vám pravděpodobně přijde na návštěvu nějaké děvče."

"Mám-li já, Vaše Eminence, otevřít dveře sám, nemohl bych zvědět, jak se jmenuje?"

"Už jste se s ní setkal."

A šeptem, jako by i stěny měly uši, zašeptal:

"Je to Zocoliová."

KAPITOLA SEDMÁ

Zocoliová patřila, čtenáři, ke skromnému, avšak tuze užitečnému druhu špehů, jejichž služeb Richelieu využíval lépe než kterýkoli ministr před ním, natolik považoval za nanejvýš důležité být zpravován den za dnem, a troufal bych si dokonce říci hodinu za hodinou o rejdech spiklenců a o pletichách ciziny.

Získávání těchto osob věnoval kardinál mimořádnou péči. Krom toho je uměl skvěle zaučit, dohlížet na ně, odměňovat je a popřípadě je odstranit. Je totiž samozřejmé, že špehové, kteří se v průběhu doby stali odborníky na odhalování tajemství našich nepřátel, mohli být také příležitostně v pokušení prodat jim ta naše.

Pokud jde o Zocoliovou, lištičku mezi lištičkami, tu se Richelieuovi podařilo pomocí obratných prostředků umístit jako komornou u dam kolem královny. Počínala si tam skvěle, měla jemný sluch a nesmírnou odvahu. Nicméně kvůli její bezpečnosti a dobré pověsti kardinála - ten neměl pochopitelně nic společného s takovými nízkými piklemi - se k němu nikdy nesměla přiblížit, ale spojit se buď s panem z Guronu, nebo se mnou, a my jsme Jeho Eminenci její zprávy opakovali. Takto jsem se již se Zocoliovou setkal, ne bez velkého nebezpečí pro svou počestnost, neboť nebesa ji obdařila tváří anděla a ďábel tělíčkem, schopným uvrhnout do pekel i vymyškováného mnicha. Z tohoto důvodu ji kardinál nejdříve váhal zaměstnat, neb slyšel, že kráska tolik blázní za každým božím tvorem v kalhotách, že si každou chvíli zahýří mimo manželské lože, jež bylo ostatně stejně opuštěné - il signore Zocoli prý dával přednost mužům. Nicméně když dal Richelieu tu lištičku sledovat, povšiml si, že jakkoli dovede být vřelá, zachovává si chladnou hlavu a díky nejrozhodnějšímu výběru užívá slasti svého rozkroku jen s kardinálovými přáteli a příznivci, nikdy s nepřáteli nebo těmi, jež za ně pokládá. Kardinál tudíž přenechal starost o odpuštění nebo potrestání pozemských návyků Zocoliové Bohu a přijal ji do svých služeb; a dobře učinil, neb byla obratnější a prohnanější než všechny dcery dobrých francouzských matek dohromady.

Pan z Guronu již věděl, s kým se u něho sejdu, a přijal mě neřeknu s otevřenou náručí, naopak mě v ní totiž sevřel a přivítal mnoha bolestnými ranami do lopatek, než mě napůl udusil bouřlivými polibky.

"Ať se propadnu," říkal přitom, "jestli naleznu slova, jimiž bych vyjádřil, jak rád vás tu vidím! Teď si můžeme donekonečna povídat!" dodal ještě a mně bylo okamžitě jasné, že z nás dvou bude tím povídkem on.

"Nevím, budeme-li na to mít dost času," odpověděl jsem, "a taky netuším, kdy za mnou ta čmuchalka přijde. Leč vzhledem k tomu je nutno zajistit, aby ji nezahlédl nikdo z vašeho služebnictva, mužského či ženského."

"O to se postarám," ujistil mě.

"A také bych byl rád," dodal jsem, "aby u otevřených dveří, až přijde, byli tři nebo čtyři vaši vojáci."

"A pročpak?"

"Předpokládejme, že naše čmuchalka bude cestou zachycena, že ji budou mučit a ona všechno přizná - pak by nebylo vyloučeno, že na nás bude zaútočeno."

"Tak tedy dobrá."

"A kdo jsou ti vaši vojáci?" otázal jsem se. "Švejcaři, kteří právě přišli z helvétských hor a francouzsky hovoří jako já německy."

"A jak mluvíte německy?"

"Die, der, das."

"Pak je to v pořádku!" smál jsem se.

Je samozřejmé, že v očekávání příchodu Zocoliové jsme neopomněli nakrmit "ubohé zvíře". Čtenář si bezpochyby vzpomene, že pan z Guronu byl jedním z dvorských "žroutů" a že jedno jídlo u něho doma se rovnalo čtyřem u mě nehledě na množství vína, které tam teklo do hrdla nepřetržitým proudem - přinejmenším do toho jeho. A jak jsem předpokládal, ani největší sousta mu nebránila dosyta se vypovídat, a stále o sobě.

Jeho výřečnost by mě byla úplně sklátila, nebýt toho, že sotva jsme dojedli, bylo zaklepáno na dveře. Odebrali jsme se s panem Guronem do chodby, následováni čtyřmi obrovitými Švejcary a jejich sklopenými pikami. Já jsem měl jednu pistoli v levé ruce a druhou za pasem. Jen pan z Guronu odstříl závory, otvíral jsem pomalounku dveře, a když jsem spatřil hezkou hubinku Zocoliové, otevřel jsem je tak, aby škvírou prošlo její štíhlé, leč zaoblené tělíčko.

"To jste tedy zase vy, vzácný pane!" zvolala Zocoliová. "Vzpomínáte si na mě? A neříkejte mi, probůh, Zocoliová! Pro vás jsem Klárka, zní to důvěrněji, i když o důvěrnost se mnou jste nikdy nestál!"

Při těch slovech mě objala a tiskla mě k sobě takovou silou, že jsem se tomu malému hadovi jen těžko vyvlékal. Když říkám "těžko", míním tím, že moje nechut' se vyvléci se rovnala síle svalů, jichž k tomu bylo zapotřebí. "Vida, vida," pomyslel jsem si, "jestli se takto chová podruhé, co se vidíme, jak to bude vypadat potřetí?"

"Klárko," odváděl jsem její pozornost jinam, "nepotkaly tě cestou sem žádné nepříjemnosti?"

"Ano, žádné, vždyť jsem tady!" odpověděla Zocoliová, která měla jako dítě pařížské ulice dobrou vyřídilku a jako všechny ji podobné byla živá, svěží, drzá a nebála se ničeho na světě kromě královských lučištníků, leč ani těch se již nebála od té doby, co byla v kardinálových službách a měla pocit, že slouží králi; a sloužila mu dobře, neb byla ducha bystrého a jazyčka nabroušeného, protože bývala novickou v klášteře, a nepřičila-li se tam ctnosti, vštípili ji aspoň dobrou francouzštinu.

"Ale když tě v noci nepotkalo na chodbách Fontainebleau nic zlého, co ti tam vadilo, když jsi tudy musela projít?"

"Vzácný pane, chodby jsou špatně osvětlené a nebylo jediného vojáka, stojícího na stráži přede dveřmi některého velmože, který by mě nepoplácal po zadku."

"No a co na tom bylo špatného?"

"Špatné bylo to, že nezašli o moc dál, tak se ti zbabělci báli svého seržanta, protože kdyby je býval při tom muchlování přistihl, odsoudil by je k výprasku a estrapádě."

"Ale kdo jsou zase tihle vojáci?" pokračovala, když si povšimla Švejcara, jen slabě osvětlených seržantovou lucernou a stojících v pozoru a se vztyčenými píkami.

"Švejcaři pana Gurona. Jsou tu, aby tě ochránili."

"Jak jsou krásní a obrovští!" zaslala Zocoliová s očima a pusou dokořán. "Sázím se," pokračovala, "že když dobudou nějaké město, s náramnou chutí se pustí do znásilňování děvčat."

"Milá přítelkyně, co kdybys mi místo snění o tom, jak tě ti švejcarští siláci znásilňují, pěkně vypověděla, co víš?"

"Vzácný pane," řekla panu z Guronu, usazujíc se bez okolků do jednoho z křesel, což si vlastně podle protokolu neměla dovolit, "bylo by od vás moc hezké, kdybyste mi laskavě dal přinést, než začnu povídat, kapánek vína, abych si osvěžila hrdlo, a taky nějaké dobrotky do pusy, nějak mi po všech těch nepříjemnostech, co jsem cestou zažila, kručí v břiše."

Pan z Guronu byl hned jat soucitem - leč šlo tu opravdu o soucit? - a dal jí přinést fůra dobrých jídel, která nám zde na zemi připravují tolik příjemných chvil. Zocoliová vyzunkla plný flakon vína takorba jedním hltem a spořádala sama celé vepřové kolínko, potom smetanové krémy a sladkosti, aby to předešlé zajedla. Pan z Guronu ji pozoroval s obdivem, vzrůstajícím od minuty k minutě, a poznamenal stranou sotto voce, že je to přesně typ děvčete, co má každý boží den hlad po ukojení všech svých libůstek.

Přítomna ni pohlížel zrakem tak rozohněným, nebo bych asi měl spíše říci žádostivým, že jsem se bez váhání rozhodl přenechat jí jeho péči, jen co mi vypoví své novinky. Když nás pak pan z Guronu ve vši diskrétnosti opustil, řekla mi, co měla, a vylíčila to tak výstižně, že jsem si rázem utvořil to nejlepší mínění o jejím důvtipu.

"Vzácný pane," začala, "nevím, v kolik hodin madame (z opatrnosti ji nikdy nejmenovala jinak) dostala ten spěšný list, leč sotva ho přečetla, strašlivě se rozlítla. A kdo neviděl zuřit madame, ten neviděl zloha nic! Ne že bych ji přitom mohla klidně pozorovat, protože jak se ten uragán rozpoutal, rychle jsem sebou plácla na břicho za truhlici, co jsem ji právě péřovým vlkem oprašovala, protože v takových případech se musíte za každou cenu vyhnout tomu, aby vás madame uviděla, neboť ona se nespokojí s rozbíjením všeho, co jí přijde pod ruku, ale ještě zpohlavkuje každého, kdo se ocitne v její blízkosti. Stejně ale zvědavost zvítězila nad strachem, takže jsem si troufla vykuknout jedním okem zpoza truhlice a měla jsem tak možnost vidět aspoň něco z toho jejího zuření. Na mou věru, vzácný pane, to je podivná, jaké se nevyrovná žádný kejklíř na pařížské pouti! Madame zbledne! Dupe! Zčervená, pot se jí řine po tvářích! A protože se dusí, obnaží beze studu ňadra a rozcuchá si účes! A navíc ze sebe chrlí nepřebernou spoustu sprostých, hnusných slov! Na mou duši! Ta by v tomto ohledu překonala prodavačku slanečků v tržnici! Bůh suď, kam madame na ty hrůzy chodí, asi je má od svého kočího. Nakonec ji to řvání vyčerpalo, madame zmlkla, a jak jsem viděla, když jsem si troufla vyhlédnout jedním okem zpoza truhlice, posadila se na jediné křeslo v saloně (což naznačovalo, že v její přítomnosti nesmí nikdo usednout) a tam se snažila znovu nabrat dech a těžce přitom funěla. Načež jsem zaslechla hlas maggiordoma, který se ptal, jestli Její Veličenstvo souhlasí s přijetím pana z Marillaku. Odpověděla mu vyhaslým hlasem „ano“ a když jsem si troufla vykuknout jedním okem, viděla jsem, že si zapíná živůtek, ale ne až nahoru, protože pořád ještě byla bez dechu, takže ty její tlusté cecky byly odhalené víc, než se patřilo: to mě tuze pobavilo."

"A pročpak, Klárko?"

"Protože pan z Marillaku cecky tuze nerad, a jen nějaký uvidí, třeba jen půlku, hned stahuje hlavu jako želva do krunýře. Ale madame pana z Marillaku tuze miluje, což dokázala tím, že jen vešel, přikázala mu, aby si sedl."

"Ona mu to přikázala? Nepožádala ho o to?"

"To ne! Madame je tuze povýšená, než aby o něco požádala, leda možná Pánaboha. A když pan z Marillaku neviděl žádné jiné křeslo, posadil se na mou truhlici a já dostala velký strach, protože kdyby se otočil, zaručeně by mě uviděl. Leč vzpomněla jsem si, že k madame se nesmí nikdo otočit zády, neb by tím porušil protokol, uklidnila jsem se, dokonce mě to docela rozveselilo při pomýšlení, že vyslechnu ty krásné tlachy z očí do očí, neb jsem celý měsíc nic cenného nezískala. Tak aspoň, řekla jsem si, budu mít krásné dobré novinky pro pana kardinála."

Zde se Zocoliová odmlčela, možná aby nabrala dech, poněvadž mluvila po pařížsku, britkým, živým, kvapným způsobem, a možná i proto, aby mělo to, co řekne, větší váhu.

"Jen pokračuj, Klárko, buď tak hodná. Bedlivě tě poslouchám."

"Takže, vzácný pane! Sotva pan z Marillaku usedl na mou truhlici, začala madame křičet:

„Pane Marillaku, nebudete tomu věřit! Ten ničema kardinál mi napsal! Mně! Napsal mně, ačkoliv jsem ho na veřejnosti zdrtila strašlivým pohrdáním! Opovážil se mi napsat! Mně, kteráž jsem toho darebáka vyhnala ode dvora, ze svého domu a z království! A on jde ve své nestoudnosti tak daleko, že mi napíše, že se prohlašuje za mého služebníka!"

„Madame," pronesl Marillac vážným hlasem, „kardinál není vůbec zničen, právě naopak, ještě nastala chvíle vítězství. Když vyšel z velkého sálu, kde jste ho zdrtila svým pohrdáním, tekly mu z očí slzy velké jako hrachy - je vám přece povědomo," dodal poněkud malicherně, „jak náš velký muž snadno roní slzy! Král se však po návratu z lovu zavřel s kardinálem v malém kabinetě, a když kardinál otevřel dveře, aby Jeho Veličenstvo mohlo odejít, celý dvůr Richelieua napjatě sledoval, leč nespátl ani jeho tváři ani stopu po slzách, ba právě naopak rozzářený úsměv. Načež se Richelieu zavřel na dosti dlouhou dobu s vévodou z Orbienu. Pod okny stál celý dvůr a čekal, až vévoda vyjde, a když konečně vyšel, obklopili ho, zahrnuli ho otázkami a on odpověděl těmito prostými slovy: Král pana kardinála utěšil. Což ve dvořanech vyvolalo nepopsatelnou radost a jásot."

„Jásot?" řekla madame. „E che cosa significa questa parola?"

„Velkou radost, madame."

„Velkou radost? Santa Maria! C'è da impazzire!** Ti Francouzi jsou ale blázni! Já, královna Francie, zdrtím toho vyvrhele strašlivým pohrdáním! A král, můj syn, ho objímá! A dvůr ho oslavuje! E tutta la nazione ? contro di me!***

„Ať už je bláznivý, nebo ne, madame," podotkl Marillac, „dvůr se postavil na kardinálovu stranu a bohužel proti Vašemu Veličenstvu. Do mne se také pustili, četli mi levity! Obvinili mě, že ten výstup jsem vám vnukl já! A mnozí mi již s falešným soucítěním předpovídají, že to nebude dlouho trvat a král mě vyžene ode dvora, ano, mne. A Bérulle rovněž."

„Bérulle," řekla zničehonic madame, přeskakujíc jako obvykle z jedné věci na druhou. „Kdepak je Bérulle? Proč k čertu není tady? To je vrchol, že mi nestojí po boku, aby aiutarmi come l'ho aiutato io di tasca mia. Che persona ingrata!"

„Madame, kardinál není nevďěčný. Je na loži. Je takofka vyřízený a podle lékařů už mu nezbyvá mnoho času."

„Ale já nechci, aby umřel!" vykřikla madame v rozhořčení. „Běžte mu vyřídit, že nechci, aby umřel! Pořád ještě ho moc potřebuji!"

„A proč, madame? Aby vás opět dohnal k nějaké tuze vážné chybě?" řekl Marillac s jakousi falešnou mírností. „Říkal jsem vám to, madame, a marně jsem to opakoval Bérullovi! Když se Richelieu vrátil z Languedoku pokryt slávou a zářící všemi ctnostmi, nebyla to vhodná chvíle k veřejnému ponížení."

„A přesto," řekla madame v novém menším návalu zlosti, „se mi ten pokrytec opovážil napsat!"

„On vám napsal?" dělal Marillac překvapeného. „Madame, smím vás požádat, abych si ten dopis mohl přečíst?"

„Che puzzo!" **řekla madame.

Pak bylo dosti dlouho ticho a po tu dobu pan z Marillaku četl a možná znovu pročetl ten dopis; potom řekl:

„Ten dopis je, madame, na první pohled pokorný, poddaný a uctivý. Leč ve skutečnosti, madame, když čtete mezi řádky, si z vás kardinál tropí posměch."

„Tropí si ze mě posměch? E che cosa significa questa parola?"

„Jinými slovy, madame, se vám posmívá."

„Mně? On se mi posmívá! MNĚ!" zařvala madame. „A... a... a jak?"

Už jsem si myslela, že znovu podlehne hněvu. Než nepodlehla. Silnější byla zvědavost.

„A jak?" zeptala se znovu.

„Přece když vás prosí, abyste se u krále přimluvila, aby přijal jeho demisi."

„A v čem je ten posměch?"

„V tom, madame, že král tu demisi zřejmě již zamítl, a váš zákrok u Ludvíka by vás vystavil pouze příkrému odmítnutí."

„Ale ten ničemný kardinál je úplně ďábel!" zvolala madame.

Vzácný pane," skončila Zocoliová, "to je vše, co jsem vám měla říct, nebo spíš prozradit, až na to, že po odchodu pana z Marillaku si šla madame lehnout a já mohla konečně vyklouznout ze své skrýše."

Poděkoval jsem Zocoliové a chtěl jí za její skvělé povídání věnovat zlaták, ale ona to hrdě odmítla se slovy, že má jen jednoho pána a ten jí platí. Váhal jsem, jestli ji mám na rozloučenou přátelsky vřele obejmout, jak jsem měl chuť to učinit, neb jsem s ní byl tuze spokojený, leč pak jsem uvážil, že vřele přátelské by to s ní dlouho nebylo, a proto jsem ji raději předal do rukou pana z Guronu a s lehkým srdcem se vrátil do svého pokoje. A místo abych se tam rovnou uložil ke spánku, dal jsem na papír všechno, co královna matka řekla, abych to příštího dne mohl slovo od slova kardinálovi opakovat.

Cítil jsem se notně znaven, neb se toho uplynulého dne seběhlo příliš mnoho věcí. Leč když jsem se sám svlékl - bylo již tak pozdě, že jsem nechtěl budit svého lokaje -, zatáhl kolem sebe závěsy postele s nebesy a bez meškám uleh a čekal na spánek, nedařilo se mi usnout. Místo toho jsem dlouze přemýšlel o Marillakovi.

Zdá se mi, čtenáři, že jsem se vám již letmo zmínil o tom, jaké mínění ve mně jeho jednání vyvolávalo. Ale ať už byla ta zmínka, jaká byla, bude nyní myslím úplnější a důkladnější než mimochodem pronesená poznámka. Nuže Marillac určitě nebyl pošetilý a prost'oučký jako ubohý Bérulle, jenž se tak dlouho obracel k Bohu, až se začal domnívat, že Bůh pro něj má na oplátku důvěrná sdělení a předpovědi. Jak si čtenář vzpomene, cítil se tudíž oprávněn napsat Richelieuovi, že stavět hráz je zbytečná námaha, že zdi La Rochelle spadnou samy od sebe: bylo mu to zjeveno.

Zato pan z Marillaku byl duchaplný, pracovitý, svůj úřad strážce pečeti plnil výtečně a zasloužil se o vypracování proslulého Michauova zákoníku, který vnesl řád do královských nařízení.

Dalo se jistě pochopit, že jako velice devótní věřící, toužící především po vyhlazení hugenotského kacířství ohněm a mečem, zaníceně hlásal spojenectví se Španělskem i přes nebezpečí, jež to znamenalo pro Francii. Popřípadě se dalo pochopit dokonce i to, že podle jeho mínění by na provádění této politiky nestačil nikdo kromě něho a že je k tomu zapotřebí, aby zmizel Richelieu a on mohl zaujmout jeho místo. Leč právě zde se ve svých úvahách dostávám do

úzkých. O co a o koho se totiž mohl pan z Marillaku při uskutečňování tohoto záměru opřít? O krále? Ludvík, který zbožňoval svého otce, byl přece přímo bytostně protišpanělský. Nebylo mu neznámo, že vroucně milovaný otec byl zavražděn - pramálo náhodnou souhrou okolností - právě ve chvíli, kdy se připravoval na nemilosrdnou válku se Španělskem. Ludvík rovněž věděl, že jeho otec odmítl návrh na španělský sňatek svého následníka, návrh, který Ludvíkova matka k jeho nesmírné lítosti přijala, jen co ovdověla. A přestože byly i jiné důvody, proč zpočátku nedocházelo k "završení manželství" s Annou Rakouskou, skutečnost, že to byla Španělka, nepřispívala k Ludvíkově vřelosti. Důkazem toho je, že poslal nikoli bez jisté příkrosti zpět na druhý břeh hraniční říčky Bidassoy hlučné dvorní dámy, které do Francie přišly s Annou Rakouskou. A podle mne by byl poslal zpátky i ji, kdyby to bylo možné. Mohl se tudíž pan z Marillaku opřít o královnu matku, aby Ludvíka dotlačil k přijetí spojenectví se Španělskem? Pakliže tomu opravdu věřil, byla to největší chyba, již se tento duchaplný muž kdy dopustil. Bylo tomu už hezky dávno, co mezi králem a královnou matkou nebylo jiného citu krom úcty vyžadované protokolem. Vyslovil jsem to stokrát a promiň, čtenáři, budu-li znovu opakovat, že Ludvík, nemilovaný a ponižovaný Marií Medicejskou celé své dětství, matku nejenom nemiloval, ale ještě méně ji ctil, neb o jejím chápání a o jejím charakteru měl nejhorší mínění. Hnusil si její umíněnou zaujatost, zuřivou svéhlavost, její lité záchvaty zlosti a sprostotu její mluvy.

Bylo-li přitom na světě něco, čím Ludvík opovrhoval z celého srdce, pak to bylo hádat se v jeho přítomnosti, zvyšovat hlas a pronášet sprostá, silná slova. Považoval to za nejtěžší urážku své královské důstojnosti. Když jednou ve své komnatě zaslechl, jak hrabě Guiche spílá pisklavým hlasem a hrubými výrazy lokajovi, bránícimu mu vejít do královské síně, poslal na něj bez váhání tucet gardistů, dal ho zatknout a uvrhnout na týden do Bastily.

Spoléhat na královnu matku! Bože můj! uvažoval jsem ve své nespavosti. Jak si mohl moudrý muž jako Marillac vybrat k dosažení svého cíle tak nedůvěryhodný nástroj, který mu mohl kdykoli vyklouznout z rukou, ženu schopnou něco vyvolat, hned to znást a odvolat a hodit odpovědnost za své pochybení na něj, jelikož byl přece jejím rádcem. Krajně nebezpečné to postavení, jež mu mohlo dříve nebo později vynést nemilost, o níž u dvora již tušili, že nebude mírná. Patnáctého září se králi podařilo slepit jakýs takýs mír mezi Richelieuem a matkou. Naše věčně umíněná dáma ustoupila tak rychle jen proto, že jí podle mého názoru dal v tomto případě najevo svůj jednomyslný nesouhlas celý dvůr. Téhož večera mne kardinál, jemuž se nesmírně ulevilo, pozval, abych s ním pojedl mezi čtyřma očima, což se poněkud dotklo pana z Guronu, přestože se sám před týdnem holedbal touž výsadou. "Nu což!" řekl mi, trochu se zašklebil a mocně mě poplácal po zádech, "však to poznáte sám, drahý vévodo! Čest je to obrovská, bezpochyby, leč hodování chudičké!" Promluvil dvorský žrout a labužník, neboť pokud jde o mě, piji málo a jím ještě střídměji. Není v tom, čtenáři, žádný asketismus a ctnostnost, pouze prostá ješitnost, neb pro mě je břicháč synonymem vousáče* a já bych si chtěl tak dlouho, jak to půjde, zachovat štíhlou postavu, za niž mě tak chválí Kateřina. Čtenář již uhodl, že večere s kardinálem není žádné žvatlání žvanilek a tlachalů. Víc se tam pracuje, než jít. A sotva jsme se posadili ke svým zlatým přiborům, už mi Jeho Eminence řekla spěšným, věcným tónem:

"Takže copak vám, bratránku, sdělila Zocoliová?"

"Eminence," odpověděl jsem, "dal jsem na papír všechno, co mi pověděla. Přejete si tu napsanou zprávu přečíst, nebo vám ji mám vyprávět?"

"Psaná zpráva mi postačí," řekl Richelieu. "Vaše hlášení znám: jsou excelentní."

Předal jsem mu tedy raport a velice nenápadně ho pozoroval, když jej četl. Jeho tváře byly bledé a propadlé a svědčily o obrovské únavě. Dobrý Bože! pomyslel jsem si, jaká neoblomná odvaha, nepřekonatelná houževnatost, a jaká šlechtetná oddanost! Přitom to kromě krále ostatní tak málo oceňují! Čím víc království prospívá, tím víc mu ubližují! Kardinál dočetl, znovu si mé hlášení přečetl, pak papír složil, a jako kdyby mluvil sám se sebou, řekl: "To si musí přečíst král," vložil list do vnitřní kapsy sutany, načež sklopil oči ke svému talíři a zůstal tak hodnou chvíli.

To, co následovalo, čtenáři, mne nechalo, abych tak řekl, s otevřenou pusou. Neb se nestávalo často, aby kardinál, vždy uzavřený a držící jazyk za zuby, i když šlo o služebníka, v němž měl naprostou důvěru, dal najevo rozrušení nebo se svěřil s některou ze svých vzpomínek. A toho večera učinil obě.

"Bratránku," řekl, "myslíte si, že královna matka může někdy ve vztahu ke mně uznat svou vinu?"

"Zdá se mi, Eminence, že po té bolestné porážce, které se jí právě dostalo, by to od ní bylo rozumné."

"Rozumné!" zvolal Richelieu a otevřel doširoka oči. "Byla vůbec kdy rozumná?"

Víc neřekl a přinejmenším pro tu chvíli držel jazyk za zuby. Napodobil jsem ho. Jak je známo, kardinálovi se nesmí klást otázky o nic víc než králi: přestoupit toto pravidlo by bylo nejhorší impertinencí. Mlčel jsem tedy jako krtek ve své chodbice, zároveň však jsem notně zpozorněl, neb podle mého mínění kardinál řekl příliš mnoho, aby neřekl ještě víc. A vskutku se ke svému výroku vrátil, leč velkou oklikou.

"Bratránku," začal znovu, "vám, kterýž jste se toho tak statečně zúčastnil, nemusím připomínat převrat ze čtyřřadvacátého dubna 1617. Podlý Concini na králův příkaz popraven, jeho lítě uvězněna, a jakmile byla královská moc nehodným rukám vyrvána, královna matka zavřena ve svých pokojích. Pamatujete se na ony překvapivé podrobnosti? Aby jí zabránil v útěku, Ludvík nešetřil prostředky: bez meškání nahradil lučištníky její gardy svými, vyslal zedníky, aby zazdili dvoje tajné dveře jejich apartmá, a tři obrovité kopáče, aby těžkými perlíky zbořili dřevěný můstek, umožňující jeho matce přejít vodní příkopy a vydat se na procházku do zahrad na břehu Seiny: to byl další východ, po němž by se mohla dostat z Louvru. Tak se stalo, že ještě než byla poslána do vyhnanství na zámek v Blois, cítila se již jako v žaláři a vlastně v něm už byla. Tu ji popadl takový záchvat zlosti, jaký znávali v Louvru, kde se při jejích záchvatech otfásaly stropy, a jehož ukázkou nám popsala Zocoliová. Řvoucí, brečící, rozčuchaná a lomící rukama proklínala oba Conciniovy, které tak dlouho zbožňovala, a zároveň odhalila opakovaně podniknutými kroky hlavní rysy své povahy.

Poslala svého prvního štolbu pana z Bressieux, aby králi vyřídil, že s ním chce mluvit... Kdybych u ní v té chvíli byl," pokračoval Richelieu, "byl bych ji od onoho nevhodného podnětu odradil. Královna matka odpírala Ludvíkovi jeho

královské výsady tak dlouho, dokonce i poté, co dosáhl plnoletosti, že alespoň pro tu chvíli byla jakákoli dohoda vyloučená.

Horší bylo, že vražda Conciniho a poprava Galigaiové naznačovaly Ludvíkovu odhodlanost a tvrdost nejvyššího stupně, což královně matce nedávalo ani nejmenší naději, že by svá rozhodnutí změnil. Nepřekvapilo mne tedy, když pan z Bressieux přistoupil ke králi a přednesl mu žádost královny matky, že se mu dostalo příkrého odmítnutí. „Uvidím se s ní v příhodnou dobu,“ odpověděl Ludvík stroze. Každý kromě královny by to považoval za nezvratné. Ona ne. Poslala pana z Bressieux se stejnou žádostí podruhé a dostalo se jí stejného odmítnutí. Strašné bylo, že pana z Bressieux poslala ke králi potřetí. Tentokrát nešlo o odmítnutí, ale o výhružné zahřímání; král dal ubohému Bressieuxovi na srozuměnou, že jestli k němu přijde s podobným vzkazem ještě jednou, dá ho zavřít do Bastily.

Myslíte, že pak královna matka se svými zběsilými žádostmi ustala? Ale kdeže! Vyslala ke králi princeznu z Conti; ta byla opatrnější než pan z Bressieux a požádala krále o audienci. Jelikož šlo o princeznu z mocného rodu Guisů, nepřicházelo v úvahu pohrozit jí Bastilou. Král jí galantně vzkázal, že ji přijme s radostí, leč pod podmínkou, že s ním nebude mluvit o královně matce. Kdo by po tom všem byl s to si představit, že Marie Medicejská podnikne i popáté demarši, jež se již ukázala tak zohla zbytečná? Podle jejích příkazů se její dvorní dáma z Guereville vrhla dramaticky králi k nohám, když ho potkala v jedné chodbě Louvru. „Sire!“ vykřikla, „vy chcete vyhnat svou matku!“ – „Je to vskutku moje matka,“ odpověděl Ludvík. „Leč až dosud se ke mně nechovala jako k synovi.“

Tento výklad byl pro mne nanejvýš zajímavý, neboť jsem sice v jednom z předcházejících svazků svých Pamětí o oněch nepříhodných žádostech královny matky mluvil, ale shrnul jsem je do tří řádků a bezpochyby jsem nebyl tak dobře zpraven jako Richelieu, protože místo pěti královniných žádostí jsem jí jich bůhví proč přičkl šest.

„Poučení vyplývající z tohoto vyprávění spočívá v tom, že vás vede k úvaze o rozdílu mezi vytrvalostí a umíněností,“ uzavřel Richelieu. „Přiznám se, Eminence, že ten rozdíl cítím, leč nedovedu jej definovat.“

„Pokusil jsem se o to,“ řekl Richelieu s pokorou, kterou jsem se nedal ošálit (neb on miloval básníky a jemnosti jazyka). „Nuže za sebe řeknu, že vytrvalost je vůle osvícená rozumem. A umíněnost vůle žádným rozumem neosvícená.“

Umíněnost srovnávám s tlustou vosou, která narazí stokrát na stejné sklo, aniž hledá či najde otevřené okno, jímž by mohla uletět. Proto,“ dodal po chvíli mlčení, „si nedělám iluze o křehkém míru, kterého Ludvík dosáhl mezi svou matkou a mnou. Ať jedním dobře nebo ať jedním špatně, královna matka se proti mně zatvrdila jednou provždy a její dýka na mě zůstane namířena navždy.“

Když domluvil, do bledé, propadlé tváře kardinála se vkradlo trochu červeně. Zdálo se mi, že pocítil jakýsi stud z toho, že se nechal strhnout k metafoře týkající se královny matky, když mluvil o „dýce“, což mohlo vést k domněnce, že ji srovnával s tlustou vosou, jejíž zmatené poletování právě popsal.

Ale jelikož se mi ve tváři nepohnul ani sval, kardinál vycítil, že ani v nejmenším nedávám do souvislosti tlustou vosu a dýku, i uklidnil se a řekl mi svým stručným, rázným způsobem, který měl v oblíbě:

„Bratránku, je načase, jak říkával Jindřich Čtvrtý, aby mě můj spánek uspal, a vás rovněž. Velká královská rada je svolána na zítřek v osm hodin. Přijďte. Bude se tam hodně mluvit o špatném vývoji našich záležitostí v Itálii. A také o Monsieurovi! A o nepřítomnosti Monsieura! Monsieur je vskutku tvrdý oříšek.“

Na mou věru! pomyslel jsem si, když jsem od něj odcházel, tlustá voso! Tvrdý oříšek! Che famiglia!* jak říkával Benátčan Zorzi.

* * *

„Pane, na slovíčko, prosím!“ „Poslouchám vás, spanilá čtenářko.“

„Nevím, odvážím-li se vás zeptat, proč jste dosud ve svých Pamětech tak málo mluvil o Monsieurovi, královu bratrovi.“

„Ale kdeže! Kdeže! Mluvil jsem o něm, madame, tu a tam v různých částech Pamětí, které jste možná všechny nečetla. Proto také by nebylo špatné, kdybych pro vás všechny ty částičky shromáždil, a to vzhledem k roli, kterou bude v následujícím vyprávění hrát, a vykreslil jeho úplnější portrét.“

Rád bych doajista řekl pravý opak, leč jediná role, kterou Gaston hrál od počátku až do konce vlády svého bratra, byla škodit bratrovi a znepříjemňovat mu život. Viděla jste sochu Gastona Orleánského na zámku v Blois? Když se na ni zadíváte pozorněji, praští vás do očí jeho měkké, nevýrazné rysy. Už ony samy vám osvětlí podstatu jeho osobnosti.“

„Můžete se na to podívat podrobněji, pane?“ „Nuže zaprvé, madame, byl Gaston velký prostopášník.“

„Pane, to, že jste se po svém sňatku stal ctnostným, přestože notně proti své vůli, neznamená, že nyní musíte pohlížet na lidské slabosti svrchu. Pokud si vzpomínám, bylo kolem vás ve vašem mládí plno svižných děvčat.“

„Och slitujte se, madame! Nesrovnávejte ty ubohé holky, které se prodávají šlechticům na jednu noc, s mými půvabnými komornými. Pracovaly pro své pány. Byly svým pánům oddané, milovaly mne a já je taky miloval a naše spojení trvalo tak dlouho, jak to šlo. Pokaždé, když jsem je musel opustit, neměly slzy v očích jen ony.“

„Promiňte teď zase vy mně, že jsem se vás odvážila soudit. A nezhorším svá provinění ještě poznámkou, že od té doby, co jste se stal ctnostným, nezdáte se mi už tak svůdný?“

„Steré díky, madame, že tak povzbuzujete mou skromnost. Po pravdě řečeno je ženatý muž zřídka svůdný, jelikož on si už vybral.“

„A skvěle, pane, podle toho, co jsem slyšela.“

„Díky, spanilá čtenářko, za tu šlechetnou poznámku. Všechno jste tím vykoupila. Nebyl bych rád, kdyby se naše hovory z očí do očí změnily ve vády.“

„Leč vraťme se, pane, k našim čistým ovečkám.“

„Madame, Gaston není, žel, tak čistý, ale jeho chyby pocházejí zčásti z jeho postavení. Jako mladší bratr krále, který neměl děti, byl presumptivním dědicem trůnu; tento veselý kumpán, milující jen hry, šprýmy a šaškování, si ovšem

hýčkal příliš velké ambice. A zde se skrývá, madame, slabina našeho zřízení: krv určuje postavení a to někdy nemá ani v nejmenší míře ducha, vzdělanost, píli, způsobilost a horlivost, jakých by bylo třeba k řízení velkých státních záležitostí. Gaston to skvěle prokázal, když s velkým křikem požadoval velení při obléhání La Rochelle. Smím vám připomenout, madame, onu takofka směšnou příhodu? Nakonec ho poslali k La Rochelle pod diskretním dohledem maršálů. Gaston tam neudělal nic, co by stálo za řeč. Při prvním výpadu Larochelanů se chtěl blýsknout svou bravurou a postoupil do první řady bojovníků, takže jeho muži neměli velení. Týž večer mu maršál ze Schombergu poněkud sladkokyselým tónem, ale se vši úctou náležející jeho postavení vytkl, že se zachoval jako voják, a ne jako velitel. Gaston se však stejně necítil povolán k válečnému řemeslu. Po několika týdnech ho větrné, skličující podnebí kraje Aunis a především úmorná monotónnost vojenského života naprosto znechutily. Tehdy tam bez oznámení a bez sebemenšího studu nechal své vojsko bez velitele a pouze z vlastního rozhodnutí se vrátil do Paříže, kde se usadil ne v Louvru, ale v malém, odlehklém paláci, aby unikl matčinu dohledu. Tam se v nepřetržitě farniente oddával hýření, hodování a drobným kašpařinám, které zbožňoval.

Ne že by byl hloupý, madame, byl naopak velice duchaplný. Leč duch pokřivený. Ač rozumem přesahoval většinu svých současníků, byl příliš ledabylý na to, aby svého rozumu užíval. Chcete nějaký příklad? Král se v mladém věku doslechl, že vychovatel jeho bratra maršál Ornan jej má k tomu, aby se postavil proti vůli staršího bratra, i poslal maršála do vězení. Gaston byl okamžitě a bez jediného důkazu přesvědčen, že podnět k tomu zákroku dal Richelieu. A aniž o tom dál přemýšlel, rozhodl se ho zavraždit. Už jsem vám to jednou, madame, vyprávěl, takže to shrnu do pár řádků. Gaston a asi třicet jeho přátel si vymysleli, že se dají kardinálem pozvat do jeho zámku Fleury en Bi?re. Tam se přátelé během hodokvasu pustí předstíraně do hádky, meče opustí pochvy a ve zmatku, jenž nastane, jeden z mečů probodne čirou náhodou kardinálovi srdce."

"A co se stalo?"

"Kardinál se o komplotu dověděl, ještě než byl upřesněn, navštívil Gastona a nahnal mu přitom strach mocnou eskortou; zároveň mu přívětivě nabídl výměnu svého zámku Fleury en Bi?re za ten jeho, daleko méně pohodlný. Gaston kardinála shledal "tuze šarmatním", jeho nabídku přijal a o hodování po italsku už se nehovořilo. Pokud jde o Itálii, vzpomeňte si, sličná čtenářko, že Gaston byl sice po otci Bourbon, leč po matce z rodu Medicejských."

"Také jsem slyšela, že Gaston měl tuze špatné rádce."

"Špatné, madame! Spíše bych řekl, a vyjádřím to krásnou latinou, kterou jsem byl napájen v dětství, že byli abominandi atque execrabiles!*Povím vám jména těch povedených patronů: Le Coigneux, Bellegarde, Puylaurens. Náš ubohý Gaston byl v jejich rukou jako šaškovské žezlo v rukou kašpara: dělali si s ním, co je napadlo."

"Přiznám se, pane, že mě zde moje vědomosti nechávají na holičkách. Co je to šaškovské žezlo?"

"Je to žezlo, sličná čtenářko, které má na vrcholku hlavu ve strakaté kapuci se zvonečky. Šašek jím mává, jak se mu zlíbí, hází je do vzduchu, pak ho zas chytne a třese s ním, aby zvonečky zvonily, zkrátka si s ním všelijak pohrává. V přeneseném významu toho slova je to však kdokoli, muž nebo žena, kdo se dostal do područí nějakého rádce a nepodnikne nic bez něj. Asi si vzpomenete, že Marillac a Bérulle, naši dva dobráctí apoštolové, královnu matku nakonec přesvědčili, že si z ní Richelieu udělal v průběhu času své 'šaškovské žezlo', což ji proti němu rozlítlo, rozzuřilo a vyvolalo v ní nevýslovnou zatrpkllost."

Abych se vrátil ke Gastonovi, jakmile se začalo uvažovat o prvním italském tažení..."

"Proč o prvním, pane? Cožpak bylo i nějaké druhé?"

"Obávám se, madame, že bude ještě druhé. Však právě zítra musíme na zasedání velké královské rady posoudit špatný vývoj našich záležitostí v Itálii. Abych se vrátil k prvnímu italskému tažení, jenom o něm bylo rozhodnuto, Gaston okamžitě požadoval, že mu bude velet."

"Cože? Po tom, co se stalo u La Rochelle?"

"Ovšem, madame! Co byste chtěla? Neschopnost je začasť matkou domýšlivosti."

"A jak to tedy dopadlo?"

"Bylo samozřejmě nemožné svěřit mu velení, leč rovněž velmi těžké odmítnout ponižujícím způsobem králova bratra. Existovala jediná možnost, jak se vyhnout nejhoršímu, a tu král zvolil: velení toho tažení se ujal sám."

"Takže všechno je v pořádku!"

"Bohužel ne, madame, všechno je špatně. Sotva je zažehnána jedna rodinná válka, vypukne druhá. Dovolte, abych vám to připomněl: Gas-tonova manželka paní z Montpensier umírá při porodu čtvrtého června. Neutěšitelný vdovec Gaston si za čtyři dny osuší slzy, nemyslí než na nový sňatek a zamiluje se do Marie z Gonzagů, dcery vévody z Nevers, dnes vévody mantovského. A u této příležitosti vyvstanou nové rozpory, nyní v otázce pohnutek královny matky a krále. Projedenkrát spolu ti dva souhlasí: oba jsou proti tomu svazku. Královna matka z důvodu pramálo rozumného, který je nám již znám: vévoda z Nevers proti ní před dvaceti lety pozdvihl zbraň. Královo odmítnutí má politické důvody. Neb stane-li se Gaston zetěm vévody mantovského, otevře se mu Itálie. A Gaston má slabost pro nepřátele svého bratra. Je velice blízkým přítelem vévody lotrinského, a ten nás nenávidí. A kdo by mu v Itálii mohl zabránit, aby se dohodl se Španěly?"

Jak vidíte, sličná čtenářko, Gaston dosud neobjevil smysl slova 'vlast' a musím rychle dodat, že se v tom tuze podobá většině velmožů, kteří se za slabého regentství královny matky neváhali bouřit proti její vládě se zbraní v ruce, aby od ní získali území nebo peníze."

Když se Ludvík vrátí jako vítěz z prvního italského tažení, Gaston - aby dal najevo svou mrzutost - odejde okamžitě do Lotrinska, což vévodu, našeho nepřítele, naplní nadšením. Pro něj a pro jeho velké přátele Habsburky je to nesmírná výhoda. Kdyby se rozhodli Ludvíka napadnout, mohli by se zaštitit tím, že hájí zájmy jeho bratra, což by jejich útoku dalo jistou legitimitu. Na druhé straně Gaston a jeho nechvalné trio, jemuž slouží za šaškovské žezlo, chápou, jak je pro Ludvíka svrchovaně důležité mít ve válkách, které mu hrozí, bratra po boku. Dají mu tedy vědět, že Gaston by byl

ochoten vrátit se do Francie, leč za cenu, již si určí. Vyjádřenou v území, apanážích, městech, titulech a penězích pro sebe a pro nechvalné trio. Gaston chtěl nemožné. Královská odpověď nedala na sebe dlouho čekat. Ludvík shromáždil vojsko v Champagni, aby postavil hráz případnému lotrinskému útoku, a Richelieu se jal s Gastonem vyjednávat. A nechám na vás, milá přítelkyně, abyste si představila, co to bylo za obchod."

"A výsledek?"

"To mi dosud není povědomo. Dozvim se to zítra v půl deváté na velké královské radě. Než jak víte, madame, jakmile rádcové opustí radu, jsou mlčenlivější než ryby."

* * *

Ludvík velice lnul k zámku v Saint-Germain-en-Laye, kde pobýval v prvních letech svého života. Miloval od dětství zámecký park, krásný výhled na Seinu a véšinetický les, dozajista čistší vzduch než v Paříži, divoké králíky v oboře Pecq; a snil už tehdy o štvanici na jelena. Nade všecko měl rád návštěvy svého otce, kterého nesmírně miloval, a otec přijížděl často a - vrchol to štěstí - přijížděl sám, takže se královský synek nemusel bát mateřského křiku, šikanování a pohrůzek, že dostane výprask.

Pokud jde o mě, přes ono báječné setkání s královským chlapcem, o něco mladším, než jsem byl já, musím přiznat, že sám zámek - hlavně když ho srovnám s Fontainebleau - nepatří k nejpřitažlivějším. Co činí sídlo příjemným - a cítíme to, jen tam vkročíme -, je to, že bylo velice milováno těmi, kdo je postavili a kdo tam žili. To byl právě případ Fontainebleau, s láskou postaveného na zříceninách hradu a kláštera Františkem I., obohaceného italskými umělci, jež obdivoval, a zkrášleného posléze Jindřichem IV., který byl sice skoupý, leč věnoval dva a půl milionu liber na jeho výzdobu. Je pravda, že Ludvík XIII. se ve Fontainebleau narodil, ale nevěnoval na jeho zkrášlení tolik peněz, neb přestože tu nádhernou rezidenci velice miloval, dával přednost Versailles, protože Versailles bylo pouhých pět mil od Paříže, což nevyžadovalo tak složité přesuny jako cesty do Fontainebleau, které bylo, jak říkala moje Alizon, v horoucích peklech. Ve čtvrt na devět, přesný jako pruský oficír, prošel jsem nejdřív celým nádvořím Bílého koně (jeho socha už dávno zmizela) a stoupal mrzutě po schodišti Jindřicha II., proklínaje hlasitě žalostný stav rozestouplých schodů, kde se dalo velice snadno upadnout. Konečně jsem uviděl Berlinghena, který mě s úsměvem očekával u otevřených dvoukřídlových dveří. To vás, čtenáři, nesmí mýlit. Zatímco můj lokaj je synem z dobrého venkovského rodu, Berlinghen je šlechtic (kdo jiný než šlechtic by mohl svlékat a oblékat krále?) a neřká se mu ostatně lokaj, nýbrž důstojník královské komory. Je jich několik, ale Berlinghen je první a z toho důvodu se mu také nikoli neuctivě říká "pan první", titul, jímž se tuze a právem holedbá. Berlinghen je vlámského původu, má modré oči, růžová líčka, světlé, dnes už šedivějící vlasy, ostrý jazýček a zakulacené břicho, a zná tak dokonale protokol i jeho jemné odstíny, že se s ním o nich příležitostně radí sám král.

"Moje úcta, monseigneur," řekl Berlinghen a hluboce se mi poklonil, mluvil však se mnou zároveň s milou familiárností, protože můj otec znal jeho otce a vždy se k němu choval mile a laskavě. "Měl jsem dojem," pokračoval, "že slyším, že se vám vůbec nelíbí schodiště Jindřicha Druhého. Po pravdě řečeno ho však nikdo nemá rád, všichni se bojí, že by tam mohli upadnout. Čas od času si na to Jeho Veličenstvo dovolím upozornit."

"A co vám odpovím?"

"Později, Berlinghene! Později! Momentálně na to nemám. Všechno pohltí moje války."

Na konci galerie Františka I., již nikdy neprocházím bez jistého dojetí, tak nádherná se mi zdá její výzdoba, mne Berlinghen vedl doleva místo doprava, jak jsem očekával, protože obvykle zasedala velká rada v plesovém sále. Neřekl jsem ani slovo, neb jsem uhodl důvod té změny.

Po každé straně monumentálního krbu plesového sálu stojí dva černí bronzoví satyři. Mají tuze chlupatá stehna, symboly to tělesných neřestí. Jsou umístěni blízko krbu, aby bylo jasně naznačeno, že jejich zhýralý život skončí na onom světě v plamenech.

Když Jindřich IV. svolal radu, usedal zády ke krbu, a nacházel se tudíž uprostřed dvou satyrů, což mu vadilo tak málo, že o tom čas od času rozpustile žertoval.

Za svých pobytů ve Fontainebleau řídil Ludvík z úcty ke zbožňovanému otci velkou radu také v tomto sále a i on seděl zády k ohni. Jsem si však dosti jist, že mu přítomnost dvou satyrů za zády musela vadit, protože jakmile nastalo jen trochu nepříznivé počasí, prohlásil, že plesový sál je příliš velký a vzhledem k velkým oknům příliš studený, a svolal velkou radu do mnohem menší síně, již se říkalo Králův salon; byla to komnata, kde spatřil světlo světa.

Jelikož Berlinghenovou povinností bylo přivítat na královské radě další vévody a pairy, jakož i dva francouzské maršály (níž zdvořilé přivítání nešlo), opustil mě v půli galerie Františka I. a vrátil se ke schodišti Jindřicha II. Odebral jsem se do salonu Ludvíka XIII., ale nežůstal jsem tam dlouho sám. Koho jsem tam nenašel, ne-li ctihodného doktora věd lékařských Fogacera, který mne vše objal a dlouze si mě s viditelným potěšením prohlížel; dlouhé obočí mu vyběhlo až ke spánkům a na rtech se mu rozvlnil jeho známý úsměv. V raném mládí mu tato mimika dodávala mefistofelského vzhledu, jenž docela ladil, jak víme, s jarem jeho života a bláznivými výstřelky, ovšem léta plynula a hříšník v něm se napravil, rty měl méně červené a tu i tam i hlubší vrásku, takže už přišel o ďáblský vzhled, leč nevypadal ani jako kanovník, protože měl jiskrné oko, prudké pohyby a rychlou mluvu.

"Na mou věru!" zvolal jsem. "Co tu děláte, ctihodný doktore věd lékařských? Pokud vím, nepatříte k velké královské radě!"

"Jistěže ne! Jsem ovšem očima a ušima papežského nuncia a z úcty k Jeho Svatosti papeži tolerován v předpokojí salonu."

"Ale když jste venku a ne uvnitř, k čemu je vám to čekání?"

"Podívejte se. Čekám, až budou členové rady vycházet, zkoumám obličej stoupců krále a Richelieua, zkoumám

obličej těch pravověrných, a podle výrazu jedněch a nálady těch druhých docházím k svým malým závěrům..."

"Ale abyste to mohl takto posuzovat, musel byste již mnoho věcí znát předem."

"Ale já už znám mnoho věcí," řekl Fogacer se svým rozvlněným úsměvem. "Že byste tak podceňoval diplomacii Svatého stolce?"

"Takže například?"

"Například to, že postavení Francie v Itálii je tuze špatné a že zasedání, jehož se zúčastníte, bude, milý vévodo, velice vzrušené, ba odvážil bych se dokonce říci bouřlivé."

KAPITOLA OSMÁ

Členové rady - král na to tvrdě dohlížel - přicházeli na naše zasedání velice přesně. A jediný, kdo přišel s jistým zpožděním a jemuž bylo bez meškání poskytnuto křeslo s opěradly pro ruce, byl ubohý kardinál Bérulle. Tuze jsem se tomu divil. Podle zpráv od Zocoliové popsal Marillac jeho stav jako zoufalý a řekl o něm, že je "takořka vyřízený", podivný to výraz, neb chce vlastně říci, že pacient je na smrt nemocný, nikoli na mizině, což jistě není ten případ, když jde o kardinála.

Došel jsem k závěru, že když Marillac udělal před královnou matkou tuto poznámku, chtěl jí tou milosrdnou lží zabránit, aby kardinála zavolala na pomoc, protože chtěl být sám jejím jediným rádcem. Ne že by se ubohému Bérullovi dařilo lépe. Byl bledý jako smrt, chodit mohl jen s pomocí dvou kleriků, jeden ho držel zleva a druhý zprava, a usedl s očividným ulehčením na křeslo, které mu přinesli.

V nelásce zrovna jako v lásce existují stupně a já jsem měl Bérulla méně nerad než Marillaka, nejen proto, že založením Oratoře uskutečnil krásné dílo. Podle mne nebyl Bérulle zlý. Byl jen omezený a neměl ani drobet představitivosti. Když říkal, a on to říkal často, že je nutné "vymýtit ohněm a mečem protestantské kacířství", neviděl v tom ani si nepředstavoval bartolomějskou noc, v evropském měřítku tisícínásobně krvavou. To, co měl na mysli, bylo zmatené a pomyslné.

Král obvykle na počátku zasedání zhruba přednesl, o co půjde, a když promluví všichni, kdo se k tomu chtěli vyjádřit, požádal o názor Richelieua.

To poskytlo kardinálovi příležitost k mistrnému expoé, v němž zopakoval celou záležitost od samého počátku a potom probral jednu po druhé všechny její složky. Poté králi tuze obratně navrhl dvě řešení s prosbou, aby si jedno zvolil. Rozbor byl jasný, úplný, metodický, nedovolával se než faktů a rozumu, nikdy ani v nejmenším vášni a předsudků. Nevím, zda Richelieu četl pojednání Regulae ad directionem ingenii* které Descartes napsal a uveřejnil těsně po obléhání La Rochelle v roce 1628. Pakliže je Richelieu nečetl, byl karteziánem, aniž to tušil. Jeho skvělá expoé jsem vždy očekával s největším potěšením. A jak příjemné bylo slyšet je po prázdných řečech a zmatených návrzích, jež jim na zasedání předcházely!

Toho rána král vstoupil s neproniknutelným výrazem a posadil se zády k ohni na stupínek stojící před krbem. Královna matka se s jistou opovázlivostí posadila takořka zároveň s králem a seděla strnule, s bradou vysoko vystrčenou, pohrdlivými rty a pyšně vypjatými nadry, tvář se, jak řekl Guron, jako by se připravovala neslyšet nic z toho, co před ní bude řečeno.

Toho rána, sotvaže se královna matka usadila králi po pravici a Richelieu stál králi po levici, změnilo Jeho Veličenstvo k překvapení všech obvyklý pořádek jednání, a místo aby to udělalo samo, požádalo Richelieua, aby podal zprávu o současném stavu našich záležitostí v Itálii.

Kardinálovo expoé, střízlivé a rozvážné, uvrhlo rádce do ohromení a zoufalství: rakouští císařští porušili své slovo a překročili Valtelinu s dvaceti sedmi tisíci mužů, obklíčili Mantovu, kde má nešťastný vévoda z Nevers pramálo šancí dlouho jim odolávat. Španělé zase pod Spinolovým vedením směřují ke Casale, aby tam obnovili obléhání s osmnácti tisíci muži a donutili ke kapitulaci Toirase.

Co Richelieu neřekl, ale já se to dověděl později, bylo to, že ještě před svoláním rady vyslal král do Alp pět našich nejlepších regimentů a k Toirasovi vypravil královské kurýry se vzkazem, aby si co nejrychleji udělal v Casale zásoby, zatímco sám dal dopravit k Embrunu v našich jižních Alpách děla, střílný prach a obilí, zkrátka všechno, co odpovídalo potřebám početné armády.

Richelieu zakončil své expoé podotknutím, že se samozřejmě ještě dá s Habsburky uzavřít mír, leč za "chabých, nízkých a potupných" podmínek, podle nichž bychom jim postoupili Casale, jež je přece pro nás klíčem k Itálii, a dovolili jim vyhnat vévodu z Nevers z jeho mantovského vévodství, kdybychom zkrátka opustili všechny naše italské spojence včetně Lodinu, Parmy a Benátské republiky. Nechceme-li tuto politiku, pak musíme postavit padesát tisíc mužů a vrhnout se na Španěly.

Král poté vyzval radu, aby se k tomu vyjádřila. I stalo se, že všic Richelieuovi nepřátelé nebyli tím pádem zároveň proti válce se Španělskem. Většina z nich byla naopak tuze citlivá na pojem cti, a bývali by bylo zajisté nesmírně podlé nepřispět pomocí našim spojencům.. Pokud jde o Bérulla a Marillaka, ti se cítili oklamáni a izolováni i mlčeli. Dobrozdání

královské rady bylo podle nich prázdnou ceremonií: rozhodnutí již bylo učiněno. A tu - sotva uvěřitelná neobratnost -, neodvažující se napadnout krále, zaútočili zuřivě na Richelieu: "Obětujete svému velikášství," pravil pan z Marillaku, "mír celého státu, bohatství celého národa... Toužíte učinit zadost šílené vášni, jež vás žene k tomu, abyste ponižoval rakouský vládnoucí rod... Vaším cílem je znepřátelit Francii se všemi evropskými zeměmi... Král, který tyto útoky ad hominem shledával nevhodnými a protivil si polemičskou notu, již Marillac vtiskl jednání, vstal, požádal o klid, a jen se rozhostilo ticho, řekl silným, rozhodným hlasem: "My jsme mír neporušili. Učinil to Španěl. Španěl vtrhl do Mantovska se čtyřiceti pěti tisíci muži. Takže když Španělé chtějí válku, budou ji mít až k zalknutí!"

* * *

Nebohý kardinál Bérulle zemřel, pokud si vzpomínám, počátkem října, leč tato zpráva Marillaka neumírnila, spíše naopak. Byli byste řekli, že od nynějška nese na svých bedrech sám tíhu božího slova i a za cenu svého spasení je musí předávat králi. Opakoval mu je do omrzení pokaždé, když mu jeho úřad umožnil Ludvíka vidět, a přestože jej Jeho Veličenstvo mělo ve velké úctě za práci, horlivost a způsobilost, s jakou vykonával svůj úřad, pokaždé projevilo netrpělivost, již Marillac vůbec nevyčítal, tak byl přesvědčen, že vést válku proti Španělsku je nejbezbožnější věcí, již se vůbec lze na tomto světě dopustit.

Šlo to tuze daleko, dokonce Richelieuovi předložil návrh, že odstoupí z úřadu strážce pečeti. Kardinál užasl.

"Ale co to znamená?" otázal se. "Vláda se vám jeví nespravedlivá?"

"Kdeže, kdeže, Eminence! Již dvacet let toužím odejít na odpočinek."

"Má tato touha něco společného se smrtí nebohého kardinála z Bérulle?"

"Zajisté nikoli. Tento můj krok je veden pouze přáním odejít na odpočinek."

"Tak o to požádejte krále, pochybuji však, že váš návrh přijme. Ministerstvo nelze opustit právě v době, kdy se vypravujeme do války, hlavně ministerstvo tak velké důležitosti, jako je vaše. Na to nesmíte ani pomyslet."

Marillakova přinejmenším nemístná žádost byla brzy známa celému dvoru a naši klevetníci ji donekonečna probírali. Jedni říkali, že pouhou váhou této demise chtěl Marillac odvrátit krále od války. Druzí, "že strážce pečeti udělal dobře, když chtěl odejít dveřmi, neboť přijde den, kdy ho vyhodí oknem".

Král nicméně nemohl odjet do Itálie, aniž se vyrovnal se svým bratrem, vždy vítaným u našeho nejhoršího nepřítele, vévody lotrinského (a to byla "předlouhá kost na hlodání", jak řekl Richelieu). Nikdy bychom s tím nebyli skoncovali, kdyby Marie z Gonzagů Gastonovi nenapsala, že ho prosí, aby se jí vzdal, neb tajný sňatek by rozzlobil Ludvíka, a tím by uvedl jejího otce do velkého nebezpečí, protože je v Mantovsku obklíčen císařskými a záchranu čeká jen od francouzského krále.

Podle mého názoru si tato slečna zaslouží obdiv pro svou lásku k otci a čtenář si při tom nemůže nepřipamatovat osud Tita, který - přestože šíleně zamilovaný do Bereniky, jež ho také milovala - se jí musel vzdát, když se stal císařem. Římský historik Suetonius onu událost vyjádřil slovy, která se proslavila svou elegancí a stručností: *Invitus invitam dimisit*. *

Odřeknutí Marie z Gonzagů však hned nestačilo popohnat jednání. Gaston se držel jako blázen svých přehnaných nároků na území, tituly a peníze, dokazuje tím, že zlaté mince mají pro něj větší cenu než Marie. Když jsem o tom vyprávěl Kateřině, řekla, že neprovdát se za něj byl od té slečny dobrý nápad.

Král nechťel opustit Paříž, dokud se tam Gaston nevrátí, tuze si však na druhou stranu přál dále neotálet, a proto se rozhodl vyslat do Itálie nejdříve Richelieu s velkou částí vojska a sám se k němu připojit, jakmile uzavře mír s bratrem. Kateřina byla zoufalá, když ode mne uslyšela o odjezdu. Obávala se, aby si mě Richelieu opět s sebou nevzal do Itálie jako tlumočnicka. A její obavy se proměnily v jistotu, když den po zasedání rady přijel kurýr takorba tryskem, aby mi vyřídil, že kardinál se mnou chce naléhavě mluvit. Kateřina mě objala vši silou svých paží, tiskla mě k sobě, tváře zmáčené slzami, a řekla, že ona "naléhavost" znamená, že je již rozhodnuto a že mě kardinál od ní odtrhne a odvede mě s sebou do chladu Alp, kde mě určitě zabije kulka či dělová koule, nebo v horším případě zemřu nakažen morem...

"Drahá moje," ujistil jsem ji, "naléhavost v ústech kardinálových nic neznamena, neb pro něho nemá minuta dost vteřin a hodina dost minut, má-li zvládnout svou obrovskou práci. Co mi chce dnes oznámit, o tom nemám vůbec představu a nesnažím se to ani v nejmenším uhadnout. Krom toho nejsem jediný šlechtic u dvora, který mluví italsky. Jiným takovým mužem je maršál Créqui, abych citoval jen jeho."

"Leč ten je starý a neduživý."

"Neduživý už, drahá moje, není. V tuhle chvíli je zdravý jako buk a jeho věk mu ani trochu nebrání běhat jako blázen za každou sukní, jak to vždycky dělal."

Jak byla tato poznámka nešťastná, jsem ke své škodě okamžitě pocítil.

"A jak jste to vždycky dělal i vy, pane, než jste se oženil se mnou," odpověděla Kateřina tónem soudce vynášejícího rozsudek. "A jak to bezpochyby znovu uděláte zítra v Itálii," dodala chvějícím se hlasem. "Můj ty Bože, jak já tu zemi nenávidím! A všechny její obyvatele, muže i ženy! Hlavně ženy! S těma jejich očima jako uhly, tmavou pletí a hnědými vlasy! Nic mi nevymluvíte: všechna ta čern přece něco znamená! Všechny jsou nažhavené! Rozpálené děvky! A ďáblice seslané přímo z pekla!"

"Madame, zacházíte příliš daleko! Urážíte italské gentil sesso."

"Gentil sesso!" zvolala. "Máte toho svého gentil sesso plná ústa! A ještě se je odvažujete hájit!"

Dobrý Bože, řekl jsem si. Cožpak nemohu vyslovit jediné slovo, aby se hned neobrátilo proti mně? Bohužel, ale co naplat? Kateřiny se teď opětovně zmocnil démon žárlivosti, který ji zachvátil kvůli oněm dvěma sestrám ze Susy, o nichž jsem neuváženě mluvil poněkud příliš vřele. Och čtenáři, nikdy nejsme dost opatrní při řeči s našimi citlivými manželkami! Ostatně ať jsme nevinní, nebo jsme se provinili, vyjde to zouplna nastejno. Rozohní je nějaká maličkost,

zdání! Přijde podezírání, honba za důkazy, nesmyslné výklady a nakonec nové a nové obviňování. A nejhorší je, že nejste s to nalézt rozumné slovo, které by tomu šílení zahradilo cestu. K ničemu by například nebylo, kdybych Kateřině řekl, že je zbytečné děsit se dopředu mé budoucí předpokládané italské nevěry, když zatím ještě není jisté, ; že mě Richelieu bude chtít s sebou.

Podle mě mluví gentil sesso dvakrát rychleji než vousaté pohlaví, pročez nikdy nesmíme na bouři odpovídat bouří. Za chvíli bychom nevěděli, kde nám hlava stojí. Zůstal jsem tedy během oněch hromů a blesků stoicky klidný a držel jazyk za zuby. Ale nakonec, čtenáři, když se moře vzdouvá a bouře burácí čím dál víc, co udělá těžká galeona stejně jako lehká fregata? Uteče tomu nečasu. A to bylo i řešení, jež jsem zvolil já pod záminkou, že kromě Ludvíka nikdo v našem království nemůže nechat čekat kardinála Richelieua.

* * *

Sotva jsem se posadil do křesla, jež mi nabídl, řekl Richelieu svým rychlým, strohým způsobem:

"Bratránku, zatímco budu mít hodně povinností v Alpách, budete vy mít dost práce v Paříži. Z toho důvodu vás s sebou do toho chladu nevezmu. Jako tlumočnicka vás nahradí maršál z Créquy a hrabě ze Saultu."

Díky Bohu! pomyslel jsem si. Nezasáhne mne tedy ani kulka, ani dělová koule, ani nezahynu morovou zkázou, ba ani, což by bylo ještě horší, mě nesežehnou žhavé Italky.

"Hrabě ze Saultu?" podivil jsem se.

"Po návratu ze Susy ještě svou znalost italštiny prohluboval a za pobytu v Suse do toho jazyka dosti pronikl, neb denně hovořil s tamějšími obyvateli. Takže podle maršála Créquiho, a to je znalec, mluví dnes italsky velmi dobře."

Musel jsem se v duchu smát. Podle mého mínění byl kardinál projedenkrát buď špatně zpraven, nebo to předstíral, nebo projevoval -pokud šlo o gentil sesso - jistou naivnost: oni "obyvatelé Susy", díky kterým hrabě Sault tak pokročil v italštině, se smrskli na dvě osiřelé sestry, jež se dělily o jeho přízeň, zatímco já, oběť své věrnosti, jsem zůstal mimo. Že se však ten hraběcí krasavec uráčil naučit i jejich řeči, bylo dostatečným důkazem, že nebyl jen povrchní hejsek plašící dvorské křepelíčky. Byl mužem z dobrého těsta, nebál se vyvinout jisté úsilí a zapnout mozek, aby rozšířil své vědomosti.

Je pravda, že si k tomu úkolu v Suse vybral skvělé pomocnice. Nic vám neleze do hlavy rychleji než cizí řeč, když je vám vštěpována z očí do očí a když každý z oněch párů očí pociťuje lásku k tomu druhému.

"Myslím, bratránku," pokračoval Richelieu, "že znáte kanovníka Fogacera dosti důvěrně."

"To ano, Eminence. Byl kolegou a mentorem mého otce na Lékařském učení v Montpellieru, takže ho znám a obdivuji již odmalička."

"Říká se o něm, že je u dvora očima i ušima papežského nuncia."

"Kdo to může vědět lépe než vy, Eminence. Jsem si však naprosto jist, že kanovník neprozradí nunciovi nic, co by mohlo škodit Jeho Veličenstvu."

"Vidáte se s ním často?"

"Moje dveře jsou mu stále otevřeny a můj stůl pro něj vždy prostřen."

"Co myslíte, lituje papežský nuncius toho, že Ludvík zasahuje proti Španělům a císařským, aby zarazil útoky na Mantovu a Casale?"

"Jsem přesvědčen, že ne, byť Fogacer po posledním zasedání rady ve Fontainebleau velmi šťastný, že může běžet k nunciovi a oznámit mu zprávu o našem vstupu do války."

"A co z toho vyvozujete?"

"Že se Svatý otec nedá španělským pokrytectvím mýlit. Jeho katolické Veličenstvo se vydává za zastávce boje proti protestantům, a ve skutečnosti útočí a snaží se opanovat a obsadit jen katolická knížectví, jako dnes Mantovsko a předtím Milánsko. Podle Fogacera se prý papež začíná obávat o své vlastní státečky, protože dobře ví, že kdyby se jich Španělé zmocnili, neprodleně by z nich udělali své vazaly."

"Je-li tento rozbor správný, bratránku," pronesl Richelieu po krátkém zamyšlení, "pak z toho plyne, že kdokoli Ludvíka podporuje v protišpanělské politice, prokazuje tím zároveň službu Svatému otci. Stavěl by se za těchto okolností kanovník Fogacer proti pomoci králi v jeho záměrech?"

"Jsem přesvědčen, že nikoli," zněla okamžitě má odpověď. "Mám se Fogacera otázat, Eminence? Odpoví-li ano, co mám dělat nebo dát udělat?"

"Nic, co by bylo nevhodné pro jeho stav. Vyslechnout ve zpovědnici jednu nebo více osůbek, které mají uši všude a k tomu výbornou paměť, ale jelikož tělo je křehká nádoba, dopouštějí se i hříchů, z nichž se chtějí vyznat."

"Mám z toho vyvodit, Eminence, že pokud náš kanovník tyto osůbky vyslechně ve zpovědnici, má mě poté požádat, abych ho přijal u tabule? A já pak hodím na papír vše, co mi řekne, a předám to Ludvíkovi nebo vám?"

"Přesně tak. A jelikož se mě, bratránku, neptáte, proč si přeji, aby se kanovník stal jakousi spojnicí mezi vámi a mnou, osvětlím vám to. Obávám se, aby tyto osůbky nebyly jednoho dne sledovány až k domu pana z Guronu nebo k vašemu obydlí, a tudíž prozrazeny. Leč kdo by myslel na něco špatného, když je uvidí vstupovat do kostela, aby se vyzpovídaly? Pokud jde o poštu, kterou mi o nich budete posílat do Itálie, podpisujte ji jménem některého řeckého filozofa, než pokaždé jiného."

"To je jich tolik?"

"Je jich hodně a všichni jsou ducha bystrého. A pakliže nerozřešili všechny záhady, jež nám klade svět a život na něm, není to proto, že by se o to nepokusili."

Načež se kardinál poptal velice zdvořile na zdraví paní vévodkyně z Orbieu, a aniž tomu věnoval víc pozornosti, než bylo třeba, dal mě vyprovodit jedním ze svých mušketýrů až k vratům svého domu. Nebyla to pouhá dvornost, odejít z

jeho obydlí bylo totiž stejně složité, jako se do něho dostat.

Ještě než jsem vyšel z kardinálova paláce, přivítalo mě něžné zařehotání mé Accly, která mě učila dokonce dřív, než mě spatřila. Měl jsem s sebou málo lidí: Mikuláše a čtyři Švejcary, neb soukromé eskorty byly na králův příkaz omezeny na minimum, aby v hlavním městě nepřekážely pohybu regimentů.

Ubohé Accle se nedostalo tolika pohazení, kolik by byla chtěla, tak jsem pospíchal za Kateřinou, abych ji zbavil starostí. Jak se však zdálo, nebyl jsem jediný, kdo se znepokojoval, neboť jakmile mohl cválat vedle mne, řekl mi Mikuláš poněkud rozechvělým hlasem:

"Monseigneur, mohu vám položit otázku?"

"Právě teď?" odpověděl jsem. "To nemůže počkat, až dojedeme domů?"

"Monseigneur, ta otázka je totiž pro mě důležitá, neb můj osud je svázán s vaším."

"Osud! Hrome! To je mi ale velké, krásné slovo na označení budoucnosti!"

"Bolest našich rodin by byla tuze veliká, monseigneur, kdybychom zahynuli střelbou z arkebuzy."

"Nebo kdyby nás stihla rána morová? Anebo - kdopak ví - kdyby nás sežehly žhavé Italky?"

"Monseigneur, vy se vysmíváte. Jen pomyslete na to, kolik slz by nad vaší smrtí vyplakala paní vévodkyně?"

"A kolik Jindřiška nad tou tvojí!"

"Vy si ze mě střílíte, monseigneur!"

"Ale vůbec ne. Tak polož tu svou otázku, Mikuláši, a ať je stručná."

"Má jen dvě slova, monseigneur: pojedeme tam?"

"Tvé otázce chybí upřesnění, Mikuláši. Pojedeme kam?"

"Však vy víte kam. Již to vykřikují na Novém mostě, monseigneur, a ví to celé město."

"A ty také víš, kam pojedeme?"

"Ano, monseigneur. Krom toho jsem se od staršího bratra, pana z Cléraku, dověděl, že kardinálovi mušketýři mají pohotovost v ubikacích a pilně hřebelčují a okovávají své koně."

"Řekni mi, Mikuláši, jak může kapitán královských mušketýrů vědět, co se děje u mušketýrů kardinálových?"

"My s nimi abych tak řekl soupeříme, a tak je kapánek špehujeme."

"Jen kapánek?"

"Hlavně se obáváme, aby nešli do boje dřív než my."

"Říkáš ‚my‘. Přece ještě nejsi mušketýrem."

"A jsem šťastný, že jím dosud nejsem, protože mohu sloužit vám."

"Sloužíš mi, Mikuláši, než zároveň máš tu drzost tahat ze mě státní tajemství."

"Státní tajemství!" zvolal Mikuláš. A s naivností, která mě pobavila i rozněžnila, dodal: "Tolik jsem toho přece nechtěl!"

"Dobrá! Dobrá!" řekl jsem v dobré náladě. "Vážným prohrěškem je to říci, ne se zeptat. Jen co dorazíme do Bourbonského paláce povím ti, co udělám: řeknu paní, jak tomu je, a dovolím jí, aby to opakovala Jindřišce."

Obvykle říkám "můj Bourbonský palác", leč jen pro stručnost, neb se tak jmenuje ulice. Palác sám nikdy nebyl obydlen královskou rodinou. Je pro nás ostatně trochu velký, jelikož však byl postaven za Františka I. s okny s příčkami, má elegantní vzhled, do něhož jsem takofka zamilován, pročez jej udržuji s péčí, láskou a za velkých výdajů.

Kateřina sice není příliš šetrná, leč dává si větší pozor, za co utrácíme, a byla by chtěla, abych Bourbonský palác prodal a koupil menší. Leč to jsem rovnou odmítl s takovým odporem, že se k tomu už nikdy nevrátila, neb není z žen, které na manžela dorážejí v duchu své zaujatosti.

Jako to učinil otec u svého paláce, opevnil jsem zeď do ulice a dal pobít vrata železnými hřeby, zabezpečuje se tak proti nočním útokům rozličných ničemů. Krom toho jsem jako otec koupil dům stojící v téže ulici naproti mému a ubytoval tam část svých Švejcary, takže kdyby moje obydlí bylo v noci napadeno troufalými darebáky, ocitli by se k svému velkému žalu v dvojím ohni mušketýrů. Moji Švejcaři mají v Bourbonské ulici dobrou pověst, nejsou ani hašteřiví, ani hluční a svým upraveným zevnějškem, statnou postavou a počínáním naše sousedy uklidňují. Slyšel jsem, že když jeden z nich chtěl svůj městský dům prodat a usadit se na venkově, zdůrazňoval před kupujícími, že Bourbonská ulice je nejbezpečnější ulicí v Paříži, protože ostří hoši vezmou nohy na ramena, jen zahlédnou mě Švejcary...

Jakmile moje Kateřina uslyšela zaskřípání otevírajících se vrat Bourbonského paláce a klapot koňských kopyt na dláždění nádvoří, vyběhla na schodiště; já jsem už mezitím seskočil z Accly a zavolal na ni: "Maneo!"*, neboť jsem nechtěl, aby se to služebnictvo dovědělo dřív než ona. Kateřina byla vychována u ctihodných sester v Nantes, takže mi dokonale porozuměla, její krásná tvář rozkvetla nejprudší radostí, načež seběhla po schodech tak rychle, že škobrtla na posledním stupínku a spadla mi do náruče. Nic se jí nestalo a mně rovněž ne.

Je zvláštní, jak živě se mi dnes vybavuje toto objetí coby zlatá chvíle mého života, ačkoli jsem předtím i potom tolikrát k sobě tiskl něžné Kateřinino tělo a dodnes je pouhý jeho dotek již pohlažením. Nevím, zda moc, vládnoucí nebesům, mi bude jednoho dne ochotna otevřít brány ráje ani zda v oněch nadzemských výšinách - má duše mezitím přijde o své tělo - vychutnám s opravdovou radostí to nekonečné štěstí. Pro mne - leč neprozradte, probůh, ten zavrženíhodný výrok mému faráři - jsou mým rájem osoby, které miluji zde na této zemi.

* * *

Osmadvacátého prosince 1629 udělil Ludvík Richelieuovi před velkou radou, svolanou zvláště k tomu účelu, zvláštním patentem titul generálporučíka královských armád, povyšuje jej takto nad francouzské maršály, jmenovitě nad Bassompiera, Schomberga, Créquiho a La Force, které měl následujícího dne odvést s sebou do Itálie.

Nebylo to poprvé, co Ludvík předal své pravomoci Richelieuovi. Učinil tak již u La Rochelle v době, kdy se unavený a zemdlený větrným, chladným počasím v Aunisu odebral do Paříže, aby se tam po několik týdnů oddával zotavujícímu

odpočinku.

Nicméně trochu žárlil na velkou autoritu, již mu předává, i uštědřil mu následující kousavou poznámku: "Beze mne nebudete mít víc autority než kuchtík." Drobná zlomyslnost, z níž kardinála následujícího dne utěšil tuze cituplnými slovy, vycházejícími rovnou ze srdce.

Ludvíkův pesimistický výrok skutečnost brzy dementovala. Maršálové poznali, že kardinál zná bitvy Jindřicha IV. mnohem lépe než oni sami, že hodně pracuje na podkladě map (do nichž oni nahlíželi jen zřídka), že jeho zpravodajská služba je vynikající, že s nanejvýš úzkostlivou pečlivostí předem počítá s možnými zvraty každého útoku, ale že v rozhodující chvíli dovede také improvizovat

Kromě kompetentnosti měl však i osobní kouzlo. S maršály jednal rozhodně, ale mimo službu byl tím nejlepším společníkem. Zval je k svému stolu, velkolepě je hostil, hrál s nimi karty a ochotně prohrával. Vždycky jsem si myslíval, že kdyby v jeho rodině nebylo biskupství, jež si bylo třeba uchovat, nikdy by si byl Richelieu, nemajetný; mladší syn, nevybral sutanu místo kyrysu. S jakou neskrývanou radostí nosil onen kyrys za obléhání La Rochelle a s jakým zjevným uspokojením jej na sobě měl dvacátého devátého prosince 1629, když brzy zrána opouštěl v čele dvaadvaceti tisíc mužů Paříž! Viděl jsem ho. Vlastnil, což jsem předtím nevěděl, tuze krásnou kobyliku, hnědku, a seděl na ní s rozevlátým chocholem, v bílých botách a v lehce nazelenalém kyrysu, pod nímž bylo vidět zlatem vyšívaný oblek barvy spadlého listí. Po levém stehně mu splýval krásný meč, spíše válečnický než určený k šíření křesťanské víry.

Jelikož jsem si vypočetl, že vzhledem k rychlosti pochodu infanterie bude zapotřebí více než půldruhého měsíce, než jeho armáda dorazí k Briançonu, a o polovinu méně budou potřebovat jezdcí kabinovní pošty (rychlejší, a hlavně bezpečnější než obyčejná pošta), neočekával jsem zprávy dříve než za šest neděl. A skutečně došly jen o málo později v obálce zapečetěné voskem, jež byla slézové barvy a nadto navoněná. Hrome! pomyslel jsem si, že by kardinál přebíral vkus našich hejsků?

Záhada se vysvětlila, jakmile jsem rozlomil pečeť spěšného dopisu, který obsahoval ve skutečnosti dva listy: jeden byl pro mě od hraběte ze Saultu a ten druhý byl adresován králi a podepsán Richelieuem, ale na první pohled bylo jasné, že jej psal podle kardinálova diktátu hrabě.

Nejdříve uvedu dopis pro mne od hraběte ze Saultu. Jak Richelieu ve svém listu králi popisoval nanejvýš vážně znepokojivé okolnosti, tak byl Saultův dopis pro mne úsměvný a hravý, jak jsem ostatně mohl očekávat od šlechty, jenž snil jen o tom, že se zdokonalí v italštině v již zmíněné společnosti. Och čtenáři! Jak mě píchlo u srdce, že nejsem hrabě ze Saultu! A jak je tudíž těžké být ctnostný, a to i v myšlenkách!

Zde je tedy list hraběte ze Saultu, v němž však nepřebírám jeho pravopis:

Drahý vévodo, sotvaže jsme prošli montgen?vreským sedlem za velkého chladu a ve sněhu, procitli Charpentier a další dva tajemníci Jeho Eminence jednoho krásného, avšak ledového rána s katarem, kašlem a horečkou, takže pan kardinál neměl jinou možnost než svůj dopis králi nadiktovat mně. Když si to však posléze přečetl, shledal "můj rukopis nečitelným, můj pravopis nejistým a mou větnou skladbu chybnou" (vy víte, jak často kardinál hýří chválou...), poprosil mě, abych list poslal Vám, abyste jej přioděl lepším hávem, než jej odevzdáte Jeho Veličenstvu. Přijměte mé tisícířce omluvy za to pensum, za něž nade vši pochybu nesu odpovědnost já. Žel, drahý můj, nejsme v Suše. Toto vám píše z Chiomonte, kde jsem na Vás slyšel od obyvatel jen samou vřelou chválu: mluví o vaší eleganci, štedrosti, o estrema gentilezza d'animo,* s jakou jste ve svém kočáře svezl v Suse venkovana, jenž chtěl získat zpět sekeru, nástroj, ježž mu již deset let zadržoval nevybíravý bratranec. Zkrátka dovedl jsem se o Vás tolik skvělých věcí, že očekávám - tak za padesát let, budu-li ještě naživu -, že Vás tu naleznu přetvořeného ve světce na některé vitráži zdejšího kostelíka. V této blahé naději Vás objímám z celého srdce.

Hrabě ze Saultu

A zde je kardinálův dopis Jeho Veličenstvu:

Sire, bez ohledu na všechny naše dohody a opět proradný vůči svým závazkům zakazuje nám vévoda savojský průchod svým územím, abychom přispěli na pomoc Casale. A co je ještě horší, dovídám se, že vévoda ve své podlosti odvezl odevšad ze svého území seno a potraviny, aby naše armáda nemohla být živena z místních zdrojů. Postaven před tuto novou zradu myslím, že nejlepší bude zaútočit a od nynějška jednat se Savojskem jako s nepřátelskou zemí. Sire, nečekám než na vaše rozkazy a v tomto očekávání Vás prosím, abyste mě považoval za svého pokorného, věrného a uctivého služebníka.

Richelieu

Ludvík doslova zrudl při čtení skličujících zpráv, jež mu poslal Richelieu o vévodovi savojském, s nímž vzhledem k rodinným svazkům jednal až dosud s obzvláštní shovívavostí. Pokud si vzpomínáte, vévodův syn se oženil s královou sestrou. Leč ani rodinné svazky dlouho neodolaly Ludvíkovu hněvu. "Na mou věru!" pravil, "jestli chce válku, má ji mít." A tentokrát nedodal "až k zalknutí", leč jsem hotov se vsadit, že si to myslel.

Během dlouhých týdnů, kdy jsem žil v očekávání zpráv od Richelieu, přijal jsem několikrát Fogacera k hovoru mezi čtyřma očima při poledním stolování a on mi sdělil několik zpráv od špehů, které vyslechl ve zpovědnici, nechávaje pochopitelně stranou skutečné hříchy. Byl jsem nadmíru ohromen tím, co se povídalo o králi a Richelieuovi v lůně jistých společností u dvora i ve městě. Přesně jsem králi ty podlé a hnusné výroky opakoval. Jednou, pouze jedenkrát jsem si dovolil, ne bez studu a nepříjemného pocitu, změnit jedno slovo těch pomluv, neboť by to uvedlo do

nesmírného nebezpečí blázna, který je vyslovil.

Ten blázen byl můj nevlastní bratr vévoda z Guise, který se ve svém nezralém mládí bavil tím, že ve svém pařížském paláci choval k velké nelibosti a hrůze služebnictva lva. Chtěl tím dokázat, že při nedostatku ducha a vědomostí je zato schopen projevit odvahu. A u dvora se vskutku den dva onou bravurou bavili, pak je nudila a nakonec se jí vysmívali. A jak se dalo čekat, chov lva dopadl žalostně. Neboť jednou lev jako obvykle vykonal svou potřebu na koberec šlechtického sídla a jeden lokaj ho ostře vyplísnil, dokonce mu pohrozil kostětem, které třímal v ruce. Lva, stejně vysokého, jako byl jeho pán, opovržlivost toho uličníka urazila, jedním skokem byl na něm a jedním rafnutím svých strašlivých čelistí mu prokousl hrdlo. Sdělili to vévodovi, sedícímu u karet, ten se ovšem pro takovou maličkost nechtěl obtěžovat, i přikázal svým vojákům, aby lva zastřelili arkebuzou a zvíře i lokaje pohřbili na zahradě.

Než vrátíme se k našim ovečkám, byť jsou pěkně chmurné. Stalo se, že krátce před Richelieuovým odchodem do druhého italského tažení navštívil Bassompierre s maršálem z Marillaku (bratrem strážce pečeti) vévodu z Guise v jeho paláci. Rozhovor se stočil na Richelieu a naše trio se tak rozpálilo, že vyslovilo horoucí přání, aby kardinál upadl v nemilost, a začalo spřádat sny, co s ním udělají, až ho král odvrhne. "Zde," vyprávěl Fogacer, "můj zdroj poněkud zaváhal prozradit, co bylo dál. Na mou naléhavou prosbu to však nakonec vyslovil. Maršál Marillac byl pro smrt, Bassompierre pro vězení a vévoda z Guise také pro smrt, s dodatkem, a pochopitelně pro tu nejpotupnější."

Při poslechu těch odporých výroků jsem dostal vztek. Neboť přestože jsem si vévody pramálo vážil, nerad bych zažil, aby syna téže matky stihl tak tvrdý trest, jaký si za svůj výrok zasloužil, protože ona nemilost by zahrnula i mou předobrou kmotřičku vévodkyni vdovu z Guise, kterou jsem, jak známo, miloval z celého srdce a která byla poslední dobou tak chorá, že už ani neopouštěla lože.

Svěřil jsem se s tou úzkostí Fogacerovi a ten mi řekl důvěrným tónem: "Příteli, neublíží to ani kardinálovi, ani vévodovi z Guise, když jeho volbu opravíte a on vybere místo smrti například exil, trest zajisté mírnější. Krom toho je ta symetrie uchu milejší, nemyslíte? Marillac vybere smrt, Bassompierre vězení a vévoda exil. Nejvyšší šlechtic vybere to nejmenší zlo."

Byl jsem Fogacerovi vděčný, že zdolal mou úzkostlivost, a podal jsem králi zprávu, o níž Fogacer soudil, že "zní líp".

Královský obličej nicméně při tom odhalení ztvrdl jako kámen a Ludvík řekl: "Jsou to velcí hlupáci. Mluví do větru. A protože své výroky pronášejí lehkomyšlně, myslí si, že z toho nic nebude. To se však mýlí."

Mám-li být upřímný, úkol, který jsem prováděl, se mi vůbec nelíbil, jakkoli prospíval jak Ludvíkovi, tak kardinálovi.

Fogacer naopak v těch čmuchalských zprávách nacházel víc potěšení, než bych byl řekl:

"Ani byste nevěřil," řekl mi jednou, "jak jsem znaven chlípnostmi, z nichž se mi zpovídají - ostatně jen na půl úst - lidé, kteří ještě než dosáhnou odpuštění, nemyslí než na to, jak se znovu vrhnou do těchže slastí. Moje milovaná církev," pokračoval se svým rozvířeným úsměvem, "přikládá příliš velkou důležitost hříchům těla, přestože smilstvo není ani zdaleka tak vážné provinění jako například lakota, z níž pochází tolik nízkostí, malicherností, nespravedlností, a dokonce i tolik krutosti. Zachraňuje nás totiž jen láska k bližním, a lakomec je nelidský."

"A co si myslíte o špezech, ať mužských, či ženských, které zpovídáte?"

"Jakkoli to zní divně, nic špatného. Byl by omyl domnívat se, že je zajímaví jen peníze, které si vyslouží. Často shledávám, že jsou rozhořčení řečmi, jež musí opakovat. A často mám pocit, že ty osůbky jsou nevýslovně šťastné, že mohou sloužit bezpečnosti velkého krále. A jsou rovněž nebojácné, neb jim není neznámo, jakým strašlivým mukám by je vystavili jejich páni, kdyby byly jejich styky s námi odhaleny."

Uběhly týdny, pak měsíce, a teprve koncem března 1630 dostal král od kardinála dopis s nákresem, a jelikož pocítil jakési nesnáze při čtení, požádal mne, abych dopis rozluštil a přečetl ho posléze před velkou radou. Tady je jeho obsah: Patnáctého března poslal Richelieu z obce Chiomonte, jež je čtenáři již známa, byť jen z žertovného proroctví hraběte ze Saulu, že budu zvěčněn na jedné vitráži chiesy communale* do Susy ultimatum, žádající pro královskou armádu volný průchod cestami a silnicemi vevodství. Obdržel jen odpověď zcela ve stylu vévody savojského: neurčitou, vyhýbavou, vše odkládající. Kardinál se rozhodl zaútočit. Vstoupil do Susy bez jediného výstřelu, neb vévoda savojský mezitím město opustil a ustoupil do Turína. Kardinál tedy táhl směrem k Turínu, aniž však zamýšlel město obklíčit, a několik mil od města při zastávce ve vsi zvané Rivoli byl zpraven o tom, že tisíc savojských vojáků uprchlo do Pinerola (jemuž se Bůh ví proč říká francouzsky Pignerol), malého, prý opevněného městečka. I poslal tam maršála Créquiho se sedmi tisíci muži, aby ono místo prozkoumal. Když však došli na místo, bylo prázdné. Savojské vojsko, obávající se početné přesily, se stáhlo bez jediného výstřelu z muškety. Tu se Créqui po opevněném městečku řádně porozhlédl a jeho oko vojáka bylo tímto zábořem tak nadšeno, že bez meškání poslal kardinálovi po kurýrovi dopis, a kardinála Créquiho popis tak navnadil, že se tam tryskem rozjel. A jen do oněch míst dorazil, zmocnilo se ho taktéž obrovské nadšení a rovnou králi napsal, že dobytí Pinerola - bez boje - bylo "velkým vítězstvím". Ono místo mělo totiž obrovskou strategickou cenu.

* * *

"Pane, na slovíčko, prosím"

"Poslouchám, spanilá čtenářko."

"Zdá se mi, že se zde dopouštíte chyby, která mě vždy tuze zlobí u historiků. Řeknou vám učeným tónem, že nějaké místo má nesmírnou strategickou cenu, leč nevysvětlí vám nikdy proč. Dokonce si kladete otázku, jestli to vůbec sami vědí!"

"Spanilá čtenářko! To jim ubližujete. Oni to pochopitelně vědí, leč strategická cena nějakého místa se jim zdá příliš jasná, než aby vyžadovala nějaké vysvětlení."

"A vám se, pane, strategická cena Pinerola zdá jasná?"

"Samozřejmě! A jelikož si, drahá přítelkyně, toužím zachovat vaši přízeň, pokusím se vám to bez přílišné učenosti vysvětlit. Než dovolte mi nejdřív trochu se ohlédnout zpět. Místo, jež jsme dosud pokládali pro klíč k Itálii, bylo Casale, město, které Toiras již několik měsíců urputně brání proti mocné španělské armádě, jíž velí Spinola. Přitom po důkladném zvážení není Casale, přestože je to město mnohem větší než Pinerolo, ani zdaleka téže strategické hodnoty."

"Jak je to možné?"

"Jednak Casale leží příliš daleko od francouzských hranic: z Briançonu je do Casale - má-li se mu přispěchat na pomoc - čtyřicet pět mil. Ale chcete-li dorazit z Briançonu do Pinerola, stačí vám ujít pouhých patnáct mil."

"Jestli vám v otázce Pinerola dobře rozumím, pane, klíč k Itálii se tím značně přibližuje bráně Francie."

"To slovo je, madame, tuze galantní, a navíc zcela pravdivé. Všimněte si, drahá přítelkyně, že oněch patnáct krátkých mil, oddělujících Briançon od Pinerola, je vskutku něco, co nesmírně usnadňuje spojení, zásobování a popřípadě vyslání posil, zatímco Casale je od Francie až nebezpečně vzdáleno a navíc leží nejnevhodnějším způsobem mezi dvěma nepřátelskými městy: Turínem, patřícím vévodovi savojskému, který je dnes zcela otevřeně našim nepřítelem, a Milánem, obsazeným Španěly."

"Nicméně jste řekl, že Casale je mnohem větší než Pinerolo."

"Milá přítelkyně, strategická cena nějakého místa se neměří jeho velikostí, ale obtížností, jakou by měl nepřítel při jeho dobývání. A Pinerolo je v první řadě výborně položeno. Sedí na vršku kopce a má uprostřed pozoruhodně vysoký donjon, z něhož je výhled do vzdáleného okolí, což umožňuje rychle odhalit každého bližícího se nepřítele. Donjon je obestaven hradem, který je sám rovněž chráněn věžemi se střelnicemi. Král a kardinál přistavěli k městečku pevnost, aby bylo nedobytné. Obehnali původní hrad ne jednou, ale dvěma hradbami, jež nebyly kulaté, ale čtverhranné a jedna jako druhá měly cimbuří a strážní věžičky. Navíc byly tyto zdi postaveny tak, že nebyly rovné, ale šikmé, to znamená, že dole jako by ustupovaly víc než nahoře a bylo takto nemožné přistavit k nim žebříky: ty by se neměly očí opřít. Příchod ke dvěma pevnostním zdem chránil vstupní hrádek a vcházelo se tam po mostě, který stál na pilířích a byl chráněn čtverhrannými věžemi."

"A kdo, pane, postavil ta důmyslná opevnění? Architekt hráze v La Rochelle? Métezeau?"

"Slyšel jsem dobře, madame? Vy si pamatujete na Métezeaua, jemuž jsem věnoval sotva dvě tři stránky v jedenáctém díle svých Pamětí! Zírám, madame, jakou máte paměť."

"Podle toho, že mám dlouhé vlasy, nesmíte soudit, že mám krátkou paměť."

"Fidonc, madame! Taková hloupost o gentil sesso se mi nikdy myslivnou ani nemihla! Leč abych odpověděl na vaši otázku, pochybuji, že Pinerolo opevnil Métezeau, protože v roce 1630 byl velice zaneprázdněn stavbou paláce Le Barbier na nábreží Malaquais v Paříži."

"Nakonec ještě poslední otázka, pane. Teď když máme Pinerolo, opustíme Casale?"

"Ale kdeže! Kdybychom odešli z Casale, španělské vojsko, jež je obléhá, by se okamžitě obrátilo proti Mantově, našemu spojenci a příteli, ohrožovanému již rakouskými císařskými vojsky."

"Válka se tedy neblíží svému konci?"

"Neříkejte válka, madame, říkejte války: na jedné straně králova a kardinálova válka proti Španělům a císařským. A na straně druhé válka královny, královny matky, Gastona, Marillaka, devotních katolíků a velmožů proti králi a jeho ministrové. A ta bude, madame, v tomto roce 1630 čím dál zuřivější a krutější."

KAPITOLA DEVÁTÁ

Teprve po dlouhém a obtížném jednání - kterážto ho stálo dost peněz - dosáhl Ludvík toho, že Gaston vylezl z lotrinské ulity, do níž se zavrtal, a vrátil se do Paříže.

Skutečnost, že je hostem zapřísáhlého nepřítele Francie, nevyvolávala v Gastonovi, královu bratrovi a předpokládaném dědici trůnu, ani stísněnost, ani stud. Ba právě naopak: umožňovala mu vyžadovat na starším bratrovi apanáž za apanáží, území a zvonivé dary. Že by měl být věrnější otcovským lárům, to mu na mysl vůbec nepřišlo. Na rozdíl od staršího bratra se nad ním nevznášel duch Jindřicha Čtvrtého.

Když se tedy vrátil do hlavního města, řádně za výkon své povinnosti odměněn, a aby tam vydržel, jmenoval ho Ludvík zvláštním patentem "velitelem Paříže", což byl titul lichotivý, jímž se také Gaston patřičně vychloubal, leč vynášel-li mu slušný peníz, nedával mu žádnou moc, neboť všechny královské jednotky měli v rukou Ludvík a Richelieu. Gaston mohl velet tak nejvyšším lučistníkům, majícím za úkol - vykonávaný věru dost liknavě - chránit Pařížany před lapky, hrdlořezy a jinými pobudy, kteří se stávali pány ulice, jen zhaslo městské osvětlení.

Bratr se dal - pravda, s plnými kapsami - nachytat na rozkoše pařížského života, což krále zbavilo jedné vážné starosti, takže osma-dvacátého dubna opustil s vojskem hlavní město a do Lyonu dorazil druhého května. Obě královny dostaly příkaz připojit se tam k němu se svým silným doprovodem pátého května, a přestože jsem s touto výpravou neměl nic společného, následoval jsem ji s Mikulášem, papežským nunciem a jeho pravou rukou Fogacerem, neb

nuncius si přál znát obsah jednání, které tam mělo být zahájeno mezi námi a Španěly.

Odjížděl jsem z Paříže devěťadvacátého dubna 1630 a dobře si pamatuji, že večer předtím jsem měl s Kateřinou na loži "potlach za závěsy". Světlo svíci, tlumené, ale ne zcela překryté, umožňovalo mi vidět její překrásnou tvář, na níž se hněv tak podivuhodně mísil se slzami, zatímco její tělo, tisknoucí se k mému, zůstávalo plné něhy a vřelosti. V jejím hlase však, čtenáři, něhy nebylo, když na mne zaútočila abych tak řekl s taseným mečem...

"Jste buď zrádce, nebo zlomyslník, pane, a možná že obojí zároveň! Přisahal jste mi, že do Itálie nepůjdete, a teď tam běžíte!"

"Ale kdeže, madame, neběžím tam. Mám k té cestě příkaz od krále, leč zůstanu v Lyonu, tudíž nebudu vystaven žádným bojům."

"A co budete dělat v Lyonu?" zeptala se stále ještě podezíravě Kateřina.

"Co mi král přikáže."

"A co to bude?"

"To nevím," zněla má odpověď, ačkoli jsem to dobře věděl. Uhodla, Bůh sám ví jak, že má odpověď něco zastírá, a vysvětlujíc si to v duchu své vášnivé žárlivosti, řekla kousavě:

"Co mi to tu namlouváte? Že se zítra vydáváte riziku na nebezpečných francouzských cestách pouze s Fogacerem a šesti Švejcary?"

"Nikoli. Pojedu za silně zabezpečeným průvodem královen."

"Co vy máte co dělat s královnami?"

"Nic, vůbec nic. Smím vám připomenout, moje milá, že nepatřím ani k domu královny, ani bohudíky k domu královny matky?"

"Ale jste vévoda a pair: budou vás chtít vidět."

"Jsem si zcela jistý, že ne. Jelikož věrně sloužím králi a Richelieuovi, jsem v jejich očích jen sluhou satanovým."

"Ale budete v dosahu očí a rukou jejich dvorních dam!"

"Rukou, madame! Nepřehánějte!"

"A proč ne?"

"Madame, vy nevíte, jak to chodí u dvora: je to samý klan a klika, a dvorní dáma by se nikdy neodvážila dělat oči na šlechtice, kterého by její paní pokládala za nepřítele svého klanu."

A důkazem toho, že Kateřina opravdu nevěděla, jak to chodí u dvora, bylo, že tomu opovážlivému tvrzení uvěřila... Leč byla to jen kratičká úleva v její žárlivosti. Hned potom pokračovala: "A co bytné na vašich zastávkách?"

"Madame, na těch budu ubytován s kanovníkem Fogacerem. Přece si nemyslíte, že v blízkosti kanovníkově přestoupím boží příkázání?"

Projednou jsem byl prozíravý a byl jsem za to nyní odměněn. Nikdy jsem se totiž před Kateřinou nezmínil ani slůvkem o čase, kdy Fogacer ve svém bláznivém mládí bujaře rozséval své bláznivé sémě, a ještě k tomu, okolnost věru přitěžující, že je rozséval do půdy, která mu nebyla určena.

Moje zmínka o Fogacerovi Kateřinu naprosto upokojila a její žárlivost přešla ve zvědavost, i dotazovala se mě, proč král u všech rohatých přikázal královnám, aby ho následovaly do Lyonu.

"Asi proto, aby nezůstaly pod vlivem pletichářů a pana Marillaka. Má-li to být smyslem té taktiky, pak se zdařila jen z poloviny. Neboť královna matka prohlásila pěkně hlasitě a důrazně, že se do Lyonu neodebere, nebude-li ji doprovázet pan Marillac. A Ludvíkovi nezbylo než se podrobit, třebaže místo strážce pečeti je mnohem spíše v Paříži nežli v Lyonu."

"Nemyslíte si, že Ludvík tím projevil jistou slabost?"

"Právě naopak! Je to důkaz trpělivosti a prozíravosti. Konflikt s královnou matkou ve chvíli, kdy zahajuje italské tažení, by byla pohroma. Bůh sám ví, co by mohla způsobit v hlavním městě ve spojení s Gastonem, který neustále číhá na to, jakou neplechu by bratrovi provedl."

"Dobrý Bože!" zvolala Kateřina, "jak toho nebohého krále lituji! To je mi pěkná rodina! Nejhoršími nepřáteli jsou mu vlastní matka a vlastní bratr!"

"A přidejte k tomu ještě vlastní manželku, lásko moje, a obrázek bude úplný."

"Cože! Královna nepřítelkyní krále?"

"Nebo se aspoň jako nepřítelkyně chová. Slyšela jste, moje milá, o Chalaisově procesu?"

"Velmi málo. Uvědomte si, pane, že jsem tehdy byla jen malá nanteská venkovanka a že mi nebylo povědomo nic o dvoru a o tom, co se tam dělo."

"Nic vábného, o tom vás mohu ujistit. Chalais, šlechtic nemající ani špetku rozumu, se doznal, že měl čtrnáct dní, v úmyslu zabít krále. Došlo k procesu a ubohý šlechtic byl zkrácen o hlavu. Leč během vyšetřování se zjistilo, že pod nátlakem španělského velvyslance královna souhlasila s myšlenkou, že v případě králova úmrtí pojme za manžela svého švagra Gastona, který je po starším bratrovi následníkem francouzského trůnu."

"A jaká výhoda v tom byla pro Španělsko?"

"Jako Gastonova manželka by královna zůstala francouzskou královnou a mohla by, jako to dělala až dosud, předávat velvyslanci Mirabelovi důležité zprávy o politice Francie."

"Pane na nebesích!" zvolala Kateřina. "Dvojnásobná zrádkyně."

I svého manžela, i svého krále! Co Ludvík udělal, když se tu hroznou novinu dozvěděl?"

"Co byste chtěla, aby dělal? Nejkrásnější král se nemůže rozvést."

"A co byste dělal vy, pane," řekla s nejpůvabnější grimasou, "kdybych vás zradila?"

"Určitě bych vás zabil," zahuhlal jsem schválně krutým hlasem.

A zároveň s těmi slovy jsem ji vši silou sevřel v náručí, lehl na ni a celou váhou ji pod sebou drtil.

"Na mou věru," rozesmála se. "Nikdy bych byla nevěřila, že smrt je tak sladká! Jen uhod'te, vzácný pane! Uhod'te mě! O prominutí nežádám, o milost nestojím!"

* * *

V noci, jelikož jsem ani já dobře nespál, zaslechl jsem najednou, jak Kateřina tiše pláče; ani jsem nepípnul, jako bych byl sám také v polospánku, a něžněji začal hladit po zádech, šíji a ramenou, což ji poněnáhu upokojilo. Očekával jsem, že ráno při snídani a před odjezdem přijdou nové slzy, leč příchod Fogacera, který se mnou měl cestovat v mém kočáře a jehož jsem okamžitě pozval na snídani i s malým klerikem, který ho doprovázel, Kateřinu uklidnil a rozjasnil. Řekli byste, že v mém kanovníkovi spatřovala jakéhosi anděla strážného, který mi pouhou svou přítomností zabrání upadnout do osidel těla, do nichž nemohu během tak dlouhé nepřítomnosti neupadnout.

Navíc Fogacer sice za celý svůj život nestiskl v náručí ženu, ale ženy velice miloval a podněcoval jejich lásku k sobě drobnými laskavostmi a pozornostmi ne nepodobnými těm, jež odpovídaly způsobům gentil sesso.

Pokud jde o malého klerika, kterého jsem na Fogacerovo přání posadil vedle něho, nemohl jsem si u snídaneč nevšimnout, že o něj Fogacer pečuje přímo mateřsky, čas od času přeruší náš rozhovor a vysvětluje mu posunky, o co se jedná, neboť ten ubožák, ostatně velice pohledný, byl napůl hluchý a mluvení mu dělalo potíže; Fogacer mi vysvětlil, že pro něj vymyslel znakovou řeč, kterou umí jen on sám a jeho chráněnci.

Čtenáři, nechci ti skrývat, že mě tehdy napadlo, jestli Fogacer opravdu opustil bláznivé mravy svého mládí, jak by vyžadovala jeho sutana, tím spíše, že pokud byl můj předpoklad správný, zajišťovala mu klerikova vada příkladnou diskretnost. Brzy jsem však ten nápad vypustil z hlavy, protože za celou tu dlouhou cestu, kterou jsme prožili ve třech, nic nikdy nepotvrdilo znepokojující myšlenku, na niž jsem připadl.

Ne že bych si dovolil vynášet zde sebelepší soud nad muži, kteří dávali přednost vlastnímu pohlaví před tím druhým a v důsledku toho po celá staletí umírali v plamenech fanatismu. A hrom by v tom byl, kdybych kdy přiložil polínko k oněm barbarským hranicím! Nepříjemný pocit jsem měl už při čtení Starého zákona o krutém zničení Sodomy, a to tím spíše, že ve městě přece museli žít muži a ženy, kteří se milovali, jinak by nebylo porodů a město by bylo vymřelo samo od sebe, aniž bylo nutné sežehnout je ohněm a vyvrátit je až do základů.

Vzpomínám si z té cesty jenom na dvě věci; jedna z nich rozzářila Fogacerovu fyziognomii nečekaným světlem a ta druhá byla zpráva "čmuchala", o níž mi řekl, že je nanejvýš závažného obsahu. A to, čtenáři, opravdu byla, jak uvidíme dále.

Během prvních hodin té drkotavé cesty Fogacer, který přece měl, jak říkával otec, "hubu dobře proříznutou", velice tlumil hlas nebo dokonce mlčel jako zařezaný, když se malý klerik uvolnil, usínal nebo tak aspoň vypadal. Podle mne mu nemohlo být víc než sedmáct. Jmenoval se Saint-Martin, a když spal, vypadal vskutku jako světec, ba jako anděl, tak mu z tváře sálala nevinnost, bezelstnost a až dětská laskavost.

Fogacerovi nic z toho neuniklo. Leč v mé přítomnosti na něj nechtěl stále upírat zrak, takže na něj jen čas od času pohlédl, rychle a kradmo, a i tehdy jeho oči prozrazovaly bezmeznou lásku, o níž jsem si řekl, že by šla až k sebeobětování, kdyby toho bylo třeba. Tu jsem se zadumal nad tím, že každý cit, ať se vztahuje, k čemu chce, je ušlechtilý, pokud s sebou nese takové sebezapření.

Teprve když Saint-Martin tvrdě usnul, sdělil mi Fogacer sotto voce slíbenou čmuchalovu zprávu.

"Zdroj je naprosto důvěryhodný," začal. "Stejně tušíte, kdo to je. Náleží k druhu, který nazýváte - velmi nepřesně - gentil sesso, a setkal jste se s ní u té veselé kopy Gurona." (To byl typický kanovnícký humor.)

Ač Saint-Martin tvrdě spal a my hovořili z očí do očí, Fogacer jméno nevyslovil: jako by i polštáře kočáru měly uši, tak byl opatrný. Ovšem je pravda, že to, co mi pověděl, přesahovalo moje nejhorší představy, takže jsem zůstal jen ohromeně zírat.

Zde je, čtenáři, Fogacerova tajná zpráva, jak jsem ji bez prodlení zaznamenal, abych ji bez meškání předal králi.

Před svým odjezdem z Paříže přijala královna matka v noci jistého člověka, který měl nos hluboce zabořený do pláštěnky. Rozhovor se odehrál beze svědka, aspoň zjevného, neboť naše čmuchalka, podnícena takovou tajuplností, přitiskla své malé ouško na dveře, a tak se z první ruky dověděla, že návštěvník její paní si říká Le Censuré neboli Cenzurovaný. "Ale o tom šibalovi jsem už slyšel!" podivil jsem se.

"Já také," řekl Fogacer, "už proto, že „cenzurován“ čili tvrdě vyplátněn byl právě od mého biskupa za to, že vytáhl lesklé groše z poštelců, jímž odhalil budoucnost s ujištěním, že díky svým kouzlům zná tajemství lidských osudů. Byl však chráněncem vysoce postaveného šlechtice, stejně důvěřivého jako baby z tržnice, tudíž nebyl ani vsazen do žaláře, ani pověšen. Z důtky ještě vytloukl slávu a dal si drze říkat pan Cenzurovaný, což vzhledem k tomu, že lidé jsou, jací jsou, zvýšilo jeho reputaci a rozšířilo mu klientelu."

"A královna si povolala takového podvodníka?"

"Jak vidíte, ano! A určitě to nebylo poprvé, co francouzská královna nebo král hledali radu u nějakého věštee.

Navzdory tomu, co bychom si mohli myslet, lehkověrnost není výsadou poddaných a řemeslníků."

"A jaké otázky královna tomu pekelníkovi položila?"

"Ach, drahý příteli!" zvolal Fogacer. "Právě tady začíná bota zuřivě tláčit, tak byly ty otázky podivné a znepokojující..."

"A odpovědi?"

"Odpovědi? Na nejvyšší míru opatrné. Cenzurovaný není dítě, které jen tak vleze do pasti. Je prohnáný a nijak netouží vrhnout jednou poslední pohled na nebe zpod šibenice. První otázka královny matky: jaká budoucnost čeká kardinála?"

"Hrome!"

"Odpověď Cenzurovaného: Pro tu chvíli velice příznivá, ale mohlo by se to změnit."

"Což by se dalo stejně dobře říct o vás, o mně, nebo dokonce i o královně matce."

"Jistě. Druhá otázka: Užívá kardinál nějakých kouzel, aby byl milován?"

"V každém případě ne ve styku s něžným pohlavím."

"Drahý příteli, ten, jehož kardinál nutí 'dábelskými kouzly', aby ho miloval, je zaručeně král... Jelikož královna matka absolutně nerozumí státním záležitostem, nechápe ani obrovské služby, které Richelieu prokázal Ludvíkovi, ani na revanš královu náklonnost k 'nelepšimu služebníku, jakého kdy měl'. Odtud ty 'čáry a kouzla', samozřejmě že pocházející od ďábla, které v očích královny matky vysvětlují nevysvětlitelné."

"A co odpověděl Cenzurovaný?"

"Jeho odpověď byla velice mazaná. 'Je možné,' řekl, 'že ten, koho má Vaše Veličenstvo na mysli, ovládá čáry a kouzla, ale nedají se s jistotou určit, protože je skrývá pod zjevnými dobrými vlastnostmi.'"

"Zjevné dobré vlastnosti! To je ale obratný muž! To se mi moc líbí, zjevné dobré vlastnosti..."

"Třetí otázka. A zde, drahý příteli, opouštíme komedii a vstupujeme rovnými nohama do dramatu. Tu máte onu třetí otázku, která vrhá ponuré světlo na tuto poradou: Vládne Richelieu nějakými kouzly, aby unikl výstřelům z arkebuzy?"

"Dobrý Bože! Ale to je podlé! Pomýšlí opravdu na vraždu?"

"Obávám se, že ano, a Cenzurovaný se toho také zalekl, neboť předstíral, že smyslu otázky nerozumí. 'Pokud se kardinál v Itálii vystaví nebezpečí, žádné čáry a kouzla nezabrání tomu, by unikl střelám.'"

"Výborná odpověď!"

"Také si to myslím a pokračuji. Čtvrtá a poslední otázka královny matky, ze všech nejznepokojivější. Vyslechněte si ji: Vidíte v budoucnosti, že by kardinál mohl být jednoho dne zraněn halapartnou?"

"Ctihodný kanovníku, tentokrát je věc jasná. Jelikož nástrojem vraždy je bodná zbraň, královna matka počítá s léčkou a bojem zblízka. A co odpověděl náš muž?"

"Toto: 'Nechť mi Vaše Veličenstvo promine, leč moje vidění nesahá za hranici pěti budoucích let a v těchto pěti letech nerozpoznávám sebelepší ránu halapartnou, která by měla zasáhnout osobu, o níž mluvíte.'"

"Skvělý pan Cenzurovaný!" zvolal jsem. "Přeji mu dlouhý život daleko od žalářních kobek a šibenic a vzkvétající řemeslo jasnovidce!"

Nepamatuji se na nic ze zastávek mezi Paříží a Lyonem, tak jsem se trápil uvažováním o kardinálovi. Kromě skutečnosti, že královna matka je z rodu Medicejských a že Medicejští jsou plemenem vražedným, jakž dokazuje historie, zdálo se mi, že lehkověrnost královny matky, nedostatek zdravého rozumu a zuřivost, s jakou jde za ukojením své zášti, ji vskutku mohou dohnat k činům, které by jí v případě úspěchu zrovna jako nezdaru mohly vynést exil nad smrti. Naneštěstí byla tak tupá a přitom ve svých resentimentech tak prchlívá, že - tím jsem si zcela jist - si dokonce ani nevšimla, jak zdrženlivě Cenzurovaný na její zlověstné otázky odpovídá.

Jakmile jsme dorazili do Lyonu - města, jež jsem miloval víc než jiná kvůli jeho dvěma řekám a rozkošnému poloostrovu -, nechal jsem na Fogacerovi, aby dal řeč s důstojníky posádky a dověděl se od nich o nějakém kvartýru, a odebral se spěšně do arcibiskupského paláce, kde se podle mého povědomí usídlil král.

Kromě Berlinghena a ctihodného doktora lékařství Bouvarda u Jeho Veličenstva, zřejmě na jeho příkaz, nikdo další nebyl. Již v nočním oděvu, napůl ležíc pod baldachýnem, záda opřena o velké podušky, drželo Jeho Veličenstvo mezi stehny velkou miskou husté, kouřící a vonící polévky, z níž si čas od času nabíralo lžící velkou jako naběračka a s viditelnou rozkoší shlto a rozžvýkalo její obsah s tak hlasitým mlaskáním, že moje dobrá kmotřenka vévodkyně vdova z Guise by je shledala "příliš sprostým". Ludvíkovi však pramálo záleželo na tom, že jej považují za žrouta. Naopak se tím chlubil. Stejně jako král Jindřich, uvědomil jsem si jednou, trpí Ludvík nenasytností. Jen předmět té obrovské choutky není týž. U Jindřicha děvčata, u Ludvíka jídlo.

Mého otce velice mrzelo, že je tak velký jedlík, a žasl, že se doktor Héroard blahé paměti i doktor Bouvard, který nastoupil po něm, nesnažili tyto výstřelky brzdít, když královu zdraví vzhledem k slabosti jeho zažívání podle všech příznaků tak škodí a často mu způsobují bolestné potíže.

Jen mě Ludvík spatřil, pochopil, že jde o něco neobvyklého, pokynul Berlinghenovi a Bouvardovi, aby se uchýlili do vzdáleného rohu komnaty, a řekl mi sotto voce:

"Posaď se k mému loži, Siolaku, tady na ten taburet, a řekni mi, prosím, co je na tom papíře, co držíš v ruce."

Příznám se ti, čtenáři, že bylo dost krušné číst tu čmuchalovu zprávu, kterou my už známe, zatímco Ludvík polykal polévku a hlasitě přitom hltal a srkal. Ty zvuky však trvaly pouze po dobu první a druhé otázky královny matky, které mu podobně jako Fogacerovi a mně připadaly spíš pošetilé než jedovaté.

Vše se změnilo, když šlo o střelbu z arkebuzy a ránu halapartnou. Lžice mu vypadla z ruky do polévky a zlostí zbledl, obličej se mu zvrátnil, rty se začaly chvět a z očí mu šlehalý blesky. Ten němý hněv trval nicméně jen chvíli. Ludvík se sebral, krev se mu opět nahnula do tváří a pronesl dutým hlasem:

"Ze všech pletich, co proti mně chystají dvorské kliky, mne nejvíc znepokojují ty od královny matky. K mému i svému neštěstí je mimořádně mstivá, a jelikož nemá ani špetku soudnosti, vůbec se ze svých omylů nepoučila. Do něčeho se vrhne, setká se jen s prázdňem a začne znovu. Siolaku! Jž jste někdy slyšel o takovém šílenství? Královna matka sní o tom, že zavraždí synova ministra, nejlepšího služebníka, jakého syn kdy měl."

Potom se Ludvík ponořil do melancholického přemýšlování, z něhož se vynořil, jen aby řekl Berlinghenovi: "Odnes tu misku. Už nemám hlad." Pak si povzdychl a řekl, jako by mluvil sám k sobě: "Jednou stejně budu muset těm extravagancím udělat konec."

* * *

Sotva jsem vyšel z arcibiskupství, spatřil jsem, že moje sestava na mě čeká kompletní, a Fogacer nás zavedl až k mému

novému bytu; zdál se mi malý, ale velice příjemný. Mikuláš pobíhal sem a tam, tvářil se nakvašeně a přenášel talíře a přibory pod taktovkou domácí paní, která mi připadala - právě jako její dům - malá, příjemná a zřejmě chytlivá. Vysvětlila mi, že právě vyhodila sluhu a komornou pro "drzost, lenost a lascivnost". Ono poslední slovo ve mně vyvolalo dojem, že komorná našla zalíbení ve sluhovi a patrně přišla o náklonnost své paní, protože vstoupila do jejího hájemství. "Takže teď jsem," řekla paní bytná, "jako loď vyřazená z provozu, a byla bych ve velkých nesnázích, kdyby se mi pan z Cléraku velmi ochotně nenabídl ku pomoci v mých ubohých domácích povinnostech."

Mikuláš jí vskutku přispěl pomocnou rukou, ale že by to bylo s velkou ochotou, o tom jsem silně pochyboval. Spíše ho ponižovalo přenášet talíře, místo aby hřebelcoval naše koně a prohlédl si jejich podkovy. Takže nepřestával vrhat kolem sebe nespokojené pohledy, tu na Saint-Martina - shledávaje, že se příliš zabýváme tím "malým domýšlivcem" -, tu na mě, protože jsem svého podkoního nepozval ani jednou mezi Paříží a Lyonem do kočáru, jakž jsem mívával ve zvyku, zatímco ten "malý zasraný pindour" se s námi rozvaloval na polštářích.

Dával jsem mu za pravdu. Jak by mi však byl mohl Fogacer předat čmuchalské sdělení, které známe, před podkoním, který měl velmi citlivé uši a dovedl je pěkně špicovat?

Naše bytná, jmenovala se paní z Monchatu, seděla při večeři v čele stolu a zdála se být ve svém živlu, že má sama pro sebe tolik mužských, z nichž jeden - jaké štěstí - byl kanovníkem, což stavělo, smím-li to tak říci, lék hned vedle špatného činu, neboť kdyby naše dobrá paní z Monchatu podlehla uprostřed temné noci pokušení, mohla by se hned za svítání ze své slabosti kanovníku Fogacerovi vyzpovídat a s čerstvě očištěným svědomím započnout nový den bez nejmenší poskvrny. Žel neměla ta nešťastnice ani ponětí, že z oněch čtyř mužů, kteří se tam nacházeli, dva ženy nemilovali a ti druzí dva, kteří je tuze milovali, slíbili, že zůstanou věrní svým manželkám.

Po dlouhém cestování jsem byl znaven a chystal se zabořit do lože za závěsy a strávit tam předlouhou noc. Nic takového mi nebylo dopřáno, neboť už za rozbřesku zaklepal na dveře člen kardinálový stráže a sdělil mi, že Jeho Eminence mě očekává přesně v osm hodin ve svém bytě, protože potřebuje, abych mu tlumočil z italštiny. Hrom do toho, pomyslel jsem si, když jsem vstával z lože a hudoval dobře víte na koho - a kde je k čertu v tuhle hodinu hrabě Sault, že ho musím i zastupovat sotva probuzený! A s jakou neochotou jsem se probouzel, to už přenechám, čtenáři, vaší představivosti.

Nepatřilo ke kardinálovým zvyklostem omluvit se za to, že dal vyburcovat vévodu a paira za svítání. Nicméně mi ráčil vysvětlit, že hrabě Sault trpí už od odjezdu z Paříže bolestí jedné stoličky a konečně se rozhodl, že si ji dá v Lyonu vytrhnout, neboť ho jeho bytná ujistila, že ví ve městě o lazebníkovi, který je znám jemností a šikovností.

A tlumočníka bylo věru na ta jitřní jednání zapotřebí, protože kardinál měl přijmout papežova legáta Barberiniho, provázeného tajemníkem Mazarinim*, jenž je, pokračoval kardinál, "nejhezčí z geniálních duchů a tím, kdo z nich dvou nejšťastnějším způsobem vstupuje v jednání". Je pravda, že Mazarini žvatlal francouzsky docela pěkně, ale Barberini nikoli a Mazarini mu postupně překládal, o čem s kardinálem hovoří.

"Chtěl bych od vás slyšet," instruoval mě Richelieu, "co přesně říká Mazarini italsky Barberinimu, a to bude, bratrance, vaším úkolem."

"Nebylo by možné, Eminence, že bych lépe splnil svůj úkol, kdybych předem věděl, oč se jedná?"

Jak čtenář dobře ví, nejen Ludvíkovi, ale ani kardinálovi se otázky nekladou, takže je nutno jít na to nekonečnými oklikami, pakliže se vám řečené otázky zdají nezbytné.

"Byl bych to upřesnil," pravil Richelieu, dávaje najevo jistou nelibost. "Jde o následující. Papež se chce stát prostředníkem mezi Španěly a králem Francie, aby se zabránilo střetu na italské půdě, neb se domnívá, že takový střet by mohl být osudný pro papežský stát. Toto i prostřednictvím, mající za úkol vyhnout se válce mezi dvěma katolickými králi, je nejenom křesťanský záslužný, ale i velice obratný. Umožňuje papeži nestrannit ani jedné, ani druhé z válečných stran. Leč ve skutečnosti je nám příznivé, neboť už z pouhého faktu, že k jednání dochází, vyplývá, že papež uznává přítomnost Francouzů v Itálii za stejně legitimní jako přítomnost Španělů. A to určitě neodpovídá postoji Filipa IV. Španělského, neb ten se vždy domníval, že Milánsko obsadil tím nejzbožnější způsobem. Ostatně," dodal Richelieu trochu posměšně, "což se vždy předem neporadil se svými teology, aby zjistil, zda Pán to přivlastnění dovoluje?" Jelikož šlo o jednání a ne o vyřízení poselství, neodehrávalo se za přítomnosti dvora, ale v malém salonku, kde seděl jen král, Richelieu stál po jeho pravici a já po levici a oba jsme byli obráceni čelem k legátu Barberinimu a Giuliovi Mazarinimu.

Francesco Barberini byl příbuzný papeže Urbana VIII. A podle zvyklosti, která mi připadá poněkud zvláštní, leč v Itálii je silně zakořeněna, začal papež, jen co byl zvolen, pečovat o postavení své rodiny. Jmenoval svého bratra Antonia a dva synovce, Franceska a Antonia, kardinály.

Ten poslední opovrhl purpurem a palácem, oblékl mnišskou kutnu a byl jediný z rodiny - včetně papeže -, kdo vedl asketický život zasvěcený dobročinnosti.

Francesco, kterého vám zde představuji, byl méně příkladný, na oplátku však umělečtějšího ducha a věnoval peníze, čas a myšlenky stavbě domu, který se stal slavným palácem Barberini, v našem století určitě nejvelkolepějším z římských paláců. Papež mu nicméně svěřil také několik diplomatických misí, jichž by se byl Barberini z nedbalosti zhostil moc špatně, kdyby si nevyžádal služby Giulia Mazariniho. Při této příležitosti se Jeho Eminence Francesco Barberini po hluboké, nemotorné úkloně před Jeho Veličenstvem spokojil s odříkáním malého, dobře sestaveného pozdravu ve francouzštině, jehož autorem jistojistě nebyl, neb se dvakrát či třikrát ve svých větách zakoktal, takže byly takorba nesrozumitelné. Když konečně dospěl ku konci tohoto nevděčného úkolu, uráčil se Francesco sdělit Jeho Veličenstvu, že jeho tajemník il signor Mazarini vysvětlí podrobně jeho misi. Pak se králi hluboce uklonil a během celého rozhovoru už ani nepípl, napůl přivřel oči a oddal se svým myšlenkám; představuji si, že se týkaly stavby jeho skvělého paláce.

Giulio Mazarinimu bylo tehdy dvacet osm let a podle toho, co jsem zaslechl v Římě, v Paříži i v Madridu, byl "il pi?

elegante cavaliere della creazione"* a velkým oblíbencem dam, kteréžto nikdy nezůstaly necitlivé vůči jeho dvorným mravům, delikátním pozornostem, jeho oděvu, jehož hedvábí, výšivky a stuhy prozrazovaly nejvybranější vkus, a nadevše - to je samo sebou - vůči jeho živým sametovým očím a krásně vykrouženým rtům, z nichž vycházela zlatá slova. Avšak Mazarini se líbil i mužům, ale pro jiné své vlastnosti. Třebaže v armádě strávil jen pár měsíců, protože mu disciplína a rutina ani trochu nevyhovovaly, byl nicméně znám svou bravurou, jež vskutku neměla chyby a o níž podám později skvělý důkaz.

K bravuře přistupovala ne-li nejkrásnější, pak aspoň nejužitečnější ctnost na tomto světě: Mazarini měl důvtip na rozhodávání, šel vždy rovnou k jádru problému a nacházel řešení. Richelieu ho obdivoval, čímž je řečeno vše, neboť kardinál obdivoval krom sebe tuze málo lidí. Pokud jde o Mazariniho, připojme k tomu ještě charakter, který se ochotně přizpůsoboval okolnostem, nikdy se nezatvrdil, ale nikdy ani neztrácel z dohledu svůj cíl. Dobře si pamatuji, že jsem se jednou otázel Fogacera, jak by případně definoval Mazariniho náuru, a on odpověděl: "Pružnost, bystrost, obratnost." Poklona, kterou Giulio Mazarini složil králi, byla nesmírně půvabná a Jeho Veličenstvu se líbila, tím spíše proto, že aniž byl sodomita, měl král rád hezké muže, pokud nebyli ani drsní, ani hrubí.

"Sire," promluvil Mazarini ve francouzštině, jejíž všechny intonace byly zpěvavé a italské, "jsem vaším pokorným služebníkem a žádám Vaše Veličenstvo, aby ráčilo vyslechnout vzkaz, jež Jeho Svatost svěřila Jeho Eminenci Francesku Barberinimu, svému legátovi, jehož jsem zde skromným tlumočnickem."

"Poslouchám vás, pane," řekl král.

"Sire," pronesl znovu Mazarini, "v obavě, aby krev Francouzů a Španělů nebyla prolévána na italské půdě, dotázala se Jeho Svatost Španěla, za jakých podmínek by se uvolil neobléhat Mantovu."

"A co odpověděl?"

"Sire," promluvil opět Mazarini, "stěží se vám odvážím ony podmínky přednést, tak extravagantní a nepřiměřené mi připadají."

"Předneste je, pane, prosím!" řekl král. "Jsme připraveni vše vyslechnout."

"Sire, Španěl by se uvolil neobléhat Mantovu, pokud by Vaše Veličenstvo vrátilo Casale a Pinerolo..."

Po onom nestoudném návrhu se rozhostilo ticho. Viděl jsem, jak Ludvík zbledl a stiskl zuby, takže jsem se začal obávat, aby nedal průchod oprávněnému hněvu. Ale opět jednou se opanoval, obrátil se k Richelieuovi, v němž také vřela potlačovaná zuřivost, aniž však kvůli tomu přišel o ostrý úsudek týkající se oněch událostí, a dal mu znamení, aby odpověděl místo něho.

"Sire," pronesl Richelieu, "nabízejí nám prapodivnou výměnu, při níž vyměněné objekty nemají identickou hodnotu, ani je druhá strana neoplácí stejným způsobem... Vaše Veličenstvo by mělo Španělovi přepustit dvě opevněná města, z nichž jedno, Casale, Španěl stejně již rok neúspěšně obléhá. A jako by Casale nestačilo, máme vydat Pinerolo, které jsme právě dobyli. Obě tato místa jsou velmi důkladně postavena a mají nesmírnou strategickou cenu. A co by nám bylo poskytnuto výměnou? Slib neobléhat Mantovu! Slyšel jste dobře, Vaše Veličenstvo, slib! Pouhý slib, sepsaný na krásném pergamenu a ozdobený dozajista velice elegantní knížecí pečeti. To je, Sire, měna, která ve srovnání s pevnými zdmi Casale a Pinerola moc neváží a která toho, kdo ji dává, nic nestojí, vždyť ten list pergamenu, na němž je onen slib napsán, by dovedlo nad plamenem svíčky spálit malé dítě."

"Sire," otázel se Mazarini, "smím odpovědět na expozé Jeho Eminence kardinála Richelieu?"

"Prosím, pane, odpovězte," řekl Ludvík s poněkud chladnou dvorností.

"Eminence," začal Mazarini, "Svatému otci neuniklo, že podmínky generála Coalta* jsou nepřiměřené, jak jsem si sám dovolil uvést, než jsem je přednesl. Přesto jednání znamená velkou výhodu, dokonce i tehdy, když protivníkovy podmínky nepřijmeme. Pokud se mluví, zbraně mlčí a sám uplývající čas může aspekt věcí pozměnit. Takto, pohlédnu-li na to z hlediska Francie - což činím, Sire, nesmímě rád -, řekl bych, že se mi nejvíce ve vašem zájmu, Sire, dát Coaltovi tvrdou, nesmlouvavou a opovržlivou odpověď, jakou by tyto návrhy dozajista zasluhovaly."

Nevěřil jsem svým uším, když jsem mu naslouchal. Papež má tedy dvojí politiku: jednu veřejnou, příznivou Španělsku; druhou tajnou, příznivou Francii. A měl jsem dojem, že Mazarini jde ještě dál a nabízí nám beze slov a sotto voce služby, jež by nám jeho osoba mohla prokázat.

Ona nuance neunikla ani Ludvíkovi, ani Richelieuovi, a oba začali na Mazarina pohlížet jinými očima.

"Pane," odpověděl mu Ludvík, "děkuji vám za příznivý postoj vůči mé osobě a mému království. Jsem vám za to nesmírně vděčen. Pokud jde o vaše rady, projednám naše stanovisko se svým bratránkem kardinálem z Richelieu a rovněž se svou radou, a jakmile dojde k rozhodnutí, sdělím je Coaltovi a současně vaším prostřednictvím Jeho Svatosti."

Mazarini měl důvod být těmi slovy plně uspokojen, neb implicity připouštěla, že papež a on sám jsou v této věci u nás přijímáni jako prostředníci. Přetlumočil kardinálu Barberinimu velmi stručně naši výměnu názorů; ostatně Barberini mu naslouchal velmi rozřítě, pravděpodobně proto, že byl v duchu zase zcela ponořen do snů, které již známe.

Jakmile ti dva odešli, kardinál vyměnil sotto voce několik slov s králem, z kteréhožto důvodu jsem poodstoupil a šel se podívat z okna. Tu jsem slyšel, že král povolal Berlinghena a přikázal mu, aby zašel bez meškání pro nejvyššího komořího; ten zřejmě nebyl daleko, neb se objevil takorba okamžitě.

Král mu řekl, aby šel oběma královnám sdělit, že nazítří odjíždí z Lyonu do Grenoble i s armádou, ale že si přeje, aby ony zůstaly v Lyonu, kde budou dozajista lépe ubytovány, než by mohly být jinde. Pana Marillaka se král dal zeptat, čemu dává přednost: buď zůstat v Lyonu, nebo ho provázet do Grenoble. Na to pan z Marillaku odpověděl s poukazem na vysoký věk a své neduhy, že raději zůstane v Lyonu. Ve skutečnosti náš arcipobožník toužil setrvat u královně matky, aby ji ještě víc ukotvil v odmítání jakékoli války se Španělskem.

Král odjel s vojskem z Lyonu do Grenoble sedmého května a já ten dlouhý průvod následoval se svými Švejcary a Mikulášem, kterého jsem však povolával teď častěji, aby usedl v mém kočáře s Fogacerem a Saint-Martinem; mého i

jeho koně mohli pohlídat Švejčari. Mikuláš byl tak spokojen, že je s námi, chráněn před ostrým ranním povětrím, že ho drncání kočáru často ukolébalo a "jeho spánek ho uspal".

Fogacer toho využil a položil mi několik otázek, na něž jsem odpovídal veleopatrně, a než jsem otevřel pusu, vážil jsem svá slova na zlatých vážkách. Neboť na jedné straně jsem chtěl Fogacera odměnit za pomoc, kterou prokazoval kardinálovi a králi tím, že se stal zpovědníkem čmuchalů, na druhé straně však - věda, že mé odpovědi budou opakovány apoštolskému nunciovi, tudíž papeži - jsem obezřetně zvažoval, co je dobré, aby se Jeho Svatost dověděla, a co bude lepší, aby nevěděla.

"Nechtěl bych být nediskrétní," začal Fogacer - úsloví, jež se užívá vždy, když někdo nediskrétní být chce -, "leč rád bych věděl, proč byly obě královny ponechány v Lyonu, když je Grenoble tuze pěkné město s velkými, pohodlnými sídly, kde by nebyly v žádném případě ohroženy, neb bitevní pole je od jejich případného sídla velice vzdáleno."

"Důvody neznám," odpověděl jsem, "ale mohli bychom se je pokusit uhodnout."

"Tak tedy hádejme!" řekl Fogacer pobaveně. "Račte začít, příteli, máte ve státě vyšší postavení než já."

"Tisíceré díky. Ten výše postavený se tedy bude exponovat první. Byly-li královny ponechány v Lyonu, určitě to není z důvodu jejich bezpečnosti."

"Soudím tedy," pokračoval Fogacer, "že důvody jsou politické."

"Leč jsou-li politické," řekl jsem zase já, "týkají se pouze královny matky. A aby se úskok skryl, přidali k tomu i královnu."

"A v čem by ten úskok spočíval?" usmál se Fogacer svým známým, jakoby rozvlněným úsměvem, a zvedl obočí až k spánkům.

"Zabránit královně matce - dojde-li v Grenoblu k zasedání rady -, aby se veřejně zuřivě zasadila o zachování míru za každou cenu s nedotknutelným Španělskem (díky kterému budou jednoho dne navždy vyhlazeni hugenoti)."

"Což by bylo," mnil Fogacer, "pokud jsem vám dobře rozuměl, ohromným soustem pro nepřátelské uši, byť by to byly jen uši jistých ambasád, které by okamžitě vypracovaly radostné zprávy pro své pány o rozporu ve francouzské královské rodině a o slabosti, která z toho beze sporu vyplyne při pokračování ve válce."

"Niméně," uvažoval jsem dále, "aby se rozhodlo shodně s králem, zda válčit či nikoli, k tomu je třeba určitého složení rady."

"Leč nebude to velká rada," pravil Fogacer, "když královna matka a řada radů zůstala v Lyonu. Dá se tedy soudit," pokračoval Fogacer, "že to bude pouze válečná rada, v níž zasednou jen francouzští maršálové a brigádní generálové, kteří jsou 'podlými a nestoudnými' mírovými podmínkami, navrhovanými císařskými, tak rozhořčení, že budou jednohlasně volit válku."

"Podařilo se tedy," dodal jsem, "vyšachovat královnu matku z rozhodování. A jak by řekl můj otec, je to dokonale obmyslný tah."

* * *

K hlasování vojenské rady došlo desátého června a bylo vskutku jednomyslné. Rada odvrhla návrhy císařských a rozhodla se obsadit Savojsko jednak proto, aby Francie potrestala vládnoucího vévodu za věrolomnost, jednak jako zástavu, aby se mohla opevnit proti nepřátelskému útoku. Dobytí Savojska bylo bleskové - Chambéry, Rumilly a Annecy byly obsazeny ve dvou týdnech - a naplnilo krále nadšením.

"A proč vlastně, pane? Proč byl Ludvík tak nadšen tím, že se zmocnil měst, která mu nepatřila?"

"Co to má znamenat? To vy, spanilá čtenářko, přerušujete takto bez upozornění moje vyprávění? A přerušujete je bez sebemenších, ohledů? Ba co je ještě horší, kladete otázky, které mého krále obviňují!"

"Mám vás žádat o prominutí, pane? A nemusím-li při tom vzlykat, nepostačím vás uklidnit vyjádřením lítosti? Říká se, že jste k gentil sesso obvykle velmi shovívavý, protože ho milujete."

"Mám tomu rozumět tak, drahá přítelkyně, že když pouze vyjádříte jakous takous lítost, bude to pro vaše sebevědomí méně bolestivé než vzlyková prosba o prominutí?"

"Dozajista. Domnívám se, že dáma musí šlechtici vždy trochu vzdorovat, a to tím spíše, když není v právu."

"To je ta 'malá lítost'?"

"Ano, pane."

"Já se s tím spokojím, drahá přítelkyně. Když hřišník vypadá jako vy, nežádám jeho hlavu."

"To je vskutku tuze galantní!"

"Ba co víc, tu máte odpověď na svou otázku. Král se oněch měst zmocní pouze jako zástavy proti Španělům, ne aby si je ponechal. Až válka skončí, vrátí je jejich majiteli, jak to udělal jeho otec v roce 1601: vévoda savojský měl tehdy tu drzost obléhat Grenoble, takže král sukničkář vtrhl do Savojska, a jen opět nastal mír, vrátil vévodovi savojskému jeho města a pro sebe si podržel jen drobná území, aby zaokrouhlil království."

"A Ludvík se zachová stejně?"

"Zajisté! Kromě Pinerola vrátí všechno, ne ubohému vévodovi, jenž je v tuto chvíli dá se říci na smrtelné posteli, ale jeho synovi a dědici knížeti piemontskému, který se oženil, jak víte, s roztomilou, půvabnou a švitořivou slečnou - Kristinou Francouzskou. Drahá přítelkyně, vy byste chtěla, aby Ludvík oškubal vlastního švagra?"

"Ještě slovíčko, prosím. Proč byl Ludvík radostí bez sebe, když šel v otcových stopách při dobývání Savojska?"

"Ludvík se narodil přesně v roce, kdy bylo dobyto, 1601, a byl v dětství kolébán barvitým vyprávěním dvořanů o onom tažení. Vy přece víte, madame, že byl od kolébky zbaven sebemenšího projevu mateřské lásky a měl v dětství lásku jedinou: svého otce, kterýžto byl jeho idolem a zároveň jeho vzorem. Ludvík se tak stal také králem vojákem, bez sebemenší touhy po kořistění a dobývání, ale jedinečně aby hájil právo své a svých spojenců. Víte, že v dětství Ludvík

chtěl, aby byl nazýván Ludvíkem Spravedlivým. Byla to v podstatě jakási přísaha, a on ji dodržel. Nicméně bych vás, madame, rád upozornil, že spravedlnost má dvě funkce: zaručuje nedotknutelnost jmění, leč trestá také zlovolníky, kteří je nerespektují."

"A potrestá král jednou ty zlovolníky?"

"Potrestá je, o tom můžete být, drahá přítelkyně, ubezpečena, v pravý moment a bez milosti."

KAPITOLA DESÁTÁ

Osmnáctý červenec 1630 - datum Ludvíkem proklínané - znamenal v italském tažení obrat. Až do té doby šly královské jednotky od vítězství k vítězství. Obsadily Pinerolo, dobyly Savojsko, porazily a rozprášily vévodovu armádu u Veillane a konečně osvobodily Casale hájené Toirasem.

Leč tato kampaň nebyla jedinou věcí, o níž v onom tažení šlo. Byla tu ještě něco jiného, stejně důležitého. Zatímco Španělé obléhali Casale, císařští, přitáhnuvši z Německa přes Valtelinu, oblehli Mantovu, která připadla nástupnickým právem francouzskému princovi vévodovi z Nevers. Císař to dědičné právo neuznával a žádal o vévodství pro jednoho ze svých blízkých.

Císař chtěl ve skutečnosti mnohem víc. Španělští Habsburkové již obsadili Milánsko, takže rakouští Habsburkové se chtěli zmocnit Mantovska a kousek po kousku spolknout celou severní Itálii: bylo to svatouškovské, pobožnůstkářské ohryzávání, jemuž požehnali a jež doporučovali španělští teologové, a první etapa univerzální monarchie, přislíbené Španělsku prorokem Danielelem v bibli...

Vévoda z Nevers byl dozajista šlechtic vysokého rodu, leč postavení a rod nenahradí ani vůli, ani vědění. Mantovu bránil chabě a ospale, a ten nedostatek bdělosti umožnil císařským zmocnit se města nečekaným přepadem.

Osmnáctého července 1630 měl vévoda z Nevers tak tak čas uprchnout do Ferrary, kde, jak se domnívám, okamžitě znovu usnul. Pokud jde o město, bylo strašlivě vydrancováno.

Nic necestuje tak rychle jako špatná zpráva, a co je zvláštní, nepřichází nikdy sama. Sotva jsme se zděšení dověděli o pádu Mantovy a už nám rychlí královští kurýři vyslaní našimi maršály oznámili, se v několika vojenských táborech objevil mor a jeden náš regiment byl již morem zdecimován.

Král svolal bez meškání zúženou válečnou radu, neboť několik maršálů bylo v poli s jednotkami. Byl jsem tam povolán takorča za rozbřesku a shledal tam kromě krále a otce Josefa, pana Brularda z Leonu (kterého jsem příliš neznal), člena rady Bouthilliera, samozřejmě Richelieu a pouze dva maršály, Schomberga a Créquiho; všichni měli smutné, protáhlé obličejy a byli notně nevyspalí. Král mi připadal bledý, ale rozhodný, a ze všeho nejdřív se maršálů zeptal, jeli podle nich možné znovu dobýt Mantovu.

"Sire," promluvil Créqui, "museli bychom projít Milánskem a čelit Španělům, potom vtáhnout do Mantovska a čelit tam císařským, pokud by se ty dvě armády nedověděly, že se blížíme, a spojily se a rozdrtily nás početní převahou."

"Co o tom soudíte vy, Schombergu?"

"To tažení by bylo, Sire, tuze nebezpečné, protože by nás zavelklo příliš daleko od našich základů."

"A vy, bratranče?" otázal se král obraceje se na kardinála.

"Sire, také se domnívám, že se musíme podřídit geografii: Mantova je příliš daleko od našich hranic, než abychom podstoupili riziko nejistého boje. Podle mne je nutno jednat a získat tím přinejmenším čas. Ve skutečnosti potřebujeme dvě jednání: jedno o Casale se Španělskem, k němuž požádáme o prostřednictví papeže a Mazariniho, a druhé, jež by se pokusilo vyřešit náš spor s císařem bez prostředníka."

V té chvíli jsem dostal strach, že budu určen jednat s Rakouskem, jelikož znám němčinu, kardinál však pro mě počítal patrně s jiným úkolem, poněvadž se otázel otce Josefa a Brularda z Leonu, zda by "souhlasili" promluvit s císařskými. Slovo "souhlasit" v ústech krále či kardinála mě vždycky povyrazilo a čtenář dobře ví proč. Leč tentokrát mne víc než povyrazilo. Přineslo mi úlevu.

Král potom všechny propustil, ale kardinála a mě požádal, abychom zůstali, což mě tuze překvapilo, ale zdálo se mi zároveň dobrým znamením pro mé další poslání. Jen se za odcházejícími zavřely dveře, obrátil se Richelieu ke králi a řekl mu:

"Je mi povědomo, že Lyon není tak daleko od Grenoblu, nicméně žasnu, že pan z Marillaku se o pádu Mantovy dověděl stejně rychle jako my, jak mi to zjevně dokazuje spěšný list, jež jsem dnes od něho dostal."

"A co říká o pádu Mantovy?" zeptal se král.

"Neřekl bych, že se z toho raduje nebo nad tím jásá, leč naprosto jasně ho tento nezdar našich armád nesklíčuje. Píše mi: 'Takových špatných zpráv zřejmě musíme očekávat každým dnem víc a víc.'"

"Kdokoli bližnímu věští neštěstí, ten si je v duchu přeje," praví Ludvík. "Ten blázen to své Španělsko tak miluje, že by si přál, aby vítězilo všude, i nad jeho vlastní zemí."

"Také se domnívám," dodal Richelieu, "že klika bude z tohoto nepřítelova vítězství mocně těžit, a jelikož se neodvážá svalit vinu na vás, Sire, bude pranýřovat osla. A to jsem já. Sire, napadlo mne, že by možná bylo dobré, abyste se vrátil

do Lyonu a pleticháře trochu uklidnil, jinak by mě mohli navíc obvinít, že jsem počítal s vaší smrtí, když jsem vás zdržoval v místech zamořených morem."

"Vezmu to v potaz," odvětil Ludvík s nepřístupnou, uzavřenou tváří, jakž činil vždycky, když nechtěl, aby se myslelo, že ve všem Richelieuovi ustoupí.

"Sire," podotkl Richelieu, "stane se podle vůle Vašeho Veličenstva, a pokud se Vaše Veličenstvo rozhodne pro odjezd, byl bych rád, kdyby vévoda z Orbieu odjel rovněž, byť jen proto, aby si promluvil s kanovníkem Fogacerem a jeho 'kajčnický'. Bůh ví, jak velice v těchto nepokojných dnech potřebujeme být obeznámeni s šumem reptalů a pletichářů!" Nakonec, jakž jsem předvídal, král souhlasil s návrhem i s tím, abych se s ním vrátil z Grenoblu do Lyonu, což je krátké cestování na mapě, leč bylo velmi zdoluhavé po cestách, navíc v nesnesitelném vedru. Vrcholem nepohodlí bylo, že jsme na zastávkách nocovali v nepohodlných kvartýrech a všude kolem slyšeli řeči o moru, který podle všeho cestoval na sever téměř stejně rychle jako my.

Část cesty jsem prodělal ve svém kočáře, leč Ludvík mě dvakrát pozval do svého: poprvé s panem z Guronu a ctihodným doktorem medicíny Bouvardem, podruhé vzal do kočáru jenom mne. Jelikož Bouvard byl tuze výřečný a Guron velký mluvka, Ludvík mě chtěl mít vedle sebe, hádám, jen protože věděl, že budu mluvit málo, aspoň v jeho přítomnosti, neboť s Kateřinou, kterážto je laškovný smíšek, nezůstávám při "potlachu za závěsy" nikterak pozadu. Povšimnuv si, že Jeho Veličenstvo si opírá hlavu o polštáře a má zavřené oči, usoudil jsem, že spí nebo to předstírá, aby si zajistilo mé mlčení, takže jsem také zavřel oči a nejdříve snil o svém otci, o jeho bujarém stáří, tak mile pozlaceném světlým vlasem Margot, myslel jsem na roztomilého, bezprostředního Miroula, jenž mu dělá společnost, na Mariettu, která mu tak skvěle vaří a peče, potom, přecházející z jedné rodiny do druhé, myslel jsem na Kateřinu a svého malého Emanuela, které oba tak brzy uvidím, a to brzy už samo o sobě zvyšovalo mou netrpělivost vrátit se do Paříže. Když jsem si je tak oba, matku i syna, představil ve svém Bourbonšském paláci, rozněžnilo mě to tak, že jsem se ponořil do snění v bdělém stavu, a to postupně přešlo ve sny skutečné.

"Copak je to, Siolaku!" řekl král napůl vážně, napůl se smíchem. "Vy spíte! Vy spíte v přítomnosti svého krále! Jak odsouzenihodné porušení etikety!"

"Och Sire," řekl jsem už zcela probuzený, "prosím tisíckrát za odpuštění! Ale viděl jsem vás se zavřenýma očima, Sire, a myslel si, že jste si zdřímnul, a neznatelně, stupínek po stupínku, jsem i já vklouzl do spánku..."

"A máte opravdu štěstí, Siolaku," povzdychl si Ludvík. "Jak rád bych byl, k d'asu, na vašem místě. Leč at' dělám, co dělám, nedaří se to. Spánek mi uniká."

"Asi proto, že si Vaše Veličenstvo patrně dělá starosti kvůli Mantově."

"Ale vůbec ne! Mantova není než malý nezdar ve válce, kde budou nezbytně a na obou stranách prohry a úspěchy. Kdeže! Kdeže! Starosti mi nedělá Mantova, ale moje troska."

"Vaše troska?"

"Jakže, Siolaku? Copak vy nevíte, že tak naši velcí pobožňůstkáři nazývají lidské tělo? Předstírají, že jím pohrdají, protože je pomíjející."

"Na mou věru!" řekl jsem, "jsem-li jen troska, pak jsem s tím docela smířen, pokud nejsem ani zkormoucený, ani neduživý."

"V tom to právě vězí, Siolaku. Trpím dosti často bolestmi hlavy, což není ten případ právě dnes, leč přesto se cítím sláb a jakoby divný."

"Divný, Sire?"

"Bouvard mi dnes ráno změřil puls a ujistil mě, že nemám horečku. Nejsem tedy nemocen. Na druhou stranu mě nic nebolí, ani hlava, ani žaludek, ani střeva. Leč nejsem zcela v pořádku, a jak se říká, nejsem ve své kůži."

"Sire, je to asi kodrcáním kočáru a špatným bytem, kde jste spal. Ale jen se shledáte se svou krásnou komnatou na lyonském arcibiskupství, nebudete se cítit nespůj, Sire, a budete spát jako dudek."

"Kéž tě nebe vyslyší, Siolaku!"

Ludvík mě na další zastávce propustil, asi toužil dát se doktorem Bouvardem prohlédnout kvůli své "divnosti". Vrátil jsem se tedy do svého kočáru, kde jsem našel spícího Saint-Martina a Fogacera, jak ho s něžným výrazem pozoruje. Kanovník mi dal znamení, abych nemluvil, čemuž jsem se rád podvolil, neb mě můj rozhovor mezi čtyřma očima s Ludvíkem zanechal smutného a zamyšleného. Ticho však netrvalo dlouho. Saint-Martin se probudil a Fogacer, starostlivě pečující o jeho výchovu, jal se mu okamžitě popisovat lyonský arcibiskupský palác.

"Zpočátku to byl pouze velký klášter ve čtvrti Saint-Jean. Teprve v jedenáctém století Hubert První, domum episcopalem cum turribus aedificavit!."*

"A proč ty věže? otázal jsem se."

"Protože v jedenáctém století tlupy nezvedenců, kteří pročešávali zemi, rádi útočili na arcibiskupské paláce, aby tam uloupili zlato, které tam doufali nalézt."

"Leč tím pádem byli exkomunikováni."

"Na tom jim pramálo záleželo. Ti neznabozi se báli jen provazu nebo kola. A víte, že Richelieu věnoval později mnoho času, péče a peněz, aby v paláci zřídil další dvě klenby, leč zatím nenašel dost volného času a zlata, jehož by bylo zapotřebí na dokončení toho velkého díla na březích Saóny."

"Palác se tedy nachází na břehu řeky Saóny?" vypravil ze sebe Saint-Martin.

"Ano," odvětil Fogacer, "a to mu právě dodává část jeho krásy. Krom toho má bohaté osvětlení a v zimě je dobře vytápěn."

Fogacer mě požádal, že vystoupí kus před palácem, neb tam je dům, v němž přebývá jeden přítel kněz, který ubytuje Saint-Martina i jeho. Nechal jsem ho vystoupit a pokračoval sám v cestě ulicí, kde teď zřana nebyl velký provoz povozů, pěších či jezdců, čímž se stalo, že můj kočár dohonil kočár králův. Viděl jsem ho vystupovat a stoupat po

palácovém schodišti. Následoval jsem ho v uctivé vzdálenosti, leč úplně jsem se zastavil, když jsem na posledním schodu spatřil královnu matku. Stála tam nehybně, mohutná, s pyšně zdviženým nosem, obočím vytaženým, planoucím očima, tuze podobná nějaké kmotře, která se s bičem v ruce chystá řádně vyčinit klukovi, který byl za školou.

"Nuže, pane synu," řekla hrubým hlasem, "to jste si pomohl! Prohrál jste válku! A čím je to vina, ne-li výtečných rad toho vašeho Richelieu! Copak vám už konečně nespádnou šupiny z očí? A na co čekáte, abyste ho odvolal?"

"Madame," řekl král s hlubokou úklonou, ale s okem jiskřícím zlostí a ledovým hlasem, "nemohl jsem Mantovu ztratit, protože mi nepatřila, válku jsem tedy neprohrál. Naopak jsem získal Susu, Pinerolo a celé Savojsko. A stále mám v držení Casale. Pokud jde o pana kardinála, mohou si nevědomci říkat, co chtějí, je to nejlepší služebník, jakého kdy Francie měla."

Načež král znovu královnu pozdravil hlubokou úklonou, obešel ten pomník pýchy a tvrdošijnosti, dlouhými kroky vešel do arcibiskupství, a když vcházel do své komnaty, otočil se a dal mi znamení, abych ho následoval.

"Siolaku!" řekl vrhaje se na biskupskou postel, "slyšel jste matku, která neumí než ponižovat? Tři měsíce mě neviděla a jediné, co mi řekne, je: 'Prohrál jste válku! Odvolejte tedy kardinála!' Co jsem k čertu provedl bohům, že mám takovou matku! Siolaku, napište bez meškání kardinálovi, aby za mnou přijel do Lyonu. S tím morem, co se všude šíří, musíme v každém případě smluvit s nepřítelem příměří, a na to potřebujeme kardinála. Pokud jde o maršály, ti ať zůstanou v Grenoblu a starají se, aby se jim vojsko nerozuteklo. Utíkejte, Siolaku, napište ten dopis a přineste mi ho sem. Uvidíte," řekl vztekle, "že mě bude královna matka žádat denně, každou hodinu, každou minutu, abych kardinála odvolal. Kdo kdy viděl tak omezenou zatvrzelost?"

Den po svém příjezdu se mi král po dobře prospané noci v dobré posteli arcibiskupství jevil velice svěží, už se necítil znavený ani "divný", jak mi ráčil sdělit po probuzení, poté co mu Bouvard změřil puls. Richelieuův příjezd o dva dny později způsobil, že byl už úplně "ve své kůži", jak to předtím nazval. Kardinál přivezl zprávu ne úplně dobrou, leč krátkodobě velice vítanou. Díky obratnosti a tvrdošijnosti Giulia Mazariniho přijali Španělé špatný kompromis, pokud šlo o Casale: Toiras a Francouzi si ponechají pevnost a Španělé obsadí město a zámek. Toto příměří mělo trvat do patnáctého října. Pokud se toho dne francouzská armáda neobjeví pod hradbami Casale, Toiras a jeho jednotky budou muset pevnost opustit.

Toto příměří se mi však jevilo tak zvláštním, že jsem se s tím svěřil Fogacerovi, neb Mazarini si je nevymyslel a nevnutil je válčícím stranám bez jistého podnětu ze strany papeže.

"Drahý příteli," vysvětloval Fogacer, "nyní, když se císařští zmocnili Mantovy, má jejich armáda volné ruce a Španělé nikterak netouží, aby jim pod Casale přispěli silou, a papež tím méně. Neb třebaže Španělé a císařští jsou kuřátky z téhož habsburského hnízda, neplyne z toho, že k sobě planou něžnou láskou, Iberové totiž shledávají císařské příliš dobovačnými a uchvatitelskými a papež rovněž."

Zvláštní věc, ať pátrám v paměti, jak chci, nepodařilo se mi, a myslím, že se mi nepodaří, vzpomenout, kterého dne stihla krále v Lyonu nemoc, již málem podlehl. Bylo to v sobotu jedenadvacáté ho září 1630 nebo v neděli dvaadvacátého? S jistotou to tvrdit nemohu, a když se dovolávám paměti lidí, kteří tam byli, jedni říkají jedenadvacátého, druzí dvaadvacátého. Je mi jasné, že datum je podružný detail, když jde o událost tak významnou, že málem změnila, a to k horšímu, osudy království. Nicméně se mi jeví jako trochu znepokojující, že historie není s to upřesnit ani tak pamětihodné datum.

Před Ludvíkovým návratem do Lyonu bydlela královna matka na arcibiskupství, leč po návratu krále, buď proto, že se jí v Lyonu zdálo i v září příliš dusno, nebo že se raději usídlila trochu dál od krále, aby mohla podle libosti přijímat osoby jeho politice nepřátelské, přesídlila na druhý břeh Saóny a dlela potom v opatství v Ainay, místě vskutku venkovštějším, kam také syna a velkou radu pozvala k zasedání v den, jež jsem výše nebyl s to přesně určit.

Na radě se neodehrálo nic, co nešlo předem předpovědět. Královna matka a Marillac obhajovali mír za každou cenu. Zbytek rady shledával zneuctvujícím všechno opustit a chtěl v boji pokračovat. A jelikož i král se vyslovil v tomto smyslu, jak každý očekával, Marillac s královnou vyšli z toho střetu opět jednou na hlavu poraženi.

Nuže jen jsme opustili opatství ainayské, projevila se králova nemoc: král se zapotácel, a aby udržel rovnováhu, zachytil se o Richelieuovo rameno, přičemž si zajímavým hlasem stěžoval na náhlou bolest hlavy a na zinnici po celém těle. Richelieu ho naložil do svého kočáru, a aby neztráceli čas objížďkou až k mostu, dal ho převézt přes řeku v bárce, což je přivedlo rovnou před arcibiskupský palác. Na schodech jsme ho zprava i zleva podpírali, a jen byl ve své komnatě, zavolali jsme jeho lékaře.

Ovšem dvorní hejsci, fífleny a klevetníci již rozsevali paniku po celém paláci, křičíce do všech světových stran, že král onemocněl morem a že mor se rozšíří a všechny nás zabije, muže i ženy.

Doktor Bouvard Ludvíka s Berlinghenovou pomocí vysvětlil a hned viděl, že o žádný mor nejde; na Richelieuovu naléhavou prosbu vyšel na práh dveří, aby dmořany uklidnil, neb někteří již říkali, že se sbalí a odjedou, aby se vyhnuli nákaze. Doprovodil jsem Bouvarda, abych umlčel nárek, vzlyky a křik těch panikářů. Když nás spatřili, ustoupili se stejným děsem, jako bychom byli i my morem zasažení. Zvolal jsem mohutným hlasem, že král žádný mor nemá, a pak je požádal o klid, aby bylo slyšet doktora Bouvarda. A silný hlas má na rozrušený dav takovou moc, že se okamžitě rozhostilo ticho.

"Je absolutně jisté, že král neomocněl morem," prohlásil Bouvard, "protože se u něj neprojevuje žádná ze známek příznačných pro tuto chorobu. Nemá jedinou dýmež, nemá pustuly a nemá ani purpuru."

Dav dvořanů byl však jen napůl uklidněn slovy, jež neznal, i poradil jsem doktoru Bouvardovi, aby vysvětlil lidovým jazykem výrazy, jichž použil, k čemuž se uvolil jen dosti nerudně, natolik naši lékaři rádi obestírají tajemstvím vědění, jehož dosáhli. "A co je horší," vyprávěl mi otec, "když lékař objeví účinný lék na nějakou chorobu, velice se ho střeží sdělit kolegům, aby sám sklízel slávu a zisk."

"Příznaky, podle nichž se pozná mor," řekl Bouvard, "jsou následující: primo, velká zduřenina, která mu napíná kůži v pravém podpaží a které se říká dýměj. Secundo, černé puchýře na břiše. A tertio malé pupínky různých barev na hrudníku, jimž se také říká purpura. Jeho Veličenstvo nemá žádný z těchto symptomů. Tudíž nemá mor."

Ujal jsem se slova a doporučil přítomným rozhodným tónem, aby se uchýlili každý do své komnaty, bez vády a hluku, a umožnili tím králi v klidu odpočívat. Načež se dostavil tucet lučištníků pod velením hraběte z Guiche, aby střežili vchod do královny ložnice, a když je dvořané spatřili, od královny komnaty se vzdálili, přestože ponenáhlu a neochotně. Později jsem se dověděl, že nemohouce už mluvit o moru, utěšovali se tím, že přičklí královu chorobu jen k tíži a odpovědnosti kardinála, který Jeho Veličenstvo zatáhl do morem zasažených míst. Tuto tezi otevřeně přijala a podporovala královna Anna, takže když jednou Richelieuovu potkala na chodbě, řekla mu zlostně: "Tady vidíte, co způsobila ta krásná cesta!" Bouvard povolal ke konzultaci všechny dvorní lékaře, kteřížto konstatovali jednak to, že královo břicho je tvrdé a naběhlé, jednak to, že mu neustále odchází "zadními vrátky" krvavý průjem, tedy že trpí dyzenterii. Ustanovivše tuto diagnózu, předepsali puštění žilou, což mi připadalo divné vzhledem k tomu, že král již tolik krve ztratil. Když jsem o tom po čase vyprávěl otcí, zrudl zlosti. Mýlil by ses, čtenáři, kdyby ses domníval, že všichni naši lékaři jsou stoupenci puštění žilou, módy to přišla z Itálie a spočívající v pošetilém přirovnání: když se ve studni zkazí voda, stačí z ní odčerpat větší množství, a studna vám tím pádem začne opět poskytovat čistou pitnou vodu. Stejně tak když je člověk nemocný, stačí mu odčerpat z těla shnilou krev a jeho tělo začne okamžitě vyrábět krev čistou a zdravou. Jak však, k čertu, vědí, jestli krev, kterou vypouští, je shnilá, či ne?

Po dva dny nepřestávala Ludvíkovi stoupat horečka a i nadále měl krvavý průjem. Zkrátil se mu dech a chvílemi měl záchvaty dušnosti.

Otcí Suffrenovi, který se ho snažil utěšit, odpověděl král slabým, leč pevným hlasem:

"Když uvidíte, že jsem v nebezpečí, neopomeňte mne na to včas upozornit. Smrti se nikterak nebojím."

Dvacátého sedmého září mu otec Suffren, obávaje se mu sdělit, že lékaři považují jeho případ za ztracený, řekl, že jelikož má dnes narozeniny, bylo by dobré, kdyby u té příležitosti přijal tělo Páně.

"S radostí," řekl na to Ludvík. "Tím spíše proto, že se obávám, že den mých narozenin bude i dnem mé smrti."

Pak pokračoval, aniž se jeho tvář zastírela sebemenším smutkem, lítostí nebo obavou:

"Dnes je mi dvacet devět let."

Nevím, jak vysvětlit nebo si vysvětlit, proč před agónií nastane začasté chvíle, kdy se zdá, že nemocný nabral nových sil, jako kdyby choroba předstírala, že ho ušetří, ale jen proto, aby udeřila větší silou a srazila ho do hrobu.

Tato úleva nezklamala ani Ludvíka, jemuž jako by se v noci z dvacátého osmého na dvacátého devátého vedlo lépe. Devětadvacátého ráno však došlo ke kruté recidivě. Počínaje jedenáctou hodinou Ludvík začal ztrácet takové množství krve, že to všichni považovali za definitivní konec, a on se znovu vyzpovídal a přijal tělo Páně. Co tak asi mohl ubohý král ještě říci otcí Suffrenovi, co by mu neřekl přede dvěma dny?

Po přijímání si Ludvík uvědomil, že král Francie přichází na svět a umírá veřejně, i rozkázal otevřít obě křídla dveří své ložnice. Dvořané vstoupili, ztichli při pohledu na Ludvíkovu vyzáblost a poklekli; král jim řekl:

"Žádám o odpuštění všechny, proti nimž jsem se prohřešil, a nezemřu klidný, nebudu-li vědět, že mi odpouštíte."

Tu došlo k pozoruhodnému incidentu, jenž však v oné tragické chvíli prošel téměř bez povšimnutí. Ludvík pokynul manželce, aby přistoupila, a mlčky ji políbil na obě tváře. Pokynul také Richelieuovi a i jeho políbil.

Leč matku k svému lůžku nepovolal. Na smrtelné posteli požádal všechny o odpuštění, ale jí nic neodpustil, tak hluboce v něm zela rána, již mu v jeho krátkém životě způsobila její neláska a podceňování. Také je možné, že si jako duše svědomitá myslel, že není vhodné učinit nějaké gesto nebo předstírat nějaký cit, který by nevycházel ze srdce.

Na žádost doktora Bouvarda poprosil nejvyšší komoří dvořany, aby ustoupili na galerii, přičemž obě křídla dveří zůstala otevřená, aby vzhledem k množství lidí nebylo v králově ložnici nedýchatelno. Což učinili tak nehlučně, jak jen to šlo, a mnozí, cítíce, že bdění u umírajícího bude dlouhé, se usadili na koberci. Kolem lože zůstali pouze královna matka, královna, Gaston, Marillac a Richelieu, usazení v lenoškách. Lékaři, šlechtici královské komory a já jsme se drželi stranou a většinou jsme stáli. Doktor Bouvard, který mě znal již velmi dlouho, mi dal sluhou přinést taburet, což pro mne bylo velkou úlevou, neboť po hodině stání mě bolelo v zádech a měl jsem pocit, že cítím nohy až v břiše.

Na královu žádost byla ložnice bohatě osvětlena svícný s voňavými svícními, takže jsem tuze dobře viděl do tváří rodiny obklopující lůžko umírajícího, rodiny, která ho tak málo milovala.

Anna Rakouská byla možná ještě nejutrápenější, ovšem z důvodů, týkajících se mnohem více jejího vlastního osudu než osudu Ludvíkova. Přestože byla nejednou samodruhá, žádné z jejích těhotenství nemělo šťastný konec, a jelikož Francii nedala dauphina, jakmile ovdoví, nebude u dvora nic znamenat. Její jedinou nadějí, a tou se již dlouho těšila, bylo provdat se za Gastona. Ostatně k němu měla odedávna náklonnost a její prázdné hlavě zcela vyhovovala

Gastonova lehkovážnost i jeho popichování. Leč co by Gaston udělal, kdyby se stal králem? Koho by mu napadlo si vzít, zda tu, či onu? Ustupoval stejně rychle, jako se dal okouzlit. Byl hříčkou v rukou svých rádců a jeho hlava byla jako větrný mlýn, otáčející se tam, kam je právě napadlo foukat. Anna, sedící spořádaně ve svém křesle s podpěrami pro ruce, držela krajkový kapesníček, což vyvolávalo představu, že v danou chvíli možná uroní nějakou slzičku. Vrhala však kradmé pohledy na Gastona, který je ani nepostřehl, jsa oslněn a s hlavou v oblacích při představě, že se stane králem. Podle mne by se první čin jeho vlády žalostně podobal činu královny matky poté, co byl dýkou probodnut Jindřich IV.: šel by bez odkladu vyprázdnit pro svou vlastní potřebu truhlice státní pokladny, a až by se zmocnil všech zlatáků, které by království umožnily držet mocnou armádu, uzavřel by se Španělskem mír za každou cenu...

Královna matka, mohutná, s boky přesahujícími šíři jejího křesla, s rovnými zády a s pyšně vztyčenou hlavou pozorovala s výrazem patřičné skličivosti, jak Ludvík zápasí v náručí smrti. Ve skutečnosti ze všech svých šesti dětí nemilovala než toho, který si lásku zasloužil nejméně: Gastona.

Ačkoliv nedávala na sobě nic znát a nikdy by to nepřiznala, by tato agónie pro královnu matku dnem slávy a odplaty.

V roce 1617 ji její syn, dosáhnuv dospělosti, násilím vyrval legitimní moc, kterou, mu nelegitimně odpírala. Ba co víc, poslal ji do vyhnanství, a i když ji nakonec povolal zpět, nikdy už nezískala sebemenší moc. A jako si domnívala, že má coby královna matka veškerá práva a on veške povinnosti, měla též za to, že se jí teď musí vrátit i politická moc: moc, kterou tak milovala a tak špatně prováděla. Dnes bohudíky ony roky bez moci a ponížení končí. S Gastonem, až se stane králem, si poradí. Má o vysokou politiku nepatrný zájem a libuje si jen ve svých radovánkách. Pokud je dobře zaopatřen penězi, na ostatním mu pramálo záleží. Vládnout bude bezesporu ona. Pokud jde o Richelieu, jakmile král opustí tento svět, nebude než psancem, ohrožovaným ze všech stran nenávisť a halapartnami. Jestli by to pro něj nebyla ještě příliš lehká smrt.

Pan Marillac, sedící vedle ní, se modlil, když se předtím omluvil, že se vzhledem ke svému věku a neduhům nemodlí na kolenou. Viděl jsem, jak pohybuje rty, a znal-li jsem z paměti modlitby, které odříkával, jak bych byl mohl znát i myšlenky, jež je provázely? Nicméně jsem se o to pokusil. Náš devótní věřící se totiž právě blížil k cíli. Až dodneška nikdy u krále nebo u Richelieu nedosáhl toho, aby pochopili, že jediná politika hodná katolického krále je politika tridentského koncilu a že místo aby Ludvík po válce v Languedoku udělil protestantům "odporný" milostný edikt, mělo se naopak v království a v celé Evropě kacířské náboženství a všichni jeho vyznavači vymýtit. Pro tento obrovský úkol je nutná hluboká shoda Francie s císařskými a se Španěly. Abychom se znovu stali jejich přáteli, měli bychom ovšem učinit několik drobných ústupků: vzdát se Pinerola, Susy a Casale, opustit naše italské přátele a ukončit války pro království tak nákladné, že nespokojenost lidu ve Francii vyvolává všude povstání.

Rád bych, aby si zde čtenář uvědomil, že pan z Marillaku byl člověk nesmírně úctyhodný. Byl upřímným katolíkem, věrným manželem, přísným, leč milujícím otcem, byl štědrý k chudým a konečně byl i bezúhonným, schopným a pracovitým ministrem a vedl asketický život, spočívající jen v práci a ctnostném konání. Ten lesklý kyrys však měl dvě vady. Ta první byla v tom, že sice každou neděli slyšel na mši slova evangelia o lásce k bližnímu, ale zároveň co nejhorlivěji volal po masakru celého milionu protestantů.

Jeho krásným brněním pronikla ještě i druhá vada, neboť pan z Marillaku nebyl zcela prost osobních zájmů. Bylo mu jasné, že vítězství jeho politiky je i jeho vítězstvím, neboť jakmile Richelieu zmizí z povrchu zemského, královna matka ho určitě povolá, aby kardinála nahradil.

Pokud šlo o kardinála, sedícího uprostřed královské rodiny, jež si tak zuřivě přála i královu, i jeho smrt, ten nehleděl na nikoho a nikdo mu nevěnoval ani almužnu pohledu. Byli byste řekli, že opustí tento svět s posledním dechem umírajícího. Takže když viděl s nesmírným smutkem, jak z jeho života mizí pán, jemuž sloužil s takovou oddaností a láskou, kladl si Richelieu otázku, není-li již sám spíš mrtvý než živý.

* * *

To, co následovalo, považovali všichni přítomní za zázrak. V jedenáct hodin večer má král znovu krvavý průjem, silnější než předtím. Pokládají pacienta za ztraceného, protože se vyprazdňuje, leč to ho právě zachránilo. Ludvík neměl dyzenterii, jak se domnívali lékaři, ale střevní absces, který našťastí praskl a teď se s krví vyprazdňoval.

Rekonvalescence se ukázala právě tak rychlá, jako byl bleskový začátek nemoci. Horečka klesla, bolest ustala a nemocný klidně usnul. Příštího dne už chtěl vstát a požádal o večeri.

Co zmařených nadějí pro Marillaku a královskou rodinu! Co zklamaných ambicí! Co přemílaných nevraživostí, které teď zůstanou neukojeny!

Hra však ještě není ztracena: obě královny se tajně domlouvají. Král je ještě slabý a nesvůj. Nedalo by se té slabosti využít a vymámit na něm nejnežnějším způsobem Richelieuovo odvolání?

Královna Anna, otírající si krajkovým kapesníčkem neexistující slzy, přichází se půvabně usadit u manželova lože a s roztomilými rozpaky mu svěřuje, jak se jí v jejím stavu (opět očekává dauphina) ulevilo, že je zdravý a zachráněn, a jak strašlivě trpěla při představě, že ho ztratí... Načež ho prosí, snažně prosí, aby odvolal Richelieu, "tu příčinu všech našich neštěstí, a zvláště, Sire, toho vašeho..."

Teď je galantní zase Ludvík. Řekne královně, jak toužebně si přeje, aby její těhotenství mělo tentokrát šťastný konec, a "velice se jí omlouvá, že s ní až dosud nežil v dobré shodě".

Je to ušlechtilost, nebo ironie? Neboť omluvit by se měla mnohem spíše ona, hlava pošetilá, i za lehkomyšlnost ve styku s Buckinghamem, i za svou temnou roli v záležitosti Chalaisových, a především za zrádné zprávy, jež tak dlouho podávala Španělsku o politice Francie.

Ludvík se však cítí příliš slab, než aby na svůj stav nebral ohled, a aby tudíž nebral ohled i na ni. Krom toho, že je v nitru velice dotčen takovým nedostatkem taktu v takové chvíli, nechce s Annou vstoupit do hádky, neboť by se opakovala každý den. "Drahá přítelkyně," řekne, "máte naprostou pravdu, leč jistě chápete, že vašemu přání nemohu vyhovět, dokud nebude podepsán mír se Španělskem."

Královnička bere tuto vyhybavou odpověď za bernou minci. Utíká ji vítězně oznámit královně matce, již se ten triumf tuze nelíbí, protože je-li na tomto světě někdo, komu král musí ustoupit, je to jeho matka a nikdo jiný. I rozhodne se, že vítězství získá - celou svou váhou - ona.

Tento druhý zákrok krále vyděsí. Královny Anny si sice nijak nevází, zato k ní však cítí jistou náklonnost. Jakkoli byly zpočátku jisté potíže se "završením manželství", od té doby své zábrany překonal. Doktor Bouvard, jemuž noční komorná každé ráno hlásí, k čemu mezi manžely došlo, vede přesný záznam o milostných stycích královského páru. Uznamenal rozumně, že kdyby král souložil s manželkou jednou za noc, znamenalo by to, že plní dynastickou povinnost a touží po dědici. Dělá-li to však dvakrát či třikrát, znamená to zcela evidentně, že v tom nachází potěšení. Doktor Bouvard tak předem zatřhl tipec všem klepům, jež by se jinak šířily o Ludvíkově frigiditě, natolik platí, že zloajnost a pomluva mají vždycky tuhý život, víc než pouhá pravda.

Ještě než se královna matka majestátně usadí, ne u hlavy lože, ale do křesla s opěrkami pro ruce vedle postele, Ludvík ví, o co jej bude žádat a jakými slovy, a ví, s jakým povykem odmítnutí přijme, řekne-li ne. Ludvík ji okamžitě předejde, s pokorou, náležitě dobrému synovi v přítomnosti uctívané matky. Ví, řekne jí, oč ho chce požádat, a rád její žádosti vyhoví. Již se rozhodl. Leč provedení se poněkud opozdí, protože před svým návratem do Paříže nemůže pochopitelně nic dělat.

Další vyhybavá odpověď, a již prostý fakt, že byly dvě, jedna pro Annu a druhá pro ni, by měl královně matce nasadit brouka do hlavy. Leč finezza není její silnou stránkou. V duchu jásá: přišla, viděla, zvítězila. Poněvadž ji však král přiměl k slibu, že to uchová v tajnosti, nemůže okamžitě rozhlásit své vítězství, jak by byla chtěla, dokud se král nevrátí do Louvru.

Ludvík vskutku tak toužil po návratu do Paříže - věřil, že na zdravém vzduchu ve Versailles se zouplna zotaví -, že se rozhodl odcestovat bez dvora, nejet ani s královnami, ani s Richelieuem. Když však obdržel v Roannu mírovou smlouvu, kterou otec Josef a Brulard z Leonu s císařem podepsali v Řezně, byl tuze rozhořčen a poslal k Richelieuovi rychlého posla s příkazem, aby, až dorazí do Roannu, svolal za předsednictví královny matky velkou radu jen za tím účelem, aby o smlouvě diskutovali a odvrhli ji.

Když si i Richelieu přečetl řečenou smlouvu, sršel zlostí: to nebyla smlouva, ale kapitulace! Vraceli jsme všecko: Pinerolo, Susu, Casale, a císař nevracel nic, především Mantovu, kterou právě dobyl. Ve skutečnosti jsme opouštěli své italské spojence a Francie se touto zradou stala císařovým spojencem, ne-li vazalem.

Richelieu se dověděl teprve později, co se odehrálo v hlavách našich vyslanců. Dověděl se v Řezně, že Ludvík umírá, došli k závěru, že kardinál také dříve nebo později zahyne a že ve vzniklém chaosu, který z toho povstane, neb Gaston a královna nemají ponětí o vysoké politice, je lepší uzavřít s císařem mír, ať už za jakoukoli cenu.

Když jsem zjistil, že se v Roannu bude debatovat v nepřítomnosti krále a za předsednictví královny matky, byl jsem v očekávání nejhoršího, ale královna matka, nemající dosti důvtipu, věřila, že jen co se Richelieu vrátí do Paříže, bude Ludvíkem odvržen, a považovala tudíž za zbytečné bojovat s králem o této otázce, tím spíše, že rada jednomyslně pokládala řečenou smlouvu za hanebnou a zneuctvující. Marillac byl tedy jediný, kdo se za ni postavil. Co se král uzdravil, prožíval temné dny a viděl, jak se mu vzdalují dva velké životní záměry: získání moci a vyhubení kacířství.

Ostře a vztekle Richelieu napadl v otázce bezvýznamného detailu smlouvy, naznačuje, že o této podrobnosti Richelieu lhal. Ta malá gerila nebyla k ničemu. Smlouva byla odvržena a maršálům byl dán příkaz pokračovat v Itálii ve válce.

Koncem října odjel Richelieu do Paříže a já ho tam následoval, ale místo abych jel lodí po řece Loire s královnou matkou a Richelieuem, kteří spolu, aspoň na pohled, skvěle vycházeli, pokračoval jsem v kočáře a dorazil do Paříže pátého listopadu, a tam se teprve úderem poledne nohou dotkl země před svým Bourbonským palácem.

Když jsem vstupoval dovnitř, nastal přirozeně nějaký hluk a já byl přijat na schodech nikoli Kateřinou, jakž jsem očekával, ale Jindřiškou, jež na mě sice mluvila, oči však měla jen pro Mikuláše:

"Nelekejte se, monseigneur. Paní vévodkyně je na loži."

"Že by byla chorá?" pronesl jsem znepokojeně.

"Ale kdeže! Kdeže! Jen se trochu necítí dobře. Důkazem toho je, že se vykoukala a přepečlivě upravila. Co dostala váš dopis z Roannu, očekává vás každý den, každou hodinu, a kromě chvil, jež tráví s Emanuele, utíká se pod baldachýn za zatažené závěsy. Takhle nevypadá nemoc, monseigneur," dodala Jindřiška s malým úsměvem. "A pakliže ano, trpím ji též."

Jen to dořekla, vrhla se bujaře Mikulášovi do náručí a objímala ho, zatímco já jsem v běhu stoupal po schodišti.

"Pane," řekla Kateřina, rozvírajíc při mém vstupu závěsy postele s nebesy, "jste zlý člověk, že mě opouštíte na tak dlouho! A nepovídejte mi něco o svých povinnostech! Vaši první povinností jsem já. Všechny ty války a intriky jsou jen plané řeči! Vaše místo je tady u mne, prosím svlékněte se a nemeškejte."

"Ale milá moje, nejsem ani umytý, ani oholený."

"Tím lépe, budu vás mít v přírodním stavu jako divocha, a vy jim bohudíky v hloubi srdce jste. Povězte mi, podvedl jste mě?"

"Madame, byl jsem vám od začátku až do konce té cesty neoblomně věrný."

"Přisaháte?"

"Přisáhám při všech svatých na vaši hlavu, na svou i na Emanuelovu a Mikulášovu, Jindřiščinu, i na hlavu vašeho služebnictva."

"Jste hrozný blázen, pane, a s tím svlékáním se loudáte jako poslední nemotora. Nemůžete z toho šatstva vyskočit, místo abyste rozvazoval tkaničky? Řekněte, byl jste mi věrný?"

"Madame, právě jsem vám to řekl a znovu to opakuji: neoblomně."

"Odpřísáhnete mi to?"

"Znovu vám to přísahám."

"Víte, že jestli se mi odvažujete lhát, rozdrásám vám srdce svými drápy?!"

"Že byste se v mé nepřítomnosti, madame, stala leopardem? A odvážím se vydávat všanc svůj život, až se s vámi budu mazlit?"

"A že by se z vás, pane, stal takový zbabělec, že se ke mně bojíte přistoupit?"

"Fuj! Fuj! V minutě vám podám důkazy, madame!" Načež jsem za ní vstoupil za závěsy a minuty, které následovaly, byly naprosto ztraceny pro jakýkoli vážný rozhovor.

Když se bouře vášní zklidnila, chtěl jsem vidět Emanuela, jenž podle toho, co jsem zaslechl, ležel v pokojičku vedle naší ložnice. Honorée, stále tak bohatě přírodou obdařená, byla u něho, a když jsem vešel, hluboce se mi uklonila, zčásti z úcty a zčásti asi proto, abych se ujistil, že její úžasná jablčka jsou stále na svém místě. Což jsem viděl a což způsobilo, že mi Kateřina tajně zaryla nehty do ruky řkouc sotto voce, ale syčivým hlasem: "Vás ty obrovité koule vzrušují?"

"Ale kdeže!" procedil jsem mezi zuby a tvářil se jako svatoušek, vzal Emanuela do náruči a zdálo se, že proti mé tváři, kterou za mé nepřítomnosti musel zapomenout, nic nemá, protože hned natáhl buclatou ručičku a zatahal mě za kníry.

"To mám ale rodinu!" smál jsem se, "jeden mě tahá za kníry a druhá mně poškrábe ruku!"

Ale tato dlouhá siesta - ať už byla hemživá, nebo lenivá, jak by byla řekla Perretta - tím ani zdaleka neskončila, neb když jsem položil Emanuela a poděkoval Honorée, aniž jí hleděl níž než na bradu, vrátil jsem se s Kateřinou do našeho lože, pod náš baldachýn a za závěsy, jako by to byla zázračná loď mimo dosah všech bouří oceánu, ne však těch našich.

"Ale co to vidím?" řekla Kateřina, když jsem vyčerpaný, ukojený a celý udýchaný napůl zavřel oči. "Vy snad chcete dřímat? V mé přítomnosti! Vedle mě! Když vám chci položit tolik otázek!"

"Moje milá," řekl jsem a povzdechl si, "jen kladte, kladte! Odpovím vám, jak jen budu moci!"

"Je to pravda, že byl Ludvík v Lyonu na prahu smrti?"

"Je."

"A že se z toho dostal zázrakem?"

"Zázrak, moje milá, spočíval v tom, že absces, který měl ve střevech, praskl a vytekl."

"Je to pravda, že kdyby Ludvík umřel, kardinála by popravili, jak se říká u dvora?"

"Je to bohužel velmi pravděpodobné. Mnoho lidí přísahalo na jeho smrt: Épermon, La Rochefoucauld, Marillac."

"Ministr?"

"Kdeže! Jeho bratr, francouzský maršál. Někteří dokonce prohlásili, jako pan z Troisville, praporečník mušketýrů, že kdyby dostali rozkaz, udělali by, co udělal pan z Vitry v roce 1617 Concini: vypálil by znenadání a zblízka kardinálovi do tváře ránu z pistole."

"A vás, jednoho z jeho nejvěrnějších služebníků, vás by zabili také?" otázala se Kateřina rozechvělým hlasem.

"To je málo pravděpodobné. Když je odsouzen nějaký grand, nezabíjejí se jeho služebníci, neb se soudí, že bylo jejich povinností sloužit svému pánovi."

"Takže byste vyvázli?"

"Ne tak docela. Mohli by mě možná vykázat ode dvora, a dokonce i z Paříže. Pak bychom byli nuceni žít v Orbiu a nepověřovali by mě žádnými misemi. Na tom by mě ostatně pramálo záleželo. Nerad bych sloužil španělské politice královny matky a Gastona."

Tu se rozhostilo ticho a já si je vyložil tak, že Kateřina by by dosti rozmrzelá, že je vykázána z Paříže, na oplátku však zbavena obav, jež v ní vzbuzovala moje častá nepřítomnost. Na druhou stranu - jakkoli málo jsem chodil ke dvoru, byla by nadšena, že jsem odtud vykázan, neb na dvůr pohlížela jako na armádu žádostivých sukní, které nemají v hlavě nic než kalhoty šlechticů.

"Jste si jist, že by vás nezabili?"

"Naprosto! Jednak bych byl vždycky dobře střezem, jednak by neodvážili sáhnout na kmotřence vévodkyně vdovy z Guise."

"Ještě jednu otázku!"

"Poslední?"

"Ano, přísahám jménem světice, jejíž jméno nosím. Budou pletichy proti kardinálovi pokračovat, přestože se podle všeho začíná rýsovat mír?"

"Paradoxně víc než kdy jindy, moje milá. Neboť v těch hlavách není ni špetka rozumu."

KAPITOLA JEDENÁCTÁ

"Na slovíčko, prosím, spanilá čtenářko!"

"Jakže, pane? To vy mě teď oslovujete? Na mou věru! Jak podivná výměna rolí! Co se k čertu děje, že se na mě obracíte?"

"Když vidím, madame, jak vytrvale, svazek za svazkem, čtete moje Paměti, rád bych věděl, co si myslíte o Ludvíkovi."

"Abych pravdu řekla, zpočátku pramálo dobrého. Jeho neláska k gentil sesso, jeho otálení se „završením manželství“, skutečnost, že žil mnohem raději se svými oblíbenci než s manželkou, jeho uzavřenost a málomluvnost i neúprosná spravedlnost, když pak udeřil, tím vším se mi moc nelíbil. Dokonce jsem měla dojem, že v sobě má kapku zlomyslnosti, když - jak vy říkáte - tantalizuje lidi, které chce potrestat, to znamená, že je svým otálením nechává věřit, že jeho hněvu uniknou. Není to u křesťanského krále udivující? A čemu přisuzujete onu rafinovanost jeho trestů?"

"Jeho mládí, madame, ohavně šikanovanému Conciniovým. Právě v této době se Ludvík naučil čekat, mlčet, dál vyčkávat, skrývat a přemítat své resentimenty až do chvíle, kdy si v šestnácti letech úzkostlivě vybral své spiklence, připravil mistrný komplot a udeřil - rychle a tvrdě. Conciniovy dal usmrtit a matku vyhostit. A přes to všechno o něm ještě dnes dvorští kletvníci dál tvrdí, že je slaboch, měkkota, váhavec a hračka v rukou Richelieuových. Omyl musí mít zřejmě tvrdý život, když se dodnes nezdařilo zakroutit mu krkem!"

* * *

"Jestli tomu dobře rozumím, pane, Ludvík si v těch těžkých časech, jež poznamenaly jeho mládí, zvykl mlčet a vyčkávat, což se v průběhu času stalo jakousi metodou vládnutí. Svým mlčením nebo klamnými sliby své nepřátele uklidňuje a pak v daný moment, když už oni věří, že vyhráli, udeří."

"Bene! Benissimo, spanilá čtenářko, jak by řekl Mazarini!"

"Díky, pane, za tu chválu. Dělá mi nesmírně dobře a musím přiznat, že bláznivě toužím po poklonách. Je to tak silné, že se k tomu musím čas od času přiznat svému zpovědníkovi."

"A co na to říká?"

"Kará mě za mou ješitnost."

"A podle mne, madame, nedělá dobře. Jak může člověk milovat druhé - což je životní radost i povinností -, když na prvním místě nemiluje sám sebe? Popudlivci, nespokojenci, mizantropové a nevrlici jsou špatní milenci lidstva..."

"Pane, tuto povzbudivou poznámku si ukládám do kapsáře své paměti a příležitostně si z ní vyrobím balzám na potírání svého rozmilého těla, když budu v pokušení příliš je mít ráda."

"Madame, vévodkyně z Orbieu by byla poněkud nesvá, kdyby náš rozhovor nabral příliš osobní notu."

"Pane, věřte mi, prosím, že jsem o svém 'rozmilém těle' mluvila pouze a jen ze ztřeštěnosti. Neviděla jsem v tom nic špatného."

"Nejsou to nicméně výroky, které galantního muže vyzývají k tomu, aby klopil zraky. Vraťme se tedy, spanilá čtenářko, k naší věci."

"Ano, vraťme. Řekla bych, pane, že váš úvod o Ludvíkově vyčkávání, mlčení a vypočítaném otálení dramaticky předznamenává to, co bude následovat. Je to tak?"

"Ano, ta dramatická nota tam opravdu bude. Nejde o nic menšího než o palácovou revoluci, kterou jeden dvorský vtípálek nazval 'dnem oklamáných', což je tak přiléhavé, že to přejala i historie."

"A kdo byli ti oklamání?"

"Královna matka, Marillac a několik dalších."

"A ten, kdo klamal?"

"A kdo jiný než král?"

"Král?"

"Ovšem, madame, král! Je to doloženo! Ludvík je mnohem spíše svého druhu Machiavelli než pasivní nástroj v rukou Richelieuových."

"Leč klam je postup dosti nechutný."

"Jak kdy! Je nechutný, když jsou oklamáni dobří, poctiví lidé. Když však jde o nenávistnou kliku, zrádnou a bouřící se proti svému králi, o odpadlíky, jejichž jediným záměrem je zabít velkého služebníka státu, aby posléze mohli z Francie udělat vazala Španělska a uspořádat v evropském měřítku krvavou bartolomějskou noc na pobití protestantů, potom je, madame, každá lest dobrá, aby se těm krvelačným plánům zamezilo."

* * *

Ke dni oklamáných došlo desátého nebo jedenáctého listopadu 1630. Zde jsou opět dějiny neschopné upřesnit datum. A já rovněž, protože jsem v ony dny nebyl v Paříži, bylť mě pan Saint-Clair povolal do Orbieu kvůli požáru, který vznikl v zámeckých stájích; chtěl, abych se o škodách přesvědčil de visu. Ve skutečnosti jsem se o celé záležitosti dověděl teprve po návratu do Paříže čtrnáctého listopadu, a od koho, ne-li od kanovníka Fogacera, jenž věděl vždy vše o všem a musel být perfektně se vším obeznámen: jak by jinak mohl být ve službách nuncia Bagniho a v důsledku toho ve službách papežových?

Krom toho, jak si čtenář pamatuje, byl Fogacer zpovědníkem kardinálových čmuchalů a čmuchalek, přičemž zpověď obsahovala část náboženskou, kteráž mi nebyla sdělována, a část profánní, jež mi sdělována byla a již jsem ihned využil ve svých zprávách pro kardinála.

První jednání komedie oklamáných se odehrálo, jak jsme viděli, v Lyonu, a jelikož jsem je již popsal v předešlé kapitole, zde je pouze shrnu: Ludvík je v rekonvalescenci a odpočívá na loži, jež se málem stalo jeho ložem smrtelným, když na něj přicházejí dorážet obě královny, pěkně jedna po druhé: propustí konečně kardinála, tu příčinu všech strastí, zvláště těch svých? On přitaká, nebo se tak aspoň tváří. Leč s propuštěním Richelieua, říká jedné, nutno počkat, až bude podepsán mír se Španělskem. S odstraněním kardinála, řekne té druhé, bude nutno počkat, až se vrátí do Paříže. Naše dvě královny berou jeho vyhýbavé odpovědi za zvonivou minci a rozzářeny odcházejí každá do svých apartmá.

Druhé jednání se odehrálo v Paříži v malém Lucemburském paláci, kde sídlila královna matka. Vyprávěl mi je Fogacer, který se dověděl brzy ráno (desátého či jedenáctého, ani on to nedovedl upřesnit), že královna matka dala dvoru na vědomí, že toho dopoledne nepřijme nikoho krom krále, protože, jak pravila, požila večer léky. Zocoliová, neb právě ona tu zprávu přinesla, Fogacerovi sdělila zároveň ještě další, mnohem znepokojivější věc: jakmile se král ocitne v domě královny matky, maggiordomo dostal příkaz zamknout všechny dveře paláce. Zocoliová dodala, že jen co to maggiordomo provede, ona pro všechny případy potají odstrčí závoru na dveřích do malé kaple. Jen co jí dal Fogacer rozhrčení, rozběhla se upozornit na to v mé nepřítomnosti hraběte Girona, jenž neztrácel čas mazlením s tlachalkou, ač je do ní zblázněný, a utíkal to sdělit kardinálovi.

Představ si, čtenáři, jak na kardinála zapůsobilo znepokojivé odhalení čmuchalky o tajném uzavření domu, kde královna matka zamýšlí odříznout příštího dne krále od světa a číst mu tam levity. Jen vzpomeň, prosím, co jsem říkal v kapitole čtvrté tohoto svazku o to, že u Richelieua je všechno přehnané, citlivost právě jako genialit, Richelieu si zoufá, když ho

král klepne přes prsty v Nîmes, chvěje se, uroní mnoho slz, leč ty nemají trvání. Brzy znovu nabude rozhodnosti a sebeovládání a po zralé úvaze je schopen rázně jednat.

V tomto případě je však každá úvaha těžká, a to tím spíše, že v Richelieuovi se vášnivě sváří rozum s emocemi: zasáhne a má zasáhnout do králova jednání mezi čtyřma očima s královnou matkou? Fyzicky je to jistě proveditelné, když dveře do malé kaple zůstanou díky zásahu Zocoliové otevřeny. Má se však takto vměšovat do soukromého rozhovoru krále s královnou? Nepřivolá tím na sebe o Ludvíka hromy ablesky?

Na druhou stranu je tu otázka, zda královna nevyužije uzavřené dveří, jež je o to hrozivější, že je podle všeho utajené, a nevychrlí na Richelieuovu hlavu a na jeho příbuzné všechny špinavé pomluvy - a on tam nebude, aby se hájil... Den předtím již propustila všechny jeho příbuzné, které dosadil do různých míst v jejím paláci, a obzvláště zuřivě se pustila do paní z Combaletu, již přikládá extravagantní plány, jako třeba že se chce provdat za hraběte ze Soissons, který otrávil krále a Gastona a stane se králem Francie a Combaletová královnou.

Bůh sám ví, komu se podařilo vložit tento nesmysl do slepičího mozečku královniny matky, ta však tomu teď věří jako slovu evangelia.

Což nebylo pro Richelieuu ponižující už to, že král v Lyonu slíbil oběma královnám jeho propuštění? Jakmile se vrátily do Paříže, obě tu novinu vykládaly komukoli ze svého okolí, takže o řečeném propuštění dnes ví a očekává je celý dvůr. Richelieu to vnímá neustále a kamkoli přijde, neb dvořané se k ministrovi, o němž se domnívají, že má jen odklad, chovají "mimořádně podivně". Ono "mimořádně", pocházející z úst samého Richelieuu, není třeba komentovat. Pro Richelieuu je to skličující.

Právě teď tedy hovoří královna matka s králem za zavřenými dveřmi o propuštění a Richelieu je ve velikém pokušení zasáhnout. Veliká jsou však rovněž rizika. Ludvík trvá vždy neústupně na etiketě, nesporně proto, že ji vůči němu královna matka v jeho dětství tak nestoudně porušovala. Vyčítají to ještě po patnácti letech: "Nezacházela jste se mnou ani jako se synem, ani jako s králem." Od svého okolí vyžaduje neustále, puntičkářsky respekt. Nesnáší, aby se v jeho přítomnosti mluvilo příliš hlasitě, a ještě méně snáší, aby se někdo před ním hádal, křičel nebo užíval nevhodných a vulgárních výrazů.

Vzpomeňme si: Richelieuovi, ač je tak obezřelý, uniklo v Nîmes "pokud", jež Ludvíkovi připadalo příliš autoritativní a takřka urážlivé pro důstojnost krále. Dal svému hněvu propuknout urbi et orbi. Přes Richelieuovy ústupky a dvoření potřeboval celý den a noc, než se uklidnil.

Když zvážil na jemných váhách všechna rizika, kardinál se konečně rozhodne. Překročí Rubikon. Jeho vpád do králova rozhovoru s matkou Ludvíka patrně urazí. Ale Ludvík dovede rozlišit podstatné od podružného. Dá mu toto porušení etikety zapomenout na obrovské služby, jež mu kardinál tolik let prokazoval a za něž Ludvík neskrblil díky ani důkazy vděčnosti a lásky? Pokud jde o královnou matku, dá se předvídat, že se na Richelieuu osopí po svém, se vši vehemencí, urážkami a obviněními, na něž on, pokorný, odevzdaný a uctivý, neodpoví. A tím lépe, jestli královna překročí všechny meze a bude vyžadovat jeho propuštění urážlivými, panovačnými slovy: Ludvík nesnáší ani příkazy, ani panovačné výzvy.

Jde tu však o dobře propočtené riziko, a co k tomu dodat? Královna přísně rozkázala uzamknout všechny dveře paláce. Jaký úžas a hrůzu v ní asi vyvolá taková d'ábelská zjevení Richelieuu! Že by chtěl Richelieu dosáhnout právě toho?

Vyprovokovat ji, přitlačit ji ke zdi, aby se na něj vrhla a hanobila ho spíš řevem než mluveným slovem, navíc protkaným hrubými výrazy, jaké slyšíme obvykle pouze na tržišti. Aby ho hanobila se vši sprostotou, z níž má Ludvík tak velkou hrůzu. A tehdy možná spáchá tu chybu, s níž Richelieu počítá a která se jí stane osudnou: položí Ludvíkovi nůž na krk, aby si vybral - buď ona, nebo on.

Představuji si, že kardinálovi muselo prudce bít srdce v hrudi, když - jako obvykle v neposkvrněné sutaně - prošel odemknutými dveřmi malé kaple. Jako superintendant domu královniny matky znal dokonale všechna zákoutí Lucemburského paláce a dostal se bez potíží do sálu, kde se odehrával rozhovor syna s matkou mezi čtyřma očima.

Král byl sám* a královna taktéž - krom dvou či tří komorných, které v jejich očích neexistují, v čemž se převelice mylí, neb jedna z nich je Zocoliová a právě díky ní se dozvíme, jaká slova toho dne padla, tím spíše že má Zocoliová za manžela Itala a perfektně rozumí hatmatilce královniny matky.

Při Richelieuově vstupu do salonu, kde k neveřejné schůzce došlo jeví král prudkou nevoli, že se kardinál bez okolků vměšuje do jeho důvěrného jednání s královnou matkou. On ovšem netuší, že přikázala zamknout všechny dveře, takže se tolik nediví, že přišel. Zatímco královna matka zůstala na jeho zjevení doslova zírat a ve své prostomyslnosti si kladla otázku, jestli Richelieu nevládne jako d'ábel schopností procházet zdmi.

Richelieu se po řadě hluboce uklonil králi a královně, načež zavládlo dosti dlouhé ticho. Král ani nehlesl a dál se tvářil káravě, kdežto královna zrudla, prsa se jí dmula a vypadala, že musí každou chvíli vybuchnout.

"Jsem si zcela jist," pronesl tehdy Richelieu laškovným tónem, "že Vaše Veličenstva mluvila o mně..."

Je možné, že královna matka by byla lépe snášela jeho zásah, kdyby Richelieu promluvil s vážností a pompou španělského ministra. Leč lehký tón, jímž promluvil, byl poslední kapkou, která ji vyvedla z míry, takže se nechala zaplavit záští - a znovu musím opakovat, že kdo neviděl královnou matku při jejích záchvatech zuřivosti, ten nic neviděl...

Nejdřív se začala nadýmat jako husa chystající se k útoku, pak promluvila a při řeči lomila rukama i pažema, rozcuchala se, někdy si obnažila prsa a zároveň spustila přívál slov, jež nic a nikdo nemohl zastavit. Dokonce ani Jindřichovi IV., který měl hubu jako hlásnou troubu, takže ho příležitostně slyšela celá armáda, se nikdy nepodařilo překrýt hlas své manželky, když se rozzuřila. Současně s řevem a gestikulací sebou neuvěřitelně kroutila, z čela se jí řinuly kapky potu velké jako hrachy, stékaly jí po tvářích a vyrývaly do jejího nalíčení nemálo nechutné cestičky.

"Ebbene si! Noi parliamo di te!"* zařvala, co jí síly stačily.

"Madame, jste královna Francie," řekl král; "prosím, mluvte francouzsky a netykejte panu kardinálovi."

Leč Ludvík hned pochopil, že se to rovná pokusu zastavit bystřinu oblázkem.

"Ebbene si! Noi parliamo di te come del pi? grato e del pi? cattivo degli uomini!"**

"Ale madame," zasáhl král, "co to děláte? Hádáte se v mé přítomnosti!"

"E vero tu mi devi tutto, miserabile! Tua situazione, il tuo potere, tua fortuna. Io ti ho dato pi? di un milione d'oro!"***

"Madame," řekl Ludvík, "připomínat dary je nešlechtné."

"Ale čeho jsem se dopustil, madame?" otázal se Richelieu třesoucím se hlasem a po tvářích mu kanuly slzy. "Tu mi hai tradito! Traditore! Perfido! Furbo! Brigante!"*

"Ale madame! Ale madame!" pravil král. "Co to děláte? Co to říkáte! Vy se přede mnou hádáte!"

"E vuoi maritare tua nipote al comte de Soissons, perfido!"**

"Ale madame," zvolal Ludvík, "to je jen babský žvást. Paní z Combaletu zná svůj rank a o ničem podobném si nikdy nedala ani zdát!"

"Ebbene si" řekla královna, obracejíc se k Richelieuovi, a řvala ještě hlasitěji. "Tu vuoi maritare tua nipote, miserabile, al comte de Soissons! Baster? allora che il Re e Gastone per colpa tua siano avvelenati. Ecco Soissons Re! E la Combalet regina!"+

"Ale madame," řekl zděšeně král, "kdo vám nasadil do hlavy toho brouka o manželství a dvojí vraždě? To je naprostý nesmysl!"

"Ma ? vero!" zařvala královna matka. "Ecco Soissons Re! E la Combalet regina! Quella femmina da nulla! E il peggio, ? la pi? puttana del reame! Un rifiuto di donna!"++

"Ale madame, madame! Co to říkáte?" děsil se král. "Hádáte se a řvete v mé přítomnosti sprostá, urážlivá slova!"

Tu se na nejvyšší míru rozčilený, slzíci Richelieu vrhne královně k nohám, líbá lem jejího roucha a ujišťuje ji, že pokud ji urazil, udělal to nevědomky a je připraven podvolit se všemu, co po něm bude žádat, a aby uchránil královninu čest, uzná i chyby, jichž se nedopustil; udělá vše, co se jí uráčí mu přikázat. Zkrátka je v jeho projevu jen úcta, poddanost a poníženost. Ovšem je také tuze obratný: u vědomí její nevyčleřitelné nenávisti nedoufá v obměkčení královny, ale naopak pevně doufá, že svou příkladnou poslušností dojde krále.

Královna matka samo sebou takové finesy nechápe. Vidí svého nepřítele na zemi a zuřivě ho miní ušlapat.

"Voi siete furbo, miserabile. Anche le vostre lacrime sono false! Voi sapete recitare bene la commedia! Ma non sono che smorfie!"*

Poté se otočí k Ludvíkovi a panovačným tónem prohlásí, že si bude muset vybrat mezi ní a tím slouhou a že se už nezúčastní velké rady, dokud v ní bude Richelieu. Ludvík neodpoví ani slovíčkem. Poprosí Richelieu, aby odešel. Načež královnou matku pozdraví a rozloučí se s ní, neb tuze spěchá, řekne, do Versailles. A dlouhými kroky odejde ze salonu.

Na vydlážděném nádvoří Lucemburského paláce na něj čeká jeho kočár jakož i mušketýři jeho eskorty - a Richelieu. Ludvík projde stále ve spěchu kolem svého ministra, aniž na něj promluví nebo mu uštědří almužnu jediného pohledu, nastoupí do kočáru, dá znamení, kočí práskne do koní, královští mušketýři nasednou na koně a královský průvod odjíždí v pekelném hluku kol a kopyt na dláždění, který zní Richelieuovým uším stejně smutně, jako by mu zvonila hrana.

Není sám, kdo viděl ten odjezd. Okna Lucemburského paláce jsou obsazena dvořany, kteří stěží vydrží, než Richelieu dojde pěšky do svého blízkého bytu, a radostně se rozběhnou za královnou matkou, aby jí sdělili, že zrádce je konečně v nemilosti...

Ve skutečnosti je to teprve druhé jednání komedie oklamáných a Ludvík, aniž pronese jedině slovo ke komukoli a aniž vrhne jediný pohled na Richelieu, nechává dvůr a tím i královnou matku ve víře, že zvítězila a Richelieu je ztracen. Proč to dělá? Je to jasné. Pokud jde o Richelieu, není toto zdánlivé zřeknutí se jeho osoby než předstírané, aby ho král potrestal za nevhodné vniknutí do jeho rozhovoru mezi čtyřma očima s královnou matkou, a není to nic jiného než jedno z těch trochu krutých klofnutí, jež Ludvík čas od času uštědřuje svému nejvěrnějšímu služebníkovi, aby mu připomněl, že král je on a že povinné ohledy vůči němu je nutné respektovat.

Trest je tvrdý, leč časově omezený. Ludvík pohroužil svého ministra do pekelné trýzně, leč ve velmi krátké době ho z ní vytáhne a vrátí mu svou přízeň.

Pro královnou matku bude trest naopak neúprosný a bez konce. Králi však není proti mysli trochu ji tanzilovat a před ponížující prohrout jí dát vychutnat slasti vítězství. Ve skutečnosti se již dávno rozhodl zbavit se "nevhodností" královny matky, jak to vyjadřuje svým uměřeným stylem. Zdánlivé vítězství královny matky bude mít ještě další výhodu. Díky němu se odhalí mnoho členů kliky a pro čmuchaly a čmuchalky kardinálový policie bude snadné zjistit jejich totožnost, výroky, které pronášejí, a plány, jež chystají. Takto bude možné zničit všechny spiklence, bez sebemenší shovívavosti k těm nejzkompromitovanějším.

Ve Versailles, daleko od dvora a od Paříže, si Ludvík oddychne. Jeho syn bude mít později zálibu v nádheře. On miluje prostotu. Versailles je v té době jen malé venkovské šlechtické sídlo se dvěma či třemi neúplně zařízenými místnostmi. Není to žádná královská rezidence. Nikdy tam nejsou zváni členové velké rady ani ministři, a tím méně dvořané.

* * *

"Drahý kanovníku, vy jste tam přece byl, takže k čemu došlo ve Versailles mezi Ludvíkem a Saint-Simonem?"

"Nic z toho, o čem ševalil Saint-Simon," odvětil Fogacer se svým dlouhým, rozvláčeným úsměvem. "Ale Saint-Simon to naznačil sotto voce a zlehka pouze několika osobám, mezi nimi mně, neb jsem, jak víte, ve službách nuncia Bagniho."

"A co vyprávěl?"

"Báchorku neboli to, co moje církev nazývá apokryfem."

"A dál?"

"Tvrdil, že jakmile byli ve Versailles, král prý se ho zeptal, zda podle jeho názoru má či nemá propustit Richelieua. On prý pak dlouze mluvil ve prospěch kardinála."

Tomu jsem se rozesmál na celé kolo.

"I podívejme," řekl jsem, "takový malý zasraný podkoní, a on se rozběhne post festum na pomoc vítězství a přiřkne si roli, kterou vůbec nehrál!"

"Což mu tedy nevěříte?"

"Samozřejmě!" řekl jsem zaniceně. "Ani slovo!"

"Já také ne," podotkl Fogacer, "ani nuncius Bagni. A to z toho důvodu, že král nikdy nechtěl svěřit sebemenší politický úkol nikomu ze svých oblíbenců kromě Luynese, čehož zřejmě trpce litoval. Zadruhé se král podle mne již rozhodl, dokonce ještě než dojel do Versailles, že si Richelieua ponechá a zapudí královnu matku. Tím jsem si zcela jist a k rozhodnutí podle mého názoru došlo, když královna matka Ludvíkovi řekla, že se nadále nezúčastní královny velké rady, pokud kardinála nepropustí. Jinak řečeno - jestli jí nebude uposlechnuto, ochromí státní aparát. V tu chvíli bylo zcela jasné, že pokud ji Ludvík ustoupí, bude to znamenat, že bude mít od nynějška právo vyhnat ministry vyhovující jejímu synovi a nahradit je lidmi, jimž věnuje přízeň sama. Což by rovněž znamenalo, že se změní veškerá politika království, král přenechá žezlo matce a znovu upadne do hanebné podřízenosti nového regentství.

O nic víc nevěřím," pokračoval Fogacer, "že Richelieu, ponechán v Paříži o samotě a ve smrtelné trýzni po klofnutí, jež mu král při odjezdu uštědřil, pojal úmysl okamžitě prehnout do Pontoise a odtud se dostat do Le Havru, svého města, kde by se cítil víc v bezpečí. Jeho přítel kardinál z La Valette prý ho od onoho odchodu zrazoval a vyslovil přitom ono známé rčení, podle mne také apokryfní: 'Kdo hru opustí, prohraje.'"

"Tu historku znám," podotkl jsem, "La Valette ji vypráví, kudy chodí, a vytahuje se s ní, což mě vede k přesvědčení, že je vymyšlená. Neboť uprchnout by pro kardinála znamenalo přiznat, že bláznivá obvinění, jež proti němu vznesla královna, jsou pravdivá. Ale především utéci se do Le Havru, města, jež mu vskutku patřilo a kde se mohl opevnit, se rovnalo důkazu, že se bouří proti svému králi a hodlá mu vzdorovat. Richelieu však uznával celý život jedinou povinnost a bylo by šílenství popřít ji právě v takové chvíli: povinnost čekat na králův rozkaz, a když rozkaz přišel, uposlechnout, ať byl, jaký byl.

Leč odpusťte mi, drahý kanovníku, mou netrpělivost. Kdy a kým dal Ludvík Richelieuovi předat vzkaz, aby za ním přijel?"

"Saint-Simon tvrdí, že na králův rozkaz vyslal z Versailles 'svého šlechtice', aby to Richelieuovi vyřídil."

,"Svého šlechtice!" rozesmál jsem se. "To je vskutku mluva knížecí! Jak se ten náš malý vévoda naparuje!"

"Vskutku se nedomnívám," řekl Fogacer, "že Ludvík čekal až do Versailles, to je tři hodiny, než kardinála vysvobodil z plamenů pekelných, do nichž ho uvrhl. Podle mého sotva vyjel z hlavního města, vyslal jednoho ze svých mušketýrů se vzkazem, aby za ním neprodleně přijel. To je už samo o sobě mimořádnou ctí, neboť Versailles je, jak víte, Ludvíkův malý venkovský dům. Nezve tam nikoho kromě hraběte Soissons, ostatně Richelieua uložil do ložnice, kde obvykle spává Soissons. Ach drahý vévodo! Jak rád bych se byl v tu chvíli rozdvojil a byl ve Versailles a současně v Lucemburském paláci v Paříži, abych viděl, co se děje u krále a zároveň u královny matky. Rychle jsem se však s tou možností smířil, neb v Lucemburském paláci se odehrávala komedie (s názvuky tragiky), kterou bych býval za nic na světě nechtěl proměškat."

"Také jsem tam právě dorazil," poznamenal jsem. "Když král po hřimavém výstupu, v němž královna matka urazila Richelieua, a po ultimatu, jež mu dala, aby si vybral mezi ní a kardinálem, bez jediného slova odjel, usoudila nešťastná královna ve své prostotě, že jeho mlčení se rovná souhlasu; posílena navíc ve svém šíleném přesvědčení tím, že král prošel na nádvoří kolem Richelieua bez jediného slova či pohledu, utvrdila se v tom, že Richelieu bude vyhozen. Vyslovila to, řekla to veřejně, a tato verze se okamžitě šíří od úst k ústům po celém dvoře a stane se podnětem k obrovskému uspokojení.

Potom přichází Marillac a tuze pokrytecky se táže přítomného státního tajemníka Bulliona: 'Co se to děje? Děje se něco? Povězte mi, co se děje!' Což má u dvora vyvolat dojem, že o úmyslech královny matky ničehož neví, ačkoliv ji je s největší pravděpodobností sám vnukl. Vejde a královna matka mu ihned potvrdí skvělé vítězství, jehož dosáhla, a nabízí mu, jen co kardinál uprázdni své místo, aby se ujal jeho funkcí. Marillac bez váhání přijímá, ač by mu jeho opatrnost měla napovědět, že má vyčkat králova souhlasu, než se bude považovat za jeho ministra.

Po rozhovoru s Marillakem si královna upraví šat, dá se komornými přečesat a znovu nalíčit a zemdlená, ještě tuze vzrušená zuřivým výstupem, ale přešťastná ulehne na lože, jen napůl, záda má opřena o sloupek baldachýnu. Poté dostane maggiordomo příkaz rozevřít dveře jejích apartmá. Do komnaty se okamžitě vecpou dvořané, jen stěží zadržovaní zábradlím kolem lože. Pak se z toho davu vznese ke královně matce jednomyslná chvála, vzdávání díků a lichocení. Ona to saje plnými doušky. Vychutnává své vítězství a s ním i svou slávu."

"Není-liž to vrchol nechápavosti," zamyslel se Fogacer, "že si něco takového může myslet, když král přece mlčel jako ryba?"

"Pro tuto ječivou dámu ticho nic neznamená," odpověděl jsem. "Král mlčel, tedy souhlasil. Vyhnala Richelieua a v jejím dětinském, zmateném rozumku to znamená, že získala zpět moc a že ji bude vykonávat sama, s nikým se o ni nebude dělit, jako za regentství. A s Marillakem po boku hned svým oblíbencům rozdává místa, šťastná a triumfující. V její prázdné hlavičce je to uspořádané tak, že zapomene, na co chce zapomenout, a věří, čemu chce věřit. Neuvědomí si, že v roce 1617, kdy králi bylo pouhých šestnáct let, popravil bez výstrahy její dva favority a ji zavřel v jejím pokoji, aby ji pak poslal do vyhnanství. A především ve sladkém omámení z podkuřování, jež se k ní nese, zapomíná, že král je pomazaný křížem a krom své legimity drží v rukou všechny nástroje moci: správní a soudní orgány, vojsko, finance. Ba co víc, zapomíná, že ona nemiluje jeho a on ji a že vzhledem k přísně protokolárním a obřadným vztahům mezi nimi nebude v osudu, který ji čeká, hrát roli žádný cit."

"Jakým dojmem na vás tedy působila?" otázal se Fogacer. "Zaslepení ubohé královny matky bylo přirozeně až poněkud směšné," řekl jsem. "Od svého dramatického uchopení moci sváděl Ludvík s ní, s její prchlivostí a svéhlavostí dennodenní boj. A ona si přitom stále ještě představovala, že jí předá žezlo vlády dokonce poté, co ho znovu potupila tím, že v jeho přítomnosti zasypala jeho ministra urážkami. Měl jsem s ní nicméně i trochu soucit: nebyla to její chyba, že byla tak omezená a zatvrzelá, že neměla žádné vědomosti ani sebemenší inteligenci a že byla u dvora vždycky ovládána podvodníky, lichotníky nebo fanatiky. Kdyby měla v těle aspoň kus srdce, což by bylo mohlo vykoupit její nedostatky, leč ona nikdy nikoho nemilovala, ani svého muže, ani své přátele, dokonce ani své děti s výjimkou Gastona, jemuž nicméně četla levity pokaždé, když se s ním viděla."

"A přesto," namítl Fogacer, "přestože během svého regentství i po něm natropila tolik zla, vám jí bylo líto?"

"Podle mě," odpověděl jsem, "jakmile jste překonal smích, měl jste před očima žalostnou podívanou na tu horu masa, pololežící na nádherném loži a sající z plných plic lichocení dvorských hejsků a fiflen, kteří měli všichni dohromady rozumu zvíci vrabčího mozku. Ona prožívala skvostný sen: znovu se chopí moci, přičemž si při své omezenosti neuvědomovala, jak blízko je - pokud jde o ni - Tarpejská skála od Kapitolu.* Je to vskutku škoda, drahý kanovníku, že vás náš Pán neobdařil kromě jiných skvělých vlastností i darem všudypřítomnosti, protože byste mi nyní mohl vyprávět, co se odehrálo ve Versailles a o shledání krále s Richelieuem."

"Někoho bych vám nicméně mohl jmenovat, a ten by splnil vaše očekávání v této věci."

"Kohopak?"

"Pana z Guronu."

"Cože! Pan z Guronu tam byl?"

"Ovšem, Richelieu ho vzal do Versailles s sebou."

"A pročpak?"

"Je možné, že při tomto nejdůležitějším kroku svého života potřeboval něčí přátelskou přítomnost. A je to bída, že nevěděl o vaší přítomnosti v Paříži, neb by si byl vybral vás, drahý vévodo..."

Čtenář si nemůže nevzpomenout na pana z Guronu, u něhož jsem přijal Zocoliovou a vyslechl její cenné sdělení.

Pan z Guronu, jeden z nejvěrnějších služebníků krále a kardinála, byl všude znám jako největší hltoun mezi žrouty u dvora, bratrstva to, které mezi své členy počítalo naneštěstí také krále, ať k tomu můj otec vrčel, jak chtěl, neb kdyby on byl královským lékařem, doporučil by králi naléhavě, aby tak nezatěžoval své choulostivé zažívání. Abych se vrátil ke Guronovi, ten měl stejnou neukojitelnou zálibu v gentil sesso jako v pečení a všech představitelných lahůdkách, takže po mém odjezdu schlamstl Zocoliovou na jedno sezení a čas od času s ní pokračoval v slastném vztahu, který Richelieu pochopitelně objevil, chudáku Guronovi to vytkl a tvrdě ho vyplísnil za to, že směšuje poslání a miliskování. Jen jsem se usadil ve svém kočáře, dal jsem kočmu příkaz zajet k paláci pana z Guronu.

Když Mikuláš tu adresu uslyšel, řekl: "Monseigneur, smím vám položit otázku?"

"Smíš."

"My poobědváme u pana z Guronu?"

"Ale kdeže! Pozveme ho, aby dnes večer povečeřel u mě v Bourbonském paláci."

"Monseigneur, vzhledem k pokročilé době a výřečnosti pana z Guronu přijedeme dnes pozdě k obědu u vás doma."

"To vskutku ano."

"A paní vévodkyně bude tuze nespokojená a zneklidněná."

"To je možné."

"A možná vám bude číst levity."

"Ale kdeže! Kdeže! Paní vévodkyně z Orbieu mi nechte levity. Nejvýš bude mít několik malých poznámek."

"A moje Jindřiška rovněž."

"Pravděpodobně ano, Mikuláši."

"A co tedy uděláme?"

"Budeme vůči svým manželkám jen samá lítost a odevzdanost."

"A proč?"

"Protože mají, Mikuláši, pravdu: dát připravit nejlepší pečení a potom ji sníst samy, to ženy podráždí."

Ale já, monseigneur, za své zpoždění nemohu. Jsem poslušný svého pána."

"A já těch svých. Ted' je pro mě tuze důležité zjistit co nejrychleji jak to ve Versailles proběhlo mezi Richelieuem a králem."

"Proč tento důvod neudat paní vévodkyni?"

"Poněvadž taková omluva žádnou ženu neobměkčí. Já jí naopak pokorně slíbím jako omluvu malý dárek."

"Pane Bože! Když to uděláte vy, budu muset udělat totéž."

"Tak to udělej, Mikuláši! Chudinka Jindřiška! Máme ji připravit o dárek?"

"Nemám totiž, monseigneur, potřebné zlatáky."

"Pak ti je tedy poskytnu."

"Monseigneur, vy jste ten nejlepší pán na světě!"

"Jednám s tebou prostě tak, jak ti moji jednají se mnou, a takto - aspoň si to myslím - se svět může stát lepším."

Jelikož jsem ti, čtenáři, předem odhalil průběh scén, jež na Mikuláše a na mne čekaly po našem návratu domů, ponechám na tvé manželské zkušenosti, aby sis je představil, a přeskakuje několik hodin, mezi nimi velmi mazlivou siestu a tuze přátelský a také poněkud uslintaný pohovor s mým malým Emanueleem, dostávám se ke chvíli, kdy pan z Guronu večer vši silou zazvonil u mých vrat pobitých železem a mí Švejcaři mu je zevnitř otevřeli, leč až poté, co mí Švejcaři z domu odnaproti poznali erb našeho přítele; očekával jsem pana z Guronu na schodišti a troufám si říci, že s jistými obavami, protože patřil stejně jako maršál Schomberg k mužům, kteří vás při objetí napůl udusí a zároveň vám

pohmoždí záda přátelským poplácáním.

Pan z Guronu, jedlík a zároveň labužník, poctil s velkou chutí hostinu, na jejíž přípravu Kateřina tuze pečlivě dohlížela. Shltl sám dobrou polovinu, neb Kateřina i já jsme střídmí, od přirozenosti i svou filozofii. Pan z Guronu činil paní domu poklonu za poklonou za nezapomenutelnou pečení, zalévanou skvělými víny, a nakonec, když nebyly podávány hrušky, spolykal řez sýra, který by byl nakrmil celou čet; pak se uvolnil, a jelikož "po jídle přijde zábava", jak se říká v mém périgorském kraji, začal se vrtět a vyvaloval oči, div mu nelezly z důlků, na komornou, kterou Kateřina právě toho dne ráno přijala do služby. I já se na ni podíval a moje Kateřina naneštěstí ten pohled zachytila, jakkoli byl kratičký a opatrný. Příštího dne hned za svítání chudáka děvče propustila a já jen taktak stihl strčit mu do ruky pár dukátů a adresu své nevlastní sestry princezny z Conti, která měla ráda hezká děvčata, hanba tomu, kdo v tom vidí něco špatného.

Pan z Guronu by byl s velkou chutí lekoval u tabule a s nejvyšší možnou diskrétností pohlížel na Kateřinu a na Jindřišku, leč já jsem ho zatáhl do své pracovny, neb jsem s ním chtěl promluvit mezi čtyřma očima, jak jsem pravil. "Shledání krále s kardinálem ve Versailles," začal vyprávět, "se odehrálo ve dvou aktech: ten první v přítomnosti Saint-Simonově, markýze z Mortimaru, pana z Berlinghenu a mé maličkosti. A druhý, beze svědků, jen mezi králem a kardinálem mezi čtyřma očima, a nic bych o něm nevěděl, kdyby Richelieu neuznal za vhodné následujícího dne mi to podstatně sdělit. První rozhovor byl rozcitlivělý, ten druhý politický."

"Vyslechněme si ten první."

"Jakmile Berlinghen otevřel dveře, Richelieu vstoupil a podíval se na krále, jako by pohlížel na Boha Otce, který jej přijímá v ráji, po tvářích se mu kutálely slzy jako hrachy a běžel před ním pokleknout. Ludvík ho okamžitě zvedl, vzal ho kolem ramen, přitiskl ho k sobě a myslím, že by ho byl políbil na obě tváře, kdyby nebyly tak mokré; na vzrušené Richelieuovy díky odpověděl střízlivě, že jelikož v něm našel nejlepšího a nejoddanějšího ze služebníků, považoval za svou povinnost jej chránit. Jistě, kdyby se byl kardinál prohršil nevděkem nebo neúctou ke královně matce, byl by jednal jinak. Leč to nebyl ani zdaleka ten případ. Pokud jde o královnou matku, byla oklamána lžemi a machinacemi klíky. A proti těm strůjčům piklí, ať královna říká a dělá cokoli, ho vždycky bude chránit jako nejlepšího a nejoddanějšího ze svých služebníků. Nuže, drahý vévodo, co si o tom myslíte?"

"Že král přiznává Richelieuovi zásluhu, aniž tím současně obviňuje svou matku! Projevuje se jako diplomat. Nechce být pokládán za špatného syna, o nic víc ve Francii než v cizině. Pokud jde o druhé dějství, které se odehrálo mezi čtyřma očima mezi králem a Richelieuem, předpokládám, že vám je kardinál nevyprávěl bezdůvodně."

"Dozajista nikoli, drahý vévodo," ujistil mě Guron, "a tím spíše, že mi dovolil, nebo chcete-li mi doporučil vám to sdělit a že vám nezakazuje dát to na vědomí Fogacerovi, tudíž nunciiovi, a tudíž papeži."

"Zde vidíme, kdo krále naučil těm důmyslným kličkám diplomacie. Poslouchám vás, drahý Gurone."

"Nuže tu to máte. Jakmile odešli všichni svědkové, Richelieu dál králi vyjadřoval svůj nekonečný vděk, vděk, jež bude vždycky k Jeho Veličenstvu pociťovat za to, že ho chránilo před jeho nepřáteli. Nicméně poté, co ten problém znovu a znovu promýšlel, domnívám se řekl kardinál, že nejlepší věc, kterou by mohl udělat, by bylo odstoupit. Neboť jakkoli nesmírnou úctu má ke královně matce a nikdy neměl v úmyslu jí škodit, uvědomuje si zcela jasně, že vůči němu bud už navždy nesmířitelná. Naneštěstí se tudíž dá předvídat, že tato averze bude neustále vyvolávat téměř neřešitelné potíže. Navždy už zůstane obviněn z nevděku, z tyranie, z násilí, a za těchto podmínek nebude již mít autoritu potřebnou k řádnému výkonu svého úřadu. Má královně matce neskonanou úctu, leč než by byl proti své vůli příčina vytrvalé neshody mezi královnou matkou a jejím synem, raději odejde a uchýlí se do ústraní svého venkovského domu. Nuže, drahý vévodo, copak si o tom krásném výstupu myslíte?"

"Jednak se domnívám, že jeho předpověď budoucího dění má všechny šance se splnit: královna matka, umíněná a zároveň tvrdošíjná, nepřestane proti němu dennodenně brojit. A pak si myslím, že tato předpověď králi navrhuje či naznačuje novou volbu. Královna matka dala Jeho Veličenstvu ve svém ostrém, vulgárním výpadu ultimatum: buď si vyberete Richelieu, nebo mne. Už jen tím, že z důvodu nepřetržitých nesnází, jež bude v budoucnu vytvářet královna matka, navrhuje mnohem jemnější a obratnější Richelieu králi demisi, předpokládá nenápadně ne tak odlišnou alternativu, dozajista nevyjádřenou přímo, ale v náznaku: dříve či později si Vaše Veličenstvo bude muset vybrat mezi královnou a mnou. Nyní je zajímavé slyšet, co odpověděl král."

"Jeho odpověď byla rozhodná i obezřelá. Jednak kategoricky odmítl Richelieuovu demisi: kardinál si musí podržet kormidlo státních záležitostí. To je neodvolatelný příkaz. Potom prohlásil, že svou matku respektuje, leč 'svému státu je povinován víc než své matce'. Nakonec řekl - ta věta se mi svým skrytým smyslem jevila dosti pikantní -, že 'kdyby královna matka byla schopna pomoci mu vládnout moudrými radami, rád by to přijal. Avšak (povzdech) bohužel! Toho schopna není!' Ostatně, řekl pak ještě, nejde o královnou matku, ale o kliku (kteréžto slovo Ludvík nikdy nevyšlovi bez skřípání zubů). 'To klika vyvolala tu bouři. A na kliku si teď posvítím!'"

A vskutku hned za svítání následujícího dne, aniž se s kýmkoli včetně Richelieu poradil, zahájil Ludvík represí. Byla metodická, rychlá a neúprosná. Intrikáni spiknutí, kteří dosud mluvili jen o "slabosti a změkčilosti krále", byli nadmíru udiveni a nárek a skřípání zubů nebralo konce. Královny matky se zásah pro tu chvíli nedotkl. Leč jakmile se u dvora rozneslo, že král povolal Richelieu do Versailles, Lucemburský palác se v mžiku oka vylidnil a královna matka se ocitla zoufale sama. Aniž si to vůbec uvědomila, její zuřivý výpad proti Richelieuovi ji zničil. Ona sama přičítala svou prohru jednomu dveřím, které opomněli uzavřít. Zaměňovala příčinu s účinkem a nebrala v úvahu, že příčina by byla mohla mít zcela jiný účinek, kdyby nebyla tak ostře napadla Richelieu.

KAPITOLA DVANÁCTÁ

V rozporu s tím, co tehdy šířili dvorští klevetníci - a co pak bylo do omrzení opakováno -, nebyl to "červený muž", jak mu pošetile přezdívali, protože krev i sutana jsou červené, nebyl to tedy kardinál, kdo vymyslel a nemilosrdně zahájil represi kliky. Byl to král, král sám. Ačkoli Richelieu ty tresty schvaloval, nepodněcoval k nim a nikterak se na nich nepodílel. Čímž podal důkaz umírněnosti a zdrženlivosti, neb v onom spiknutí se hrálo právě o jeho vyhnání a velice pravděpodobně o jeho život.

Nejdřív stihl Ludvíkův trest strážce pečeti Marillaka, kterého považoval za hlavního strůjce nepokojů a který proti královi a kardinálovi antišpanělské politice vedl otevřenou i skrytou válku: tu otevřenou vedl mnohokrát vehementně a ostře na zasedání velké královské rady; tu skrytou tím, že když si získal důvěru královny matky, den za dnem v ní složitou hrou zlomyslných insinuací podněcoval hlubokou averzi vůči Richelieuovi.

Čtenáři, mám-li ti rádně vypovědět Marillakův osud, dovol mi, prosím, vrátit se o několik hodin zpátky. Po vřelém rozhovoru s Richelieuem vyslal Ludvík královské kurýry ke státním tajemníkům s pozváním na zasedání rady ve Versailles: to se dosud nikdy nestalo, neboť jak víme, malý venkovský zámek ve Versailles nebyl z královny vlastní vůle královskou rezidencí.

Abych byl co nejstručnější, uvedu jména státních tajemníků pozvaných do Versailles: La Ville-aux-Clercs, Bullion, Bouthillier a Marillac. Slyšel jste dobře, čtenáři: Marillac!

A Marillac ještě v té chvíli nevěděl o nic víc než královna matka, že Richelieu byl mezitím povolán ke králi do Versailles. Zůstali u povědomí krajního chladu, který král vůči Richelieuovi projevil při odjezdu z Lucemburku. Došli tedy k závěru, že král svolal státní tajemníky do Versailles jen proto, aby propustil Richelieu a nahradil ho Marillakem.

Naděje je tak svůdná a nebezpečná tím, že je s to vytvořit z pouhé domněnky naprostou pravdu. A královna matka i Marillac se na čas vnořili do slasti této pravdy.

Než odjel do Versailles, zastavil se Marillac u sebe doma pro menší zavazadlo a pečeti. Vím od jeho almužníka, který mi to později vyprávěl se slzami v očích, že než Marillac vložil do zavazadla schránku obsahující pečeti, otevřel ji a dlouze si je prohlížel, jako kdyby se s nimi loučil, neb jako hlavní ministr by je už nemusel nosit. Byly tam všechny čtyři: velké královské pečeti, dauphinovo pečeti a kontrapečeti. Dauphin, pravda, se ještě nenarodil, jeho dvě pečeti však již očekávala a byla nerozlučně uložena vedle otcových.

Strážce pečeti měl k té schránce jediný klíč, který podle starého zvyku nosil na krku, zavěšený na zlatém řetězu, a nikdy ho nesundával. Klíč byl pro strážce pečeti stejně důležitý jako berla a mitra pro biskupa: byla výrazem jeho úřadu a jeho důstojnosti.

Ostatně pokud slovo důstojnosti některému z vysokých královských úředníků sedlo, pak jistě v první řadě panu Marillakovi. Byl vysoký, hubený, vždy v černém, měl zapadlé, jiskrné oči, orlí nos, tenké rty, dlouhou bradu, střídma gesta, za každých okolností zachovával olympský klid a mluvil stroze, jako by se věru neobával mýlky, neb jeho hluboká, dlouhodobá zbožnost jej sblížila s božskou vševědčností.

V Paříži sídlil v Tournonské ulici a já jsem tam byl asi dvakrát či třikrát v době, kdy se Marillac s Richelieuem pokoušeli - bez valného úspěchu - jeden druhému se přizpůsobit. Jeho palác nebyl ani rozlehlý, ani rádně vytápěný, ani pěkně zařízený. Také se mi zdálo, že počet služebnictva byl zredukován na minimum: almužník, kočí, kuchař a dva lokaji. Ani stopa po komorně, chápu proč... Nicméně ačkoli se pan Marillac domníval, že tělo je jen nízkou příležitostí k hříchu a bezcenná schránka, již se každý dobrý křesťan touží zbavit, aby konečně vysvobodil svou čistou, nesmrtelnou duši, nebyl zase takovým odpůrcem pŕvabů gentil sesso, jakž by se dalo očekávat: oženil se, a když ovdověl, znovu se oženil.

Podle vedení jeho domácnosti naši dvorští hejsci a fífleny, kteří se vždy považují za dobře zpravené o všem, usoudili, že Marillac je skrbík a každé sousto spíš dvakrát obrátí. Spravedlivější by bylo říci, že měsíc páně Marillaka byl poněkud hubeňoučký. Jako poctivý ministr se nijak neobohatil. A jelikož se dvakrát oženil s dámami bez velkého majetku, byl nakonec nucen žít z požitků státního tajemníka a králova poradce. I když ty úřady zastával současně, mnoho mu to nevynášelo. To, co tedy bylo pro ostatní státní tajemníky pouze drobným příspěvkem, bylo pro Marillaka základem jeho příjmů. Žádné velké panství, žádné vinice ani venkovský dům. Patřil mu pouze plácek v Tournonské ulici.

Toho listopadového podvečera byla velká zima. Na ulici před vraty pana z Marillaku na něj již čekal kočár, kočí i koně, připraveni na předlouhou zledovatělou cestu. A Marillac si právě natahoval před odchodem z domu tlusté, kožešinou podšité rukavice, když bylo zaboucháno na vrata, což bylo v tuto pozdní hodinu udivující. Pokynul přesto lokajovi, aby otevřel, a tu se objevil jeho kolega, státní tajemník pan z La Ville-aux-Clercs, a na prahu se zdvořile otázel, smí-li vstoupit. Marillac, ač překvapen tak pozdní návštěvou, souhlasil. La Ville-aux-Clercs vešel a podle toho, co mi bylo po čase vyprávěno, by chtěl být na sto honů odtud.

"Pane," snažil se mluvit pevným hlasem, "král mě pověřil, abych vám předal tento list do vlastních rukou."

Podal Marillakovi řečený dopis tak spěšně, jako by ho pátil v prstech. Rozrušen předtuchou, která se ukáže jako pravdivá nebo mylná až post festum, otevřel Marillac list; ruce se mu třáslly. Přečetl si tam následující vzkaz:

Pane,

po obdržení tohoto listu odeberete se neprodleně do Glatigny v doprovodu pana z La Ville-aux-Clercs, kterýžto vás uvede do přístřeší, jež vás tam očekává, a ráno vám předá další příkazy.

Ludvík

"Pane," promluvil Marillac, jakmile byl schopen zřetelné řeči, "posad'te se, prosím!"

La Ville-aux-Clercs se posadil, ne proto, že by se mu chtělo, ale protože podle Marillakovy bledosti usoudil, že se mu podlamují nohy. Ba co víc, požádal ho, aby mu dal přinést sklenici vody, ne že by měl žízeň, ale protože se mu zdálo, že Marillac se v tu chvíli potřebuje napít víc než on.

A vskutku, když lokaj přinesl karafu a dvě sklenice, Marillac se dlouze napil a konečně se mu vrátila řeč.

"Pane," řekl, "předpokládám, že když mi máte zítra předat další instrukce, nemůžete se mi o nich zmínit dnes večer."

"Tak jest, pane, to nemohu," řekl La Ville-aux-Clercs.

"Smím vám nicméně položit otázku?"

"V tom vám vyhovím, pokud na ni budu mít právo odpovědět."

"A pokud taková nebude?"

"Pak vás, pane, poprosím, abyste mi prominul mé mlčení."

"Pane," pokračoval Marillac slabým hlasem, "zde je má otázka: Je pan kardinál Richelieu s králem ve Versailles?"

"Je tam."

Po této odpovědi následovalo dlouhé mlčení.

"Dovolíte mi, pane, abych na chvíli poodešel?"

La Ville-aux-Clercs souhlasil a Marillac vyšel vrávoravým krokem ze salonu. Odebral se do své komnaty, vzal tam měšec s dukáty a zašel do malé kaple.

"Otče," oslovil almužníka, "mohl byste za mne propustit druhého lokaje a kuchaře? První lokaj zůstane v domě a bude zde hlídat, dokud ho neprodám. Mohl byste jim, prosím, také vyplatit jejich mzdu?" dodal a podal mu měšec.

"Udělám vše podle vaší vůle, pane," pravil almužník, "ale co se děje? Vy jste ochořel?"

"Král mě posílá do vyhnanství."

"Dobrý Bože!" vykřikl kněz a hned dodal: "Mohu vás do vašeho vyhnanství provázet, pane, a dál vám přinášet útěchu naší svaté víry?"

"Přijímám z celého srdce," odpověděl Marillac, "a byl bych tomu velice rád, pokud to dovolí král. Mohl byste nyní udělat, o co jsem vás požádal? Náš odjezd se blíží."

Když kněz odešel, zesláblý Marillac došel vrávoravě ke kleátku, poklekl a ponořil se s hlavou v dlaních do modliteb. Bylo mu šedesát sedm let a nebyl zdrav. Měl kolem sebe jen prázdnotu. Jeho druhá žena zemřela. Starší syn zemřel na horečku při obléhání Montaubanu. Jen velmi zřídka se vídal se svým mladším synem františkánem a nikdy s dcerou karmelitánkou. V tuto chvíli se ve vylidněném světě kolem sebe cítil strašlivě sám.

Kočár pana z Marillaku jel po cestě do Glatigny za kočárem pana La Ville-aux-Clercs a byl sledován desítkou lučištníků na koních, kteří ho chránili i sřezili.

Marillac dorazil do Glatigny a do bytu, kde byli očekáváni, v jednu hodinu po půlnoci. Než se se svým průvodcem na prahu ložnice rozloučil, otázel se ho Marillac, jestli mu má ihned předat schránku s pečeti a klíč visící mu na krku. La Ville-aux-Clercs pochopil veškerý patos obsažený v té otázce a odpověděl, že nic nebrání tomu, aby mu vše předal ráno.

"Nejvíce mě udivilo," řekl mi později La Ville-aux-Clercs, "že během večera nevyslovil ani on, ani já slovo 'nemilost' nebo 'vyhnanství'."

211

Tak Marillac strávil svou poslední noc s královskými pečeti podle toho, co si představuji, spal málo a špatně, brzy vstal a probudil almužníka, aby pro něj odsloužil mši v kapli jejich přístřeší.

Shodou okolností, jež Marillakovi připadala zvláště pozoruhodná začínala epištola této mše slovy: "Ti, kdož trpí ve jménu pravdy boží, odevzdávají a poroučejí svou duši Stvořiteli." Jen co Marillac dostal od Pána tento povzbudivý vzkaz, dotkla se jeho ramene něčí ruka, a přestože lehká, zdála se mu tuze těžká.

"Příteli," řekl La Ville-aux-Clercs, "je čas odebrat se k cíli naší cesty."

"Pane," zeptal se Marillac, "dovolíte mi vyslechnout mši?"

"Jistě," řekl La Ville-aux-Clercs nikoli bez netrpělivosti, za níž se posléze trochu zastyděl.

Leč po pravdě ho úkol, který plnil, dosti drásl a chtěl to mít už za sebou.

Po skončení mše předal Marillac ve velkém sále domu v přítomnosti služebníka a poddůstojníka Despreze, velícího lučištníkům, panu La Ville-aux-Clercs schránku s pečeti a jediný klíč, kterým šla otevřít.

Pak se vydali na dlouhou cestu a ta Marillaku dovedla konečně do Châteaudunu, kde byl uvězněn v zámku a ve dne v noci hlídán ozbrojenými lučištníky, dokonce - což ho velice ponižovalo - i když vykonával potřebu. Všechno šlo na jeho útraty, včetně stravy jeho žalávníků. A jelikož již nebyl strážcem pečeti ani královým rádcem, nedostával plat. V krátkém čase vyčerpal úspory a byl nucen nejdřív si na svůj pařížský dům vypůjčit a posléze jej prodat. Aby svému životu dal nějaký smysl, jal se pan z Marillaku překládat Žalmy. Ta snaha však byla marná. Uběhly dva kratičké roky a v roce 1632 zemřel, podle slov almužníkůvých spíše na svou nemilost než na nějakou chorobu.

* * *

Račiz mi teď, čtenáři, dovolit, abych se opět vrátil do Versailles: na návrh krále jmenovala rada pana z Châteauneu

strážcem pečeti a pana Mikuláše Le Jaye prvním předsedou pařížského soudního dvora. Jelikož byli jeden jako druhý kardinálovými přáteli, měl mít Richelieu od nynějška bezpečně krytá záda. Jakmile zasedání skončilo, vrátil jsem se do Paříže do Bourbonského paláce, kde jsem našel Kateřinu notně zneklidněnou mou dlouhou nepřítomností. Kladla mi o panu z Marillaku jednu otázku za druhou, leč já jí na vše mohl odpovědět až o několik dní později po setkání s La Ville-aux-Clercs, ještě velmi pohnutým po splnění poslání, které byl nucen vykonat. Neměli jsem však dar předvídat budoucnost, takže jsem jí tehdy nebyl s to povídat o Marillakově smrti, která ho stihla, jak víme, až o dva roky později. "Drahý příteli, nemohla ta nevděčná mise padnout na vás místo na pana La Ville-aux-Clercs?" otázala se Kateřina.

"V žádném případě, moje drahá. Marillac byl státním tajemníkem, bylo tedy nutné, aby mu zprávu o nemilosti sdělil zase pouze státní tajemník. Mne by pro takový úkol vybrali, jen kdyby šlo o nějakého vévodu."

"A co by se stalo s vámi, kdyby byl Richelieu svržen?"

"Podle mě nic zvláštního. V naší monarchii se neobviňují služebníci vládce, obecně se myslí, že konali jen svou povinnost, která jim ukládá poslušnost vůči pánovi. Myslím však, že pro první čas by bývalo lepší zůstat s vámi daleko ode dvora na našem panství v Orbieu, i abych se vyhnul ráně dykou nějakého fanatika."

"Což by mi velice vyhovovalo!" zvolala Kateřina. "Všechny ty dvorské fifleny povídají jen jedny o druhých a o sobě, a když nepomlouvají, házejí udičku tu sem, tu tam, aby ulovily kalhoty, které jdou právě kolem."

"Koho máte, má drahá, na mysli, že to říkáte tak kousavě?"

"Ale koho jiného než princeznu Conti, po níž tak blázníte!"

"Já po ní vůbec neblázním!"

"Nicméně v Nemoursu jste přímo na veřejném prostranství strpěl, aby si ta prostopášnice sundala přede všemi sukni a vyhoupla se za vás na koně."

"Moje milá, což jsem to mohl odmítnout? Princezna z Conti je má nevlastní sestra."

"Ještě že vám brání strach z incestu! Jinak by vás ta nestoudnice už dávno spolkla zaživa!"

"A já bych byl tak pasivní, že bych se jen tak nechal?"

"Chi potrebbe dirlo?"* řekla Kateřina.

"Madame, jak by řekl král: jste vévodkyně v této zemi, mluvte tedy francouzsky."

"Chudák Marillac!" zvolala Kateřina, aby obrátila list. "Dostat se tak vysoko, a spadnout dnes tak nízko."

"Má drahá, uvědomte si, prosím, že Marillac škodil Richelieuovi, jak jen mohl, neb byl mozkiem spiknutí, a byl by udělal z Francie vazala Španělska, kdyb byl vyhrál."

"To je pravda, ale přesto je mi ho líto. A zároveň přejí to nejhorší všem těm svatouškům, kteří stejně jako on myslí jen na to, jak sprovodit ze světa ohněm a mečem protestanty, co žijí mezi námi. Nad čím však u Marillaku udiveně zírám víc než nad čím jiným, je jeho nedostatek důvtipu, který svým chováním prokázal. Jak mohl do té míry přeceňovat vliv tak tupé a omezené královny matky na krále? A jak mohl podceňovat krále natolik, že si představoval, že by byl schopen obětovat velkého služebníka státu matce, k níž neměl od dětství než nelásku a neúctu?"

"To je vskutku záhada, má drahá, a má dva kořeny, jak se domnívám: horlivost a ctižádost, obě to vlastnosti již svou povahou slepé..."

"Ani nevíte, příteli," řekla Kateřina, Jak lituji La Ville-aux-Clercs, že byl pověřen tak smutnou misí, a to tím víc, že když jsem se s ním setkala u maršála Schomberga, udělal na mě dojem člověka tak citlivého a tak dobrého, že by oplakával i skřivánka."

"Pakliže ho litujete, madame, budete ho litovat podruhé. Neboť sotva se vrátil do Versailles, Ludvík Třináctý mu přikázal, aby bez chvíle oddechu znovu vyrazil do Paříže a oznámil královně matce, že její favorit upadl v nemilost. No a podle toho, co jsem se doslechl, bylo to, co La-Ville-aux-Clercs osobně přednesl královně matce, slovo od slova vybráno králem."

"A ta slova byla drsná?"

"Posuďte sama: když ho uvedli k oné velmožné a povýšené dámě, La Ville-aux-Clercs se jí hluboce uklonil; královna matka, stále ještě napůl ležící, a dav pochlebníků a patolízalů kolem ní stále ještě neměly tušení, co se odehrálo ve Versailles."

„Madame,“ pronesl La Ville-aux-Clercs, „mám vám tlumočit od vašeho syna a krále vzkaz a viva voce.“

„Poslouchám vás,“ řekla královna matka arogantním, nepřívětivým tónem, jako kdyby všechno, co přichází z té strany, v ní budovalo jen nedůvěru a podceňování.

Jeho Veličenstvo usoudilo, začal La Ville-aux-Clercs, že strážce pečeti přesáhl všechny meze tím, že ve Vašem Veličenstvu udržoval city neslučitelné s jeho úřadem."

„Pane,“ řekla královna matka, „co má znamenat ta hatmatilka?“

„Znamená to, madame, že král se domnívá, že strážce pečeti jednal velmi špatně, když ve vás podněcoval city vůči kardinálovi natolik nepřátelské, že Vaše Veličenstvo nakonec krále požádalo o jeho propuštění.“

„A dobře jsem udělala!“ zvolala královna matka a její slova okamžitě provázel souhlasný šepot jejích dvořanů.

„Zdá se, že nikoli, madame,“ řekl La Ville-aux-Clercs hlasem vskutku křesťanský mírným, „neboť král právě pana z Marillaku zatkl a dal ho uvěznit v pevnosti hlídáné lučištníky.“

„Co to zase je? Co to znamená?“ pronesla královna zlostně a zároveň polekaně. „Zase nějaká bugia?“*

„Nikolivěk, madame! Je to naprosto jisté.“

„Maggiordomo!“ zakřičela královna matka tuze rozezleně. „La mia carrozza! Subito!** Zapráhněte mé koně, mého kočího, mé lokaje. Subito! Odjíždím do Versailles.“

„Běžme všichni do Versailles!“ vykřikl jeden z dvořanů, „a vytáhněme odtud Richelieuův násilím!“

„Pane,“ řekl La Ville-aux-Clercs pevným hlasem, „dovolte, abych vám řekl, že váš úmysl je přinejmenším neuvážený.“

Kromě toho, že zavání rebelií, je zcela nerozumný. Král je ve Versailles střežen svými mušketéry a dvěma elitními

regimenty. Myslíte, že ti pánové by vám dovolili dotknout se násilím králova hlavního ministra, aniž by hnuli prstem?" „Ale co já?" křičela královna matka, víc než kdy jindy rozhodnuta dát zapráhnout své koně, svého kočího a své lokaje, kterážto věta si u dvora získala slávu poté, co ona dáma ztratila jakoukoli moc. „Ale já, já tam pojedu!" křičela dál, „pojedu do Versailles! Pojedu sama! Promluví si s králem sola a solo! A uvidíme, jestli se mi nemusí zodpovídat!" „Madame," varoval ji La Ville-aux-Clercs, „pro úctu, kterou jsou vám všichni v tomto království povinováni, by bylo velice neblahé, kdybyste se odebrala do Versailles bez pozvání a král vás nepřijal. Ostatně je víc než pravděpodobné, že až tam dojedete, bude už pryč."

Jak by byla řekla královna, byla to bugia pietosa*** k čemuž se mi potom pan La Ville-aux-Clercs přiznal; v té chvíli byl však její účinek zcela blahodárný.

„Tak nepojedu!" řekla královna právě tak rozhodně, jako řekla minutu předtím, že pojede. „Počkám zde, až se mi král přijde omluvit za to, že opovrhl mými radami a jednal jen podle svého rozumu!"

„Tato scéna," řekl La Ville-aux-Clercs, když mi o tom vyprávěl, „mi připadala o to trapnější, že mi neuniklo, jak se postupně, když se pravda o Marillakově nemilosti jevila čím dál jasnější, stádečko lichotníků obklopujících královnino lože náhle scvrkalo co do počtu, až nakonec kolem ní nezůstalo víc než asi dvanáct z nich - dvanáct nejvěrnějších, nebo prostě těch nejhloupějších..."

Když jsem Kateřině vypověděl La Villovo poselství královně matce, otočil jsem se k své tolik milované, zajel jí prsty do vlasů a hladil jí lehce šíji: takové polaskání ji vždy rozněžnilo.

"Milá moje," řekl jsem potom, "cítíte v této záležitosti aspoň trochu soucitu také s královnou matkou?"

"Právě naopak!" zvolala Kateřina. "Jen bych si přála, aby ji ta poloviční nemilost, jež ji tehdy zasáhla, byla postihla už ve Fontainebleau, když Richelieu drtila povýšeným mlčením poté, co se vrátil z vítězného tažení v Languedoku, které ho stálo tolik námahy a těžké práce, že přišel o spánek a téměř o zdraví."

* * *

Nechtěl bych před tebou skrývat, čtenáři, že jsem poněkud nesvůj a rozpačitý, když ti mám vyličit další strašlivé tresty, jimiž král postihl kliku. Přinejmenším jeden z nich mě rozesmutnil.

Byl to trest, který stihl tak tvrdě a podle mého i málo spravedlivě bratra strážce pečeti, maršála Ludvíka z Marillaku, generalissima italské armády, jenž v tu dobu dlel v táboře ve Foglizzu, neb jeho úkolem bylo táhnout na pomoc Casale. Pravda je, že Ludvík z Marillaku sdílel antipatii - abychom neřekli nenávist -, kterou jeho nevlastní bratr pociťoval ke kardinálovi. A jelikož byl impulzivní, řečný, naparoval se, málo přemýšlel a moc mluvil, jednou ve společnosti vévody z Guise a Bassompiera dokonce prohlásil, že kdyby k tomu dostal příkaz, udělal by, co v roce 1617 udělal Vitry Concinimu: roztrfítil by kardinálovi hlavu ranou z pistole...

Jelikož k tomu výroku došlo v komnatě královny matky, která ho přijala s nesmírným potěšením, neunikl rozkošnému oušku Zocolio-vé a došlo k obvyklému postupu: Zocoliová se vyzpovídala Fogacerovi, ten mi to opakoval a já to řekl králi, jenž si ta slova, vyslovená ze zbrklosti, leč výhrůžná, uložil v kapsáři své paměti, aby si je příležitostně připomněl.

A příležitost nastala, když si král při oné památné radě ve Versailles, kde se rozhodlo o vyhnanství Michala z Marillaku, uvědomil, že by tento postih mohl rozjitřit jeho nevlastního bratra, jenž jako generalissimus italské armády měl pod svým velením třicet tisíc mužů. Bylo se tedy obávat, že by maršál v rozhořčení nad potupou, jež stihla jeho bratra, mohl zatoužit po pomstě a při své nepatrné soudnosti se pustit do otevřené rebelie proti králi. Je pravda, že v Itálii měl za zády maršály Schomberga a La Force, dva naprosto věrně poddané krále, leč kdyby unikl jejich vlivu, disponoval šesti tisíci vlastních vojáků, s nimiž mohl přitáhnout do Paříže, nadělat tam notné škody a poskytnout tím klíce možnost znovu zvednout hlavu a doufat.

Bylo tedy rozhodnuto vyslat do ležení ve Foglizzu kabinetního doručovatele jménem Lépine s královým dopisem maršálu Schombergovi, v němž se mu přikazovalo okamžitě zatknout maršála Ludvíka z Marillaku a poslat ho s bezpečnou eskortou do Paříže.

Onen Lépine musel být emeritní jezdec, neb bylo nutné dorazit do ležení ve Foglizzu stůj co stůj dříve než pošta: jediný dopis z Paříže, doručený Ludvíkovi z Marillaku dříve, než přijede, mohl roznítit vášně. Lépine zřejmě strhal několik koní, neboť do Foglizza dorazil jedenadvacátého listopadu v pravé poledne. A co následoval a bylo, jak tušíme, tuze patetické, jsem se dověděl od svého důvěrného a v citech neměnného přítele maršála Schomberga, jenž mi to později podrobně vyprávěl, dodávaje, že to byl v jeho životě vojáka nejtrapnější den, jaký kdy zažil.

Moje spanilá čtenářka si bezpochyby vzpomíná, že Schomberg byl pokládán za nejvěrnějšího manžela ve Francii, čímž se stalo, že mnoho dam v tomto království, včetně té mé, ho svým manželům dávalo za příklad. Navíc měl všechny ostatní vlastnosti, které nám doporučují naše svaté knihy, aniž na okamžik, což by bylo všechno zkazilo, zhřešil pýchou. Zkrátka býval by pro nás všechny v životě městském jakož i dvorském příkladem i vzorem, kdyby nás sama ta jeho dokonalost předem neodrazovala...

Jelikož měl tolik záviděníhodných ctností, bylo samozřejmé, že měl i tu nejvzácnější: vděčnost. A jak si možná vzpomenete, ke mně pociťoval nesmírný vděk za to, že jsem před několika lety zakročil u krále - což s sebou vždycky neslo jistě nebezpečí -, aby ho Jeho Veličenstvo očistilo od hnusných pomluv, které měly za cíl dát ho uvrhnout v nemilost. V kapitole druhé těchto Pamětí jsem popisoval maršály Bassompiera, Estrého a Créquiho, vysoce zajímavé osobnosti. Než můj obraz by nebyl úplný, kdybych k němu nepřidal maršála z La Force, jenž se za těchto okolností nacházel v ležení ve Foglizzu se Schombergem a Marillakem.

La Force bylo pouze jeho vévodské jméno. Ve skutečnosti se jmenoval Nompár z Caumontu, pán a vládce zámků v Castelnau a Milandes v kraji périgorském, k němuž mě váží nejdražší vzpomínky na má mladá léta. Nuže otec Nompára

z Caumontu František měl překrásnou sestřenicí Isabelu, kterou si vzal můj praděd baron z Mespechu: manželství to bylo šťastné a zároveň nešťastné, šťastné, protože se celý svůj život velice milovali, leč nešťastné proto, že ona byla horlivá katolička a on přísný protestant a oba ve své víře tuze zatvrzeli. V roce 1630 bylo maršálovi z La Force již jedenasedmdesát let, byl však stále ještě veselý, velmi neposedný silák. Celá jeho rodina, práva tak jako ta moje, proslula podivuhodnou dlouhověkostí, mám tedy všechny důvody doufat, že můj praděd baron z Mespechu stejně jako František z Caumontu, vévoda z La Force, se budou radovat u věčné blaženosti co možná nejpozději. Maršál La Force by měl mít jako vévoda a jako nejstarší přednost před Schombergem a Marillakem, proto jej poněkud urazilo, když den předtím - zdůrazňuji den před příjezdem doručovatele Lepina - dostal od krále dopis dávající mu na vědomí, že maršála Marillaka jmenuje generalissimem. Ve skutečnosti byl tento list napsán a odeslán desátého listopadu, to znamená před zuřivým výpadem královny matky proti Richelieuovi, a byl posledním královým ústupkem královně matce: snažil se v ní vzbudit mírnější city vůči kardinálovi tím, že povýší bratra jejího favorita. Než krutá ironie osudu tomu chtěla, že Lépinův list obsahující rozkaz zatknout Marillaka došel do Foglizza den po tomto povýšení. Sázím se, že nikdy v dějinách Francie nebyla Tarpejská skála blíže Kapitolu...

Chvilé to však byla příjemná. Přestože byla zima, slunce zářilo a sníh se v jeho paprscích jen třpytil. Maršálové, všichni tři velcí Jedlici, se chystali ke stolu s radostí zdravých lidí. V tom momentě se objevil Lépine a bez jediného slova (leč bylo mu uloženo, aby držel jazyk za zuby) podal dopis Schombergovi, který poodstoupil, zlomil královskou pečeť a počal číst. Načež k němu přistoupil La Force, nezapomínající nikdy, že je vévoda a ze tří maršálů nejstarší, nahlédl do pergamentu Schombergovi přes rameno a řekl mu sotto voce: "Pane, přečtěte si svůj dopis někde stranou." Schomberg přikývl, zastrčil vzkaz za manžetu a řekl:

"Pánové, já nebudu jíst. Poobědvajte, prosím, beze mne, a až poobědváte, podíváme se na ten list společně."

Jen co byl venku, Schomberg, notně otřesen tím, co si právě přečetl, zavolal svého pobočníka, brigádního generála Puysegura, a přikázal mu, aby v jeho pracovně shromáždil kapitány francouzské gardy. A jakmile se sešli, Schomberg jim s nanejvýš vážnou tváří řekl:

"Pánové, právě jsem dostal od krále list, který mě tuze rozesmutnil a bude se vám zdát velice zvláštní. Mám ihned zatknout pana maršála Marillaka. Zbytečně bych vám připomínal, že rozkaz je rozkaz. Nepřináleží nám o něm uvažovat, pouze ho musíme provést. Pánové, mohu počítat s vaším pochopením a poslušností?"

Nato postoupil nejstarší z kapitánů gardy o krok a silným, zvučným hlasem s přesnou artikulací, jaké vás učí v armádě, řekl:

"Pane maršále, můžete s tím počítat!"

Načež postoupili ostatní kapitáni zleva i zprava o krok kupředu a týmž hlasem opakovali stejnou větu.

Jak si asi vzpomínáte, byl jsem s Toirase v obklíčení na ostrově Ré. A při prvním italském tažení jakož i u obléhání La Rochelle jsem byl pověřen několika misemi, z nichž některé byly nebezpečné. Než nikdy jsem nebyl voják a na dobře promazanou mašinérii vojenské disciplíny vždy jen obdivně a také poněkud zděšeně zírám. Jakmile zazní energický rozkaz, mozková činnost jako by usnula, aby mohlo jednat tělo. Naprosto chápu, že tomu tak musí být: jak jinak by vojáci nějakého regimentu byli s to vyrazit v boji proti ozbrojenému a opevněnému nepříteli s jistotou, že čtvrtina či třetina nebo i polovina z nich bude v několika následujících vteřinách zabita, zraněna nebo mušketami nepřátel zmrazena?

* * *

"Puysegure," řekl Schomberg, "běžte se velice nenápadně podívat, jestli už oběd pánů maršálů Marillaka a La Force skončil, a pakliže ano, poproste je, aby přišli sem za mnou."

O deset minut později se oba maršálové dostavili. Marillac, jenž byl prudké povahy, byl po svém vstupu překvapen, že tam vidí kapitány gardy, a řekl trochu sršatým tónem:

"Co tu pohledávají ti důstojníci? V jejich přítomnosti si přece nemůžeme prostudovat králův dopis!"

"Naneštěstí," odpověděl Schomberg, "jsou zde ti pánové právě kvůli královi dopisu."

S těmi slovy Marillakovi králův dopis podal.

Marillac jej přečetl, zbledl, zapotácel se, potom se vzchopil a stěží potlačuje svou hrůzu a své rozhořčení řekl:

"Co se děje? Včera povýšen na generalissima! A dnes zatčen! Co to vlastně znamená?"

"Pane," začal Schomberg, neboť u znalosti Marillakovy nedůtklivé povahy se obával skandálu, "přece mě znáte, jsem váš přítel. A žádám vás, abyste byl po převzetí králova dopisu trpělivý. Je možné, že jde o omyl a že z toho nic nebude."

"Pane," odpověděl Marillac, který se vzpamatoval, "poddanému vskutku není dovoleno reptat proti svému pánovi. Odeberu se na místo a do vězení, jaké se králi zlíbí mi přikázat."

* * *

"Proč jste se tady odmlčel, příteli?" zeptala se Kateřina, již jsem to o dva roky později vyprávěl. "Ta věc měla pokračování, řekněte mi to."

"Pociťuji totiž nesmírné rozpaky, mám-li vám o tom povědět, a dokonce mám-li na to jen pomyslet, protože Marillac byl postaven před soud, a rozsudek je bohužel soudem nad těmi, kdož ho vynesli."

"Jak to?"

"Protože byl nespravedlivý, madame."

"Pane, já žasnu: vy kritizujete krále!"

"Bohužel ano! Než činím tak pouze smutně a na půl úst do vašeho něžného ouška, a při dobře zavřených dveřích."

"Příteli, řekl jste už příliš, než abyste to nedořekl."

"Nuže mohli Marillaka vsadit do Bastily jako Bassompiera a několik let ho tam nechat, což by bylo dostatečně drsné."

"Nikolivěk! Podali na něj žalobu! A odsoudili ho k smrti!"

"A proč?"

"Státní zájem: král si přál trest pro výstrahu, který by kliku zastrašil a odradil ji od dalších spiknutí."

"Ale na základě čeho proti němu mohli vést proces? Protože Marillac řekl, že kdyby dostal příkaz, zabil by Richelieu?"

"Žádný soudce by ho byl neodsoudil za vojácké chvástání, které beztak zůstalo bez účinku. Obžaloba postupovala zcela jinak. Z králova popudu došlo k prošetření Marillakovy minulosti a vyšetřovatelé objevili, že při stavbě verdunské pevnosti, jíž byl pověřen, došlo k mnoha zpronevěrám."

"Bylo to pravda?"

"Kdo to kdy zjistí? Sázím se, že kdyby se začalo s vyšetřováním vojenských staveb svěřených jiným maršálům, je pravděpodobné, že by se došlo ke stejným závěrům, aniž na tom řečení maršálové sami něco podvodně vydělali. Kolem takových veřejných prací se motá množství inženýrů, dodavatelů a důstojníků zásobovací služby, pro něž je to skvělá příležitost, jak si naplnit měšce. To ostatně řekl i Marillac, který se hájil krok za krokem, čímž se stalo, že celá ta procedura trvala dva roky. Nakonec bylo přepěčlivě vybráno třiadvacet soudců, leč i po tomto úzkostlivém výběru se našlo jen třináct soudců, kteří ho uznali vinným, ostatních deset jej shledalo nevinným."

"Byl tedy odsouzen na smrt?"

"K nejvyššímu uspokojení krále a největší nelibosti Richelieu, který považoval usmrcení obětího beránka za politicky neúčelné a mravně odpudivé."

"Zasáhl do toho?"

"Arciže! A na to se často zapomíná: Richelieu od krále žádal a získal abolicí."

"Abolici? Co je to?"

"Prominutí trestu."

"A proč byl tedy Marillac, k čertu, přesto popraven?"

"Protože to prominutí odmítl."

"Pane na nebesích!" vykřikla Kateřina. "Odmítl prominutí trestu, což by ho uchránilo před smrtí! To je šílenství! Jako by sám kladl hlavu na špalek!"

"Drahá přítelkyně, toto šílenství je věcí cti. A ta je neoblomná už u šlechtice, natož u vojáka: Marillac prohlásil, že jelikož není vinen, nemá mu být co odpouštěno."

"Stejně dobře si mohl pomyslet, že mu král nel petto* promijí trest, protože ho považuje za nevinně odsouzeného za zločiny, jichž se nedopustil."

"Moje milá, vy jste ale chytrá lištička!"

"Zato Marillac chytrý nebyl. Také by si byl měl uvědomit, že odmítnout královo prominutí trestu znamená smrtelně ho urazit."

"Máte nastokrát pravdu. Odmrstit královskou milost je takřka urážkou královského majestátu. A tak to asi cítil i Ludvík, neboť věci nechal dojít až k tomu špalku: desátého května 1632 v půl páté odpoledne byl maršál Marillac na náměstí de Grève sťat."

* * *

Dovol mi, čtenáři, abych se vrátil ke dni po dvanáctém listopadu, tj. po dnu oklamáných. Královna matka je rozčilením bez sebe, leč ze svých postojů a požadavků neustoupila ani o krok. Odvážím se dokonce tvrdit, že vůbec nepochopila, co se stalo, a nepochopila to tak dalece, že si jako podmínku smíření s Richelieuem kladla návrat Marillaka do úřadu! Pane Bože, řekl jsem si, jak těžkopádně musí pracovat ta její omezená hlava, když nikdy nemůže přijmout realitu a přizpůsobit se nové situaci? Pro ni Richelieu je a vždy bude zloduch, skrze nějž všechno neštěstí vzešlo, Ludvík je špatný syn, protože ji neposlouchá a jeho protišpanělská politika je urážkou našeho Pána.

Ve snaze obměkčit tohoto protivníka, tvrdšího a zatvrzelejšího než kámen, vyšle k ní král státního tajemníka Clauda z Bullionu. Na celém území naší sladké Francie byste nenašli bystřejšího chlapíka nad Bulliona. Je to muž mezi dvěma stoletími, neb v roce 1600 mu bylo již šestnáct let a z minulého století si zachoval kolem krku velké okruží, plizované po vzoru Medicejských, které mu dodává na důstojnosti a starobylosti, což ještě zesiluje taková kněžská čepička na kulaté lebce a velký kříž Svatého ducha na hrudi. Přesto není žádný fanatik, ale finančník, chci tím říci muž, který má talent vyrábět peníze z peněz.

Má vysoké čelo, silný nos, buclaté tváře, což mu dodává vzhled dobráka, ovšem ten je korigován, ačkoli ne potlačen nedůvěřivým pohledem a mazaným úsměvem. Je státním radou, přísedícím u odvolacího soudu, státním tajemníkem a poskytl významné půjčky vysokým osobnostem i samému králi, a jak čtenář dobře ví, zisk je pak mnohem vyšší, třebaže je nutné mít trpělivost, než jsou půjčky vráceny. Rozumí se samo sebou, že muž tak obezřelý jako Bullion nemohl než být "farníkem toho, kdo je farářem", a jelikož farářem byl Richelieu, sloužil mu oddaně a ta oddanost byla samozřejmě bohatě vynahrazována.

Náš Bullion tedy požádá královnu matku o audienci. Dostane k ní svolení. A první slovo té dámy je pochopitelně sarkastické:

"Jakže, pane, vy mě přicházíte navštívit! Budete pokládán za zločince! Dají vás do klatby!"

"Madame," odpoví, "posílá mě k vám král, váš syn, abychom došli k nějaké dohodě."

"Slyšela jsem dobře?" pronesla královna matka povýšeně. "K dohodě? A s kým?"

"Mohla byste se s kardinálem setkávat pouze při zasedání královské rady."

"Nikolivě!" řekla, "to si nepřejí! A spíš se dám uškrtit, než se nechat přinutit k něčemu proti své vůli."

"Madame," řekl Bullion, "postoj, který zaujímáte, je podněcován hněvem. Je nanejvýš nebezpečný."

"Na tom mi pramálo záleží!"

"Ale madame, to král na vás mými ústy naléhá, abyste přijala dohodu, o níž mluvím."

"A já nevidím žádnou nutnost chodit na zasedání rady, a tím méně nutnost setkat se tam s Richelieuem. Počkám, až se králi otevřou oči a vyslechnou, co je to za ničemu."

"Myslíte, že je má zavřeně, madame?"

Na to ona neodpoví, ale dusíc se vztekem pokračuje:

"Bůh nesplácí denně, ale nakonec vše splatí! Počkám si a jednoho dne to tomu ničemuvi spočítám! Raději se upíši ďáblu, než bych se nepomstila!"

Když mi později Bullion ten rozhovor vyprávěl, in fine mi řekl:

"Jaký smysl má podle vás to ‚Bůh nesplácí denně, ale nakonec vše splatí‘?"

"Možná je to výrok nějakého kněze, asi kardinála Bérulla, a znamená to bezpochyby, že Bůh dříve nebo později zlé potrestá."

"Ale potom," minil Bullion, "nemá zřejmě královna matka přílišnou důvěru v ten trest boží, když dodá: ‚Počkám si a jednoho dne to tomu ničemuvi spočítám!‘ A dodá ještě, což je skutečně vrchol: ‚Raději se upíši ďáblu, než bych se nepomstila!‘ Nejdříve Bůh! Potom ďábel! Zdá se, že královna matka váhá s výběrem spojenců, kteří jí umožní přemoci Richelieua..."

Potom, čtenáři, následovala jedna demarše za druhou, aby královna matka svolila k setkání a přijetí kardinála. Zasáhli otec Suffren, nuncius Bagni, aniž se jim zdařilo ono delirium zklidnit: urážejí ji, tvrdila, šlapou po ní, vláčejí ji bahnem, komandují ji...

Jakákoli logika a jakýkoli rozum, pokud se tam vůbec kdy nacházely, se jí z hlavy vypařily. Nyní znala jen křik nebo zuřivé nálady. Hned se rozlítostní nad vlastním osudem, nařká a lká, hned se dostane do transu, přísahá, že se pomstí tím nejkrutějším způsobem. Nakonec si domluví setkání s Richelieuem. Když kardinál vejde, zdrtí ho jako ve Fontainebleau povýšeným pohledem a chladnější než led nepronese jediné slovo. Znovu naléhají. Opět ho přijme a tentokrát se při pohledu na něj rozpláče a vykoktá, že se ke kardinálovi bude chovat, jak se on bude chovat k ní. Je to tentokrát počátek dorozumění? Ani v nejmenším! Markýza ze Sablé se následujícího dne z úst doktora Vautiera, velkého favorita královny matky, dozví, že tato lítost byla jen přetvářka a komedie. K čemu však, hrome, to předstírání směřuje? Co si klade za cíl? Čemu slouží? Sázím se, že by ta matrona na onu otázku stěží dovedla odpovědět. A proto se nyní vinou toho kusu ledu jeví situace jako bezvýchodná.

"A tu do celé záležitosti zasáhne, pane, postava, která mi věru není po chuti."

"Co to znamená, spanilá čtenářko, jste to vy?"

"Ano, já, byť je vám to proti mysli."

"Nic mi nemůže být naopak milejší. Mám pocit, že mi zazlíváte, že se na vás obracím méně než v minulosti."

"To je pravda, paní vévodkyně z Orbieu mě bohatě nahradila. Co však proti tomu zmožu? A co zmůžete vy? I manželky mají svá práva."

"Co znamená to ‚i‘?"

"Přišlo to jaksi samo od sebe. Nedovedla bych to vysvětlit. Ale pokud dovolíte, oslovím vás tu a tam, jako jsem to dělávala předtím."

"Řekněte mi tedy, kdo je ta postava, která vám není po chuti?"

"Bláznivý Gaston a jeho nenasytní rádci."

"Pokaždé, když se jeho starší bratr ocitne v krutých nesnázích, zasáhne Gaston a situaci zkomplikuje a zhorší. Vidí, že král je ve velice těžkém postavení, neboť královna matka odmítá zasedat v jeho radě, pročez začne s velkým pokřikem požadovat peníze a místa pro své nenasyty se stěží zastřenou pohrůžkou, že nedostane-li, co chce, opustí království. Důsledky by byly vskutku tuze hrozné, mohlo by to i vyvolat občanskou válku, kterou by Lotrinsko a Španělsko z Nizozemska podporovali proti králi. Náš Gaston je mlsný. Pro Le Coigneuxe žádá úřad předsedy pařížského parlamentu a pro Puylaurense sto padesát tisíc liber a příslib vévodství."

Nikoli bez odporu mu král v zásadě vyhoví. Uběhnou tři týdny a požadavky se zvyšují. Gaston žádá pro Le Coigneuxe, který je kněžského stavu, kardinálskou čepičku. Král i rada jsou ohromeni. Právě se dověděli, že Le Coigneux, přestože nosí sutanu, šlí po gentil sesso a ne tak diskrétně, jak by bylo třeba. Udělal děti ženě, která proti němu vede v Paříži soudní spor přístupný veřejnosti.

Tady máte, spanilá čtenářko, důkaz, že naše církev je sice silná a bohatá, že však na oplátku a navzdory kardinálu Bérullovi a Oratoři v má nábor a výchova kněží ještě velké mezery. Zkrátka žádat po papeži kardinálskou čepičku pro tohoto prostopášného kněze není možné. Takže aniž se rada odváží přímo odmítnout, snaží se věci protahovat. Nenasytové jsou netrpěliví. A třicátého ledna 1631 v devět hodin ráno vtrhne Gaston v čele takofka výhrůžné družiny do Richelieuova domu a řve, že kardinál nedodržel sliby, takže ho již nepovažuje za svého přítele. A po výhrůžce odchází a běží ke královně matce. Téhož večera Zocoliová prozradí, že královna matka odevzdala Gastonovi před jeho odchodem drahokamy v ceně milionu ve zlatě, kterýžto milion by mohl evidentně posloužit k naverbování vojska a k financování revolty. Matka a mladší bratr se spojili proti králi."

"A co udělá král?"

"Hádejte, spanilá čtenářko. A jestli to neuhodnete, otočte, prosím, stránku."

KAPITOLA TRINÁCTÁ

Několik měsíců po oněch nesmírně závažných rozhodnutích, k nimž došlo ohledně královny matky v Compi?gne, jsem měl po návratu do Paříže tuze zajímavý rozhovor mezi čtyřma očima s Fogacerem, ani ne tak o tom, co se stalo - to věděl skoro každý -, jako o pozadí a skrytých pohnutkách této ve svých důsledcích tak významné události, která měla zcela změnit další průběh vlády Ludvíka XIII.

K tomu důvěrnému rozhovoru došlo u mne doma v Bourbonnském paláci v Paříži u láhve burgundského vína, jemuž Fogacer pilně holdoval, kdežto já se ho nedotkl. Jako obvykle jsem zdvořile, ne bez jisté falše pozval Kateřinu, aby se k nám připojila, ona však odmítla, vědouc, že při politickém rozhovoru nemám rád přerušování třetí osoby. Řeknete mi, čtenáři, že jsem mohl svou manželku předem vyzvat, aby držela jazyk za zuby, ale to by ona pojala jako urážlivou poznámku a vzbudilo by to v ní prudkou nelibost.

Proto než jsem se zavřel da solo a solo s Fogacerem ve svém kabinetu, řekl jsem Kateřině sladkým hlasem, provázeným něžným pohledem: "Drahá přítelkyně, nechtěla byste se k nám připojit?" Na což ona u vědomí, co ta nabídka znamená, odpověděla hlasem ne tak sladkým a s pohledem ne tak něžným: "Bohužel, drahý příteli! A tuze mě to mrzí! Musím dohlédnout na Emanuela." Načež Saint-Martin, Fogacerův malý klerik, požádal svou posunčinou o dovolení připojit se k ní, tak ten mladíček, mladší, než by odpovídalo jeho věku, bláznivě miloval děti.

Podal jsem Fogacerovi nejstručnější možnou zprávu, domnívaje se, že už slyšel nejednu jinou a tu mou si chce vyslechnout, jen aby si ji doplnil a opravil verzi, kterou již pojál do své paměti. Na zvláštní Ludvíkovo doporučení jsem mu popsal všechno do nejmenšího detailu. Ludvík se totiž obával, že vyhoštěním své matky bude u všech evropských dvorů považován za "nehodného syna", a proto si velice přál, aby pravda Ludvíkových činů měla vrch nad předvídatelnými klepy jeho nepřátel. V důsledku toho mi naznačil, že nesmím nic opomenout a všechno musím Fogacerovi vypovědět, kterýžto měl zase opakovat mé vyprávění nunciiovi Bagnimu a velvyslanci Contarinimu - neb papež a Benátky byli našimi nejjistějšími spojenci, protože se jedni jako druhí obávali Španělů a jejich neukojitelné touhy po výbojích.

Když jsem skončil, Fogacer mi řekl:

"Drahý vévodo, uznal byste za vhodné odpovědět mi na několik otázek? Ale když o tom tak přemýšlím, nevím, zda bych vás neměl oslovovat ‚monseigneur‘."

"Myslím, že se mi vysmíváte. Mám vás já při každém oslovení nazývat ctihodným doktorem lékařství kanovníkem Fogacerem? Což pro mě nejste tak trochu otcem?"

"Díky, synu," odpověděl Fogacer se svým pomalým, zvlněným úsměvem. Tady je tedy moje otázka. Bylo to opravdu bez postranního úmyslu, že si Ludvík vybral compiégneský zámek, aby se nadýchal čerstvého vzduchu?

Kromě Ludvíkovy velké obliby Versailles a zámku v Saint-Germain udivuje i fakt, že Compi?gneský zámek je stlačený v městských hradbách, navíc je nepohodlný a dosti zchátralý. Je tam dokonce tak málo vhodných komnat, že by se tam dvořané tísnili a že se tam stěží ubytovali, jak se patřilo, už jen členové královské rodiny, cizí velvyslanci a státní tajemníci."

"Opravdu, drahý Fogacere, proč Compi?gne, když jsou tu krásnější a bližší rezidence? Myslím, že tu otázku si položil nejeden z přítomných. Naneštěstí je však myšlení královny tak omezené, že jí tato anomálie nenasadila brouka do hlavy. Neznepokojilo ji to. A je to škoda, protože je možné, že kdyby tušila, že její exil je tak blízko, byla by své kyselé víno trochu rozředila. I když i o tom pochybuji. Ubohá královna je totiž ducha tak dětinského, že se domnívala, že když se ve své tvrdošijnosti zatvrdí, nemůže než vyhrát... Takže sotva dorazila do Compiégne, projevovala se víc než kdy jindy nevraživě a vzpurně. Vykřikovala na všechny strany, že v Compi?gne o nic víc než v Paříži nebude zasedat v králově radě, měla-li by se tam setkat s Richelieuem. Povšimněte si, drahý Fogacere, s jakou velkou snahou král násobí počet emisarů vyslaných ke královně matce, aby ji přesvědčili, že se má zúčastnit rady. Nejdříve k ní vyše Châteauneua, nového strážce pečeti. Sotva však ten nešťastník otevře ústa, už královna matka zarže: ‚La mia riposta ? no!‘* Ludvík k ní tedy pošle jejího vlastního favorita, doktora Vautiera, prostředníka, jenž se mu tuze nelíbí, avšak i jemu královna odpoví: ‚Certamente no!‘* Tu si král vzpomene, že královna má slabost pro maršály, a pošle k ní Schomberga, leč její řev je ještě důraznější: ‚No, no! Poi no!‘** Pak k ní král pošle jejího vlastního zpovědníka, jemuž povýšeně odpoví: ‚mio no ? molto categorico!‘*** Nakonec k ní vyšlou hraběte z Guiche, jemuž jako zptá vztekem a projednou francouzsky řekne: ‚At’ už mě neobtěžuj se všemi těmi vyslanci! Aby mě dostali k zasedání rady, museli by mě tam dovleci za vlasy!‘"

"Jistě vás, drahý vévodo, napadlo," řekl Fogacer, "že Ludvík nevysílal ty vyslance jednoho za druhým proto, že doufal ve změnu královnina odmítání, příliš dobře ji znal, aby v sobě živil takovou naději, ale že to dělal proto, aby vyslancům a ministrům dokázal, že královna je a provždy bude nesmířitelná. Myslím si totiž, že chtěl, aby se před očima všech jasně vyjevilo, že ho královna, ochromujíc aparát státu, nutí, aby vůči ní použil opatření, to je aby ji uvěznil v Compi?gne.

Potom tedy," pokračoval Fogacer, "k zasedání královské rady, na němž se v Compi?gne rozhodlo o uvěznění královny matky, došlo jen proto, aby předem učiněné rozhodnutí mělo větší váhu a větší legitimitu?"

"O tom jsem, drahý Fogacere, ve svém nitru naprosto přesvědčen."

Po těch slovech se mi Fogacer zdál velmi uspokojen vlastní moudrostí, a aby si k tomu sám poblahopřál, jak se domnívám, dal si takový doušek mého burgundského vína, že vyprázdnil láhev. Pak se znovu ozval:

"Steré díky, synu, teď se cítím posílen a mohu vás požádat o zprávu o té proslulé a ne právě tajné seanci rady, na níž prý se Richelieu, jak se proslýchá, proslavil svou obratností a svým talentem a byl po všech stránkách obdivuhodný."

"Máte pravdu, když říkáte, že ono zasedání bylo ne právě tajné, neboť ještě před zasedáním dostali členové rady za úkol se o něm kolem sebe šířit. A pravdu máte, když říkáte, že Richelieu byl obdivuhodný. Na takovém shromáždění jde vždycky o jakýsi divadelní efekt a v tom kardinál vyniká, třebaže vypadá tak střízlivý a zdrženlivý. Povšimněte si, že před představením, odehrávajícím se na scéně, dochází vždy ke zkoušce, a byla by chyba domnívat se, že i zde král k projevu svého ministra nic nedodal nebo neubral."

* * *

Kromě přesného dne v únoru 1631, kdy došlo k onomu veledůležitému zasedání královny rady v Compiègne, si vzpomínám na všechno, především na to, že mrzlo, až praštělo (a led svíral srdce, mohla by říci královna matka), takže navzdory vysokému ohni plápolajícímu v monumentálním krbu velké síně členové rady takřka cvakali zuby. A je též možné, že i jejich jazyky byly jak zmrzlé, protože když se jich král otázel na názor poté, co zahájil debatu, v níž se mělo rozhodnout o osudu královny matky, mlčeli jako zařezaní. A tu král, chápaje jejich rozpaky vyjádřit se k osudu člena královské rodiny, který byl druhou osobností ve státě, udělal bez meškání slovo Richelieuovi, jenž v tom posledním zápase nevypadal v žádném případě jako chrabrý rytíř vstupující na kolbiště se spuštěným hledím a skloněným kopím. Právě naopak. Stál vzpřímeně napravo od krále a o krůček za ním, aby v popředí scény stál král; držel se však ve své neposkvrnělé sutaně zpřímá, s bradou vystrčenou, a působil dojmem síly, což se nedařilo popřít ani jeho unaveným očím, propadlým tvářím a již šedivějícím vlasům. Jako obvykle mluvil bez poznámek, zdvořilým tónem, se zřetelnou artikulací, ale bez nejmenší stopy klerikální úlisnosti. Na těchto zasedáních býval lhostejný k útokům, byť jakkoli ostrým, a zůstával vždy klidný a vyrovnaný, důvěřuje ve správnost svých názorů a ve vlastní obratnost, s jakou je dovedl prosazovat.

Skutečnost, že mu král dal takto poslední slovo, byla pro Richelieu obrovská výhoda, protože nikdo nepochyboval, že král a jeho ministr postupují ve všech záležitostech *mano nella la mano*,* jak by řekla královna matka. Pro ni by to bylo samozřejmě cítit sírou ďábelského kouzla... Leč královi rádci, méně pověřiví, o tom soudili jinak, zirájící jako bez dechu a zcela podmanění Richelieuovým politickým talentem.

"Pánové," začal kardinál, "král mi dal příkaz, abych vyslovil svůj názor, nemohu tedy než se mu podvolit, ať je rozhodnutí, k němuž máme dojít, jakékoli. Abychom k tomuto rozhodnutí sáhli u plném pochopení situace, musíme je nejdříve zasadit do historického kontextu, v němž se nacházíme a který nám není zdaleka příznivý. Francouzské království není totiž obklopeno než státy, které sní o jeho zhubě. Na severu španělské Nizozemsko. Na východě Lotrinsko. Na východě a jihovýchodě císařství a v Itálii Milánsko. A konečně na jihu Pyrenejský poloostrov. Třebaže se jim nikdy nepodařilo přemoci neporazitelné armády Jeho Veličenstva na válečném poli, usilují jeho nepřátelé o oslabení Francie tím, že podněcují nepokoje a zmatky prostřednictvím osob, které se cítí spíše Španěly než Francouzi. Tyto nepokoje jsou, jak víte, dílem kliky, která si ten hanebný úkol dala za cíl a která je perfidním zrádcem krále, dezertérem vlasti a dopouští se zločinu urážky vladařovy osoby.

Pánové," pokračoval po chvíli, "bylo by zbytečné, abychom zavírali oči nad tím, že oněch nepokojů jsou účastny i královské osoby. A chceme-li je zarazit s konečnou platností, nehodí se na ně zapomínat, jakkoli velký k nim máme respekt a úctu. Pokud jde o mne, k ukončení těchto nesnesitelných rozruchů, které ohrožují samy základy státu, vidím čtvero řešení.

První z nich by bylo dohodnout se s Monsieurem. Jeho Veličenstvo se o to pokusilo Bůh sám ví kolikrát a dalo mu, co chtěl. Leč jen co Monsieur tyto dary obdrží, žádá další. Dojde k nové dohodě, velmi nákladné, která je vzápětí porušena: nová roztržka je okamžitě následována novými požadavky. Zajisté budete souhlasit, pánové, že pokračovat touto cestou by znamenalo zruinovat poklad v Bastile.

Druhým řešením by byla dohoda s královnou matkou. Ježto jsem jí kdysi horlivě sloužil a jsem jí neskonale vděčen za blahodíní, jímž mne zahrnula, přál bych si z celého srdce právě toto řešení. Ale je, žel, zhola nemožné. Královna matka by chtěla, abych patřil jí a ne králi, abych prováděl její politiku a ne královu. Jedním slovem chtěla by vládnout a o všem rozhodovat. Jediným způsobem, jak ji uspokojit, bylo by vložit jí do rukou kormidlo státu. Není třeba dodávat, že to by byla abdikace, a je rovněž samozřejmé, že s tím by král nemohl, dokonce ani ve snu, souhlasit.

Třetím řešením by bylo, abych já odstoupil z úřadu. Toto řešení preferuji a doporučuji. Nicméně nemohu nevidět, že nejsem napadán než proto, že se spěšenci neodvažují útočit na krále, a je mi předem jasné, že jen odejdu, budou napadat jeho autoritu a jeho politiku ještě záluďnějšími a častějšími útoky. Dovolíte-li mi užít na tomto místě venkovské metafory, položím vám následující otázku: „Nenapadnou vlci ovčinec a posléze i pastýře, vyženete-li odtud psy?"

Čtvrtá možnost je kliku úplně rozdrtit. Jelikož má však svůj zdroj, sílu a oporu v královně matce, nevidím jinou pomoc než vzdálit královnu matku ode dvora. Leč je to opatření tak delikátní, že se zdržím je navrhnout. Pokud však k němu přistoupí král a rada, skloním se před jejich rozhodnutím, i když budu dál trvat na svém přání odstoupit."

Pak Richelieu pozdravil královskou radu úklonem hlavy, hluboce se uklonil králi a ustoupil ještě o tři kroky, jako by chtěl ze skromnosti splynout s kulisou sálu.

Jelikož to bylo počtvrté, co Richelieu nabízel demisi - jež byla králem čtyřikrát kategoricky odmítnuta -, členové rady ji rovněž obratem ruky vyloučili. Potom, vyjadřující se s delikátní opatrností, jako by šlapali po vejcích, vyslovili se pro řešení vzdálit královnu matku ode dvora, zdůrazňující přitom hlubokou oddanost její královské osobě a upozorňující

na to, že jelikož jde o panovnickovu matku, náleží rozhodnutí v každém případě králi a jedině králi. Král si tedy vzal slovo a konstatoval, že členové rady přijali jednomyslně opatření navržené kardinálem ohledně královny matky. "Pokud jde o mne, shledávám je správným a mám v úmyslu provést je okamžitě."

* * *

Prislovce "okamžitě" nebylo v ústech krále marným slovem. Dal do Compi?gne spěšně povolat osm rot francouzských gardistů, lehkou jízdu o padesáti koních a padesát ozbrojenců a třiatřicátého února 1631 za rozednění oznámil královně, dvoru, ministrům a velvyslancům, že se mají bez meškání připravit k odjezdu. A všichni tito lidé za velkého hluku a obrovského zmatku odjížděli, aniž o tom byla královna matka - na králův přímý rozkaz - uvědomena.

Na poslední chvíli přesto uvědomena byla, královnou, jež opět jednou neuposlechla králových příkazů. Už však bylo pozdě. Královna matka si ráda pospala a ráda pak dlouho polehávala. Potřebovala nějaký čas, než se probudila. Takže navzdory velké vřavě odjezdů sotva oči otevřela a hlavu měla ještě v limbu, když maršál z Estrée a La Ville-aux-Clercs požádali o přijetí. Přijala je bez nejmenší starosti o dekorum, vleže, rozčuchaná, odličena. Čtenář si vzpomene, že takto mluvila se svým kapitánem gardistů, když ho v Louvru přijímala - taktéž vleže, s odhalenými prsy kvůli vedru -, aby mu dala každodenní příkazy. Nicméně nerad bych čtenáře uvedl v omyl. Královna matka nikdy neměla milence. Její nestoudný postoj vycházel čistě z pohrdání a povýšenosti, z ničeho jiného.

"Příteli," otázala se Kateřina, když jsem jí ten rozhovor líčil, "proč bylo třeba dvou osob a ne jediné, když se mělo královně matce oznámit, že zůstane v Compi?gne, daleko od Paříže a ode dvora?"

"Řekl bych, že La Ville-aux-Clercs zastupoval královu vládu a maršál z Estrée garnizonu o tisíci šesti stech mužů, kteří měli královnu matku hlídat a jimž on dostal rozkaz velet."

"Ale proč tolik mužů?" divila se Kateřina.

"Protože byly obavy, aby se Gaston, který se proti králi vyzbrojil, nepokusil královnu matku osvobodit. V jeho hře by to bylo hlavní eso. Předpokládaný dědic Francie osvobozuje matku z drápů nehodného syna a potom na něj zaútočí a přispění a laskavého požehnání Španělů a císařských."

"Bylo to proveditelné?"

"Bylo, leč určitě ne s Gastonem... Ať se Gaston pustil, do čeho chtěl, nikdy nevytrval. Vzpomeňte si na La Rochelle. Chtěl být generalissimem obléhání, leč po několika týdnech zanechal velení a běžel se ponořit do sladkostí pařížského života."

La Ville-aux-Clercs, poněkud udiven při pohledu na polonahou královnu matku, poklekl najedno koleno a podal jí králův dopis. Otevřela jej, přečetla ho, složila a bez nějakého vzrušení řekla: „Král mě dává uvěznit v Moulinsu.“

„Madame,“ řekl maršál Estrées, „Moulins vám patří. Je to váš dům. Vždy jste se tam cítila velice dobře. A budete tam ve vší svobodě a svrchovanosti.“

"A co ona odpoví, můj pane a manželi, na ta uklidňující slova? Řve?"

"Nikoli, moje milá! Neřve. Pláče!"

"Dobrý Bože!" řekla Kateřina. "Konečně reaguje jako žena! Uvidíte, že mi jí nakonec bude líto!"

"Vždyť ji také lituje celý svět! Je to její chyba, že nemá v hlavě ani gram soudnosti, ale že má na oplátku jen slepou tvrdošijnost, přehnanou pýchu a strašlivou, náruživou touhu vládnout, přestože k tomu nemá sebemenší vlohy?"

"A co udělali ti dva poslové? Rozplakat královnu matku musí být trapné i pro maršála."

"Inu čekají, až je propustí. A královna náhle zvolá - se slzami jako hrachy, jež se jí kutálejí po tvářích: „Neudělala jsem nic, co by si zasloužilo takové zacházení!“"

"Můj pane manželi," promluvila znovu Kateřina, "opustí královna matka Compi?gne a odejde do Moulinsu, jak jí to přikázal král?"

"Fidonc! Uposlechnout krále? Co vás napadá. Nachází všechny možné záminky, aby odjezd odkládala: v Moulinsu je mor (což není pravda). Zámek v Moulinsu je zchátralý (což není pravda). Odebere se do Moulinsu, až jí bude vrácen doktor Vautier (což je nemožné, neb ho král dal uvěznit v Bastile). A konečně poslední výmysl, chtějí ji převézt do Moulinsu, jen aby ji dostali k řece Rhôně, tam ji naloží na galéru a odvezou ji do Marseille a odtud do Florencie, kde ji nečekají ani pocty, ani jmění, ani důchod, jen život uprostřed vzdálených příbuzných, které nikdy neviděla."

"A jak probíhalo její uvěznění v Compi?gne?"

"Jak asi, u ženy bez nejmenší duševní činnosti? Když bylo hezky, procházela se na zámecké terase s maršálem z Estrées, jenž byl samá dvornost. A tu buď nařiká, pouští se do nekonečných stížností, jimž Estrées naslouchá s výrazem porozumění, nebo předčítá nahlas pobuřující pamflety proti králi a Richelieuovi a Estrées dělá, že je neslyší. Dostalo se jí naprosté svobody procházet se po Compi?gne. leč ona to povýšeně odmítá. Lucemburský palác jí chybí ještě víc než dvůr pochlebníků. Její dny probíhají v úmorné šedi, osvětlené čas od času bleskem nějaké naděje. Jednoho dne se z dopisu paní z Fargis dovídá, že podle horoskopů její královský syn ještě před koncem roku zemře... To by všechno urovnalo! A jaké nádherné sny v ní tato smrt vyvolá: triumfální návrat do Paříže a naprosté ovládnutí Gastona, nového krále."

"Na mou věru, příteli, vy ji pěkně vybarvujete! Není ten obrázek trochu černý?"

"Podle mého názoru ne dosti. Královna matka své děti nikdy nemilovala, tím méně pak svého nejstaršího syna. Cožpak jste zapomněla, jak hanebně se k němu chovala v jeho dětství, jak ho neustále ponižovala a vystavovala Conciniho urážkám? Pokud jde o Gastona, královna si dělá bezpochyby jistě iluze o tom, co by udělal, kdyby se dostal k moci. Podle mého je příliš ješitný, než aby jí moc přenechal, a jeho rádcí by ho do toho určitě netlačili. Leč zanechme, prosím, toho nízkého a pramálo vábného snění o smrti. Navzdory všem horoskopům se Ludvík těší nejlepšímu zdraví."

* * *

Když Ludvík uvěznil matku v Compi?gne, neskoncoval tím se svou strašnou rodinou. Neboť pod ctnostnou záminkou, že osvobodí matku, postavil Gaston za milion ve zlatých špercích, jež mu dala, vojsko a usadil se v Orleansu, kde se začal opevňovat. A co je horší, povolal tam k sobě šlechtice z velkých rodů, z nichž čtyři již na jeho výzvu odpověděli: vévoda z Elbeuf, vévoda z Bellegarde, vévoda z Roannez a hrabě Moret, nemanželský, legitimovaný syn Jindřicha IV. Nemylte se, čtenáři. To nejsou žádní rytíři měkkého srdce, kteří jsou zoufalí z uvěznění královny matky, ale chytří a prohnání pánové, kteří sázejí na Ludvíkovu brzkou smrt a na Gastonovu stoupající hvězdu, na hvězdu presumptivního dědice francouzského trůnu, jelikož královna stále ještě nepovila dauphina.

Pokud jde o Gastona, jeho jednání je pouhá bezvýznamná gestikulace. Kdyby opravdu chtěl matku z Compi?gne vysvobodit, zaujal by postavení severně od Paříže, nikoli jižně. Ludvíka to nezmýlí, a jakmile opustí Compi?gne, táhne v čele armády rovnou k Orleansu. Gastonova reakce na sebe nenechá dlouho čekat. V čele svých vojáků naverbovaných za šperky, příliš cenných, než aby jimi mrhal, uprchne a rychlými pochody dostihne Besançon, v oné době majetek Španělska. Leč dokonce ani tam se necítí v bezpečí ani u velké vážnosti, Španělé - kteří jsou nejlepší pěšáci na světě - pohlížejí svrchu na tohoto královského syna, který postaví armádu a nebojuje. Gaston tedy přejde do Lotrinska, kde s ním vévoda - jako s nejlepším trumfem proti Francii - jedná přátelsky. Dětinská epopej je u konce. Leč nikoli z Ludvíkova pohledu. Gastonovy komedie zná odedávna, to ho tak netrápí, trápí ho, že se bratrovi podařilo do toho zatahnout čtyři šlechtice vysokého rodu. Byl to nebezpečný počátek koalice velkých feudálních pánů, kteří mohli jednoho dne povstat proti královské moci na všech světových stranách Francie. Ludvík jedná okamžitě, sepíše proti oněm čtyřem vérolomníkům - proti vévodovi z Elbeuf, vévodovi z Bellegarde, vévodovi z Roannez a hraběti Moretovi (přidá k nim Gastonovy rádce Le Coigneux a Puylaurens) - deklaraci, v níž je označí za zločince dopustivší se urážky majestátu prvního stupně.

"Existuje tedy ještě jiná urážka majestátu, drahý příteli?"

"To jste vy, spanilá čtenářko?"

"Což jste mi, pane, nedal svolení přerušit vás a klást vám otázky, nebo musím zcela ustoupit vévodkyni z Orbiu?"

"V žádném případě. Zločin urážky majestátu prvního stupně se dotýká pouze osoby krále. Zločin urážky majestátu druhého stupně postihuje spiknutí proti ministrům, maršálům a guvernérům provincií."

"To je všechno moc pěkné. Proč však odsuzovat Gastonovy sprežence a ne samého Gastona?"

"Jak chcete, madame, odsoudit dědice trůnu? Smí vládnoucí král postihnout vlastního následníka? Co by se pak stalo s dynastií?"

"Ještě jednu otázku, pane. Obvinění z urážky majestátu prvního stupně s sebou nese, jak se domýšlím, odsouzení k smrti."

"Ještě něco horšího, madame! Neboť po smrti můžete být postižena vyhlazením svého jména a erbu, konfiskací veškerého majetku, zbouráním svých domů a zámeků, vypálením svých lesů nebo jejich částí, a co je ještě horší, odmítnutím křesťanského hrobu a upálením svého rozmilého těla."

"Jakže, pane, vy si pamatujete 'mé rozmilé tělo', ač jste mě tehdy přísně pokáral za to, že jsem použila takového výrazu! Jak pozoruj žena má vždycky pravdu, že je koketní: něco se z toho vždy zachová."

"Mně utkvěl hezký výraz, madame, nic víc. Máte ještě, spanilá nářko, nějakou jinou otázku?"

"Ale copak, pane? To už mě propouštíte?"

"Ale kdeže! Což ale nemám spíš pokračovat ve vyprávění?"

"Abych se vrátila, jak vy, pane, říkáte, k našim ovečkám, zdá se mi, že by mi pramálo záleželo na tom, jestli po mé smrti moje tělo upálí."

"Leč pokud je upálí, madame, nebude pochováno v posvěcené půdě a nebude tedy v dané chvíli vzkříšeno, aby se v ráji těšilo věčné blaženosti."

"Arciže, leč řekl byste mi, pane, proč mě ten výraz 'věčná blaženost', jež naši kazatelé tak často užívají, nechává vždy trochu chladnou?"

"Chladnou? Jak to?"

"Chápu velmi dobře, co ztrácím ztrátou svého těla, leč potřebovala bych větší osvětlení, než mám, abych si představila, co tím získám"

"Takto nás to, madame, neučí. Zdá se mi, že vaše poznání vždy trochu zavání kacířstvím a že byste si o tom měla pohovořit se svým zpovědníkem."

* * *

Když byl mladší bratr poražen bez boje, vrátil se Ludvík do Paříže, kamž kardinál dorazil již před ním, takže mě Jeho Veličenstvo ráčilo vzít do svého kočáru. Nic jsem tím ostatně nezískal, neb během celé cesty jsem mu na jeho dvorné požádání dělal sekretáře a král mi nadiktoval celou řadu vlastních jmen, o nichž promluví později.

Ludvík byl po všech stránkách tuze přísným vládcem, který sám úzkostlivě dodržoval pravidla, jež stanovil, a neúprosně dohlížel na to, aby byla respektována jeho poddanými. Důvod to, proč poté, co dal burgundským soudním dvorem zaregistrovat prohlášení o urážce majestátu prvního stupně, již se dopustili zrádní vévodové, kteří se dali tak lehkovážně naverbovat pod prapor - stejně lehkovážný - Gastonův, chtěl, aby je rovněž zaregistroval soudní dvůr pařížský, hlavní soudní dvůr Francie, a dal mu řečenou deklaraci ihned po svém příjezdu panem La Ville-aux-Clercs doručit.

K jeho nesmírnému překvapení, úžasu a vzteku "pařížský soudní dvůr zaregistrování odmítl". Ludvíkovy záchvaty

zlosti, čtenáři, se v ničem nepodobaly záchvatům jeho matky a neprojevovaly se ani řevem, ani gestikulací. Byly chladné, zadržované a projevovaly se jen několika slovy. Nařídil soudnímu dvoru, aby se celý a pěšky dostavil do Louvru a odevzdal mu - poté co ji v soudní kanceláři vyzvedne - listinu registrující odmítnutí zaregistrovat královskou deklaraci.

Což se stalo, k velké potěše pařížského lidu, který v ulicích viděl průvod vážených vysokých soudních hodnostářů, kráčejících v jemném deštíku. Na každém rohu se jich hubatí Pařížané ptali, zda pro nedostatek peněz prodali kočáry... Konečně soudní hodnostáře uvedli do velkého sálu v Louvru, kde se jim dvořané při pohledu na zmáčené taláry také neopomněli vysmívat a zahrnuli je tisícem posměšných špiček.

Nechali je čekat dlouhou hodinu, potom vešel král a bez jediného slova přivítání jim připomněl, že pařížský soudní dvůr má dvě funkce: soudit odvolání ve věci civilního práva a zaregistrovat královská akta. Leč soudní dvůr svá práva naprosto nevhodně překročil tím, že si činil nárok na posuzování obsahu řečených královských aktů. Požádal pak předsedu s jistou příkroostí, aby mu "listinu s odmítnutím" předal - tak ji v Louvru pojmenovali, aby to bylo krátké. Král si ji přečetl, pak ji na čtyřikrát roztrhl a útržky podal Berlinghenovi s rozkazem je spálit. Načež je úsečným hlasem vybědl, aby se vrátili k své práci.

Všiml jsem si ovšem, že se naši soudní hodnostáři u této příležitosti netvářili tak zkroušeně, jak bych byl očekával.

Svěřil jsem se s tím Fogacerovi, který mi odpověděl:

"A proč by měli být podle vás zkroušení? Nemají k tomu prázdné důvody. Naším vypaseným soudním kocourům se naopak zdařil krásný podraz, hodný pokryteckého svatouška. Získali si přízeň příštího francouzského krále tím, že odmítli zaregistrovat deklaraci o urážce majestátu, již se dopustili jeho přívrženci. Načež si zpětně získali přízeň vládnoucího krále, když bez reptání a mručení souhlasili s jejím zaregistrováním. Takže jsou zabezpečeni z obou stran."

"A co si myslíte o horoskopech, které tady teď jdou z ruky do ruky a ve vzácné shodě předpovídají královi smrt, jednu na konec srpna, ty druhé, optimističtější, na konec října?"

"Tak zaprvé, drahý vévodo, jsou předpovědi horoskopů naší svatou církví odsuzovány jako praktiky heretické, neboť budoucnost nezná nikdo kromě našeho Pána. Zadruhé představa sama, že se chvíle něčí smrti dá předpovědět podle postavení hvězd v den jeho narození, je nezměrná hloupost. A konečně nezapomeňte, že když si přejete, aby vám nějaký astrolog předpověděl blízkou smrt vašeho zapřísáhlého nepřítele, postačí vám, milý vévodo, podstrčit mu pěkně kulacený váček a upřesnit datum úmrtí, jež vám vyhovuje..."

Jak si vzpomínáte, následoval jsem krále do Compiègne, potom do Orleansu a konečně do Paříže; zatímco král přísně napravoval hlavu soudnímu dvoru, odebral jsem se bez meškání domů do Bourbonského paláce. Když jsem vyběhl po vnějším schodišti, málem jsem zakopl a upadl, tak mi bilo srdce, ale nebylo to nic proti tomu, jak i mi roztlouklo, když jsem k sobě přitiskl svou Kateřinu, nazýváje ji, má krásko, zlatíčko, má lásko, moje nejmilejší, a vášnivě ji přitom svíral v náručí.

"Vy moje drahé srdíčko," řekla Kateřina, "přicházíte právě včas. Oběd je na stole. Pojdte bez meškání a usedněte. Vidím na vás, že máte hlad jako vlk."

"To pro vás hladovím, moje maličká."

"Kdeže! Kdeže! Žádné vzruchy nalačno, pěkně prosím! Sám jste mě naučil périgorskému přísloví: nejdřív ke stolu, pak do tance. Slyšel jste dobře, pak, ne nejdřív. Pojdte, můj pane, váš talíř se nudí."

Na konci oběda přišla Honorée a jsem si jist, že čtenář nezapomněl, jak ji příroda bohatě obdařila obrovskými ňadry, na něž jsem nikdy nepohlédl než vskrytu, abych nevyvolal žárlivost své Kateřiny.

Honorée nesla ve svých svalnatých pažích našeho malého Emanuela, jemuž byly již skoro tři roky a chodil pěkně rychle, neb měl velké nožky a silná lýtka. Jakmile mě uviděl, natáhl ke mně okamžitě baculaté ručičky, vrhl se mi do náruče a volal: "Tatínečku!" Neboť zdobňoval všecko, co měl rád: svého medvěda, svou panenku, své hrací kostky, svého maňáská. Po vzájemné výměně mlaskavých polibků, s láskou daných i přijatých, mě tahal za knír a pozpěvoval: "Můj tatínek, můj taťka! Můj taťka!", a když si ho Honorée odnášela v náručí, zanechal mě s malým pálením na horním rtu a zmáčeným obličejem.

Celý svůj život jsem bláznivě miloval malé děti, takže nejsem schopen pochopit žlučovitě lidi, co nesnášejí ani nemají rádi ostatní, malé jako velké, a ještě víc psy, kočky a koně, kteří jsou tak milými společníky, když jsme je od jejich mládí vychovávali a milovali.

Zdá se mi, že lidé, jež mám na mysli, přicházejí o hodně životních radostí, spočívajících v tom, že milujeme a jsme milováni. Také si nedovedu představit, jak to v té poušti dělají, aby milovali sami sebe.

"Není-liž to veliká čest," uvažovala nahlas Kateřina, "vracet se z Orleansu v králově kočáře?"

"Je to jistotně ohromná čest, leč žádné velké štěstí, neboť král mi nadiktoval seznam lidí, kteří budou muset do exilu."

"A můžete mi povědět, kdo to je?"

"To mohu, protože v tuhle chvíli jsou již všichni zatčeni."

"A kdo to je?"

"Je to dlouhý seznam: princezna Conti, vévodkyně z Elbeuf, vévodkyně z Ornana, paní z Lesdiguières, paní z Fargis..."

"Dobrý Bože! Tolik dam! A všechny musí do exilu!"

"Moje nejmilejší, vzpomeňte si, že klika ďábelských sukni byla nejlítější ze všech. Buďte však klidná, v seznamu proskribovaných nechybí pánové. Řeknu vám jejich jména: otec Suffren..."

"Královův zpovědník?"

"Baže! Intrikoval. Pokračuji: doktor Vautier, lékař královny matky, ten je v žaláři. A last but not least* Bassompierre, který je uvězněn v Bastile."

"Bassompierre v Bastile!"

"Byl, jak si vzpomínáte, jedním z nejvěrnějších věrných, zcela oddán Jindřichu Čtvrtému, leč naneštěstí se tajně oženil s

princeznou z Conti..."

"Vaší nevlastní sestrou, pane..."

"Bohužel...! Bohužel především pro Bassompiera, neboť ponenáhlu přejal nebezpečnou zaujatost své manželky vůči kardinálovi. Krom toho se jako manžel princezny cítil sám také princem a byl čím dál nadutější a domýšlivější."

"A proč se s ním nyní jedná tvrději než s vévodou?"

"Protože je tuze dobrý generál a mohl by v budoucnu nadělat mnoho škody, kdyby vypukla občanská válka. Vojsko, jemuž velí Gaston, se rozletí jako chmýří pampelišky. Ale armáda, jíž by velel Bassompierre, by mohla být tvrdým oříškem i pro královu armádu."

"A co říká pařížský lid na to, že královna matka je uvězněna a tolik velkých pánů psanci?"

"Tomu na tom pramálo záleží. Nezná ty ,krásné pány a krásné dámy'. Stěží zahlédl jejich kočáry, když se s velkým povykem řítily úzkými pařížskými uličkami. A běda ubožákovi, který se dost rychle nepřitiskl ke zdi! Přejeli ho, aniž jejich průvodu stálo za to se ohlédnout."

* * *

Avšak záležitost s královnou matkou nepokročila ani o chlup. Nechtěla Moulins. Navrhli jí Nevers. Navrhli jí Blois. Nechtěla.

Napsala, že si "nezasloužila takové jednání ze strany svého syna a že je neschvální ani lidé, ani Bůh". Když takto zařadila Boha pod svou korouhev, řekla, že když ji vyhostili do Compiègne, tak tam zůstane, a že by ji odtud dostali, jen kdyby ji "odtáhli za vlasy". (Čtenář si vzpomene, že tento obraz měla ráda.) Dodala, že nežádá nic než jedno: aby ji osvobodili od té obrovské spousty vojáků, kteří ji vězní.

Jelikož Richelieu nechtěl zasáhnout ani konečkem prstu do osudu proskribovaných ani do osudu královny matky, jsem přesvědčen, že se s ním Ludvík vůbec neradil, jak je třeba odpovědět na onu podivnou žádost nebo na neméně podivnou a náhlou touhu královny matky zůstat v Compiègne.

* * *

O oné žádosti královny matky jsem se doslechl prostřednictvím pana z Guronu, jenž mě po mém návratu do Paříže poprosil, abych spolu se svou manželkou sdílel jeho "prostý" oběd, o němž jsem byl přesvědčen, že bude pětkrát tak velký, než mohu pozřít, neboť bude pantagruelský. Leč moje Kateřina mě nechtěla doprovázet, protože Emanuel vytlačil mnohem víc, než měl, "zadními vrátky", jak říkával doktor Bouvard, když mluvil o králi. Přivolaný Fogacer okamžitě přiběhl a došel k závěru, že jde pouze o "malou poruchu střev bez možných následků či závažnosti". Kateřina však, v zajetí ženské intuice, o níž nám naše dámy říkají, že je neomylná, zůstala přesvědčena, že kdyby odešla, nemoc našeho synka by nemohla než zesílit, a proto se omluvila, že se ke mně nepřipojí, ale před mým odchodem mě ještě poctila kousavou poznámkou: "Pan Guron i vy jste ze stejného těsta, takže když nebudu s vámi, budete moci vést zcela volně své pánské řeči o půvabech gentil sesso..."

Jen jsem zíral, když mi dveře páně Gurona otevřela Zocoliová s vlasy upravenými jako dáma, tvářemi dovedně nalíčenými a v šatu, jenž byl kompromisem mezi šlechtickou toaletou a měšťanskou sukní s živůtkem. Když jsem ji uviděl takto vystrojenou, málem jsem jí políbil ruku. Po pravdě řečeno mi k tomu nedopřála čas. Jen mě spatřila, přitiskla se ke mně a posela mi tváře nevím kolika vřelými polibky a řekla, že mezi všemi šlechtici tohoto království (a Bůh ví, že jich je mnoho) dává přednost mně a jen lituje, že jsem tak věrný své vévodkyni, protože jen bych zaútočil, hned by se vzdala jako město s rozbořenými hradbami.

"Co tu, k čertu, děláš, krásko?"

"Královna matka mě nazítrá po dnu oklamaných vyhnala, neb mě podezřívala, že jsem odemkla dveře kaple, kudy mohl pan kardinál vniknout do jejich komnat. A když mě pan z Guronu uviděl na ulici a spící takorba na dlažbě, dojalo ho, v jak nezasloužené bidě jsem se ocitla, a s pravým křesťanským soucitem mě bez meškání přijal do svých služeb."

Všechno to bylo proneseno živým, prudkým spádem řeči čilých pařížských jazýčků, i když jsem notně pochyboval, že pravou pohnutkou Guronova rozhodnutí byl pouhý křesťanský soucit.

"A je ti dobře, děvenko," pokračoval jsem, "v tom novém místě?"

"Na mou věru," zvolala Zocoliová, "jsem nadšena. Málo práce ve dne a mnoho v noci."

Potom přišel pan z Guronu, oči mu zářily, papulu měl brunátnou, v těle byl takřka širší než delší, a byl bych po čertech dal přednost novému náporu a novému laskání Zocoliové před dusivým objetím, s nímž mě vítal její pán.

Teprve uprostřed oběda, naplň nasycen (zatímco já už byl přesycen), mi Guron oznámil:

"Mám svolení vám sdělit," upřesnil, "protože vy v té věci budete pověřen jistým úkolem, že královna matka nyní chce categoricamente* setrvat v Compiègne a žádá s křikem a ráumsem, aby byli odvoláni vojáci, kteří ji střeží. Co to podle vašeho názoru, drahý vévodo, má znamenat?"

"Že chce setrvat v Compiègne, tj. co nejbližší španělskému Nizozemsku; že chce, aby její stráž a ona mohly uprchnout někam mimo dosah krále, ne-li do španělského Nizozemska, pak alespoň na takové francouzské místo, kde by byla blízko hranice."

"Dobře promyšleno. A jak mohl král nevědět, že má takové úmysly, když kolem sebe měla spoustu čmuchalů a čmuchalek?"

"Král to přirozeně věděl," odpověděl jsem. "Leč řekněte mi, Gurone, je známo jméno francouzského útočiště, po němž tak prahla?"

"To se nabízí samo. Jde o pevnost jménem La Capelle velice blízko města Avesnes, obsazeného Španělem. Velitelem je

tam markýz z Vardes a nyní v jeho nepřítomnosti jeho syn, ztřeštěný holobrádek, který dal tajně souhlas, že královnu matku po jejím útěku přijme ve zdech pevnosti. A zde vstoupíte do hry vy, drahý vévodo. Král mladého Vardese povolává ke dvoru a podrží jej tam, jak dlouho bude třeba. Mezitím vy, vévodo, budete tryskem uhánět do Gournay v Normandii, kde pobývá v současnosti markýz z Vardes, a přesvědčíte ho, aby se vrátil do La Capelle, odebral synovi velení a zavřel před královnou matkou brány pevnosti."

"Proč jsem byl vybrán jako missus Dominicus* právě já?"

"Markýz z Vardes má významné postavení a král se domnívá, že mu má příkazy předat někdo, kdo má přinejmenším titul vévody."

"Co podle vás královna udělá, až najde brány La Capelle zavřené a hluché k jejímu volání?"

"Myslím si totéž co vy, vévodo: provede nějakou ztřeštěnost. Požádá o pohostinství Španěly z Avesnes a vůbec jí nedojde, že jako zrádkyně krále a zběh z vlasti už nikdy nebude smět vkročit do Francie."

Po těch slovech se rozhostilo ticho.

"Rád bych vám, drahý vévodo," ozval se pak pan Guron, "položil delikátní otázku. Domníváte se, že když král odvedl dvůr i královnu matku do Compiègne, předvídal již, co z toho vzejde?"

"Mám-li být zcela upřímný, jsem o tom přesvědčen. Proč by jinak přistoupil na žádost královny matky o odvolání vojska, které ji střežilo? Znal ji příliš dobře, aby nevěděl, jak se svou svobodou naloží."

"Král tedy rafinovaně, stupínek po stupínku dohnal královnu, aby se dopustila osudové chyby?"

"Jsem o tom přesvědčen."

"Dobrý Bože!" zvolal Guron. "Nevidíte tu jistou podobnost mezi Ludvíkem a vladařem popsaným Machiavellim? Kdo by to do něho řekl? Zdání vskutku klame!"

"Ale zdání musí klamat, drahý Gurone! Charakteristickou vlastností vladaře popisovaného Machiavellim je nevypadat machiavelisticky. Kde by pak byla ta finezza, kdybychom se nedali oklamat?"

KAPITOLA ČTRNÁCTÁ

Původně jsem měl v úmyslu vzít si na spěšnou cestu za markýzem z Vardes do Gournay polovinu svých Švejců; Richelieu, jehož jsem navštívil po Jeho Veličenstvu, mi však oznámil, že se moje eskorta bude skládat z dvaceti královských mušketýrů, jinž bude velet pan z Cléraku, aby mi to u pana z Vardes dodalo víc autority. Já sám že budu cestovat v kočáře s královskými znaky se svým podkoním a s hrabětem ze Saula.

Jakkoli celá ta pompa nebyla kvůli mně, byl jsem tím v duchu přece jen polichocen, třebaže jsem si rovněž položil otázku, nikoli bez jistého znepokojení, jestli všechny ty lidi budu na tak dlouhé cestě krmít a platit jim nocleh. Nicméně jen jsem se kardinálovi odporoučel, zbavil mě v předpokoji té starosti Charpentier, neb mi s širokým úsměvem odevzdal měšec, zakulacený, jak jen si lze přát. A když jsem se ho otázel, budu-li to muset vyúčtovat, odpověděl:

"Ale kdeže! Kdeže! Tou starostí vás kardinál nechce ani trochu zatěžovat. Když vám po návratu něco zbude, bude to toho, koho si vyberete."

Shledal jsem to "koho si vyberete" velmi taktickým a bylo mi jasné, kdo je tím míněn. A blahopřál jsem si v této souvislosti, že jsem o tomto poslání jednal s Richelieuem a ne s králem, neb král nenáviděl přepych a výdaje a skrblil sám na sobě i na druhých víc než kterýkoli syn poctivé francouzské matky, kdežto kardinál miloval pompu a rád ji poskytoval i svým služebníkům, odměňuje je bohatě za práce nebo mise, které pro něj vykonávali.

Musel jsem Kateřině oznámit, že odjedu, byv pověřen jistým posláním, a toto oznámení, jakž se dalo předpokládat, se neodbylo bez pláče ani bez výtek. Kateřina mi vyčítala, že nemiluji než krále a Richelieu. Zatímco ona je, jak tvrdila, pouze "páté kolo u vozu"; opouštím ji kvůli každické maličkosti; nic pro mě neznamená; vzato kolem a kolem, vzal jsem si ji jen kvůli pohodlí svých nocí; ona, nebo některá jiná, co na tom záleží! Miluji ostatně všechny ženské, a jakmile některá ne právě šeredná vstoupí do místnosti, zírám na ni, až mi oči lezou z důlků, a je co se bát, abych se na ni hned nevrhl, nestrhal z ní šaty a nezačal s ní obcovat coram populo*

Chtěje ta přehnaná tvrzení ukončit, pokusil jsem se vzít Kateřinu do náručí, leč ve stavu, v jakém byla, musel jsem ji nejdříve pevně sevřít zápěstí ze strachu, že mě poškrábe. Když jsem ji takto odzbrojil, zulíbal jsem ji tvář a hrdlo tisícem pusinek a pošeptal jí do ucha, že ji opouštím jen na tři čtyři dny a že moje mise vůbec není nebezpečná, a pokud jde o ni, je můj malý poklad, moje srdíčko a můj zlatý andílek.

Při všem tom laskání jsem si říkal, že každá naše vada jde v páru s nějakou ctností a že Kateřina je sice nejposesivnější, ale současně i nadevše milující manželka.

Právě se začala uklidňovat, když se velká vrata našeho paláce rozletěla s velkým rámečkem a hřmotem; moje Kateřina si osušila slzy a nevěřila svým krásným očím, když napůl skryta za záclonou okna spatřila, jak se na náš dvůr hrne dvacet mušketýrů pod velením pana z Cléraku a z královského kočáru vystupuje hrabě Sault, vybraný pro tu misi Richelieuem, protože markýze Vardese zná už dlouhá léta.

Kateřina okamžitě přikázala paní z Bazimontu, aby hraběte Saula a pana z Cléraku uvedla do velké síně (přizval jsem též

kapitána Hörnera, ač s námi jet neměl) a nabídla víno a drobné pochoutky jim a taktéž mušketýrům na nádvoří. Mne poprosila, mohu-li sejít dolů, pozdravit pány a uvést je do velké síně s upozorněním, že ona se k nám připojí až za chvíli. Vskutku do velké síně přišla, a to mnohem dříve, než bych byl myslel, přičemž se jí podařilo ozdobit a upravit si účes, nalíčit se a s obdivuhodnou obratností se převléknout.

Přestože na sobě nedal nic znát, byl Hörner polichocen, že si dá skleničku na rozloučenou ve společnosti hraběte ze Saultu a kapitána královských mušketýrů, dobře jsem však zároveň postřehl, že se cítí poněkud zklamán, že nepojede také. Pošeptal jsem mu, že budu tentokrát doprovázen mušketýry na králův rozkaz. Při slově "rozkaz", jež ovládalo jeho celý život buď tak, že rozkaz dával, nebo ho dostával, se mu rozjasnila tvář a úplně šťastným se cítil, když jsem ho upozornil, že za mě nepřítomnosti bude mít nanejvýš vážnou odpovědnost, protože bude muset bdít nad mou manželkou, mým synečkem, mým služebnictvem a mým palácem.

Představil jsem Kateřině hraběte ze Saultu a ona ho pozdravila ne tak mile, jak by byla měla, protože v něm viděla společníka a spoluúčastníka předpokládaných vášnivých výstřelků se "žhavými Italkami" v Suse. Jakmile uslyšela, že mě bude doprovázet Mikuláš, poslala komornou, aby ho upozornila, že se má připravit, a jinou, aby přivedla Honorée s naším synáčkem, neb ho chtěla ukázat celé společnosti. Fogacer říkával, že je tak hrdá na svého potomka, že kdyby Pánbůh jednoho dne sestoupil na zem, neohroženě by prošla nespočtelným davem jeho zbožných oveček, aby mu našeho malého Emanuela představila.

Po pravdě bych nedovedl říci, co na hraběte ze Saultu udělalo větší dojem: tvářička našeho hošíka, nebo řádra Honorée. Ale jako dokonalý šlechtic nedal v žádném případě najevo, komu dává přednost. Nakonec vešel Mikuláš a za ním jeho Jindřiška, již celá uplakaná, že se musí rozloučit s manželem, třebaže naše posláni bude tak krátké a nikoli nebezpečné. Mikuláš se co nejzdvořileji poklonil všem kolem a bez meškání se vrhl do náruče pana z Cléraku. Čtenář si bezpochyby pamatuje, že pan z Cléraku byl jeho bratr a že se oba bratři velice milovali, což byl také důvod, proč bylo dohodnuto, že mě Mikuláš jednoho dne opustí a bude sloužit u královských mušketýrů. Leč jak víme, jeho odchod byl s Ludvíkovým svolením rok po roku odsouván, tak skvělé služby mi Mikuláš prokazoval a tolik jsem k němu přilnul, jakož i on ke mně.

Richelieu mi přikázal, abych onu cestu vykonal tryskem, proto jsem tu chvíli se skleničkou na rozloučenou musel zkrátit jak pro nás, tak pro mušketýry, jimž naše komorné nalévaly na nádvoří pohárky mého vína, což pro ně byla dvojí radost, protože naše komorné byly tak přívětivé, že ne jeden milovník žen si při pohledu na ně nakrucoval kníry. Možná že bych zde měl upřesnit, že ony komorné vybíral můj otec, když jsme dleli ještě v La Rochelle, a že můj otec tím výběrem uposlechl jen vlastní vkus, k veliké nelibosti Kateřiny, která byla s to vyhodit bez meškání každou pěkně vlnadnou holčici, leč nikdy by se byla neodvážila propustit ty, jež vybral můj otec. Byl jsem té ohleduplnosti rád, neb bez ní bychom brzy neměli ve svých službách v našem domě než ošklivky.

Ačkoliv jsem pana z Cléraku pozval, aby cestoval v královském kočáře se mnou a panem ze Saultu, nechtěl pozvání přijmout, protože chtěl zůstat v čele svých mušketýrů, a Mikuláš jej bratrsky napodobil, čímž se dopustil velké chyby, neb už nebyl zvyklý na velké cestování na koňském hřbetu, a tak si na té předlouhé túře odřel zadnici, že po příjezdu do Gournay chodil s nohama jako ze dřeva: vysloužil si tím posměšky, nikoli tuze zlomyslné, ze strany mušketýrů, kteří se takto mstili na mladším bratrovi za tresty staršího. Ostatně podle toho, co jsem zaslechl, přísnost pana z Cléraku je nikterak neurážela. Věděli, že ve vojenské službě v panovníkově domě je přísnost pravidlem: netoleruje se tam ani pozdní příchod, ani opominutí příkazů, ani nespolečné chování, a tím méně souboje.

Dům markýze z Vardes v Gournay v Normandii si pramálo dosloužil název zámek, neb měl jen jedinou věž, jakkoli byla starobylá a na pohled velice pěkná. A jelikož bylo známo, že Vardes je z dobré staré šlechtické rodiny a celkem vzato dosti bohatý, došel jsem k názoru, že když k svému sídlu nepřistavěl věže, na něž měl právo, bylo to proto, že strašlivě nerad vydával peníze. Jeho skrblictví se ostatně brzy projevilo, neb i když byl nanejvýš zdvořilý jak k panu ze Saultu, tak ke mně, zatvářil se zděšeně při představě, že by měl ubytovat a nakrmit asi dvacítku mušketýrů.

Okamžitě jsem ho uklidnil. Pokud jim laskavě propůjčí některé ze svých polí, naši mušketýři tam ve všem pohodlí nakrmí a napojí koně, postaví si tam stany a pod širým nebem si připraví jídlo.

Nutno přiznat, že byl-li pan z Vardes skoupý, ani příroda ho při jeho zrodu nikterak štědře neobdařila, neb byl malý, slabý a neuvěřitelně hubený. Podivnou jeho zvláštností bylo, že jeho obličej byl jakoby stále zavřený a on se světem komunikoval jen uzounkými štěrbinami očí, chřípí a rtů. Nicméně si možná tuto zjevnou vadu vynahrazoval hlasem tak zvučným a tak silným, že jste ho mohli slyšet na míle daleko. Nepostrádal ani důvtip, ani rozhodnost, jak jsem se o tom měl brzy přesvědčit v rozhovoru mezi čtyřma očima.

"Markýzi," šel jsem rovnou k věci, "vy jste guvernér pevnosti La Capelle. Ve vaší nepřítomnosti jí velí váš syn.

Naneštěstí se dal strhnout svým bouřlivým mládím a je nyní krůček od toho dopustit se chyby, za niž bude obviněn z urážky majestátu a vy možná rovněž, pokud nedorazíme včas do La Capelle a nezabráníme mu vrhnout se bezhlavě do nejhorší zrady."

"Co udělal? Co jen udělal?" vykřikl pan z Vardes, bledý jako smrt.

"Zatím nic. Ale již zítra se třeba dopustí zločinu, pokud se nám nepodaří mu v tom zabránit. Markýzi, budu upřímný a chci, abyste věděl, že jde o státní tajemství, o němž musíte mlčet jako hrob. Jde o následující. Královna matka zítra večer uprchne ze zámku v Compiègne a zamíří na sever až do La Capelle, kde jí váš syn slíbil otevřít brány a poskytnout jí azyl tak dlouho, jak bude chtít."

"Co to má být? Co to znamená?" zvolal pan z Vardes, ale jeho silný hlas mu uvízl v krku. "Co to znamená? Svěřím mu velení La Capelle! A on provede tohle! Aniž by se v nejmenším poradil se mnou, se svým otcem! Co ho to jen napadlo, že se odváží takto urazit krále? Co si o sobě ten holobrádek myslí, když napadá obra, který ho může zašlápnout jako nic! To je čiré šílenství, sprostá zrada, nezměrná hloupost! A na druhé straně - jaký zájem může mít královna matka na tom, hledat útočiště u nás?"

"Myslím, že tomu rozumím," řekl jsem. "La Capelle je pevnost a královna matka se bláznivě domnívá, že chráněna vašimi zdmi s cimbuřím bude v lepším postavení při vyjednávání s králem. Jestliže ji král naopak přijde obléhat v La Capelle, kojí se možná nadějí, že jí Španělé, kteří jsou blízko La Capelle, neb okupují Avesnes, přijdou na pomoc."
"A můj syn by spojil mé jméno a můj rod s touto mrzkou rebelií!" zvolal markýz, jemuž se již vrátil jeho hromový hlas.
"K čertu s tím holobrádkem! Hned zítra," zařval a vstal z křesla s mladickou výbušností (je pravda, že tolik nevážil)...
"hned zítra," pokračoval, "za rozednění sedám na koně a jedu napravit hlavu tomu usmrkanci! Tomu budižkničemu! Takovému šibeničnickovi! Takovému zasranému prostopášníkovi! Čert ho vem a ať ho strčí do vřícího kotle, aspoň na tu dobu, co potřebujeme na cestu až tam, aby se mohl vyplakat nad svou hloupostí a svými hříchy, než dorazím do La Capelle."

"Markýzi," promluvil jsem opět já, "svého syna v La Capelle nenajdete. Když se král dověděl od svých čmuchalů, jak je to s plány jeho matky, povolal jej do Louvru a drží ho tam, aniž o celé věci pronesl jediné slovo."

"No tohle!" zvolal pan z Vardes, třesoucí se hněvem. "Během té doby zůstává La Capelle úplně bez velení, a jelikož Španělé z Avesnes jsou na krok od nás, mohli by La Capelle přepadnout a nebyl by tam ani otec, ani syn. Ta dezerce je darebáctví!"

"Markýzi," řekl jsem na to, "vypravit eskortu vám zabere moc času. Dovolte mi nabídnout vám tu svou bez výdajů z vaší strany, protože výlohy za jídlo a ubytování mušketýrů mi hraří král."

Tento argument zasáhl pana z Vardes v citlivém místě. A bylo samozřejmé, že pokud jde o mě, nemohu se bez své eskorty obejít a vrátit se do Paříže jen tak, bez ochrany.

Po večeři, jež byla, žel, až klášterní střízlivostí, požádal jsem pana hraběte Saulta, aby přišel za mnou do mého pokoje, abychom si mohli nerušeně pohovořit. Všiml jsem si, že v přítomnosti pana z Vardes měl ústa jako zašitá, i otázel jsem se ho, co si myslí o našem hostiteli.

"Inu nejdříve jsem si položil otázku, není-li se svým synem smluven, tak přehnané se jevílo, že by nějaký holobrádek pojal úmysl vzepřít se sám svému králi ve chvíli, kdy spiklence tvrdě stíhá vyhoštění a Bastila. Leč otcovské rozružení mě toho podezření rychle zbavilo. Nicméně si kladu ještě jednu malinkou otázku: co nastane, jestli syn pana z Vardes, který se mezitím vrátí do La Capelle, odmítne otci otevřít brány pevnosti?"

"Pěkná vřava, myslím!"

"Předpokládejme, že se během té vřavy objeví královna matka, co uděláte, monseigneur? Zatknete ji?"

"K tomu jsem bohudíky nedostal rozkaz. A vsadím se o svou košili, že král nikdy nikoho nevyšle po stopách královny matky, což by pro něj bylo tak snadné, neb zná dobu jejího útěku a její itinerář."

"A proč to?"

"Je to jasné. Chce mít matku raději mimo království než v něm."

"A dopustí se podle vás královna matka té nenapravitelné chyby a vyhledá útočiště u Španělů, najde-li dveře La Capelle zavřené?"

"Právě to si král myslí, že matka udělá. Zná její povahu: bezmeznou tvrdohlavost a chabou soudnost. Král odvolal z Compiègne vojsko, které ji střežilo, a ví, že jen se dvířka klece pootevrou, královna matka nezaváhá ani na okamžik a odletí v domnění, že tím synovi provede pěkný kousek, ačkoli ho provede sama sobě."

* * *

Dorazili jsme pod hradby La Capelle úderem desáté hodiny. Mrak černý jako inkoust nám náhle překryl zářící lunu, která nám až doteď svítila na cestu, a nastala tma jako v pytli, takže jsme museli zapálit louče, abychom poznali, kde jsme. Jak jsme předvíдали, brána La Capelle byla pevná, pobitá hřeby a zavřená bezpochyby třemi závorami. Pan z Cléraku přikázal dvěma ze svých mušketýrů, chlapům jako hora a s poctivou papulou, aby šli okamžitě zabušit na bránu. Což s uspokojením učinili, ještě k tomu s řádným ráumsem, takže po malé chvíli se nad podsebitím chránícím bránu objevila mezi cimbuřím rozčuchaná hlava. "Pánové," řekl chlap, "patříte královně matce?"

V tu chvíli vyskočil z kočáru pan z Vardes jako čertík z krabičky a zařval tím svým mohutným hlasem:

"Ty tam! Podej louč, ať mě ten ničema pozná! A ničema to je, když klade tak pitomou a zrádčovskou otázku. Ale kdeže, kdeže, seržante! Nepatříme královně matce, ale jako každý řádný Francouz jsme poddanými krále Francie a jeho, jediné jeho jsme poslušni. A teď otevři, zatracený vrátný!"

"My jsme, pane markýzi," odpověděl seržant, "dostali rozkaz otevřít jediné královně matce."

"A od koho, ty zasraný seržante? Od mého syna! Kdo je velitelem La Capelle? Můj syn, nebo já? Kdo byl králem pověřen velením? Kdo zverboval vojáky? Kdo jim platí žold? Otevři, ničemo, a bez meškání, nebo požádám mušketýry, aby bránu vyhodili do povětří a vnikli dovnitř násilím! A to ti přísahám, pitomče, že necháš-li to dojít tak daleko, vlastníma rukama pověším všechny vojáky garnizony a tebe prvního..."

Třebaže v té pohrůzce bylo cosi absurdního, byla vyvrvána s takovou silou, že všechna cimbuří - aspoň ta, co jsme byli s to vidět - byla rázem obsazena hlavami a ozývaly se odtud výzvy, ba dokonce nadávky na seržantovu adresu, takže neuplynula ani minuta, než se brána otevřela, uvolňujíc vchod markýzovi, mně, hraběti Saulтови, Clérakovi a našim mušketýrům.

Markýz, ač stále ještě brunátný vzteky, nás bez meškání uvedl do velké síně, která byla docela hezká, až na to, že po celé jedné straně byla otevřená střílnami, kdežto okna vedla na nádvoří. Přestože bylo léto, noc byla chladná a my bychom se byli rádi obešli bez průvanu zaviněného střílnami. V krbu plál spíše ohýnek než oheň a večeře se omezila na dva flakony vína a pár pochutin na polechtání huby, takže když jsem zašilhal pootevřeným oknem vedoucím na nádvoří, viděl jsem - a bohužel i cítil! - pečení, kterou si mušketýři připravovali. A čert mě vem, čtenáři, jestli jsem si v tu chvíli nepřál být raději mušketýrem než vévodou a pairem...

Sotva jsme usedli ke kulatému stolu z neleštěného dřeva, když vstoupil velmi pěkně ustrojený holobrádek, dosti velký, s příjemným výrazem ve tváři, dlouhými kadeřavými vlasy, leč nedosti bystrým okem, což ve mně vyvolalo dojem, že syn pana z Vardes se může chlubit víc svým tělem než rozumem.

"Pane otče," uklonil se, "uctivě vás zdravím."

Markýz z Vardes mu pokynul pohrdavým gestem, aby se posadil, aniž otevřel hubu. Tu zavládlo ticho, které mi přišlo trapné. Markýz na syna pohlížel zrakem planoucím hněvem a zatínal zuby tak silně, že nebyl s to vyslovit, co měl na srdci. Nakonec se mu to podařilo. A když promluvil, byl to bezbarvý, přidušený hlas, jenž se mu těžko prodíral hrdlem. "Františku," řekl, "nejdříve vám musím sdělit jména pánů, kteří mi přispěli pomocnou rukou v záležitosti, jejímž smutným hrdinou jste vy, můj syn. Po mé pravici vidíte vévodu z Orbienu, vévodu a paira a králova rádce. Po mé levici hraběte ze Saulu, plukovníka jednoho regimentu Jeho Veličenstva. Vedle něj kapitána z Cléraku, kapitána mušketýrů. Tito tři pánové jsou v celém království známi pro svou naprostou věrnost Jeho Veličenstvu a všichni tři by se dali bez váhání zabít, kdyby to jejich služba vyžadovala.

Pánové," pokračoval po chvíli odmlčení a obrátil se k nám, "dovolte mi představit vám svého nejstaršího syna Františka z Vardes, zrádce krále a věrolomníka."

František při těch slovech zbledl a jako by se na svém křesle s opěrkami pro ruce sesul, bez jediné slzy, ale silně mrkaje. Mně osobně se ten začátek vůbec nelíbil. Zdálo se mi, že pan z Vardes příliš spěchá a zachází příliš daleko. Místo aby jeho nemilosrdný odsudek byl vyústěním procesu, vynesl jej předem. Nicméně bych nebyl vzal věci do svých rukou, kdyby František v té chvíli neprošel slabým a jako odevzdaným hlasem:

"Pánové, odvedete mě do Bastily?"

"Nikoli, pane," odpověděl jsem. "Ta moc náleží jedině králi. My ji nemáme. Nejsme ani soudci, ani žaláři, ale jedině přátelé pana z Vardes a v důsledku toho i vaši přátelé. A jak kvůli němu, tak kvůli vám se snažíme vytáhnout vás z vosího hnízda, do něhož jste se dostal. Rád bych vám v té věci položil několik otázek a poprosil vás, abyste odpověděl naprosto upřímně, zaručuje se ctí šlechtice za pravdivost svých odpovědí."

"Monseigneur, to učiním," řekl František, který jako by se vracel k životu.

"Jak vás napadlo nabídnout pohostinství v La Capelle královně matce?"

"Vždyť já jsem je nenabídl. Byl jsem o ně naléhavě požádán jejím jménem."

"Kdo vás o to požádal?"

"Hrabě z Moretu."

"Ach tak, hrabě z Moretu!" řekl markýz z Vardes s nehlubším opovržením.

"Hrabě z Moretu," vysvětloval dál František, "přijel schválně z Compiègne do La Capelle, aby mě poprosil, dokonce snažně poprosil, abych královně matce poskytl pohostinství v La Capelle."

"A vy jste na to přistoupil?"

"Ano, monseigneur."

"A vůbec jste nepomyslel na to, že když královna matka prchá z Compiègne, jedná tím proti královu příkazu a že vy, když ji v La Capelle přijmete, se stáváte jejím spřežencem?"

"Měl jsem s ní, monseigneur, tuze velký soucit. A její žádost měla také velkou váhu, protože vycházela od královnin matky a byla mi přednesena princem královské krve."

"Hrabě Moret není žádný princ královské krve," zasáhl pan z Vardes. "Je to královský levoboček."

"A jak je možné," promluvil jsem znovu, "že jste přistoupil na žádost hraběte Moreta, aniž jste se nejdříve obrátil na markýze z Vardes, který je nejenom vaším otcem, leč i guvernérem La Capelle?"

"Bál jsem se totiž, že by s tím pohostinstvím nesouhlasil."

"A proč?"

"Můj pan otec obdivuje kardinála a jeho politiku."

"A vy ty pocity nesdílíte?"

"V žádném případě."

"Domníváte se tedy, že máte lepší úsudek než váš otec?"

"V této věci ano."

"Král má však kardinála ve veliké úctě, když ho už tolik roků brání proti spiklenecké klice. Domníváte se tedy, že víte lépe než Jeho Veličenstvo, co je dobré pro blaho království?"

Po těch slovech František ani nemukl a markýz z Vardes řekl, tentokrát bez rozhořčení, ale s jistou odevzdaností:

"Pane synu, vy jste ten největší prostáček pod sluncem."

Nechtěl jsem však, aby šel dál tímto směrem, a tak jsem znovu zasáhl:

"Jel jste, Františku, ke dvoru z vlastní vůle?"

"Ale kdeže, pane! Vyzval mě k tomu král."

"A co vám řekl?"

"Ani slovo."

"To, že vás povolal, vám vůbec nenasadilo brouka do hlavy a nenapadlo vás, že o La Capelle a možnosti útočiště, jež tam díky vám nalezne královna matka, něco ví?"

"Nikoli, monseigneur. A jelikož se královo mlčení protahovalo, požádal jsem, smím-li odejít, a Jeho Veličenstvo to odmítlo."

"A přesto jste tady."

"Já jsem totiž uprchl."

"Uprchl!" vykřikl markýz z Vardes. "U sta hromů! Chcete říci, že jste opustil Louvre, aniž jste se s králem rozloučil?"

"Přesně tak, vskutku," řekl František se svěšenou hlavou.

Zírali jsme na něj s otevřenou pusou.

"Uvědomujete si, Františku," zvolal markýz, "čeho jste se dopustil? Takové a tak velké urážky Jeho Veličenstva, že vám ji nikdy nemůže odpustit! Poslední podomek by nejednal hůř! Taková nezdvouřilost porušuje urážlivým způsobem etiketu a zhoršuje ještě vaši zradu natolik, že se před vámi již nyní otvírají tři možné výhledy, a pouze tři: doživotní exil, uvěznění v Bastile, nebo katova sekýra."

František byl po těch slovech na pokraji pláče, jež s velkým úsilím potlačil, tak se strachoval, abychom ho navíc nepovažovali za zbabělce. Chtěl jsem to ukončit.

"Markýzi," oslovil jsem pana z Vardes, "je na čase, jak říkával náš dobrý král Jindřich, aby nás náš spánek uspal."

Dovolte, prosím, našim mušketýrům postavit na nádvoří stany a nás tři uložte v pevnosti."

Což se stalo, leč když mě markýz z Vardes uvedl do mého pokoje, požádal jsem ho o rozmluvu mezi čtyřma očima, a jen za námi zapadly dveře, řekl jsem mu:

"Markýzi, podle mě musí váš syn neprodleně opustit Francii."

"O tom jsem přesvědčen. Leč kam může jít? Do Nizozemska? Do Lotrinska? Do Německa? Jsou to nepřátelské země a pobyt u nich by potvrdil podezření z věrolomnosti."

"Nicméně zbývá Anglie. Mám v Londýně přítelkyni, která by vašeho syna mohla přijmout a postarat se o něj."

"Ale to bude stát hrázu peněz!" vykřikl markýz a zděšeně zvedl ruce k nebi.

"Bude vás to stát jen plavbu lodí přes La Manche. Moje přítelkyně lady Markbyová je vysoce postavená dáma, peněží bohaté zaopatřená a velmi šlechetná."

"Co si vaše urozená dáma počne s takovým holobrádkem?"

"Najde pro něj ve svém domě nějaké využití, tím jsem si jist."

Poté jsem se s markýzem rozloučil a šel na lože, k smrti znavený. V té chvíli, než mě můj spánek uspal, našel jsem jakousi úlevu v poznatku, jež jsem získal a uvědomil si již při obléhání La Rochelle, když mi ten ničema Sanceaux málem dvakrát za sebou zabránil navštívit paní vévodkyni Rohanovou: lidé schopní nadělat ve velkých záležitostech nejvíc škody nejsou vždy Machiavelliové, ale dva výrazné typy bezvýznamných otravů: důležití a hlupáci.

Nicméně když jsem vklouzl do lože, nespál jsem, ne že bych si dělal velké starosti o Františka. Lady Markbyová přímo blázní po mužských, hlavně když jsou mladí a silní, takže našeho ledva opeřeného kohoutka zhltně jako nic. Mám snad něco proti tomu? Bude mu svým způsobem i matkou. Naučí ho dobrým mravům, míčové hře, angličtině a co já vím čemu ještě? V každém případě bude František v očekávání královny milosti, k níž nedojde tak brzy, mnohem víc na svém místě v posteli než jako velitel pevnosti. Každý dělá, co umí.

* * *

"Pane, na slovíčko, prosím."

"Jste to vy, spanilá čtenářko?"

"Smím vám položit otázku?"

"Vždyť jste to tak vždycky dělala."

"Zdá se mi totiž, že o vysvětlení příhody, o níž vyprávíte, má jisté právo požádat vás vaše manželka vévodkyně z Orbieu."

"Jistě, ale proč by to právo mělo být tak výhradní? Byl bych tuze nevďečný, kdybych vás odmítl vyslechnout."

Prokázala jste mi v minulosti velké služby."

"Já?"

"Zajisté. Pomohla jste mi svými otázkami upřesnit body, jež pro čtenáře nebyly úplně jasné."

"Tady je právě jeden z nich, pane, když laskavě dovolíte. Proč je to pro královnu matku taková pohroma, když uprchne ke Španělům do Avesnes?"

"Protože Španělé jsou našimi největšími nepřáteli, takže žebrat o útočiště by znamenalo dezertovat z vlasti a zradit krále."

"Leč Gaston udělal něco podobného nevim kolikrát; pokaždé se utekl k vévodovi lotrinskému, který je také našim největším nepřítelem."

"To ovšem není ani zdaleka totéž. Gaston je princ královské krve a v důsledku toho presumptivní dědic francouzského trůnu, když jeho starší bratr nemá potomka. Ať se z vlastní vůle nachází kdekoli, neztrácí Gaston ani své pokrevní právo, ani své postavení, ani své dědictví. Oproti tomu není již královna matka vně království svého syna královnou matkou. Není již nic a oproti Gastonovi nemá ani nejmenší budoucnost. Ono 'nic' znamená obrovské ztráty jak materiální, tak morální. Ztrácí Paříž, ztrácí Louvre, ztrácí své krásné královské rezidence v provinciích, a hlavně přichází o svůj velkolepý Lucemburský palác, který tak miluje. Nechává za sebou své jmění, více než milionový roční příjem ve zlatě, nepočítaje v to každoroční notně štědré královské dary. Není již nejvyšší postavenou princeznou Francie. Nemůže se již účastnit velké královské rady nebo případ od případu svou účast odmítnout, což byl jiný způsob, jak dát pocítit svou moc."

Ztrácí možnost hovořit da sola a solo s králem. A především není již generálkou, neboť svá vojska opustila. Není již hlavou, podněcovatelkou a zárukou klidu proti Richelieuovi. Nemá už ani možnost týrat krále řvavými scénami. Nemá již ani v nejmenší míře vliv na záležitosti království."

"Myslíte si, že Ludvík bude nakloněn povolát ji jednoho dne zpět do Francie?"

"Jsem si zcela jist, že ne. Tato tvrdá, povýšená a nemilující matka mu stále jen škodila, v dětství i během jeho vlády."

Ludvík nemá krátkou paměť. Je na mně, spanilá čtenářko, abych vám položil otázku." "Poslouchám, pane."

"Ale vždyť vy se smějete!"

"Protože zaujmout vaše místo mě příjemně dráždí a baví."

"Zde je moje otázka, ale nejdříve bych vás chtěl požádat, abyste se vžila do královny matky."

"Po pravdě řečeno, pane, to nepovažuji za velkou čest. Udělám to, abych vám vyhověla."

"Steré díky! Vraťme se tedy k našemu dění. Královna matka uprchlá z Compi?gne a v Seins se dovídá, že brána La Capelle se před ní neotevře a ke všem jejím provoláním zůstane hluchá. Tu nešetří výčitkami: nechtěla opustit Francii, ale jelikož pro ni brána La Capelle zůstala zavřená, nezbývalo než za každou cenu opustit království, a právě to chtěli její nepřátelé. Co si myslíte o tom obvinění?"

"Že je to výrok dětinsky nepoctivý. Královnu matku nic nenutilo dělat, co chtěli její nepřátelé. Když byly brány La Capelle zavřené, mohla se vrátit ne-li do Compi?gne, pak aspoň do některého francouzského města, například do Saint-Quentinu. A odtud znovu vyjednávat s králem."

"Bravissimo! Místo toho, spanilá čtenářko, vstoupí třicátého července 1631 ve čtyři hodiny odpoledne do Avesnes, kde se v nepřítomnosti pana z Cr?vecouer, tamějšího guvernéra, ubytuje v hotelu Écu de France. Tento hotel je nic ve srovnání s přepychem Lucemburského paláce. Po dalších dlouhých deseti dnech je v Bruselu a je tam přijata ne se všemi, ale s jistými poctami."

"Proč jen s jistými?"

"Královna byla pro španělskou vládu tuze užitečná, když se v Paříži v královské radě zuby nehty vzpírala protišpanělské politice Ludvíka Třináctého. Ale v Bruselu není už tato stará popudlivá panovačná dáma moc platná."

"Není to poněkud cynický postoj?"

"Tvrdý a cynický. Tak však princové jednají ve vysokých státních záležitostech vždy. Vzpomeňte si, spanilá čtenářko, že jsem po vás chtěl malé zamyšlení, to znamená abyste se vžila do situace královny matky, která se v Bruselu cítí již tuze zklamaná. Jde o následující úkol. Královna píše Ludvíkovi dopis. Co byste v tom listě napsala vy, kdybyste byla na jejím místě? Poslouchejte mě dobře: vžíváte se do její situace, ale píšete, jak vám velí vaše povaha, ne její."

"Dobré nebe, pane! To je těžký úkol! Takže když neuspějí, posuzujte mě shovívavě. Je to poprvé a naposledy v mém životě, co si navléknu kůži nějaké královny matky."

"Udělejte to tak, abyste naslouchala jen svému instinktu."

"Tak zaprvé - než bych si ořezala péro, připomněla bych si v duchu výrok Jindřicha Čtvrtého o medu a sudu octa. Načež bych při psaní svému 'synovi' byla milá, něžná, mateřská a kající. Nejdříve bych ho ujistila, že jsem opustila Compi?gne jedine z důvodu zlých vzpomínek vztahujících se k mému uvěznění. Myslela jsem si, že v La Capelle najdu možná přátelštější šlechtice, než byli vojáci kolem mne. Když jsem však po příjezdu do La Capelle našla zavřenou bránu, úplně jsem ztratila hlavu a běžela hledat útočiště v Avesnes, z čehož jsem nyní tuze nešťastná. Žádám Jeho Veličenstvo o prominutí, že jsem vůči němu projevovala takovou tvrdohlavost v otázce kardinála Richelieua. A že pokud mi syn odpustí můj nešťastný úlet a dovolí mi vrátit se ke dvoru, zdržím se napříště pronést nebo podniknout cokoli proti kardinálovi."

"Spanilá čtenářko, vy jste se měla narodit o čtyři sta let dříve! Byla by z vás bývala dokonalá královna matka a král by po obdržení vašeho dopisu neodolal zmírnit váš osud, zprvu s jistou dávkou nedůvěry, a potom by si vás několikrát vyzkoušel. Ale běda! Ta skutečná královna sice králi dopis napsala, avšak aniž mu nabídla sebemenší olivovou ratolest, jak jste to tak mile udělala vy! Právě naopak. Její list je ostrý, nenávisťný, pomstychtivý, a co je horší, zkažený dvěma nestoudnými lžemi. Dovolte mi ten dopis plný výtek shrnout: Nacházím-li se dnes mimo Francii, je to kardinálova chyba. To on mě vybil k útěku. (Byl to však král a jedine král, kdo na žádost své matky odvolal vojsko, jež ji střežilo.) To kardinál připravil past v La Capelle. (Byl to přece hrabě Moret, kdo přemluvil Františka z Vardes, aby jeho paní otevřel bránu v La Capelle.) Pokračujme: to Richelieu ji dobytím La Capelle (Richelieu nikdy La Capelle nedobýval, pevnost se vzdala sama svému právoplatnému guvernérovi) donutil překročit hranice, jakkoli právě toho se nejvíc obávala. (Proč to tedy udělala?) Dále ještě vysvětluje, že hranice překročila, protože ji pronásledovala králova kavalérie. (Čirý výmysl, v okolí nebyli královští vojáci kromě mušketýrů, kteří klidně spali intra muros, když projížděla kolem La Capelle.) Závěr dopisu královny matky: Kardinál chce vypudit z Francie matku i syna. Další lež. Dohání a nutí snad Richelieu Gastona k tomu, aby opakovaně utíkal do Lotrinska, a nyní matku, aby přechala do Bruselu?"

"Závěrem tedy, pane - co si o tom všem myslíte?"

"Že když královna matka prohrála boj na svém území, pokouší se; jej dětinsky vyhrát psaným poselstvím, které ostatně zveřejní. Což dělá neobratně a obmyslně, takže to nemá nejmenší šanci zlepšit její postavení. Jsou-li to - na druhou stranu - její rádci, kdož jí nadiktovali tyto invektivy, nemají víc soudnosti než ona, a musíme tudíž očekávat další, stejně neuvážené iniciativy."

Svůj dopis plný stížností královna zveřejnila proto, že si zcela iluzorně přála, aby království vůči jejímu synovi nepřátelská její věc podpořila a vzala ji za svou. Aby se král proti těm veřejným falešným obviněním obhájil, dal svůj dopis rovněž zveřejnit. Byl ostatně koncipován nanejvýš rozvážně. Vůči královně matce byl ohleduplný. Neobviňoval ji ze lži. Pouze se divil, že 'ti, kdož jí ten dopis dali napsat, se nestyděli uvádět nepřesná fakta'."

Naneštěstí, spanilá čtenářko, trpí královna matka, jak víte, nevléčitelnou umíněností: chování je to tak scestné, že je těžké vůbec je pochopit. Montaigne o oné povahové vadě napsal: 'Umíněnost je nejprůkaznějším důkazem hlouposti.' Je to přesné, podle mne však je ta definice neúplná, neb k hlouposti by bylo pochopitelně třeba dodat pýchu a též obmyslnost, protože umíněný člověk se vždycky snaží skrývat jak sobě, tak druhým slabé stránky svých pohnutek, i kdyby k tomu měl použít přibližných skutečností, výmluv nebo nepřesností."

V umíněnosti královny matky vstupuje do hry ještě další věc: pocit vlastní beztrestnosti. Pokud byla královna matka ve Francii druhou osobností, nemusela se vskutku obávat sankcí. Avšak od chvíle, kdy jako exulantka překročila z vlastní vůle hranice, věci se změnily. Stala se nesmírně zranitelnou, a jelikož si to v nejmenším neuvědomuje, bude ve svých útocích pokračovat. Vytrvalá a dětinská v nenávisti a pomstychtivosti si představuje, že pošle pařížskému soudnímu

dvoru žádost stejného ražení jako dopis synovi. Jde ještě dál: podá soudu stížnost na Richelieu...!

Jak jí, k čertu, může napadnout, že uspěje? Kdyby to nebylo k pláči, k pláči za ni, bylo by to k smíchu. Neboť ono nestoudné podání krále rozhoří natolik, že osobně předstoupí před soud, pranýřuje urážlivý tón mateřské stížnosti, poručí ji škrtnout a prohlásí rádcé královny matky za zločince dopustivší se urážky majestátu prvního stupně. Udělá ještě něco lepšího, nebo horšího, podle toho, spanilá čtenářko, máte-li citlivé srdce nebo smysl pro spravedlnost: zabaví a obstaví ve Francii všechny příjmy své matky, která takto poprvé v životě zakusí novou, ponižující zkušenost: je trestána.

A to je, spanilá čtenářko, mnohem strašlivější sankce, než se může na první pohled zdát. Neboť Ludvíkovi není neznámo, že jeho matka je a vždy byla šíleně marnotratná. Jen si, prosím, vzpomeňte, že prvním projevem jejího panování, když se stala regentkou, bylo odebrat se do Bastily, kde si dala od ohromených ministrů vydat státní poklad, trpělivě shromážděný Jindřichem Čtvrtým, tj. sumu dvou milionů ve zlatě, jichž použila jen na své vlastní výdaje a které v jejich rukou neměly dlouhého trvání. Potom dělala dluhy, které ji moc nestály: zaplatila je za ni státní pokladna. Nicméně, spanilá čtenářko, ještě nemusíte plakat. Bylo by to předčasné. Když královna matka odjížděla z Louvru do Compiègne a z Compiègne do Bruselu, odvezla si, jak to vždy dělala, všechny své šperky, jichž bylo tolik a tolik vážily, že na jejich přepravu bylo třeba zvláštního kočáru. Z toho usuzuji, že kdyby bývala ve svém dobrovolném exilu svými penězi dobře hospodařila, byla by čas od času prodala nějaký klenot a mohla tak žít zcela bez starosti až do konce svých dnů.

Pokud šlo o krále, který jako dítě a chlapec chtěl být nazýván „Ludvíkem Spravedlivým“, dlouho vážil pro a proti, než obstavil jmění a příjmy své matky. K tomuto opatření jej přiměla bezpochyby vzpomínka na milion zlata ve špercích, jež královna matka věnovala svému nejmladšímu, aby proti němu zverboval vojsko. To pro něj bylo rozhodující. Nechtěl, aby příjmy francouzské půdy odcházely do nepřátelské země a pomáhaly královně matce rozdmýchat novou občanskou válku ve vlasti, již opustila."

"Prosím ještě poslední otázku, pane: co se pak dělo s královnou matkou?"

"To není malá otázka, spanilá čtenářko, neb se týká několika let, během nichž královna matka odešla z Flander do Anglie, z Anglie do Holandska a z Holandska do Německa. Nejdříve byla všude přijímána vlídně, leč brzy se ve všech zemích všem tak zprotivila, že se s ní zdvořile rozloučili. A jelikož při utrácení vůbec nepočítala, brzy neměla žádné šperky na prodej a upadla do takové a tak velké nouze, že v Kolíně by ji byl hoteliér pro neplacení vyhodil, kdyby jí nepomohl Rubens. Byl však příliš opatrný, než aby ji pozval k sobě i nabídl jí volné užívání jednoho svého domu. Královnou matku znal, již dlouhá léta, neb podal obraz jejího života na čtyřicet nádherných plátnech, která zdobí jedno křídlo Lucemburského paláce.

Ve Francii byla otázka, nemá-li se její exil ukončit a dovolit jí návrat k domovským lárům, položena dvakrát. Poprvé v roce 1637 otcem Gausinem, který to králi navrhl, leč ten odmítl. Stala se z ní úplná Španělka, řekl, a jelikož je krom toho příliš umíněná, než aby změnila názor, vyvolávala by opět rozbroje.

V roce 1639, opět na nátlak svého zpovědníka, dotázal se král písemně svých ministrů, co si myslí o návratu královny matky. Jednomyslně soudili, že to není žádoucí. Královna matka zemřela třetího července 1642 v domě, který jí propůjčil Rubens. Žila tam velice osaměle, protože Rubens jí ve smrti předešel a její rádcí ji už dávno opustili jako krysy opouštějící plavidlo, o němž vědí, že se potopí."

KAPITOLA PATNÁCTÁ

Když královna matka odešla z vlastní vůle do exilu mimo Francii a kliku, kterou udržovala při životě, byla zlikvidována a rozehnána, chtěl Ludvík ukázat urbi et orbi, v jak převeliké účtě chová svého ministra, jenž mu uprostřed tolika nepokojů tak věrně sloužil, a povýšil rodinné panství Richelieuů na vévodství a kardinála na pára.

Kardinál vévoda složil slib pátého prosince 1631 před páry, k nimž jsem patřil. Toto kardinálové povýšení mezi nejvyšší šlechtu vyvolalo pochopitelně u bezpočtu přítomných zuřivé skřípání zubů. Král porazil kliku - aspoň pro tu chvíli, leč nenávist k Richelieuovi planula dál. Ani královna matka, ani Gaston se nevzdali touhy ministra zničit. Ve spojení s našimi vnějšími nepřáteli, královna matka se Španěly z Nizozemí, Gaston s vévodou lotrinským, jali se podněcovat občanskou válku ve vlastní zemi a proti vlastní krvi.

Nicméně díky Richelieuovi a jeho čmuchalům byl Ludvík o jejich krocích dokonale zpraven. Tak se dověděl, že královna matka se pokouší získat pro svou věc pevnosti na naší severní hranici, jakž se o to snažila již s La Capelle. Okamžitě vyslal do Champagne vojsko, a když se dověděl, že guvernér Calais, pan z Valencay, je hotov vydat své město královně matce, přitáhl tam v největší rychlosti v čele armády, poslal Valencaya na jeho statky a na jeho místo dosadil pana ze Chaumontu. Podle toho, co jsem slyšel, mocně si v té chvíli oddechl: Calais v rukou královny matky, to by znamenalo, že by měli nizozemští Španělé v rukou jeden z klíčů, který by jim umožnil přitáhnout do Francie, kdy by se jim zachtělo.

Pak se Ludvík obrátil proti svému zapřísáhlému nepříteli, vévodovi lotrinskému, příteli a spojenci Gastona ve všem, co

Gaston dosud proti svému bratrovi podnikl.

Vévoda lotrinský - stejně jako v Itálii vévoda savojský - patřil k onomu nenasytnému, nesnesitelnému druhu malých králů, nebo jak se jim říkalo v lidové mluvě, "posraných králíčků", kteří vládli vévodství rovnajícimu se rozlohou provincií, leč nesnili než o tom vytvořit si království na úkor svých sousedů. Karel IV. Lotrinský by si byl rád připojil Bar a hrabství Barrois, neb podle jakési pochybné genealogie připadlo jeho choti Nicole. Naneštěstí bylo Barrois lénem francouzské koruny a ta svá léna nepostupovala lehce sousedům.

Za stížností Karla IV. se skrývala ještě další: shledával skandálním, že Francouzi okupují ještě tři biskupství francouzské řeči: Mety, Toul a Verdun. Toto obsazení se táhlo z doby Jindřicha II., aniž kdo mohl říci, že ta města dobyl. Skutečnost byla zcela jiná: německá luteránská knížata Jindřicha povolala, aby je obsadil, chtějíce tím zabránit právě vévodovi lotrinskému, aby se jich zmocnil, což by ho bylo velice posílilo, protože ona města byla bohatá, pořádala veliké trhy a prosperovala v plodném obchodování s východem.

Jindřich II. nejdříve váhal: neměl hlavu na politiku. Někteří zlomyslníci dokonce sotto voce tvrdili, že nemá hlavu vůbec na nic, a když skloní čelo, není to nikdy pod vahou mozku. Podle toho, co mi o něm vyprávěli, to byl po pravdě řečeno prostý člověk, dokonce trochu prostáček. V životě měl dvě vášně: miloval rytířské turnaje, jež se mu, jak známo, staly osudnými, a miloval též prsa Diany z Poitiers. Sedal si jí na klín - což musela být pro chudinku těžká zátěž -, osahával a ocucával jí neustále ona řadra a říkal přitom svému kancléři: "Pohledte, pane kancléři, není to krásný kryt?"

Onen cizoložný král byl nadmíru zbožný. Pronásledoval protestanty, zároveň se však spolčoval s německými luteránskými knížaty proti Karlu V. A když mu knížata navrhla, aby ona tři biskupství zabral, pochopil konečně, že tím posílí naši východní hranici proti Lotrinsku a proti císaři. Tak mu to aspoň vysvětlila jeho manželka Kateřina Medicejská, jediný člen rodiny, který měl hlavu na politiku.

Jindřich IV. měl - jako vždy - dobrý nápad, když vládu nad oněmi třemi biskupstvími upevnil, a Ludvík XIII. usoudil, že svou východní hranici učiní ještě nepropustnější, když pověří Richelieu, aby opevnil Verdun. Čímž nenávisť vévody lotrinského vůči Francii ještě vzrostla. Otevřeně ji však nemohl napadnout, a tak proti ní vedl, jak jsme viděli, malou, nekalou, záludnou válku tím, že podporoval Gastonovy bláznivé výpady proti bratrovi.

Jakmile byla klika smetena, bylo tedy třeba přivést k rozumu Lotrinsko a král tam vtrhl bez jediného výstřelu. Zúčastnil jsem se toho tažení, protože vévoda, jenž mluvil francouzsky jako vy a já, v Ludvíkově přítomnosti předstíral, že mluví jen německy. Ona dětinská komedie však neměla dlouhého trvání. Vévoda nakonec pochopil, že moje tlumočení z němčiny do francouzštiny a z francouzštiny do němčiny notně jednáni zpomaluje, zatímco on spěchá, abychom už jeho státu ukázali paty.

Nicméně jsme se tam zdrželi déle, než bychom si byli přáli. Povím vám proč. Než Ludvík opustil Paříž, vytvořil na Richelieuův návrh mimořádnou jurisdikci, která měla vyšetřovat zločiny proti státu. Tato jurisdikce, již nazval komorou arzenálu, byla velice proti srsti našim soudcům, kteří v tom viděli ztrátu monopolu soudnictví.

Tuže dobře pochopili, že si ono omezení pravomoci vysloužili prodlužováním a průtahy v procesu s maršálem Marillakem a že si král pro zločince provinivší se proti státu přeje rychlé, exemplární soudní řízení.

A tak po králově odjezdu do Lotrinska soudní dvůr, vždy starostlivě hájící svá práva, ba snažící se je dokonce rozšiřovat, osmělen navíc panovníkovou nepřítomností, zakázal komoře arzenálu, aby se sešla... Když Ludvík uslyšel o tom zneužití pravomoci, užasl nad arogancí soudců a dostal svůj známý záchvat chladného vzteku, jehož se jeho okolí tak bálo: "Co to má být?" procedil mezi zuby. "Co to má být? Můj soudní dvůr se staví proti mně?"

Rozhodl se jako vždy okamžitě: vyslal do Paříže jednoho maršála a strážce pečeti s mocnou eskortou a přikázal soudcům, aby za ním přijeli do Met ve vlastních kočárech.

Doufám, spanilá čtenářko, že jste to dobře pochopila: ta cesta byla již sama o sobě trestem. Zprv proto, že k cestě docházelo v chladném prosinci po zledovatělých cestách, a co horšího - vše šlo na vrub cestovatelů: nocování, jídlo, seno a stáje pro koně. A králi bylo povědomo, že naši vysocí soudní úředníci jsou škudlilové a skrblicí a že raději nastaví ruku dukátům žalujících, než aby ji nechali otevřenou vlastním výdajům.

Soudci dorazili do Met zchudlí a úplně schvácení, ubytovali se tam, jak to šlo, a král je nechal čekat ještě dvacet dní, než jim udělil audienci. Konečně je přijal, a to jen aby jim srazil hřebínek způsobem velitelským a zároveň obrazným, jenž ve všech bodech připomínal drsný jazyk jeho otce.

"Pánové," řekl, "už nechci poslouchat vaše námítky a nestrpím, abyste se pletli do věcí, kteréžto se týkají mých služeb. Tento stát je monarchie. Všechny věci zde závisejí od vůle vladaře, kterýž ustanovuje soudce, jak se mu zlíbí. Nechci, abyste zasahovali proti královské moci. Jste ustanoveni, jen abyste rozsoudili spor mistra Petra s mistrem Janem. Budete-li pokračovat ve svých zásazích, ohlodám vám nehty, až vám z nich bude crčet krev..."

* * *

Když takto usměrnil soudní dvůr, vrátil se Ludvík s vojskem devátého února 1632 do Francie a tentokrát díky zvláštní milosti Jeho Veličenstva cestoval soudní dvůr na útraty královských financí, čímž se mu dostalo, jak by byl řekl Jindřich IV., "lžičky medu po všem tom octu, kterého se nalokal".* Citoval jsem ten výrok Mikulášovi při naší poslední společné večeři v předvečer odjezdu a on se rozesmál na celé kolo.

"Monseigneur," smál se, "smím vám položit otázku?"

"Jen se ptej, Mikuláši."

"Proč soudní dvůr takto vždy přestupuje svou pravomoc? Odmítl již zaregistrovat královu listinu prohlašující Gastonovy rádce vinnými z urážky majestátu prvního stupně. A nyní útočí na komoru arzenálu a zakazuje mu zasedat."

"Nedovedl bych přesně říci, co se děje, Mikuláši. Zdá se mi, že soudci tu jdou cestou přirozených sklonů. Když jsi zvyklý jako oni soudit od rána do večera, máš tendenci považovat se za neomylného, a když se považuješ za

neomylného, jsi v pokušení vyjadřovat se o všem včetně státních záležitostí. A tak soudci touží mít určitý podíl na velkých rozhodnutích: v monarchickém státě to naráží, jak jim suše Ludvík připomněl, na samy základy královské moci. Nicméně to není poprvé, co jsme zažili, že soudní dvůr takto vystupuje vůči králi, a pravděpodobně to nebude naposledy..."

* * *

Konečně jsme se vrátili do Paříže. Po zběsilých objetích jsem Kateřinu požádal, abych se mohl podívat na Emanuela. Na což odpověděla, že to pro tu chvíli není možné. Spal totiž na řadrech Honorée a nepřicházelo v úvahu, abych zahlédl jeho roztomilou hlavičku na oné monumentální hrudi...

Jen jsme usedli ke stolu, Kateřina mi položila několik otázek o naší lotrinské výpravě a já jí to shrnul, jak odpovídalo hloubce jejího zájmu. Nicméně mě ujistila, že je velmi ráda, že král zvítězil bez jediného výstřelu, a po onom dosti krátkém začátku přešla k tomu, co měla za lubem.

"A kde jste byl v Metách ubytován?"

"U jedné dámy pokročilejšího věku."

"Nepřidáváte jí nějaké ty roky, jak se vám to hodí?" pronesla podezíravě.

"Jak se mi to hodí, to nevím, ale je pravda, že pokud jde o věk dam, nejsem žádný velký znalec. A možná," dodal jsem bez škodolibosti, "byste si to mohla dát upřesnit Schombergem."

"A proč Schombergem?"

"Protože jsme bydleli spolu."

"No tohle! Francouzský maršál a vévoda a pair spolu spí v jednom pokoji? Proč jste museli mít společný pokoj?"

"Donutil nás k tomu nedostatek místa. Mety jsou pěkné, milé město, leč není velké a nás bylo mnoho."

"A jak se vám," přeskočila zničehonic na něco jiného, "líbily Lotrinčanky?"

"Co bych vám tak řekl, drahá moje?"

"Pravdu."

"Vězel jsem až po krk v jednáních a moc jsem je neviděl."

"To není možné, že byste je neviděl. U sta hromů! Nejste přece slepý, hlavně v tomto oboru."

"Nuže řekl bych, že jsou spíš velké."

"Jak velké?"

"Některé jsou na první pohled skoro stejně velké jako já."

"To jste se s nimi, pane, měřil tělo na tělo?"

"Ale madame, řekl jsem na první pohled."

"Co na tom!" změnila taktiku a pronesla s nesmírným pohrdáním: "Velké ženy, velké nohy!"

"Možná. Nikdy jsem jim nohy neviděl. Jak víte, nohy jsou překryty sukněmi."

"Takže jste se díval na sukně a na to, jak se kolébají zleva doprava a zprava doleva, když před vámi Lotrinčanky šly po ulici."

"To úžasné vlnění, madame, je dáno stavbou ženské pánve. Na to člověk nepříjde jen v Metách. Všiml jsem si ho i u vás."

"Kdypak?"

"Ale hned poprvé ve vašem domě ve Svatém Janu na Pískách, když jste po našem rozhovoru odcházela, a abyste prošla dveřmi, postavila jste se půvabně bokem, aby se úzkým otvorem dveří protáhla vaše suknice. A udělala jste to s tuze hezkým otočením hrudi a zvlněním sukně, které mi připadalo naprosto úžasné."

"Jakže, příteli! Vy si pamatujete takovou drobnost! Strašně jsem se bála, abyste mě neshledal nešikovnou!"

"Nešikovná, vy, drahá! Jevila jste se mi naopak úžasně ženská."

"Ach pane, jak zlatý máte jazyk! A jak mile umíte věci vyjádřit!"

Objala mě oběma pažemi kolem krku a dusila mě polibky a já zas ji. A abych vám, čtenáři, prozradil tu nejtajnější myšlenku, často jsem si pomyslel, že jsem-li šťasten, že jsem muž, pak proto, že jsou na světě ženy. A musím dodat, že se denně obracím vášnivou děkovnou modlitbou k Pánu, říkáje díky, díky, můj Bože, že jsi stvořil Evu...

Během následujících týdnů jsem se obával, že znovu uslyším řeči na téma Lotrinčanek s velkýma nohama. Domnívám se však, že Kateřině se v hloubi nitra ono téma nejevilo dosti smyslným. Neboť až dodnes naopak přežívá (ó ano, a myslím, že navždy) téma "žhavých Italek" v Suse.

Je možné, že ta volba má i jiný důvod: v Suse byl svědkem mé nevinnosti hrabě ze Saulu, v očích Kateřiny svědek pochybný a podezřelý, neboť sám pokušení podlehl, zatímco mým svědkem v Metách byl maršál Schomberg, jehož neochvějná manželská věrnost byla všeobecně známá, slavená, obdivovaná, leč málo napodobovaná.

Vůbec mě nepřekvapilo, že hned příštího dne po našem shledání zaklepal u mých dveří takofka za svítání malý klerik, jehož znáte, a žádal mě ve svém žargonu, abych byl tak laskav a přijal buď dnes, nebo zítra pana doktora věd lékařských kanovníka Fogacera, kteroužto větu odhrkal jedním dechem s velkou chutí a pompou.

Tu jsem prostřednictvím Mikuláše poprosil Jindřišku - jedinou osobu, jež se směla beztrestně přiblížit ke Kateřině při její ranní toaletě -, aby jí položila otázku: můžeme přijmout Fogacera k polední krmi? Odpověď zněla "ano", z čehož jsem měl velkou radost, protože budu-li moci Fogacerovi vypovědět vše, co vím, o jednání v Metách, on mi zase ze své strany poví o všem, co se stalo v Paříži. Jak si vzpomínáte, Fogacer byl s Richelieuovým požehnáním ve službách nuncia Bagniho a důvěrníkem Benátčana Contariniho,* kteří byli jeden jako druhý přítelem Francie.

"Drahý vévodo," začal Fogacer, když jsme po obědě zůstali mezi sebou, "král učinil v Metách prohlášení týkající se členů soudního dvora, které si zaslouží, abychom se nad ním zamysleli. Řekl toto: 'Tento stát je monarchie.' Jak si

potom vysvětlujete, že v monarchickém státě ponechají vyvolávače volně číst, vykřikovat nebo spíš vyřvát na Novém mostě Gastonovy manifesty proti Richelieuovi a nepřímě proti králi, kteréžto manifesty jsou plné lži, zlomyslností a urážek? Ba co víc, král na ně odpovídá perem Jana Sirmonda nebo jiných lidí od pera."

"Podle mne se to dá vysvětlit následovně," odpověděl jsem. "Král dává přednost tomu, aby se halasně předčítaly na Novém mostě, než aby kolovaly potajmu z ruky do ruky."

"Dobře vymyšleno," mnil Fogacer, "než jak víte, drahý vévodo, vyvolávací na Novém mostě pomalu mizí... ó ano, mizí! Ostatně aniž jsou likvidováni či zatýkáni. A to přičiněním ctihodného doktora věd lékařských Théofrasta Renaudota a jeho záslužné péče."

"A kdopak je ten Renaudot?"

"Ptáček tuze vzácného druhu, nezištný lékař lidumil."

Théofraste Renaudot vskutku léčil zdarma, což by bylo jeho kolegy tuze rozhořčilo, kdyby jim neposílal nejzazobanější pacienty, aniž za to oproti všem zvyklostem žádal totéž z jejich strany (ba dokonce to odmítal). Je jasné, že Renaudot nebyl chudý, jinak by nemohl žít z bezplatné léčby nemocných. Samozřejmě jich měl mnoho, a jelikož rád naslouchal druhým - vlastnost to z nejvzácnějších -, začal znát mnoho lidí a mnoho věcí. A tu dostal nápad otevřít zprostředkovatelnou práce, rovněž bezplatnou, která obstarávala práci těm, kdo ji neměli, a dodávala dělný lid těm, kdo ho hledali. Tam se také dovídal mnoho věcí o mnoha tématech a lidech, takže dostal nápad publikovat, co se dověděl, v novinách zvaných Gazette, které dával tisknout na své útraty a které vycházely jednou týdně a měly obrovský úspěch. I stalo se, že nikdo ve Francii se o Gazettu nezajímal víc, řekl bych dokonce živěji, a to od prvního dne, než Richelieu a král, kteřížto se nedomnívali, že by upadli v neváznost, když napíší a uveřejní v Gazette články; král vždy vyložil se svou obvyklou přesností a po pravdě řečeno poněkud strohým stylem vojenské operace, které řídil, a kardinál si ponechal politiku a diplomacii, o nichž pojednával elegantním, latinským slohem. Tím se skoncovalo s vyřváváním polemických, urážlivých a vulgárních textů na Novém mostě. Gazette říkala všechno, nebo přinejmenším všechno, co si král a jeho ministr přáli, aby se vědělo. Ach čtenáři! Jistě vám neuniklo, že stát se nyní stal opravdu "monarchií", když spolkl jedním hltm rodící se vlivnou moc, jež se mohla postavit proti němu: tisk.

"Bohužel existuje ještě jedna velká moc," pronesl zamyšleně Fogacer. "Velmoži - a té síle se v minulosti tolik dařilo v akcích proti Jindřichovi Třetímu."

"Věci se teď mají jinak. Jindřich Třetí měl jistě dost rozumu i rozhled. Leč rozdal tolik peněz ze státních financí svým dvořanům a favoritům, že nikdy nebyl s to postavit armádu a ani ji vycvičit, ani se postavit do jejího čela. Myslíte si, že ozbrojená liga velkých pánů by dnes měla sebemenší šanci proti králi vojákovi, jeho vynikajícím maršálům, mocným armádám a obdivuhodné intendanci Richelieuově?"

"Jistěže si to nemyslím," řekl Fogacer, "leč mnozí velmoži jsou velcí blázni a obávám se, že to při své chabé soudnosti považují za možné."

V tom se nemýlil. Gaston opravdu pomýšlel na seskupení této síly. Po rychlé porážce Lotrinska - zkušenost, z níž se nepoučil - se utekl do španělského Nizozemska a pojal plán rozdmýchat proti bratrovi rebelii francouzských velmožů. Bylo mu známo, že velmožové vskutku Richelieu a krále nenávidí: už šest roků se kardinál s královým souhlasem věnoval bourání věží jejich hradů, zasypávání hradních příkopů, ničení padacích mostů, strhávání hradeb, přičemž cílem bylo, aby žádný revoltující pán nemohl odolávat královské armádě déle než hodinu.

Mnozí, a to ti největší, zakusili ještě mnohem víc. Vévodu z Montmorency, potomka dvou konetablů, z nichž každý byl ozbrojenou paží svého krále, zbavil Richelieu, jak jsme viděli, titulu francouzského admirála a funkcí s tím spojených. Ba co horšího, bylo mu odňato pobřežní právo, jež mu každoročně vynášelo celé jmění a jež Richelieu chtěl raději získat pro královskou pokladnu. Když se však Richelieu stal velitelem námořnictva, nechtěl přijmout obrovské příjmy s tím spojené. Připojil tedy gratis pro Deo tento další úkol ke své každodenní obrovské dřině a věnoval se budování válečného námořnictva, které by bylo hodno velkého království. Takový způsob myšlení a jednání byl Montmorencymu stejně jako velmožům cizí: osobní zájem feudálního granda měl v jeho očích vždy přednost před zájmy království.

Nechávám na vás, čtenáři, abyste z toho vyvodil, zda mohl Montmorency poté milovat kardinála. Krom toho byla jeho manželka, ostatně tuze šarmantní osůbka milující poezii, shodou okolností spřízněna s Medicejskými a v důsledku toho - třebaže důsledku pošetileho - nenáviděla Richelieu, a jelikož manžela zbožňovala, nabádala ho ze všech sil k nastoupení cesty, jež se mu měla stát osudnou.

Zeměpisně právě tak jako citěním i resentimenty byl Montmorencymu, guvernérovi Languedoku, velice blízký vévoda z Guise, guvernér Provence. A Gaston to dobře věděl, i zahájil s jedním jako s druhým jednání prostřednictvím abbého z Elb?nu a svěřil se jim, že opětně vtrhne do Francie s vojskem. Výzval je, aby ve svých provinciích vyvolali současně povstání proti královské moci.

Gaston, který nebyl bezduchý, mívá deset nápadů denně, jelikož je však pořádně nepromyšlel, žádný z nich nebyl dobrý. A byla-li špatná koncepce, její provedení bylo ještě horší. Sotva nestálý a vrtkavý Gaston zahájil nějakou akci, už ho znechutila a on prchal tryskem ukrýt se ve své lotrinské ulitě.

Pamatujeme si, jak se chtěl kdysi za každou cenu zúčastnit obléhání La Rochelle a jak mu bylo nakonec svěřeno velení pod dozorem jednoho francouzského maršála. Nechtěl však vyvinout žádné úsilí, aby se vojenskému řemeslu naučil, domnívá se, že ho již zvládá díky svému původu, neb je mladším synem Jindřicha IV. Po několika týdnech se jej zmocnila nuda, nechal své vojáky na holičkách a vrátil se zpět do Paříže a k jejím radostem.

Pokud šlo o vojáky, které naverboval, aby bratrovi udělal něco na zlost, vzpomínáme si ještě, že v Orleansu byli tak chabí, že by jich býval musel být celý regiment, aby se postavili pouhé královské četě. Z trojice Gaston, Guise a Montmorency měl pouze ten poslední jmenovaný nějakou vojenskou zkušenost. Sloužil v Itálii a dobyl Veillane na

vévodovi savojském. Shromáždil kolem sebe proti králi několik languedockých šlechticů, zajistě statečných, avšak slabých počtem, a bylo jasné, že při první srážce by se jeho malá armáda rozpustila jako máslo na slunci.

* * *

Na mém panství v Orbieu vznikl spor mezi správcem a farářem, požádal jsem proto krále o dovolení se tam odebrat, a když jsem dostal svolení, odjel jsem tam sám. Kateřina se domnívala, že je těhotná, a nechtěla cestovat v kočáře. Když jsem zjistil, oč ve sporu jde, byl jsem překvapen. Pan ze Saint-Clair chtěl za mě nepřítomnosti sedět při mši na pozlaceném křesle vyhrazeném pro mne. A farář nechtěl. Rozsoudil jsem to tak, že za mě nepřítomnosti bude pan ze Saint-Clair sedět na mém místě každou druhou neděli, jinak bude usadat do první řady lavic. Přestože řešení bylo stejně absurdní jako sama hádka, světe div se, uklidnila ji.

Příštího dne jsem obešel budovy, prohlédl zámek, kostel, stáje a chlévy v doprovodu pana ze Saint-Clair a Arnolda, muže, který v Orbieu uměl zvládnout všechny práce: zednické, truhlářské, zámečnické, malování a vím já, co všechno ještě... Byl to jeden z mých Švejců, u něhož jsem objevil onu skvělou škálu talentů, takže jsem ho nakonec uvolnil z jeho vojenské povinnosti a požádal ho, aby si z mých poddaných sám vybral mladé chlapce, natolik šikovné, aby mu mohli při opravách pomáhat. A vskutku se pro mě ukázal tak cenným, že jsem ho chtěl na svém panství natrvalo usadit. Poskytnul jsem mu vše potřebné k tomu, aby si vlastníma rukama postavil dům mezi kostelem a zámekem, a jelikož jsem si povšiml, jak žádostivě pokukuje po řadýrkách mladých děvčat, vybral jsem mu v Montfort-l'Amaury příjemnou děvčici a dal jí malé věno, aby se hoch nemusel obávat, zda uživí rodinu. Jakmile byl ženatý a zařídil se ve svém hezkém domě, poddaní ho oslovovali "pane Arnolde" a k mému překvapení Švejci rovněž, aniž kdy projevíli sebemenší žárlení nebo nevoli, že se Arnold dostal o tolik výš než oni. Byli to dobří lidé a považovali to za zasloužené, tak šikovně Arnold zvládl vše, nač sáhl, a tak usilovně se snažil svých dovedností využít.

Den před odjezdem do Paříže jsem pozval k obědu faráře, a kdybych naslouchal svému srdci, byl bych pozval i jeho hospodyně Leontýnu, která o něj převelice pečovala, podle některých lidí i víc, než bylo třeba. Jak však chcete zarazit milující ženu v její oddanosti? Nicméně jsem od pozvání obou upustil: byl bych je tím označil za pár. I spokojil jsem se tím, že jsem Leontýně poslal lahvičku nejlepšího vína, právě když jsme s jejím milovaným farářem usedali ke stolu. Kterýžto farář, jmenoval se Miremont, jedl s obrovskou chutí a pil jako duha, a teprve poté, posílen na duchu i na těle, mi s jistým váháním sdělil, co měl na srdci: biskup mu již tři měsíce neposlal jeho plat.

"Připomněl jste mu to?"

"Ale kdeže! Kdeže! To by se na mě na biskupství divně dívali. Ti, kdož proti takovým opominutím protestují, nedostanou už vůbec nic."

"Taková opominutí!" řekl jsem, "vždyť je to holá nepoctivost! Tím spíše, že biskup se o žních nikdy neopozdí s vysláním svých pověřenců, aby pro něj odebrali jeho podíl obilí. Hned mu napíši."

"Dobrý Bože, jen to ne, monseigneur! To by mi neodpustil do nejdelší smrti."

Uklidnil jsem jeho obavy, a jen odešel, napsal jsem sladkokyselý dopis, abych řečenému biskupovi připomněl, že jsem musel opravit střechu kostela v Orbieu na své útraty, neb to biskupství rok od roku odkládalo. Nejsem však vůbec rozhodnut hradit místo něj plat orbieuského faráře. Doufám - in cauda venenum -, že ten malý spor vyřešíme lehce jen mezi sebou, aniž bude třeba, abych se o tom zmínil králi, kterýž je, jak všichni dobře víme, velice nedůtklivý vůči způsobu, jakým biskupové zacházejí s chudými kněží.

* * *

"Na slovíčko, prosím, pane!"

"Vy zde, spanilá čtenářko? S radostí vás vyslechnu."

"Může král odvolat biskupa?"

"Ne. Leč může rozhodnout, aby po smrti řečeného biskupa nezůstalo biskupství v jeho rodině."

"Co to má být? Cožpak biskupství je dědičná výsada?"

"Zajisté. Král jmenuje titulární hlavu každého opatství a každého biskupství, což je krásná odměna pro věrnou rodinu, již tím Jeho Veličenstvo chce dosvědčit svůj vděk, neb je s tím spojen dosti velký příjem. Navíc, pokud je to královo přání, stává se hodnost biskupa pro tu kterou rodinu dědičnou. V zásadě je v oné rodině určena pro nejmladšího syna, který bývá dost nemajetný, neb titul a panství připadne nejstaršímu. Biskupství je pro mladšího syna rodiny nejenom čestný a úctyhodný titul, leč nese s sebou, jak jsem již řekl, vydatný, mnohdy dokonce značně vysoký příjem."

"Jinak řečeno není třeba žádných sklonů, aby se někdo stal biskupem, ani není nutné vzdělání. Ale zdalipak to není, pane, opovrženímhodné získávání výsad?"

"Spanilá čtenářko, já bych řekl, že je to dokonce bezbožné. Biskupství je dnes daleko víc otázkou příjmů než kněžského poslání. Biskup pramálo pečuje o své kostely, o své faráře a o své ovečky. Proto ten žalostný stav vesnických kostelíků, bída venkovských farářů i ochladnutí věřících. Biskup je velký pán. Žije jako velký pán, jedna hostina stíhá druhou, jeden milostný vztah druhý. Můj nevlastní bratr kardinál z Guise se nikterak nestrachoval vydržovat si konkubínu v biskupském paláci a udělat jí děti. Promiňte však, spanilá čtenářko, že náš rozhovor zkrátím: blíží se ke mně dlouhými kroky pan ze Saint-Clair a tváří se dosti vyjeveně."

* * *

"Monseigneur," vyhrkl Saint-Clair, "vévoda z Guise žádá o vpuštění do našeho vstupního hrádku. Přeje si s vámi

pohovořit."

Vstal jsem, celý užaslý.

"Guise! Jak víš, že ten někdo je vévoda Guise?"

"Podle erbu na jeho kočáře."

"A má doprovod?"

"Na vévodu dost malý: celkem asi deset jezdců."

"A jak vypadají?"

"Jako pěkní dvorští šviháci, tak světlolasí a růžolíci, že by s nimi vaši Švejcáci rychle zamávali, kdyby bylo třeba."

"Zapomínáš, že jsem nechal polovinu svých Švejcarů v Paříži, aby i střežili můj Bourbonský palác a mou ženu."

"Ta druhá půlka by docela stačila ty frajery zahnat, kdyby s námi chtěli vyvolat hádku. Ale ti po tom netouží."

"Přesto Hörnera upozorni, že má Švejcary ozbrojit a seskupit je do špalíru u vstupního schodiště; špalír by se v případě potřeby mohl proměnit v útočnou linii."

Sám jsem se opásal mečem, na hlavu si nasadil svůj nejhezčí klobouk s péry a šel jsem svého hosta přivítat na vnější schodiště, dosti ohromen tou nečekanou návštěvou. Osvěžil jsem již tolikrát čtenářovu paměť připomínkou svého původu, že by musel být tuze zapomnětlivý, kdyby si nepamatoval, že jsem plodem tajného milostného vztahu (ale jaképak tajnosti, cožpak na francouzském dvoře existuje nějaká tajnost?) paní vévodkyně vdovy z Guise a mého otce markýze ze Sioraku. Současný vévoda z Guise je tedy můj nevlastní bratr stejně jako princezna z Conti. Zatímco však jsou moje vztahy s princeznou, neb jde o ženu, zjemňovány rozličnými komplimenty, kterými ji ujišťuji o její kráse, mé vztahy s bratry Guisy zůstávají chladné a odměřené. Oni jsou krom toho tělem i duší oddáni klice, ve mně vidí tím pádem kardinálova spřežení - a kardinál je v jejich očích ztělesněný ďábel.

Sotva jsem vyšel na schodiště, objevil se vévodův kočár sledovaný jeho šlechtickou družinou. Lokaj otevřel dveře kočáru a vévoda z Guise sestoupil důstojně na zem. A tu se mezi námi započala delší němá a podle mne poněkud komická scénka. Jen co vévoda vystoupil z kočáru, smekl jsem klobouk a pozdravil ho rozmáchlým gestem paže. Pak smekl klobouk on a pozdravil mě trochu méně rozmáchle než předtím já. Mělo to naznačit, že vévoda z Guise, guvernér Provence, stojí nad vévodou z Orbieu, poněvadž se ráčil narodit jako první mužský potomek a získal tím rodový titul vévody a paira, zatímco já jsem si ho musel mnoha misemi a nebezpečnými úkoly u krále tvrdě vysloužit.

Ta nuance v chování se mi znelíbila, neb byla tuze hloupá a samolibá. Proto jsem nesestoupil ze schodů, abych šel vévodovi z Guise vstříc, nepohnul jsem se ani o píď a spokojil se jen tím, že jsem mu z vrcholku schodiště s gestem na uvítanou řekl: "Budte vítán, drahý vévodo."

"Děkuji vám, bratrance," odpověděl vévoda z Guise a také se nepohnul ani o píď, očekávaje evidentně, že sejdu dolů k němu, místo aby on vystoupil ke mně nahoru.

Všechno se potom odehrálo tak, jako by nás oba nějaká zlá víla proměnila mávnutím své čarovné hůlky v kamenné sochy. U sta hromů, pomyslel jsem si, ten panák mě přichází navštívit jen proto, aby mě požádal o nějakou přímluvu a pomoc! A to se nemůže namáhat s vystoupením několika schodů, aniž bych já šel pro něj dolů?

"Drahý vévodo," pronesl jsem konečně, "je tuze chladno. Dám okamžitě jednomu lokajovi příkaz rozdělat řádný oheň v malém salonu, a půjdte-li laskavě za panem ze Saint-Clair, on vás tam zavede; v tom dnešním studeném počasí nám tam bude mnohem lépe k rozhovoru mezi čtyřma očima."

Načež jsem ho nanejvýš uctivě pozdravil a odešel jsem. Problém jsem tím nevyřešil, leč aspoň jsem ho obešel tak, že v tom poštilém zápase o etiku nebylo ani vítěze, ani poraženého. A vévoda z Guise se opravdu po několika minutách objevil v malém salonu, kde vesele plápolal oheň, a poprvé v životě mě silně stiskl v objetí; na mou prosbu se posadil a hltavě vypil pohárek teplého vína, po němž se vzpamatoval jako obratem ruky.

Zde otevřu malou závorku. Spanilá čtenářko, skutečnost, že vévodu z Guise nemám rád, vás nesmí připravit o radost z popisu jeho osoby. Po svém slavném otci podědil vysokou postavu, široký hrudník s pevnými svaly, elegantní vystupování a obličej mužné krásy. Nicméně neměl ani statečnost, ani ctižádost svého otce, jakkoli se tím snažil vychloubat. Jeho otec zahynul probodnut kordíky královských pětačtyřiceti Gaskoňců, protože chtěl nahradit na trůnu svého krále, a stejně jako jeho předek vkládal vévoda do všeho svého podnikání bláznivé pošetilosti.

"Drahý vévodo," promluvil, "mám k vám dvě prosby: ta první je, abyste mně a mým šlechticům laskavě poskytli přístřešek na jednu noc. Ta druhá je, abyste mi dal radu v riskantní situaci, v níž se momentálně nacházím."

"Pokud jde o přístřeší, drahý vévodo," řekl jsem po chvíli mlčení, "je to samozřejmá věc, jakož i pokud jde o džbánek a pečení pro vás i pro vaše šlechtice, aniž zapomeneme na koně. Pokud však jde o radu, s tou nepočítejte."

"Vy byste mi ji odmítli?" pronesl zneklidněně, "vy, jehož úsudek a šlechtetnost tak všude vychvalují?"

"Víte, drahý vévodo, já se tuze vzpírám roli dárce rad, neb to považuji za nejnevědčejší věc na světě. Buď je ona rada odmrštěna a vy se cítíte poněkud podceněni, nebo je přijata, a běda, skončí-li nějakou katastrofou: váš chráněncem vám bude čist levity až do skonání věků!"

"Já vám žádné levity čist nebudu," odpověděl Guise. "To vám slibuji."

"Nuže jak to vypadá s tou riskantní situací, do níž jste se dostal?"

"Král mi dal rozkaz, abych se k němu bezodkladně dostavil do Paříže, a já nevím, je-li obezřetné toho příkazu uposlechnout."

"Vskutku," zeptal jsem se, "a proč ne?"

"Ono povolání do Paříže ve mně totiž vyvolává trýzeň a úzkosti, které ani nejde slovy vyjádřit."

"Úzkosti! Ve vás, kterýž jste znám svou statečností! A čeho se vlastně bojíte?"

"Jen toho nejhoršího: vyhnanství, uvěznění v Bastile nebo katovy sekery."

"U sta hromů!" užasl jsem. "To je tedy vážné. Drahý vévodo," pokračoval jsem po chvíli, "nejsem ani soudce, ani prokurátor, takže vám nebudu klást otázky, ale zřejmě se musíte domnívat, že jste se vážně prohrěšil proti něčemu, čím

jste povinován králi, abyste se obával tak krutých trestů."

"Ve skutečnosti," promluvil znovu vévoda z Guise, "je to všechno jedině Richelieuova chyba."

"Také jsem si to myslel," podotkl jsem s ironií, která šla zcela mimo chápání mého společníka.

"Beru vás za svědka. Proč potřeboval měnit vybírání berně? Až donedávna ji vybírali v každé provincii zvláštní zmocněnci (provincie, kde jsem guvernérem, je, jak víte, Provence) a vybírané sumy byly prostřednictvím guvernéra posílány králi. A tu si Richelieu vymyslí, že zřídí královské komisaře, kteří budou vybírat berně přímo u pramene a nikoli prostřednictvím provinčních stavů."

"A proč to udělal?" řekl jsem, hraje si na naivního.

"V duchu nízké, špinavé šetnosti. Ve starém systému si ponechávali výběrčí provizi, než vybrané peníze zaslali králi.

Secundo," mluvil Guise dále, "noví královští úředníci, výběrčí berně, si svůj úřad koupí od krále, takže na tom zase vydělává státní pokladna. A teď si představte, jaký rozruch vytvářejí v mé provincii ti, kdož se tím nestoudným krokem cítí poškozeni. Došlo dokonce k lidovým bouřím, skoro ke vzpourám. A od té chvíle má na mě král kvůli mému chování spadené."

"A pročpak?"

"Já jsem ty takzvané bouře nepotlačil. A jak bych mohl, když jsem tím na prvním místě sám poškozen?"

To bylo uvažování feudála: na zájmech království nezáleží. Legitimní jsou jen jeho zájmy...

"Dá se pochopit," řekl jsem, "že je Ludvík nespokojen s tím, že jste nepotlačil ony bouře. Leč proto by ještě nesvěřil vaše hrdlo katovi."

"Jde totiž opravdu o něco horšího, a mnohem horšího," řekl Guise a povzdechl si.

"Něco horšího? A co je to horší?"

"Odpusťte, bratrance, jsem vázán mlčením, víc vám říci nemohu."

"Bylo by to také zbytečné," odpověděl jsem. "Vím, co mi zamlčujete. Bezhlavě jste se zapojil s Gastonem a Montmorencym do ligy proti králi. Jakmile Gaston vnikne s vojskem do Francie, Montmorency vzbouří proti Ludvíkovi Languedoc a vy Provence."

"A Richelieu o těch plánech ví?" zbledl Guise a spojil křečovitě ruce k sobě, by se mu netřásl.

"Jak bych to věděl já, kdyby to nebylo povědomo jemu?"

"Tudíž jsem ztracen!"

"Drahý Guisi, ztracen jste byl od samého vzniku toho šíleného plánu. Kde byste byli našli vojáky schopné odolávat královým pěšákům, nejlepším na světě, a schopné odolávat jeho skvělé kavalerii? Kde byste vzali děla, munici a peníze na žold? A kde byste sehnali zlato, jehož je zapotřebí k vedení války?"

"Nuže co mi radíte, Orbieu?" vykřikl Guise, jenž ony poznámky vůbec neposlouchal, "co mi radíte teď, když o všem víte?"

Pohlédl jsem na něj takořka s otevřenou pusou, zcela konsternován.

"Probůh, pochopte konečně, že nyní, když jste mi to spiknutí sám potvrdil, vám nemohu nic poradit."

"A proč ne?"

"Ale drahý Guisi, král vás u znalosti vašich plánů prohlásí za zločince dopustivšího se urážky majestátu, pokud to již neudělal, a přesně od té minuty budu považován za vašeho komplice, dám-li vám jakoukoli radu."

"Stal jsem se tedy jakýmsi malomocným, že se ke mně nikdo nechce přiblížit?"

"Jste na dnešní den a noc mým hostem, ale víc udělat nemohu. Máte nastokrát pravdu, když se považujete za velice ohroženého, leč je na vás a pouze na vás, co se rozhodnete podniknout."

Guise mě opustil příštího dne za rozednění, velmi chladně a bez sebemenších důků za mé pohostinství. Vzal jsem si pana ze Saint-Clair stranou a požádal jej, aby Guise doprovodil ke vstupnímu hrádku, jako by mu tím chtěl prokázat čest, ve skutečnosti však proto, aby zjistil, kterým směrem pojede: zda na sever, nebo na jih. Vévodův kočár sledovali pohrdavým zrakem mí Švejčáři, kteří ošetřili a nově, okovali pět jejich koní a vykartáčovali a nakrmili ty ostatní, aniž za ti obdrželi sebemenší obolus "na namaštění kol", jak by řekli Italové.

Chtěl jsem tak dychtivě zvědět, kterým směrem se Guise rozjede, zda pařížským či provensálským, že jen co projel vstupním hrádkem, šel jsem Saint-Clairovi naproti a kráčel jsem tak rychle, že mi Mikuláš sotva stačil.

"Takže," volal jsem zdálky na Saint-Claira, "kterým směrem se dal?"

"Jižním."

"Díky Bohu!" vykřikl jsem. "Vrací se do Provence."

A dlouhými kroky jsem se vracel domů s Mikulášem stále v patách.

"Monseigneur," oslovil mě Mikuláš, jen jsme vystoupili po vnějším schodišti, "smím vám položit otázku?"

"Klidně!"

"Proč jste tak rád, že se pan z Guise ubírá jižním směrem?"

"Protože to znamená, že se vrací do své Provence a nejede do Paříže."

"A proč je důležité, že se vrací do své Provence?"

"Protože odtud odejde."

"Promiňte mi, monseigneur, že vašim slovům vůbec nerozumím. Je dobře, že se vrací do Provence, protože odtud odejde?"

"No ano! Jen tam dorazí, vybrakuje své truhlice do posledního dukátu, naplní si měšce a ne bez posledního melancholického pohledu na guvernéřský palác a na svůj zámek, kde pořádal tak skvělé slavnosti, odjede do ciziny, pravděpodobně do Itálie."

"Proč do Itálie, monseigneur?"

"Je to nejbližší ležící cizina a tamější podnebí mu bude nejvíc připomínat jeho Provence."

"A proč odchází takto sám od sebe do vyhnanství?"

"Přece aby se vyhnul rukám katovým."

"Což by si zasloužil?"

"Více než bohatě. Uvědom si, prosím, že spolu s Gastonem a Montmorencym zosnoval spiknutí, které mělo svrhnout francouzského krále. Byly to tři ubohé citizadostivé ropuchy! Po odpadnutí Guise zbyly už jen dvě. Pokud jde o Provence, ta po odjezdu Guisově zůstane věrná svému králi."

KAPITOLA ŠESTNÁCTÁ

Spanilá čtenářko, prosím předem o prominutí: teď vaše krásné oči rozpláču. Přiznám se, že ani mě nic nezarmucuje víc než osud nešťastného vévody z Montmorency.

Bohové mu dali do vínku vše: vznešený původ, slavné předky, titul francouzského maršála, úřad guvernéra v provincii proslulé sladkostí žití, sličný zjev, který z něho učinil u dvora vzor mužské krásy, zbožňením hodnou manželku, která nezbožňovala než jeho, přívětivou povahu, tak vřelou a šlechetnou, že mu vynesla mnoho přátel, zdraví tak skvělé, že mu jeho lékař předpověděl Lesdiguièresovu dlouhověkost,* a konečně bohatství jeho i jeho ženy, natolik velké, že i kdyby byl měl prožít dva či tři životy plné okázalosti a rozmařilosti, nebyl by dosáhl dna svých truhlic... A tu si kladu, spanilá čtenářko, následující otázku: jak mohl Montmorency dát v sázku vše, čím byl, a vše, co měl, kvůli tak bláznivé, řekl bych dokonce dětinské výpravě, jako je ta, kterou vám teď vyličím, ač právě o něm by se bylo dalo říci slovy římského básníka, že by byl "příliš šťastný, kdyby si své štěstí uvědomoval"?

Je pravda, jak jsme viděli, že ke stíznostem na Richelieu měl vážné osobní důvody. Zrušení jeho titulu francouzského admirála a pobřežního práva ho zbavilo vysokých funkcí a obrovských zisků.

Vězel však navíc v prostředí, kde každý, třebaže z různých důvodů, Richelieu nenáviděl. Jeho manželka Marie Felicie z Ursiniů byla svým původem spřízněná s Medicejskými a toužila po násilné smrti "pronásledovatele" královny matky. Biskup z Elb?ne, jemuž se Montmorency obdivoval, se domníval, že kdyby byl Richelieu odstraněn, konečně by mohli uplatnit závěry tridentského koncilu a vyhubit protestanty ohněm a mečem. Vévoda z Guise, guvernér blízké Provence, jehož otec býval králem Paříže, snil rovněž o velké slávě. Krom toho se okolnosti zdály příznivé. Král byl křehkého zdraví, horoskopy oznamovaly jeho smrt na konec roku a bylo samo sebou, že ti, kdo se předl jeho smrti zařadí do Gastonova tábora, získají odměnu, jakou si budou přát.

Gaston mu v listech, doručovaných prostřednictvím biskupa z Elb?ne, notně lichotil. Ze tří spiklenců "uměl válčit" jedině Montmorency. Za obléhání La Rochelle bojoval na Ludvíkův rozkaz se Soubisem, jenž "pustošil" zadní voje královského vojska, a donutil ho nalodit se zpět do Anglie. A konečně se proslavil za italského tažení, když vyrval vévodovi savojskému Veillane a Saluzzo.

Nedá se tvrdit, že Gaston Montmorencymu slíbil hodnost konetabla, jakmile se stane králem, nejvyšší to hodnost, již dosáhl již dva z jeho předků. Když mu však napsal, že vojsko, s nímž hodlá vtrhnout do království, bylo naverbováno vévodou lotrinským a Španěly, zdá se, že ho záměrně uvedl v omyl. Ve skutečnosti šlo o nepatrnou vojenskou jednotku, o malou žoldáckou armádu špatných vojáků. Leč je možné, že Gaston, který žil ve svých snech a o válce nevěděl vůbec nic, byl první, kdo podlehl iluzi o její bojové schopnosti.

Sotva tedy vnikl, pln klamně naděje, do Francie, byl dostižen, pronásledován a stíhán, leč nikoli napadán kavalerií maršála La Force a infanterií maršála Schomberga, to znamená dvěma útvarů, jež neměly v Evropě sobě rovné. Spanilá čtenářko, budete ode mne možná chtít slyšet, proč ony vojenské útvary rovnou Gastonovu ubohou malou armádu nenapadly, místo aby jí táhly v patách. To proto, že ani La Force, ani Schomberg nesměli riskovat, že by v boji zranili nebo usmrtili presumptivního dědice Francie. A kdo to věděl lépe než Gaston, jemuž jeho beztrčnost dovoľovala tasit čas od času meč proti staršímu bratrovi, aniž se tím vydával v sebemenší nebezpečí?

Ostatně jakmile se mu situace zdála trochu příliš riskantní, rychle couvl a vrátil se domů, to jest k nepřítelům své vlasti. Ve skutečnosti to byla jen malá válka, jež mu umožňovala nejdřív se ověřit gloriolou vojenského velitele a posléze s bratrem uzavřít mír a získat od něj nějaké výhody, nejčastěji finanční.

Při svém pochodu napříč Francií do Languedoku, kde se měl spojit s Montmorencym, pokoušel se Gaston nicméně získat na svou stranu města, která měl na cestě, a hlásal, že jde o svržení ministra, jenž zotročil krále...

Argument to byl poněkud průhledný a silně se podobal hloupostem, které denně vyřvávali křiklouni na Novém mostě, zverbovaní klikou. Dijon tomu nepodleh, ani Burgundsko, a ve skutečnosti žádné z měst, která se Gaston na své cestě snažil získat pro svou věc, se nedalo zlákat. Místo odpovědi mu města zavírala brány před nosem.

Montmorency si později stěžoval, že Gaston, jehož prosil, aby svou invazi poodložil, vnikl do Francie příliš brzy, což jeho spojenci neposkytlo čas, potřebný k vyburcování languedockého obyvatelstva, aby se postavilo proti královské moci. Leč to je jen další iluze ve spiknutí, jež jich mělo víc. "Dříve" nebo "později" by bylo totéž. Krom několika biskupů, kteří Montmorencymu vyjádřili svou přízeň z důvodů, jež známe a jež měly v ozbrojeném konfliktu pramalou

váhu, nezískal Montmorency pro svou věc nikoho. Toulouse, největší a nejkrásnější languedocké město, vzkázalo, že zůstane neochvějně věrné králi. Protestanti, kteří byli Ludvíkovi nekonečně vděční za milostný edikt, zůstali hluší vůči jakémukoli volání po rebelii. Až na několik šlechticů, kteří se k Montmorencymu přidali z přátelství, obyvatelstvo nepovstalo. Nezbylo mu než na shromáždění languedockých stavů, které svolal na svůj zámek v Pezenasu, použít násilí.

To, čeho se tam dopustil, bylo dle mého názoru pramálo chvályhodné, a tím méně obratné. Mezi stavy a králem došlo ve věci vybírání berně k narovnání, s nímž byli languedočtí spokojeni: od nynějška měli být královi zmocněnci nahrazeni v Languedoku zmocněnci jmenovanými tamějšími stavy. Montmorency dohodu přijal a podepsal. A tu ji zde zničehonic za přítomnosti stavů odvolal. Velké nastalo rozhořčení a silná a hlasitě projevovaná byla nevole královských delegátů, aniž však bylo proneseno cokoli urážlivého. Montmorency učinil nicméně rozhodnutí, jež je a zůstane ve francouzských análech naprosto ojedinělé: delegáty, kteří s ním nesouhlasili, dal zatknout, a když narbonnešský arcibiskup, předsedající shromáždění, proti tomu surovému postupu protestoval, dal ho rovněž uvěznit. Ve zmatku, který následoval, rozhodli se delegáty, kteří se k němu přidali, že provincii vyzbrojí, aniž vyslovili nebo upřesnili proti komu. Ona pošetilá malá lest nenechala nikoho na pochybách, a jakmile se král dozvěděl, co se stalo, prohlásil všechny, kdo podpoří Monsieura* v jeho podněcování občanské války, za zločince dopustivší se urážky majestátu prvního stupně.

Současně, v rozhodování vždy rychlý, dal nastoupit do zbraně francouzským a švýcarským gardám a regimentům z Navarry a z Vervinsu s rozkazem vytáhnout proti rebelům. Už jen při názvu těch jednotek by se byl Montmorency zachvěl strachy, kdyby se to doneslo k jeho sluchu. Co naproti tomu poznal na vlastní oči a co v něm vyvolalo zoufalství, bylo Gastonovo vojsko, když se k němu Gaston v červenci v Lunelu připojil.

Bože na nebesích! Jaká to sebranka ubožáků! Ztrhaní, pokulhávající, rozkašlání, vyčerpaní. Zřejmě je měli k rychlému pochodu, ponechávali jim málo času na odpočinek a tuze špatně je živili.

? mau chat, mau rat!* Takto by Ludvík dozajista nejednal, ten o zdraví svých vojáků pečoval řekl bych takofka otcovsky. A právě tak Richelieu, skvělý intendant, díky němuž chléb, víno a vařené maso byly vždy dodávány včas, vojáci neschopní pochodu byli na zastávkách bez meškání ošetřeni a nemocní, jež lazebníci-chirurgové za nemocné uznali, byli okamžitě odsunuti do týlu.

Později popíši neřekl bych bitku, ale šarvátku u Castelnaudary, kde byla malá Gastonova armáda obratem ruky poražena a rozehnána. Sám Montmorency měl hluboké rány po celém těle krom životně důležitých ústrojí a raněného jej převezli na toulouský Kapitol, kde měl být ošetřen a souzen. Leč před procesem mě Richelieu požádal, abych Montmorencyho na jeho lůžku utrpení navštívil; podle oné návštěvy se v žádném případě nedalo usuzovat, co s ním bude: zda dostane smrt, nebo milost. Richelieu uvažoval čistě rozumově, snažil se jen mým prostřednictvím pochopit, co se událo v hlavě tohoto velkého feudála, že se rozhodl vrhnout tak bezhlavě do podniku, když přitom věděl, že je předem prohraný.

Jelikož mě klika považovala za jednu z duší zaprodaných kardinálovi, obával jsem se, že mě Montmorency možná nebude ochoten přijmout, ale neodmítl to. V izolaci, v níž ho drželi, dychtil bezpochyby po novinkách. Nepřijal mě popravdě řečeno ani mile, ani nevlídně. Je těžké tvářit se povýšeně, když jsme od hlavy po paty v obvazech; nejvíc nasáklý krví byl ten, který měl kolem krku, takže jsem se zprvu obával, že nemůže mluvit, lékař mi totiž sdělil, že když zůstal ležet na bitevním poli, tekla mu krev z úst. Hlas měl vskutku slabý a mluvil pomalu, leč dostatečně zřetelně.

Zvláštní věc, ne já, nýbrž on položil první otázku.

"Předpokládám, vévodo," řekl, "že mi přicházíte říci, co se mnou zamýšlejí?"

"Nikoli, monseigneur."

Vévodové a páirové jsou si rovni, ono oslovení "monseigneur", jehož jsem užil, nebylo dáno etiketou a naráželo pouze na jeho slavnou rodovou linii a rovněž na skutečnost, že je maršálem a vévodou, což ho stavělo o stupeň výš. Přestože se mu v obličeji nepohnul ani sval, lehce zamrkal, což ve mně vyvolalo dojem, že i v situaci, v níž se nyní nachází, nepřestává být vůči této kurtoazii citlivý.

Pokračoval jsem:

"Monseigneur, kdybych k vám přišel, abych vám sdělil rozhodnutí, k němuž ve vašem případě došli, byl bych v doprovodu strážce pečeti."

"Máte pravdu."

Zmlkl, a jelikož jsem cítil, jaká se ho zmocnila úzkost, rozhodl jsem sám za sebe podat mu zevrubnější vysvětlení.

"Monseigneur, v tuto chvíli opravdu není nic rozhodnuto. Král a jeho ministr zatím o vás ještě rokojí."

"Vskutku!" zvolal Montmorency s nesmírnou hořkostí. "Vím, jak se v těchto případech věci odehrávají. Richelieu napíše a předá králi tuze obratný rozklad, kde se nejdříve dovolává shovívavosti a poté přísnosti. Když mi slíbíte, že má slova nebudete před nikým opakovat, řeknu vám, že onen způsob předněst nejprve obhajobu a následně obžalobu mi připadá hrozně líceměrný..."

"Slibuji vám, monseigneur, že si ta slova nechám pro sebe."

"A proč?" pokračoval položiv si otázku, na niž by byl bezpochyby rád slyšel odpověď z mých úst. "Protože když si Richelieu přeje hříšnickovu smrt, je příliš obratný na to, aby kladl větší důraz na obžalobu než na obhajobu. Jde tu tedy o falešnou nestrannost, která se tváří jako opravdová."

Montmorency se odmlčel, mluvení ho unavilo. A pokud jde o to, co řekl, nebyl jsem dalek toho - abych byl upřímný - dát mu za pravdu. Nicméně jsem nemohl ani souhlasit, ani mu odporovat, zůstal jsem tudíž zticha. Kromě v politice byl Montmorency velmi důvtipný, takže uhodl, co si myslím, a zaujal vůči mně přátelštější postoj. Pamatuji se, co mi v této spojitosti řekl Fogacer: dámy po něm tak bláznily nejen proto, že to byl krasavec, leč i proto, že byl chytrý. Něžné pohlaví nesnáší ani těžkopádné mužské, ani tupce.

"Nuže vévodo," řekl s jistou hravostí, "co jste se přišel ode mne dovědět?"

"Monseigneur," odpověděl jsem, "díky Bohu nejsem ani soudce, ani prokurátor. Nicméně se vás odvážím zeptat, proč jste se vrhl do útoku u Castelnaudary, když jste věděl předem, že je to ztraceno."

"Och! To jsem zjistil již dlouho předtím! Poznal jsem to, hned když se ke mně Gaston připojil v Lunelu a já uviděl jeho vojsko. Už při pouhém pohledu na tu sebranku špatných vojáků jsem došel k závěru, že ji první srážka s královskými rozdrť napadl."

"Věděl jste v těch chvílích, monseigneur, že král prohlásil za zločince dopustivšího se urážky majestátu prvního stupně každého, kdo podpoří Gastona?"

"Věděl jsem to."

"Věděl jste, že Schomberg obsadil Castelnaudary a opevňuje město?"

"Věděl jsem to."

"Věděl jste, že Ludvík v čele svých elitních regimentů sestupuje údolím Rhôny směrem k vám, takže ze západu vás ohrožuje Schomberg a postupem krále jste ohrožen také ze severu?"

"Věděl jsem to."

"A jak se v té situaci rozhodl Gaston?"

"Dorazit ke Castelnaudary a svést bitvu se Schombergem."

"Vždyť z Lunelu do Castelnaudary je to předlouhá cesta; v jakém stavu došla k cíli ta ubohá malá Gastonova armáda?"

"Vpravdě žalostněm."

"Neměl jste tedy nejmenší naději na vítězství?"

"Ani nejmenší."

"Co jste tedy sledoval, když jste se pustil do bitvy?"

"Pro sebe?"

"Ano, monseigneur, pro sebe."

"Smrt po úporném, konečném zápase."

"Neexistovalo jiné řešení? Například opustit Gastona, kterýž nic neriskoval, ani zajetí, ani smrt, a odejít jako Guise do vyhnanství?"

"Mohl jsem vskutku učinit takové rozhodnutí. Leč odporovalo to cti."

Po té větě jsem zůstal jako bez dechu.

"Odporovalo by to cti?"

"Zajisté. Což jsem Gastonovi nedal své slovo? Tudíž jsem je nemohl porušit."

Tu jsem měl obrovskou chuť ho upozornit, že tu bylo něco horšího než nedostat ve slovu Gastonovi: zradit krále.

Nemám zdání, jestli Montmorency uhodl, co si myslím, leč pod záminkou únavy zničením náš rozhovor ukončil.

Rozloučil jsem se s ním s mnoha díky a bezmezným úžasem nad jeho upřímností, jež mě velice dojala, neb jsem v ní vycítil zoufalství muže, jemuž se nepodařilo zemřít, jak by si byl přál: uprostřed bitvy a se zbraní v ruce.

* * *

Schomberg se po svém vítězství u Castelnaudary vydal na cestu do Paříže a jako poslední odpočinkovou zastávku zvolil Montfort-l'Amaury, a to z toho důvodu, že na rozsáhlém poli Jindřicha Čtvrtého se dalo snadno utábořit, a také proto, že se toužil se mnou setkat na mém blízkém panství v Orbieu. Měl jsem z toho radost a Kateřina též, neboť maršál byl v jejích očích jako v očích všech vzorem manželské věrnosti, pročez mi ho často dávala za příklad a byla by chtěla, abych se s ním stýkal častěji, v naději, že jeho věrnost zapustí kořeny i ve mně. A když jsem ji upozornil, že jsem ji ještě nikdy nepodvedl, odvětila, že až dosud je to vskutku pravda, ale že neustále pochybuje, že v té věrnosti budu pokračovat, neboť jakmile se kdekoli objeví hezká žena, zajiskří mi oči a mé tělo okamžitě zachvěním prozradí sílu mé touhy.

"Není-liž to nespravedlivé," svěřil jsem se jednoho dne Mikulášovi, "že mě paní vévodkyně považuje za nevěrného předem a než se jím stanu?"

"Promiňte, monseigneur," pronesl nato Mikuláš, "ale smím při své neskonale úctě k vám podotknout, že paní vévodkyně se možná tolik nemylí, přinejmenším ve svém popisu toho, jak se chováte, když spatříte nějakou hezkou ženu?"

"Jsi zrádce, Mikuláši," řekl jsem přísně. "Jako můj podkoní bys měl být na mé straně."

"Leč to přece činím," řekl Mikuláš s ohavným úsměvem, "před paní vévodkyní, neboť vám do očí by mi vadilo lhát, ani nevím proč."

"Čert tě vem, ty ničemo!" vykřikl jsem. "Ještě ke všemu si ze mě tropíš pospěch! Řekni, Mikuláši, už jsem ti někdy ušetřil políček?"

"Nikoli, monseigneur, ten druh pána vy nejste."

"To je přesně něco, co tě potrefí, když se mi budeš dál umíněně vysmívat."

Poté jsem ho chytil pod krkem a svíral jsem mu hrdlo, ale aniž jsem mu chtěl způsobit bolest. Věřili byste tomu? Ten uličník se blaženě rozchechtal, ovšem příšerně se přitom šklebil, jako kdybych ho škrtil...

Leč vraťme se, čtenáři, k našim ovečkám, to jest k Schombergovi, kterýž mi připadal jako někdo, kdo se těší výtečnému zdraví, ale je v tuze smutné, žalostné náladě. Jakmile skončil oběd, Kateřina se omluvila, že nás opouští, protože se chce ujistit, že Emanuel usnul. Ve skutečnosti to byla pouze záminka k ukojení neukojitelné touhy po synáčkovi, který v tu chvíli sladce dřímá na obrovském nadržu naší Honorée.

Jakmile Kateřina odešla, nečekal jsem a hned Schombergovi položil otázku, co si myslí o boji u Castelnaudary.

"Já vím," řekl zamyšleně Schomberg. "Mne se na to už otázel písemně i král, leč vám není známo, že právě jako se cítím volně na bitevním poli, tak jsem sklíčený, když mám vzít do ruky péro. Nicméně když mi laskavě řeknete, co víte, doplním vás nebo vás opravím, poprosím vás však, abyste mě ve své zprávě citoval jako svůj hlavní zdroj..." Slíbil jsem mu, že tak učiním, a vypověděl jsem mu svou verzi toho, co jsem se dověděl. Schomberg to poslouchal a tu přitom pokrčil rameny, tu zvedal oči k nebi, což asi znamenalo, že moje vyprávění není ani trochu věrné skutečným faktům. "Bohužel, příteli," zalitoval Schomberg, když jsem skončil, "všechno, co víte, je nepravdivé: popis cesty i boj. Primo, Gaston nešel do Lunelu a za Montmorencym přes Toulouse, ale táhl Auvergní."

"Ale bylo mi řečeno, že mu Toulouse odmítlo otevřít brány."

"Město Toulouse oznámilo za troubení a křiku, že se před ním uzavře jako ústřice, leč nemuselo tak učinit, protože Gaston tudy netáhl. Ve skutečnosti mu brány před nosem zavřeli v Dijonu. A když se přesto blížil k městským bránám, vystřelili na něj salvu ran z děla a jedna dělová koule ho málem zasáhla. Secundo, jakkoli vaše vyličení ony žoldáky už hodně zlehčuje, nedosahuje ani zdaleka skutečnosti. Byli to skutečně lupiči a šibeničníci, kteří vtrhli bez rozkazu zničehonic do vesnice, znásilňovali ženy a dívky až po nedospělá děvčátka, poté vydrancovali domy kvůli kořisti, načež před odchodem vše zapálili. Když je Gaston při těch činech přistihl, pohrozil pověšením těm, co drancovali a znásilňovali. Odpověď na sebe nedala čekat: když se druhého dne probudil, třetina jeho vojska zmizela."

"Nevyrovňali tu ztrátu šlechtici nepřátelští vůči Richelieuovi, které zverboval cestou?"

"Tuze nedostatečně. Mnoho těch, co z dálky Gastonovi přislíbili, že se k němu připojí, zblízka se tomu vyhnuli. Jiní, kteří by byli své slovo dodrželi, se z něj vyvázali, jakmile spatřili tu sebranku žoldáků, s níž se Gaston chtěl postavit královým vojskům."

Pokud jde o mě, díky čmuchalům, kteří se rojili všude, kde to zájem království vyžadoval, jsem věděl na den přesně, co se děje v Gastonově ležení v Lunelu. Tak jsem se dověděl, že jde o triumvirát, neboť hrabě z Moretu, nemanželský syn Jindřicha Čtvrtého, jenž se, jak si vzpomínáte, pokoušel před časem dopomoci královně matce k úniku, když dělal vše možné, aby byla přijata v pevnosti La Capelle, se nakonec ke Gastonovi a Montmorencymu přidal.

Tehdy jsem chtěl od čmuchalů zjistit, kdo z toho tria má velení. Leč jejich odpověď: „V zásadě všichni tři, ale ve skutečnosti nikdo“, jakkoli se mi nejprve zdála neuspokojující, ukázala se v pokračování tohoto dobrodružství dramaticky přesná.

Rovněž od čmuchalů jsem se dozvěděl, že rebelové mají v úmyslu zaútočit na mě v Castelnau-dary, a až mě porazí, dobýt celý Languedoc... Já jsem jen žasl! Napadnout mě, Schomberga, tak dobře opevněného, a s čím, můj ty Bože? S kavalerií nedosahující víc než osmi set koní a s infanterií ještě o polovinu menší a složenou z ničemů. A co je ještě horší, chtěli mě napadnout v mém opevnění, bez žebříků, bez děl, a pokud mohu soudit, i bez jediné petardy, s níž by mohli vyrazit mé brány! Ať se propadnu, jsem-li dokonce i v přítomné době schopen pochopit, že mohli být tak dětinští.

Když přitáhli, měl jsem na výběr dvě řešení: zůstat v hradbách a přivítat je salvami z děl doprovázenými silnou střelbou z mušket. Leč toto řešení mělo evidentní nevýhodu. Tímto způsobem bych je zajisté odrazil, ale neporazil bych je. Rozhodl jsem se tedy počkat si na ně nedaleko hradeb na rovince uzavřené zprava i zleva dvěma vršky, čímž jsem se vyhnul obchvatnému manévru z jejich strany. Krom toho byla ona rovinka lemována potokem, který nebyl po pravdě řečeno žádnou obranou, protože šel snadno přebrodit na koni, ale jakousi morální hranicí, kterou rebelové museli překročit a zaútočit s mečem v ruce na služebníky věrné svému králi.

Kdyby Gastonova armáda byla bývala skutečnou armádou, již by velel kapitán znalý válečného řemesla, řečený kapitán by byl nejdříve počkal, až se všichni jeho vojáci shromáždí, a pak, mimo dosah nepřátelských mušket, by si byl prostudoval situaci, než by se pustil do boje. Zásady jsou to prosté, milý vévodo, a diktované zdravým rozumem, a vše, čeho je k tomu ještě třeba, jsou učednická léta na bojišti a pod nepřátelskou palbou.

Rozeslal jsem několik ztracených dětí* vstříc jejich jednotkám, a tak jsem se dověděl, že postupují v takovém uspořádání, že to nenaznačuje, kdo je velitelem expedice, neboť první přicházel hrabě z Moretu se svými šlechtici, potom Montmorency se svými, a konečně Gaston až na chvostu, přestože svým rodem jím byl nadřazen a byl to on, kdo rebelii vyvolal. Ale hlavně jsem nepřestával žasnout nad tím, jakým šíleným způsobem byl útok proveden, bez rozmyšlení, bez seřazení jednotek, bez domluvy mezi veliteli a z náhlého a nesmyslného rozhodnutí jediného z nich. Stalo se, že když hrabě z Moretu spatřil královskou armádu skvěle rozestavenou k boji, vzadu ve třech řadách mušketýři a jezdci na obou bocích, jedni jak druzí mlčící, vážní a pozorní, zmocnilo se ho jakési delirium, pohnal svého koně přes potok a vrhl se do útoku, strhávaje za sebou do zkázy šlechtice, kteří jej následovali.

Jatka vyvrcholila, když dorazil Montmorency a uviděl Moreta a jeho lidi kosené kulkami; i on zcela bezhlavě přeskočil se svou šlechtickou družinou potok a s mečem v ruce se pohroužil do té řeže. Muškety však ještě nebyly znovu nabity, takže tentokrát došlo k boji kavalerie s koncem, který známe; vévoda se oháněl mečem a mečem byl posekán, posléze sražen z koně a zajat."

Zde Schombergovo vyličení boje končí, leč já bych, čtenáři, ještě dodal něco, co on neřekl nebo nechtěl říci. Když Gaston konečně dorazil, bylo po všem. Dovedete si jistě představit, milý čtenáři, že i on by se byl rád pustil do boje, leč jeho služebníci, jeho rádci a jeho šlechtici se kolem něj shlukli a naléhavě ho prosili, aby nic takového nedělal: byla by to jeho smrt. A pokud jde o mě, dodal bych: a také jejich...

Gaston stáhl zbývající vojsko na určitou vzdálenost a příštího dne, když se vzpamatoval, napsal kardinálu-infantovi do Nizozemska: "Na bitevním poli jsem zůstal já," což bylo doslova pravda, neboť po potyčce se Schomberg stáhl za hradby Castelnau-dary, leč vojensky vzato to byla lež, neboť Gaston přišel o hraběte Moreta, o vévodu Montmorencyho a o řadu šlechticů, to znamená o to nejceněnější ze svého malého vojska, protože žoldáci se jenom vlašně vmísili do boje. Gaston se nicméně příštího dne neostýchal Schombergovi nabídnout novou bitvu.

"A co jste mu odpověděl, drahý Schombergu?"

"Jsem pevně přesvědčen, že mi tu bitvu nabízel jen proto, abych ji odmítl. Což jsem udělal: 'Monseigneur,' odpověděl jsem, jelikož jsem vám proti své vůli včera zabil mnoho vašich šlechticů, zazlíval bych si, kdybych vám dnes zabil další, což by bylo naprosto zbytečné, neboť se ke mně co nevidět připojí král se svou mocnou armádou.' Gaston pak povýšeně odešel, nafukuje se jako páv, jako by mě byl porazil, a později jsem se dověděl, že vyslal jakéhosi pana z Chaudebonne do Montpellier, kde se nacházel král, aby s ním uzavřel dohodu."

* * *

Jelikož si Ludvík při vyjednávání s mladším bratrem přál zůstat v Montpellier, přikázal bratrovi, aby se zastavil v Béziers a vyjednávání probíhalo prostřednictvím jednoho státního sekretáře a pana z Chaudebonne.

A právě zde, čtenáři, vynikne v celé své kráse lehkomyšlnost, abychom neřekli dětinskost Gastonova. Ačkoli jasně a hanebně prohrál, žádal od staršího bratra nemožné a některé z jeho požadavků byly tak přemrštěné, až byly směšné; proberu je jeden po druhém.

Primo, vévoda z Montmorency musí být omilostněn a osvobozen. Secundo, královně matce bude vrácen majetek.

Tertio, král musí věnovat mladšímu bratrovi milion ve zlatě, aby španělskému králi a vévodovi lotrinskému uhradil výdaje spojené s vybavením jeho armády.

Gaston nic z toho pochopitelně nedostal, pouze královskou milost pro sebe a ty své služebníky, kteří se s ním nacházeli u Castelnau. Tato klauzule vylučovala ty z jeho rádců, to znamená Le Coigneux, Monsogota a Vieuville, jež král i kardinál považovali za skutečné inspirátory Gastonových rebelií. V případě Montmorencyho, pro nějž Gaston žádal milost, rozhodl král neoblohmě: "Montmorency přišel bojovat s mými vojsky a byl zajat jako velitel armády proti mně, s mečem v ruce, zbarveným krví mých věrných poddaných."

Ona věta pobídla Gastona k opatrnosti, natolik mohla platit i o něm. Cítil se v ohrožení života, a jelikož se ve Francii už necítil v bezpečí, znovu se utekl do Bruselu.

* * *

Pokud jde o mě, na Richelieuův příkaz jsem se odebral do Toulouse, kde jsem měl zůstat až do soudu a popravy Montmorencyho, načež jsem odjel do Paříže, kde jsem se s dojetím shledal se svou milovanou, jejíž krása mě utěšila ze všech hrůz této bratrovražedné války. Leč kardinál - věděl o všem, tudíž i o mém návratu - mi neponechal než jeden den štěstí u Kateřiny, neb hned následujícího dne pro mne poslal jednoho ze svých mušketýrů. A jakmile jsem k němu přišel, neztrácel čas řečmi a rovnou se mě zeptal, co jsem vytáhl z Montmorencyho při návštěvě u jeho lůžka v Toulouse. Okamžitě jsem mu to vyličil a on to vše vyslechl dychtivě jako vždy, ukládaje všechno, co jsem vyslovil, do kapsáře své mimořádné paměti. A když jsem mu řekl, že Montmorency vycítil velmi rychle, že celá věc je ztracena, ale nechtěl se z toho vyvléci, jako to předtím udělal Guise, protože zůstat Gastonovi věrný byla pro něj otázka cti, Richelieu vykřikl:

"Otázka cti! Ti velcí feudálové nemají v hubě nic než toto slovo! Jenže čest respektují jen mezi sebou! Mimo svůj okruh o ní nic nevědí a zapomínají na ni. Montmorency přísahal Ludvíkovi věrnost hned třikrát. Poprvé při korunovaci, podruhé když ho Ludvík povýšil na francouzského maršála a potřetí když ho jmenoval guvernérem Languedoku. A co udělal Montmorency s těmi přísahami a s tou věrností? Pošlapal je, aniž ho sebemeně hryzalo svědomí. Vzpomeňte si, co kdysi provedli Guisové Jindřichu Třetímu: udělali z něj bezvýznamného krále a zbavili ho i hlavního města. A co dělala naše královna matka, když byla regentkou: běhala, ubohá, za velmoži s pytlí zlata, aby je přivedla k poslušnosti, což je samozřejmě jen nabádalo k tomu, aby se svými rebeliemi začínali znovu a znovu."

Po chvíli mlčení, opakuje s jistou úpravou Ludvíkův výrok, Richelieu řekl: "Tento stát bude monarchický, teprve až král těm lidem opiluje tesáky a drápy."

* * *

Po návratu do mého Bourbonského paláce Kateřina, která se mazlila s Emanuelem, světila hošíka chůvě (dával jsem si pozor, abych se na ni nepodíval ani úkradkem) a zavedla mě do růžového salonku, který tak milovala. A tam si ode mě přála slyšet, co po mně chtěl Richelieu; jelikož nešlo o nic tajného, zevrubně jsem jí to vyličil.

"A vyptával se vás na proces s Montmorencym?"

"To nemusel. Zúčastnil se ho, třebaže velice nenápadně. Král, ten se toho úplně vystříhal a dal přednost tomu zůstat ve své komnatě na arcibiskupství. Richelieu však ho každý večer o všem zpravil."

"Pokračujte, prosím, přáteli."

"Než soud začal, poslal kardinál pana z Guronu, aby Montmorencyho upozornil, že jako vévoda a pair má právo požádat, aby byl souzen v Paříži a ne v Toulouse."

Na to Montmorency odpověděl velice zdvořile:

„Ale kdeže! Kdeže! Neumím se handrkovat o vlastní život."

"A jak se choval před soudci?"

"Drahá přítelkyně, v Toulouse se soudcům říká kapitulští podle Kapitolu, kde zasedají."

"Kapitulští! Hezké slovo!"

"Je to z provensálštiny, jako mazlivá slova, která máte tak ráda."

"Běda! Ubohý Montmorency, ten se z provensálštiny na Kapitolu asi moc neradoval!"

"Co si, drahá přítelkyně, představujete? Že ho strčili do nějaké kobky! Bože, netrestej mě! Spával v krásné komnatě a

posluhovali mu dva lokaji."

"A jak se choval během procesu?"

"Byl nanejvýš vstřícný. Na otázky kapitulských odpovídal upřímně, i tehdy, když ho upřímnost stála jen další obvinění. Ve svém přiznání však neprojevil ani chvástavost, ani to, čemu se italsky říká bravura, ale jen jakousi dvornou kajícností. Byl si asi zcela jist přísným verdiktem kapitulských a pro den svého rozloučení se životem si dal ušít 'oblek na popravu', celý z bílého plátna."

"Celý z bílého plátna! Nebylo to trochu dětinské?"

"Drahá přítelkyně, nebylo to spíš dojemné?"

"Jistěže, můj pane. Ale proč si k poslednímu oděvu vybral právě plátno?"

"Asi z pokory."

"A proč bílé?"

"Montmorency si asi přál, aby se po odpykání pozemského trestu objevil před Pánem v barvě nevinnosti."

"A co se stane s jeho obrovským majetkem?"

"Krátkce před královským rozsudkem se dověděl, že na králův příkaz mu bude jeho majetek zkonfiskován.* Tu napsal králi a požádal ho o dovolení disponovat jistými kusy nábytku. Král souhlasil. A Montmorency odkázal Richelieuovi malý salon, jehož význačnou součástí bylo Caravaggiovo plátno zobrazující umírajícího Šebestiána.** Nebylo to ani captatio benevolentiae, ani výzva ke shovívavosti, ale pouze gesto lítosti nad nezdrovostí, s níž onen obraz odmítl kardinálovi věnovat, když ho o něj požádal."

V tomto místě vyprávění mě Kateřina přerušila dotazem zcela jiného ražení:

"U koho jste byl v Toulouse ubytován?"

"U hraběte z Haute Frau, guvernéra města. Po pravdě řečeno jsem se s ním neviděl nijak často. Byl tuze zaneprázdněn."

"Je ženatý?"

"Zajisté, a jeho manželka Františka je bohudíky vynikající hostitelka, ke každému laskavá, vřelá, milující své děti i vnoučky."

"A jak vypadala po tělesné stránce?"

"Světlovlasá, modrooká."

"Při těle?"

A už jsme u toho, pomyslel jsem si a pocíťoval v duchu příjemné dráždění.

"Pěkně zakulacená."

"A vám se pochopitelně velice líbila."

"Ale ovšem, moc se mi líbila."

V tu chvíli mi kolem hlavy zasyčelo pár malých hádků, ale než mi mohli ublížit, pospíšil jsem si říci pravdu.

"Moje drahá, snad byste proti tomu něco nenamítala? Což není přirozené, že bratr něžně miluje svou sestru?"

"Co mi to tu povídáte? Paní z Haute Frau je vaše sestra? Vždyť jste o ní nikdy nemluvil!"

"Ale mluvil. Když jsem jel navštívit své dva bratry do Nantes, řekl jsem vám, že mám dvě sestry, které jsou provdané a usazené na jihu Francie."

"A co ta druhá sestra?"

"Ta se jmenuje Alžběta a je to silná žena, o jaké se hovoří už v Písmu svatém. Je velice elegantní, duchaplná, a ve všem co podniká, si vede velice dobře."

"A máte ji rád tak jako Františku?"

"Ovšemže ji mám stejně rád, ale vzhledem k našim povahám mezi námi byly kdysi drobné rozbroje."

"Připouštíte tedy, pane manželi, že nemáte povahu, s níž se dá snadno vyjít."

"Povahu, s níž se dá snadno vyjít, mají jen světci, a není to taková zásluha, neboť nejsou ženatí."

Těm slovům se Kateřina usmála a mně se ulevilo, protože se jí ten osten mohl taky dotknout.

"Vraťme se k našim smutným záležitostem," řekla.

"Ano, madame, a mají proč být smutné, neboť zločin urážky majestátu prvního stupně byl nade vše průkazný; doznání obviněného to víc než dostatečně potvrdilo; nebylo polehčujících okolností; konečný rozsudek byl nasnadě."

Tricátého října 1632 kapitulští města Toulouse odsoudili vévodu z Montmorency ke stětí na Solném náměstí. Podle toulouského zvyku byl rozsudek čten dvakrát. Poprvé v soudní síni, podruhé v kapli na Kapitolu."

"Podivná repetice!" zvolala Kateřina.

"Je možné, že první čtení je určeno lidem a druhé Pánu. Což to není nanejvýš vážné rozhodnutí, zbavit žijícího tvora života, který mu dal Bůh?"

"A jak přijal rozsudek odsouzený?"

"S velkou kurtoazií: 'Pánové,' pronesl, 'děkuji vám a celé vaší společnosti, již prosím vyřídte, že tento soudní verdikt považuji za ortel božího milosrdenství. Proste Boha, aby mi dopřál milosti vystát vykonání rozsudku, který jste přečetli, jako pravý křesťan.'"

"Toť věta dvorná, leč rozporuplná," mínila Kateřina. "Jak je možné pokládat odsouzení k smrti za ortel božího milosrdenství? Milosrdenství nebes se nevyjadřuje sekerou!"

"Je možné, drahá moje, že Montmorencyho duch byl poněkud zatemněn rozsudkem, který právě vyslechl."

"A co během té doby říkal a dělal král?" promluvil znovu Kateřina. "Vždyť jsem vám to říkal, byl ve své komnatě na arcibiskupství a vyslechl rozsudek při své ranní audienci v přítomnosti asi třiceti dvořanů, kteří byli velice stísnění při pomýšlení, že tak vysoce urozený pán jako Montmorency má zemřít katovou sekerou jako poslední z vrahů. Možná aby si vynutil mlčení přítomných, usedl král k partii šachů s panem Guronem. A v komnatě zavládlo naprosté ticho, když tu někdo zaklepal na dveře. Král pokynul Berlinghenovi, aby šel otevřít. Vešel pan Charlus a ne bez jistě

pompéznosti poklekl před králem a řekl:

„Sire, přicházím od vévody z Montmorency, abych vám odevzdal řetěz řádu Svatého ducha a maršálskou hůl, již jste ho poctil, a abych vám současně sdělil, že umře s velkou nelibostí při pocitu, že vás urazil, takže si ani zdaleka nestěžuje na své odsouzení k smrti, ba shledává tu smrt příliš mírnou ve srovnání se zločinem, jehož se dopustil.“

„Drahý příteli,“ řekla Kateřina, „není-liž to politováníhodné, že vévoda nepocítil, onu nelibost z toho, že urazil krále ve chvíli, kdy se vrhal do útoku proti královskému vojsku u Castelnaudary?“

„Drahá moje, domýšlivost velkého feudála ho často zbaví soudnosti. Žije tak dalece ve svém slavomamu, že nevidí nepoměr sil ani zradu své přísahy. Mohu pokračovat, andílku?“

„Váš andílek vás hltá ušima i očima.“

„Jaká radost, být tak slastným pokrmem!“

„Ale kdo je ten pan Charlus, jehož jméno tu slyším poprvé?“

„Šlechtic dobrého srdce, ale zlého jazyka.“

„A král ty zlé jazyky strpí?“

„Pokud se netýkají jeho samého, král vyslechne všechny zlé řeči, tak žízni po tom, aby byl o všem zpraven. Nicméně ve chvíli, o níž mluvím, nevedla jazyk pana Charluse zloba, ale nejvšelejší soucítění. Z očí mu tekly slzy jako hrachy, poklekl před Jeho Veličenstvem, líbal mu nohy a snažně ho prosil, aby odložil popravu vévody z Montmorency. Když to viděli přítomní dvořané, také se vrhli na kolena a jednohlasně žádali o milost pro odsouzeného.“

„A co udělal král?“

„Zvedl ruku. Všichni zmlkli. A Ludvík, tvář zbrázděnou smutkem, ale beze slz, pronesl slova, která mě zarazila svou tvrdostí.“

„Co řekl?“

„Nikoli, pánové, neudělím mu milost. Montmorency musí zemřít. Nesmíme se rmoutit nad smrtí člověka, který si ji tak plně zaslouží. Pouze jej musíme litovat, že upadl vlastní vinou do tak velkého neštěstí. Nuže co si o tom, drahá moje, myslíte?“

„Že se král mohl stejně dobře spokojit s tím, že by ho uvěznil v Bastile, jako to udělal s Bassompierrem.“

„V tom jste na omylu, milá moje! Ony dva případy jsou naprosto rozdílné. Bassompierre není velký feudální šlechtic jako Montmorency, guvernér velké provincie. Bassompierre je Němec, naturalizovaný Francouz a především voják, dobrý voják. Nechal se zavléci do spiknutí proti kardinálovi, když král onemocněl v Lyonu. Nedopustil se zločinu urážky majestátu prvního stupně. Intrikoval. Nechopil se zbraně proti svému králi. Takže se král spokojil s tím, že ho dal zatknout a uvrhnout do Bastily.“

Zato odsouzení Montmorencyho k smrti odpovídá skutečnému znepokojení, vyvolanému novou Gastonovou strategií. Když Gaston opevnil Orleans, svedl ne méně než čtyři vévody k tomu, aby s ním bojovali proti králi. A jelikož nedošlo k boji, stal se jejich údělem exil. V boji u Castelnaudary se Gastonovi podařilo získat pro svou věc dva nejvýznamnější vévody, Guise a Montmorencyho. Guise si sám zvolil závčas exil, aniž pozdvihl zbraň proti králi, kdežto Montmorency bojoval a král z toho udělal exemplární případ, který má být velkým varováním pro ostatní vévody, aby od nynějška nenaslouchali vábnému zpěvu sirén. Představte si, má lásko, situaci království, kde pět nebo šest vévodů, guvernérů provincií, povstane současně proti svému svrchovanému panovníkovi. Což by to nebyla přímo vysněná chvíle pro Španěly z Nizozemska, pro Lotrinčany a císařské k překročení našich hranic a vniknutí do země?“

* * *

„Jelikož paní vévodkyně z Orbieu nechtěla slyšet nic o popravě Montmorencyho ze strachu, že by propadla pláči a bezútěšnému smutku, směl bych tě, čtenáři, poprosit, abys mi dopřál sluchu a já ti to mohl vyličit? Došlo tam totiž k tak zajímavým zvláštěnostem, že bych byl nerad, aby upadly v zapomnění.“

„Ale já žasnu, pane! A je proč! Nevěřím svým ušima! To je poprvé, co se vyhýbáte rozhovoru z očí do očí se svou spanilou čtenářkou!“

„Já se mu nevyhýbám! Jenom bych nechtěl, aby se i ona rozplakala. Leč uznejte, čtenáři, že se na vás také často obracím.“

„Zajisté! Leč jen rychlým spikleneckým mrknutím, běžným mezi muži v důležitých otázkách.“

„Když teď zastoupíte sličnou čtenářku, milý čtenáři, budete se těšit všem výsadám rozhovoru z očí do očí včetně otázek.“

„Dobrá tedy, poslouchám vás.“

„Nejdřív vězte, čtenáři, že i na smrt odsouzený vévoda se těší několika privilegiím, jež uděluje král. V Toulouse je zvykem popravit odsouzence dvě hodiny po vynesení rozsudku. Montmorencymu byl udělen celý den na to, aby se vyrovnal se svým svědomím. Dostal povolení napsat dopisy a on napsal tři. Leč z důvodů, jež mi nejsou povědomý, propustil král jen jediný, dopis adresovaný jeho paní manželce. Secundo, měla být poprava podle verdiktu provedena veřejně na Solném náměstí. Král nařídil, aby k ní došlo bez lidového publika uvnitř Kapitolu, na nádvoří, a aby jí nepřihlížel nikdo kromě vrchního dozorce a jeho lučištníků, důstojníků městské posádky a jejich kapitána, kapitulských, a nakonec cituji toho, kdo nepatřil k nejméně důležitým svědkům, nuncia Bagniho, jehož jsem doprovázel jako tlumočnicka a který tam byl, aby podal papeži pravdivý popis poprav. A to z toho důvodu, že pisálkové v Gastonově žoldu neopominou o události nahromadit kupu výmyslů a proradných lží, které král chtěl již předem dementovat. Král vskutku udělil Montmorencymu všechny možné milosti včetně té, že se ho nedotkne ruka katova.“

„A proč to?“

„Protože kat byl, čtenáři, považován za osobu bezectnou, a stačil pouhý jeho dotek, aby člověka zneuctil. Chtěl bych

tě upozornit ještě na jinou zvláštnost: aniž to bylo v nejmenším záměrné, sám fakt stětí v městě Toulouse byl výsadou v neštěstí, neboť způsob, jaký se tam při usmrcení používal, byl tak bezpečný, že vylučoval možnost, že by se kat prvním úhozem sekery netrefil, což popravovanému způsobuje velkou bolest a utrpení, neb kat musí uhodit dvakrát i třikrát. Což se k nesmírné hrůze přihlížejících stalo před několika málo měsíci ubohému maršálu Marillacovi. V Toulouse jsou oba vnější konce ostří sekery zapasovány do drážek ve dvou dřevěných vertikálních sloupcích.* Hlava odsouzence se položí mezi ony dva sloupky a katovi stačí uvolnit klínek, který o sáh výš sekeru drží, a ta sjede mezi sloupky rychlostí blesku a její rychlost spolu s její vahou jí dává takovou sílu, že jednou ranou oddělí hlavu od trupu.

Srdce se mi zachvělo, když jsem spatřil vcházet na nádvoří Kapitolu Montmorencyho v doprovodu zpovědníka, s krucifixem v ruce a oděného v jeho popravčím šatu z bílého plátna. Když prošel velkou bránou Kapitolu, zastavil se a pohlédl za sebe na sochu Jindřicha IV., která na ní stála. „Na co se díváte, monseigneur?“ otázal se kněz.

„Na sochu velkého monarchy, jehož jsem měl tu čest být synovcem. Pamatuji se na něj jako na velmi dobrého a tuze šlechetného vladaře.“

Byla to zastřená kritika tvrdosti, jaké vůči němu použil syn tohoto velkého monarchy? To nevím. Leč bylo-li tomu tak, pak Montmorency zapomněl, že dobrota Jindřicha IV. mu nezabránila odsoudit na smrt jednoho z jeho nejlepších pobočníků, maršála Birona, dopustivšího se rovněž velezrady.

Montmorency vystoupil svižně po schůdcích popraviště, a ocitnuv se tváří v tvář katovi, požádal ho, aby se ho nedotýkal. Na což kat velice uctivě odvětil, že to nicméně musí učinit, neboť jeho vlasy jsou pro sekeru příliš dlouhé. Tu se Montmorency nechal ostříhat, sám si zavázal oči, ale měl potíže s položením hlavy na špalek. Z obavy, aby se ony potíže nemohly považovat za zbabělost, pronesl nahlas, že má od Castelnauary několik zranění na krku, takže se mu hlava špatně ukládá. Načež katovi uložil, aby dohlédl na to, aby jeho hlava neupadla z popraviště na zem, a když konečně našel vhodnou polohu, řekl katovi silným hlasem:

„Uhod' směle.“

A dodal:

„Svou duši odevzdávám tobě, Kriste Ježíši.“

Sekera spadla a krev vystříkla tak vysoko, že potřísnila sochu Jindřicha IV."

* * *

Jakmile Kateřina odešla, sdělil jsem Schombergovi, že mě král pověřil vyslechnutím jedněch i druhých o boji u Castelnauary, tak abych mu mohl předložit úplný a souvislý popis té bitky.

KAPITOLA SEDMNÁCTÁ

V listopadu 1632 mne král k velké nelibosti Kateřiny vyslal s Fogacerem do Bordeaux, abych se tam setkal s Richelieuem, Annou Rakouskou a Chevreuskou, kteříž se vraceli z Brouage; Jeho Eminence chtěla město královně ukázat, tak se pyšnila, že udělala ze skromného přístavního městečka přístav, obehnaný navíc ze strany pevniny opevněním. A bylo to vskutku dílo pozoruhodné, leč sám posoudíte, čtenáři, jaký zájem na něm mohla mít královna... Naneštěstí Richelieu na zpáteční cestě v Bordeaux onemocněl a naši dvorští jelímáni z toho okamžitě vyvodili, že nebyl s to snášet společnost dvou žen déle než týden. Král se to hned dověděl, a jak jsem již řekl, poslal tam Fogacera a mne: Fogacera proto, aby se pokusil ministra vyléčit z jeho choroby, a mě, aby se královnině družině zabránilo využít kardinálovy slabosti a něco proti němu podniknout.

Hned jak Fogacer Richelieuu prohlédl, neskryval přede mnou, že je dosti chorý, neb má "na zadních vrátkách" absces, ježž lékaři léčí dietou, pouštěním žilou a projímadlem.

Když Fogacer kardinála vyšetřil, poprosil ho, aby mu laskavě dovolil promluvit s ním o jeho onemocnění naprosto otevřeně. Na Richelieuovo "ano" vyjádřené kývnutím hlavy pokračoval:

"Eminence, dieta a pouštění žilou vás oslabují a projímadlo ošetřuje vnitřek, místo aby léčilo venkovní část. Je třeba absces propíchnout, protože ten sám nepraskne jako ten králův v Lyonu."

"A můžete to provést?"

"Já nikoli. Ale mohl bych určitě najít v Bordeaux lazebníka-chirurga, čistého a obratného, a ten vás bude s to obratem ruky operovat."

Tak se také stalo a z milosti boží stál kardinál o dva dny později na nohou, vinou prodělané diety ne tak čilý, jak by byl chtěl, ale jak říkávala otcí jeho kuchařka Malicou: "Hlad je choroba, která se rychle vyléčí, když máte v chalupě dost chleba."

V Bordeaux jsem byl hostem guvernéra, a jen byl Richelieu opět čilý, přijal jsem návštěvu děvčete, které mělo jisté nesnáze, aby se ke mně dostalo, tak byli v Bordeaux co do vzhledu a chování návštěvníků opatrní. A nutno uznat, že

Zocoliová mohla svým nápadným ustrojením, bohatým dekoltem, vlnivým pohybem boků, pařížskou výslovností a chvatnou řečí vyvolat v lidech jistou stísněnost.

Proto také mě pan z La Rousselle, maggiordomo bordeauxského guvernéra, chtěl poté, co ji Mikuláš otevřel dveře, nejdříve vidět, a když mě spatřil, poprosil mě co nejzdvořileji, abych mu řekl, znám-li tu osobu a jsem-li ochoten ji přijmout. Řekl jsem "ano", zajisté, a hbitě jsem se vrátil do malého salonku, přenechávaje Mikulášovi, aby ji přijal. Můžete hádat, čtenáři, co by si byl pan z La Rousselle pomyslel, kdyby viděl, jak se mi Zocoliová vrhla kolem krku a jak se kolem mě vinula jako hádek. Což pochopitelně učinila, ale až později a daleko od jeho očí. Když se za maggiordomem zavřely dveře, obával jsem se, že se to tornádo sneslo na Mikuláše. A vskutku, když mi konečně Zocoliovou přivedl do mého salonku, měl rozčuchané vlasy a oblečení ve značném nepořádku. Pokud jde o mě, věděl jsem, že je jenom jedna věc, která může, třebaže jen na čas, u Zocoliové zastavit její neuhasitelnou touhu po silném pohlaví, a dal jsem jí tudíž okamžitě posloužit vínem a cukrovím, což zhltila s takovou radostnou chutí, že na ni bylo radost pohledět.

"Co tu děláš, drahá přítelkyně?"

"Monseigneure, jsem pokojská paní z Chevreuse, a jelikož je v tuze důvěrných vztazích s královnou..."

"Důvěrných?"

"Těch nejdůvěrnějších. Sleduje ji všude, kam královna jde, a tak jsme byly s kardinálem v Brouage a teď jsme v Bordeaux. Na obyvatele Bordeaux mám vztek..."

"A pročpak? Jsou to tuze hodní lidé, poctiví a pracovití."

"Možná takoví jsou, monseigneure, ale pro mě jsou chladní jako okurky. Hledám kanovníka Fogacera po celém městě a odevšad mě ti bordeauxští obyvatelé vyhánějí."

"Drahá přítelkyně," řekl jsem s úsměvem, "to na ně tak zřejmě působí tvůj výstřih, tvé oblečení, tvá krátká suknice a vlnění boků."

"Och kvůli tomu!" vykřikla, jako by ji to rozhořčilo, "můj zadek si přece dělá, co chce! Já za to nemůžu. To se mám nutit chodit jako mužský, když jsem ženská?"

"A proč se chceš sejít s kanovníkem Fogacerem?"

"Však vy víte proč," řekla se zasvěceným výrazem.

"Ano, já ti rozumím, leč tam, kde bydlí, ti nedovolí vstoupit."

"A kde že nocuje?"

"Na biskupství."

"K ďasu!" zvolala a zvedla ruce k nebi. "Čím dál tím hůř!"

"Probůh, milá přítelkyně, nedovolávej se ďábla, když mluvíš o biskupství!"

"On tam má ďábel možná taky své cestičky, jako do zámku vašeho bratrance kardinála Guise..."

"Milá přítelkyně, to nás odvádí od toho hlavního. Vraťme se k svým ovečkám. Pan kanovník Fogacer zde dnes v poledne obědvá. Mám pro tebe dát také prostítk?"

"To budu ráda, monseigneure."

Sotva to dořekla, ozvalo se dlouhé, ale slabé klepání na dveře, protože se Mikuláš obával, že nás v našem rozhovoru ruší, a když Mikuláš vstoupil, vrhl na Zocoliovou kradmý, ale toužebný pohled a řekl:

"Monseigneure, opět je tu pan z La Rousselle. Ptá se, jestli znáte pana maršála z Schombergu, který zde u něj také bydlí. Pakliže ano, myslí si, že byste ho možná rád šel co nejdříve navštívit. Je to s ním velice zlé..."

Vyděšen na nejvyšší míru jsem se tam rozběhl a našel jsem svého ubohého přítele na lůžku, bledého jako smrt a bojujícího o dech, oči zavřené. Když jsem ho vzal za ruku, otevřel napůl oči, pak je zavřel, vypadal, že chce něco říci, leč nemohl. Jeho dech byl čím dál chraplavější a o několik minut později vydechl naposled. Všichni, kdo tam byli, poklekli, většinou se slzami v očích, což by člověk u starých důstojníků nečekal, a začali se společně nahlas modlit.

U všech přítomných se k smutku přidružil i úžas, tak nám Schomberg připadal jako ze železa, pln sil, jež snad nikdy nebude s to vyčerpat; nikdy při různých kampaních netrpěl neduhy, jež většinu z nás trápily: katar, bolení v krku, bolest v zádech, poruchy zažívání nebo střevní potíže; byl to prostě muž se vším všudy, bohy tak obdařen, že vypadal nezničitelný.

Fogacer mi pošeptal, že vstal za rozednění, plnil své obvyklé úkoly, vesele poobědval a náhle, když vstával od stolu, zhroutil se na zem, bledý, neschopný mluvit a těžce lapající po dechu. "Dali mi vědět," dodal, "přiběhl jsem, ale on již umíral, a jelikož jsem ho nemohl vyzpovídat, dal jsem mu poslední pomazání... Ostatně z čeho by se zpovídal muž, jenž v tom našem zhýralém světě zářil všemi ctnostmi...?" Když Fogacer skončil se svou zprávou a viděl, že sotva stojím na nohou, neschopen slova a jako beze smyslů, stiskl mě v náručí a pomohl mi pokleknout, což mi udělalo dobře, neboť se mi podlamovala kolena. Jakmile jsem klečel a hrudí se opíral o postranici lože, na němž spočíval ubohý Schomberg, sražený jako bronzový Herkules ze svého podstavce, cítil jsem se lépe, leč přestože jsem byl nesmírně smutný, rozrušený a zarmoucený, nebyl jsem s to uronit jedinou slzu. A když jsem se chtěl modlit, měl jsem hrdlo tak sevřené úzkostí nad tím, že z pozemského života odchází druh, jehož jsem vedle svého otce obdivoval nejvíce ze všech lidí, že jsem nebyl schopen artikulovat slova Otčenáše. Pokoušel jsem se tedy modlit se v duchu, v myšlenkách, bez pronášených slov, leč vůbec se mi to nedařilo. Každý víme, že modlitba je svého druhu zpěv nebo recitace; zdálo se mi, že takto mě náš Pán nemůže slyšet. Nebyl jsem v tu chvíli schopen připojit svou modlitbu k modlitbě služebníků, důstojníků a přátel klečících kolem smrtelného lože, a tak jsem zavřel oči a upadl do hlubokého přemýšlení o panu Schombergovi, což pro mne bylo tuze bolestné.

Dovolte mi, čtenáři, připomenout vám v tomto ubohém světě, kde všechno pomíjí, kde časem z našich pamětí vymizí dokonce i tváře bytostí, jež jsme milovali, kdo to byl maršál ze Schombergu.

Odedávna, avšak hlavně počínaje 16. stoletím, posilovali naši králové svá vojska německými žoldnéři, kteří si brzy získali více vážnosti než obyčejní žoldáci, neboť byli stateční, věrní, tvrdí v boji a nadmíru ukáznění. Jejich důstojníci,

mladší nemajetní synové z dobré německé šlechty, přicházející do Francie za slávou a majetkem, byli rovněž vynikající a jeden z nich, jezdecký plukovník (německým jezdcům se u nás tehdy říkalo reîtres) obdržel od Karla IX. v roce 1570 francouzskou naturalizaci.

O pět let později se mu narodil syn, který - ač z německé matky a německého otce - zdědil při narození nové občanství svých rodičů. Po letech, když dospěl v muže, převzal po otci jeho hodnost a i on se stal velícím generálem německých jednotek ve Francii. Jeho zásluha, nebo spíše zásluhy byly tak evidentní, že se posléze stal guvernérem provincie La Marche, státním radou, vrchním královským soudcem, velitelem dělostřelectva a konečně v roce 1625 francouzským maršálem. Naneštěstí jej král jmenoval v roce 1629 královským hlavním finančním správcem, což byl úřad, který se pro Schomberga absolutně nehodil, neb v počtech se nevyznal, a tím méně v penězích. Jistí lišáci v jeho stínu si toho povšimli a neváhali jej u krále obvinít z malverzací, jichž se dopustili oni sami. V té době byl král co do své královské moci tím nedůtklivější, že mu ji královna matka tak dlouho upírala, rozhodl tudíž ukvapeně a zároveň neúprosně: aniž si dal celou věc řádně objasnit, rovnou Schomberga v nemilosti propustil.

Ač jsem byl tehdy úplný zelenáč, měl jsem tu obrovskou odvahu jít se Ludvíkovi vrhnout k nohám a snažně ho prosit, aby dal Schombergovo působení na správě financí řádně prošetřit. Král mě zdrtil pohledem, takže jsem si myslel, že mě dá rovnou vsadit do Bastily za to, že jsem se odvážil zpochybnit jeho rozhodnutí, což se v oné době rovnalo v jeho očích takofka zločinu urážky majestátu. Leč moje mládí, slzy, obrovské služby, které můj otec prokázal jeho otci, a také stálá Ludvíkova snaha být spravedlivý mě zachránily. Došlo k prošetření, viníci byli usvědčeni a Schomberg zproštěn viny. Nicméně mu velice moudře již nebyly svěřeny finance, nýbrž byl poslán zpět tam, kam jedině patřil: do čela vojska.

Tu věc jsem již, spanilá čtenářko, v jednom svazku svých Pamětí vyprávěl, a pakliže vám to zde připomínám, pak nikoli proto, abych se holedbal, ale protože to dokresluje portrét krále v jeho mladých letech - prudkého, zlostného, ukvapeného, tj. takového, jaký byl, než ho Richelieu s nekonečnou opatrností a taktem začal učit královskému řemeslu. Jestliže jsem toho dne Schombergovi prokázal službu, prokázal on mně a celému království službu tím, že vyhnal Angličany z ostrova Ré, který okupovali, leč nezdařilo se mu zmocnit se i pevnosti, kde jsme byli s Toirasem celé dlouhé měsíce obklíčeni - neporaženi, ale po tom předlouhém obléhání mrtví hladem. U dvora, kde se všechno posuzuje s nesmírnou ležérností a blahem království si nikdo hlavu neláme, měl Schomberg hlavně pověst nezdolně věrného manžela, takže mi byl Kateřinou neustále dáván za příklad. Ovšem u dvora si z toho dělali legraci a psaly se epigramy a popěvky, v nichž se - ó ta duchaplnost! - Schombergovi vytýkalo, že má příliš ztuhlé prsty, aby rozepjal dámský živůtek...

Měl tolik zásluh a získal tolik vítězství při všech svých taženích, že o tom posledním - u Castelnaudary - mluvil jen nerad, protože se mu zdálo příliš nepatrné. Zaslechl jsem, jak o té věci říká, že by mu bývalo bylo milejší, kdyby Montmorency svým četným ráanám podlehl, než aby ho musel zatknout a předat královské justici. Z krajní úzkostlivosti, pro niž byl všem svým přátelům tak drahý, nechtěl pak v Toulouse přihlížet Montmorencyho popravě. A jak by si byl vůbec mohl tehdy představit, že se k němu o sedmáct dní později ve smrti připojí?

* * *

Když Fogacer skončil modlitby, přistoupil jsem těsně k němu a řekl mu sotto voce: "Mám u sebe kajicnici s italským jménem a ta prosí, abyste ji bez prodlení vyzpovídal."

"Bez prodlení?" podivil se Fogacer a oblouky obočí mu vylétly nahoru. "Drahý kanovníku," ujistil jsem jej, "vy moc dobře víte, že služba králi nezná odkladu." Než jsem opustil onu místnost, naposledy jsem se ještě podíval na Schombergovo neživé tělo a řekl si se sevřeným hrdlem: "Panebože, jak je možné, že je to poslední pohled?" Jak tíživá je bolest, jež vám v tu chvíli sevře srdce! Smrt je tedy možná? Můj otec říkával, že kterákoli víra je příslibem života po smrti, jelikož se však nikdo nikdy z onoho světa nevrátil, aby nám pověděl, jak je to s tím příslibem doopravdy, modlíme se, aby to bylo pravda - ona modlitba sama, tisíckrát opakovaná, nám dává naději. V pokoji svého paláce v ulici Bourbonů v Paříži i v kostelíku na svém orbieuuském panství se modlím každou neděli buď se služebnictvem v Paříži, nebo v Orbieu se svými poddanými, abych je utěšil naději, že jejich krátký a těžký život neproběhne jen tak pro nic za nic. Dělam to i pro ně, i pro sebe, neb když se jejich i moje víra v té modlitbě spojí, poskytnou si vzájemnou útěchu. Když jsem se ve Fogacerově doprovodu vrátil do svých apartmánů, naskytl se mi při vstupu do malého salonku pohled, jenž mě udivil. Zocoliová seděla nebo spíš spočívala v jedné z nejkrásnějších lenošek s opěrkami pro ruce a vypadalo to, že šťastně dříme, oči přivřené, rty pootevřené, což skýtalo dojem přímo neslýchané pohody, jako u kočky, když se dobře nažrala a odpočívá natažená v celé své délce na koberci před krbem. Nedaleko ní seděl nepohodlně na nízkém taburetu Mikuláš s lokty na kolenou a rukama podírajícíma obličej zbrzděný lítostí a znepokojením. Byl bych se ho zeptal, jaký k tomu má důvod, leč měl jsem zcela jiné starosti.

Po rychlém občerstvení, a aniž jsem se slovíčkem zmínil o Schombergovi, ponechal jsem ubohého Mikuláše jeho zármutku a uzavřel se s Fogacerem a Zocoliovou ve vedlejší kabinetu. Sdělila mu, co jsem já již věděl, že je nyní, ode dne oklamáných, komornou vévodkyně z Chevreuse, a to na doporučení jejího maggiordoma, jenž má jisté dobré, dosti osobní důvody, proč být naší děvčici nakloněn.

"A jaké vztahy má vévodkyně s královnou?" otázal jsem se.

"Důvěrné."

"Důvěrné?"

"Ty nejdůvěrnější. Doslova se od sebe nemohou odtrhnout! Libají se, objímají se, tlachají, povídají si, donekonečna vymýšlejí všelijaké hříčky a škádlení. V Paříži, v mé ulici, která nemá moc dobrou pověst, by se řeklo, že se na sebe lepí

jako hovno ke košili."

"Jde o královnu, děvče, o královnu!" pokáral ji zbožně Fogacer.

"Proto to taky nikomu neřeknu, pane kanovníku," uculila se Zocoliová s roztomilým upejpáním, "mám k těm dámám příliš velký respekt."

"Zkrátka si jen pořád povídají," podotkl jsem.

"To jistě! Řečičky, svěřování a společné psaní a čtení dopisů."

"A co politické komploty?"

"Věřila bych, že ano, protože vévodkyně rozesílá nespočet dopisů do všech možných zemí: do Anglie, Lotrinska, Nizozemí, Španělska, což podle toho mála, co vím, nejsou přátelé našeho krále. Ale vévodkyně píše také vynikající milostné dopisy. Píše je nanejvýš pečlivě, nejdříve nanečisto, a já si potom ty náčrtky vždycky vytáhnu z koše na papír..."

"A copak v těch psaníčkách svým obdivovatelům říká?"

"Och, vévodkyně je mazanější a prohnanější než leccjaká dcera prosté francouzské matky! Od ctitelů vyžaduje zbožňování a oddanost. Na oplátku všechno slíbí a nic nedá."

"A kdo je v téhle chvíli tím nevyslyšeným vyvolencem?"

"Pan z Châteauneu."

"Strážce pečeti?"

"Právě on."

"No co to slyším!" vztyčil se na svém křesle Fogacer se svráštěným obočím. "To je ovšem něco zcela jiného!"

Nastalo ticho. Fogacer se na mě zadíval s nekonečnou vážností a pronesl latinsky: "Non est parva res, sed res magni ponderi."*

"Povězte mi, milá přítelkyně, kam až je Chevreuska ochotná s panem z Châteauneu zajít?"

"Až tam, aby začal nenávidět Richelieu a udělal všechno, co chce ona, a zradil krále. A kvůli tomu předstírá, že je do ní Richelieu zamilovaný a dělá všechno, aby ji od Châteauneua odtrhl. Ona sama mu slibuje všechno, pokud ji uposlechne. Tady mám kousek listu napsaného její rukou nanečisto, s vaším dovolením bych vám ho ráda přečetla."

"Posloucháme."

"Ujišťuji vás," píše Châteauneuovi, "že vás budu vždy řídit, a přikazuji vám, abyste mne poslouchal nejenom proto, abyste vyhověl své náklonnosti, pokud vás k tomu vyzývá, ale abyste uspokojil mé přání disponovat vždy a ve všem vaší vůlí..."

"A ten blázen s tím souhlasí?" podivil jsem se.

"Když ho vidíte vedle ní, souhlasí."

"Pakliže mě nešálí sluch," řekl Fogacer, "je to věc nejvyšší závažnosti! Châteauneu je ministr, člen královny velké rady, zná všechna státní tajemství. A ve skutečnosti už neslouží ani králi, ani Richelieuovi, ale té zběsilé d'áblici, zapřísáhlé nepřítelkyni velkého ministra."

Pokračoval jsem:

"A jak ty dámy mluví o králi a kardinálovi v přísném soukromí?"

"Och pane!" začervenala se Zocoliová, "to bych se vám neodvážila opakovat, tak je to hrubé, sprosté a ošklivé."

"Opravdu?"

"Opravdu, monseigneur! Mluví o nich tak, jako mezi sebou mluví prodavačky ryb v tržnicích! Kdo by řekl, že je to vévodkyně a královna? Styděla bych se jejich řeči opakovat, tak jsou hnusné, špinavé a odporné. Zamazala bych si tím pusou."

"Ale udělej to, abys mi vyhověla."

"Fidonc! Neodvážím se!"

"Poroučím ti to."

"Já to nakonec přece jen řeknu, ale proti své vůli. Když Jeho Eminence trpěla abscesem u zadních vrátek, královna a Chevreuska si vymyslely přezdívku a pak ji měly pořád dokola a strašně se tomu směly."

"Jakou přezdívku?"

"Shnilá prdel."

"Dobrý Bože!" zhrozil se Fogacer, "jak duchaplné a ohleduplné!"

V úžasu jsme se na sebe podívali.

"Teď mi, milá přítelkyně, řekni to nejhorší, co říkaly o králi," vybídl jsem ji.

"Ani za nic na světě, monseigneur. To tedy nepovím! Je to příliš sprosté. Nevyslovím to ani s hlavou na špalku a sekerou nad ní."

"Tak mi naznač zaobaleně a zdvořilou řečí, co mu vytýkaly."

"No říkala, že jestliže zatím nepovila dauphina, není to kvůli potratům, ale kvůli králově tělesné chabosti."

"To je nestydaté tvrzení!" vykřikl jsem v rozohnění. "Vím od doktora Héroarda, že ji Ludvík navštěvuje na loži obvykle několikrát za měsíc. Může snad někdo věřit, že ta její postupná početí jsou dílem Ducha svatého?"

"A jak strpět," přidal se Fogacer, "že ty nestoudné drby u dvora živí svými insinuancemi sama královna? Ovšem delikátní bude," pokračoval po chvíli, "přednést ty zlojnosti králi."

"Už jsem na to myslel," řekl jsem mu. "Proto je také nepřednesu přímo králi, ale Richelieuovi... Richelieu může říci všechno."

V tu chvíli se ujala slova Zocoliová a k našemu úžasu promluvila ve prospěch královny.

"Monseigneur," obrátila tu svou hubinku ke mně, "nesmíte to královně zase tolik zazlívát. U dvora ji kvůli těm potratům tak uštěpačně špičkovali, že se snaží svést vinu na krále."

"Bude na králi, aby jí odpustil," mínil Fogacer, "jako to udělal již tolikrát. Nám nenáleží soudit, my ty výroky musíme jen předat. Že jsou podlé a odsouzeníhodné, není naše věc."

Fogacer chtěl odejít dříve než Zocoliová a uhlodl jsem proč, tak na sebe to děvče upoutávalo v ulicích pohledy svou chůzí i oblečením. Když mu Mikuláš otevřel dveře, Fogacer mě vřele objal a pošeptal mi: "Moc toho statečného dobráka Schomberga neoplakávejte. Spíše mu můžeme závidět, jak dobře svůj život prožil, všemi milován a ctěn." A potom svižně jako vždy odešel. Nejsem si jist, že skutečnost dobře prožitého života vás může utěšit z něčí smrti, Fogacerovo přátelství však mi v každém případě udělalo moc dobře.

Zocoliová chtěla před odchodem Mikuláše i mě políbit, což jsem přijal v dobré vůli, leč Mikuláš nechtěl a tvářil se na ni smutně a nevráživě, což způsobilo, že po návratu do salonu, kde nás lokaj obsloužil nějakými pamlsky a pohárem mého burgundského vína, vyzvídal jsem na Mikulášovi, proč se u všech čertů na ni tvářil tak zničeně. Jen jsem tu otázku vyslovil, začal ronit slzy veliké jako hrachy. "Monseigneur, jsem ničema!" nařikal. "Podvedl jsem Jindřišku!"

"Se Zocoliovou?"

"Bohužel! Kéž by tu potvoru d'as spral!"

"Fidonc! Tak dobrou čmuchalku! A copak ti provedla?"

"Monseigneur, sotva jste vytáhl paty a utíkal k loži pana ze Schombergu, už se na mě ta hárající kočka vrhla, chytla mě do náruče, zasypala mi pusinkami tvář, krk, ústa, a to nejhorší je, že se jí podařilo strčit tu svou packu do mých kalhot a chytit mě za..."

"Nephliseth."

"Co je to?"

"Slovo, které jsi hledal. Je z hebrejštiny, aby se nedotklo jemnocitu dam."

"A budou mu rozumět?"

"Dámy rozumějí všemu."

"Běda, monseigneur. S tou čerticí došlo k tuze divné věci. Čím víc jí tuhla ruka, tím víc slablo mé odhodlání nepodlehnout. Takže nakonec jsem ležel na té opravdové ďáblici, zuřivě s ní smílnil a ona přitom vyrazela vzdechy, křiky a řev, až se zdi otřásaly."

"Činž tě aspoň trochu odměnila."

"Ach monseigneur! Já jsem to tak necítil! Když jsem to hrozné smílnění skončil, měl jsem pocit, že je kolem mě plno řvoucích ďáblů, kteří mě uvrhnou navěky do pekelných kotlů."

"Nezapomínej, Mikuláši, na boží milosrdenství. Náš Pán hříšníky jen tak lehce nezavrhne, pakliže se vyzpovídají a projeví účinnou lítost."

"Ach monseigneur!" bědoval Mikuláš dál a po mladických tvářích se mu řinuly potoky slz. "To není ještě to nejhorší! To nejhorší mě čeká, až se v Paříži budu muset k svému hříchu přiznat Jindřišce."

"Ty jí to opravdu hodláš říci?"

"Což to není má povinnost?"

"Ale vůbec ne. To bys jen k jednomu šílenství přidal druhé! Proč bys jí, chudince, působil takový a tak velký žal, že by byla odsouzena podezírat tě až do skonání světa?"

"Já nevím. Mám tak přísného zpovědníka, že mi asi doznání Jindřišce uloží jako pokání."

"Na což by v tomto případě neměl nejmenší právo. Proč způsobit utrpení nevinné bytosti? Raději se vyzpovídej kanovníkovi Fogacerovi. Ten zná život. A neodsoudí tě, jak by to učinil nějaký vymyšlený klášterní mnich."

Jakmile se Mikuláš uklidnil při pomyšlení, že se ze svého hříchu vyzpovídá Fogacerovi a jediné jemu, vyslal jsem ho spěšně ke kardinálovi, aby řekl Charpentierovi, že žádám o čest setkat se s Jeho Eminencí, jak jen to bude možné, protože mu chci předat čmuchalskou zprávu nejvyšší důležitosti. Mikuláš, jemuž jsem důrazně uložil, aby nelekoval na březích Girondy, jejíž šíře ho ohromovala, ale aby vzkaz vyřídil co nejrychleji, vyrazil tryskem a přiběhl zpátky, jako by běžel o závod s větrem, a sdělil mi, že kardinál odjíždí do Paříže příští den úderem osmé hodiny ranní, já ho mám sledovat ve svém kočáře a on mě přijme ve svém na nejbližší zastávce.

Tak se také stalo. Tuze mi to vyhovovalo, neboť konec listopadu byl velice chladný a v kardinálově kočáře bylo příjemně teplo díky ohřívadlům, na něž jsme si položili nohy.

Pro Richelieua byly všechny dny vždycky příliš krátké, takže neztrácel čas a nechal mě vyprávět, co vyslídila Zocoliová. Učinil jsem to, aniž bych cokoli vynechal, ale co nejstručněji, a kardinálovi neuniklo jediné slovo z toho, co jsem mu říkal.

Zdalo se mi, že se ho velice dotkly výroky, jakých se o něm dopustila královna s Chevreuskou, a aniž řekl zcela drsně a nepokrytě, že je lepší mít shnilou prdel než srdce, z toho, co řekl, to vyplývalo. To však byly jen šprýmy, ale krajně znepokojený se mi jevil, když jsem ho zpravil o tom, jak si Chevreuska zotročila Châteauneua. Projevil nicméně v té věci jistou pochybnost: sám byl mužem tak velké duševní síly a krom toho tak necitlivým vůči ženskému půvabu, že nebyl s to vžít se do situace chlapíka, zamilovaného do arcikokety.

Věděl už zajisté, že se Châteauneu kojí nadějí, že nastoupí po něm, a že v době jeho abscesu v Bordeaux napsal Chevreusce, že "tuze netrpělivě očekává zprávu, jestli Jeho Eminence na tu chorobu zemře". Leč v tu chvíli se Châteauneu ještě neblížil zradě. Vida, že kardinál zatím ještě váhá uvěřit, jak mocně si Chevreuska osedlala stárnoucího ctitele, rozhodl jsem se zbavit ho té pochybnosti a podal mu náčrt dopisu, kde dáma od Châteauneua vyžadovala povýšeně onu mrzkou poslušnost. Richelieu na to nejdříve jen zíral, načež se zdál zneklidněn při pomyšlení, co mohl Châteauneu prozradit ďábelským sukním ze státního tajemství, jež mu byla povědomá.

Pokud si vzpomínám, cesta do Paříže nám trvala asi deset dní, a jak jsme postupovali k severu, chlad byl čím dál ostřejší. Pro Richelieua byly takové cesty jediným odpočinkem, jehož si kdy užil, neb byl mimo chaos svého úřadu a měl s sebou jen jednoho tajemníka. Většinu času trávil se zavřenýma očima, což neznamenovalo, že spí, ale že očekává, že

nebude ve svých úvahách rušen.

Jen jsme dorazili do Paříže, řekl mi, abych poslal kočár a eskortu do svého paláce v Bourbonské ulici s listkem, vysvětlujícím paní vévodkyni z Orbiu, že mě s sebou bere ke králi, ale propustí mě domů před polednem.

Král se rozzářil, když spatřil svého ministra, jediného muže, jehož skutečně miloval a v němž měl naprostou důvěru. A pakliže mu jeho majestát nedovoloval stisknout ho v náručí, stiskl mu nicméně obě ruce ve svých a jeho oči svědčily o nejvřelejším přátelství. Je samozřejmé, že já sám jsem se svým způsobem těšil z toho srdečného dlouhého přijetí a že jsem z toho měl neskonale radost.

Dohodli jsme se s Richelieuem, že Jeho Veličenstvu přednesu, co Zocoliová vyčmuchala, bez hanebných a sprostých výrazů, které královna s Chevreuskou použily o králi a kteréžto Richelieu raději - a bylo proč - králi sdělí mezi čtyřma očima.

Král nevypadal zvláště překvapený tím, co se dovídal o vztahu Châteauneua a Chevreusky, ani tím, že si ho tak tyransky podrobila.

"To vše je teď jasné," řekl. "Vzpomínáte si, jak jsme zaútočili na to malé místo v Lotrinsku, o němž jsme se domnívali, že je slabé a špatně hájené, a jak jsme se náhle ocitli tváří v tvář silné posádce? Bylo jasné, že náš plán byl vyzrazen. A kým? Kým, ne-li Châteauneufem, který ve své odsouzeníhodné slabosti tajný plán našeho útoku vyzradil Chevreusce a ta o tom ihned uvědomila vévodu lotrinského..."

Pak se Jeho Veličenstvo obrátilo na mne a řeklo, že příští den odjíždí do zámku v Saint-Germain a že dalo příkaz, aby tam byly připraveny komnaty pro vévodkyni z Orbiu a pro mne. Ke Kateřině nesmírnému zklamání k tomu nemohlo dojít, protože ve svém těhotenství trpěla neustálou nevolností a zvracením, protože jsem ji byl nucen nechat samotnou a opuštěnou v Bourbonském paláci.

Nehrozí nebezpečí, že by mi datum dvacátého pátého února 1633 kdy vypadlo z paměti, neboť toho dne Ludvík shromáždil v téže sále zámku Saint-Germain radu ministrů současně s velkou královskou radou, což dosud nikdy neudělal; u jednoho z přítomných to vyvolalo podezření, že dojde k něčemu vážnému, takže než se za námi zavřely dveře, vyměňovali si pánové mezi sebou tázavé pohledy.

Jakmile zavládlo ticho, a to zavládlo rychle, tak tuze se rádcí a ministři obávali výtek ze strany krále, který teď jako učitel, napomínající své žactvo, suše vyzval opozdilé tlachaly k pořádku.

"Pánové," začal pak král chladně a s jasnou artikulací, "chtěl jsem vám dnes připomenout, že všechno, co se pronese na ministerské radě, jakož i při jednání velké královské rady, z vás činí nositele závažných státních tajemství a že je nesmíte ani zčásti, ani celé nikomu sdělovat, aniž se přitom dopustíte ohrožení bezpečnosti státu a krále. Jakékoli opomenutí tohoto pravidla bude od nynějška nemilosrdně potrestáno."

Potom se Ludvík rozhlédl po shromáždění, pohledem spočinul na Châteauneuovi a řekl mu tónem zároveň dvorným i úsečným:

"Pane z Châteauneu, vraťte mi, prosím, pečetě."

Châteauneu, bledý jako stěna, klopýtavě vykročil. Ministři a členové rady, kteří mu byli v cestě, se od něj odvraceli, jako by byl morem nakažený, a nevěnovali mu ani almužnu jediného pohledu.

Tápavě vystoupil nešťastník dva schůdky ke králi a ten jeho muka ukončil tím, že požádal obřadníka, aby pečetě převzal. Avšak Châteauneu si ještě musel sundat klíč ke kazetám, který nosil, jak mu ukládal zákon, na řetízku kolem krku. Odevzdání klíče trvalo hodnou chvíli, neb se mu nedařilo zvládnout při rozepínání spony chvění rukou. Konečně řetízek rozepnul a podal obřadníkovi to, co bylo až dosud symbolem jeho povinností i slávou. To však ještě nebyl konec jeho ponížení. Přistoupil k němu pan z Gordes, kapitán gardy, a po vojensku rázně, hlasem zbytečně silným řekl:

"Pane z Châteauneu, mám rozkaz vás zatknout."

"Jsem vám k dispozici, pane," dostal ze sebe Châteauneu, pokoušeje se sebrat v sobě pokud možno všechny síly k zachování posledních zbytků důstojnosti.

* * *

Sličná čtenářko, zajisté jste si neopomněla všimnout, že pan z Châteauneu byl druhým strážcem pečeti, který u Ludvíka upadl v nemilost. První, pan Marillac, byl zatčen a poslán do vyhnanství v roce 1630. Jelikož byl zbožný muž a toužil dát svému od světa odloučenému životu nějaký smysl, pustil se do překladu Žalmů. Podle všeho v tom však nenalezl dostatečný důvod k životu; zemřel o dva kratičké roky později v roce 1632.

Pan z Châteauneu byl poslán do vyhnanství o rok později, v roce 1633, a za místo pobytu mu byl vykázan hrad v Angoulême. Jako jeho předchůdce byl dobře ubytován, živen a obsluhován, ač na vlastní útraty. Jeho však zachránila vášnivá láska k gentil sesso. Podařilo se mu totiž zamilovat se do mladého poupěte, které ho jako komorná ráno oblékalo a večer svlékalo. Z tohoto titulu ho miloučké děvče s měkkým srdcem zahrnuje pozornou péčí. V tak sladkém a řekl bych hladivém zajetí pan Châteauneu vše dobře přežil a po smrti Ludvíka XIII. o deset let později, v roce 1643, se vrátil ke dvoru zdravý jako ryba. Můj otec k tomu podotkl, že kvůli ženě o vše přišel a kvůli jiné vše přežil. "Proto mohu jako doktor medicíny prohlásit," zněl jeho závěr, "že co je pro někoho jedem, může se pro jiného stát lékem."

Král pana z Châteauneu nepostavil před soud, a to proto, že při prohlídce jeho paláce se našla spousta dopisů paní z Chevreuse, dokazujících nade vše pochybnost ministrovy indiskrece. Když ho však Richelieu vyslyšal, Châteauneu nebyl tak zaražený, jak by se mohlo předpokládat: "Obviním se, jak si jen budete přát, z toho, že jsem příliš miloval ženy, leč pokud jde o to ostatní, nejsou to než ženské pošetilosti a hříčky." Nejprapodivnější na té věci je, že přinejmenším v tomto bodě měl pravdu, neboť kromě vévody lotrinského, který Chevreusku miloval, bral v úvahu a využíval její indiskrece, žádný z ostatních nepřátelských panovníků je nebral vážně, protože pocházely od ženy, zvláště pak pohrdavý Mirabel, španělský ministr, který po obdržení jednoho dopisu naší Chevreusky poznamenal, že nikdo z

Francouzů nemá "ani za groš rozumu". A zjistí-li tato mujer jednoho dne, jak byla pošetilá, a zbude-li jí špetka rozumu, schová si hlavu pod sukni. A při těch slovech hodil nepřetčený dopis do koše. V čemž, abychom to otočili, byl on sám pošetilý v domnění, že je chytrý, neb dopis obsahoval tajnosti, jež by mu bývaly byly v jeho úkladech proti Francii bohatě ku prospěchu.

* * *

Dva dny po zatčení pana z Châteauneu jsem od vévodkyně z Chevreuse obdržel dopis, který mi doručil jeden z jejích štolbů, jenž u této příležitosti nebyl v livreji. Tuze jsem nad tím dopisem užasl, protože v očích Chevreusky jsem byl pro svou věrnost králi a Richelieuovi sluhou ďáblů a z toho důvodu se se mnou nechtěla vidět, "dokonce se na mě ani podívat", jak řekla, přestože její manžel byl mým nevlastním bratrem, oslovoval mě "bratráčku" a příležitostně mi projevoval velkou srdečnost.

Chevreusčin vzkaz zněl následovně:

Bratráčku (jaká to po čertech čest!), ráda bych Vás dnes po obědě navštívila. Pokud Vám to vyhovuje, přijedu v nájemním kočáře, aby se ve Vašem sousedství podle mého erbu nepoznalo, kdo jsem, a až můj kočí u Vás zaklepe, budu mít masku.

Vaše sestřenka

Marie-Aimée z Chevreuse

Ukázal jsem dopis Kateřině, kteráž by si byla přála, abych odmítl, leč jelikož šlo evidentně o návštěvu politickou, nesouhlasil jsem a poradil jí, když tu ďáblici nechce vidět, aby se skryla za pootevřenými dveřmi v kabinetě za mým salonem.

"Kdepak! Kdepak!" zvolala Kateřina povýšeně. "Já se dravců nebojím. Také mám drápy. Budu v salonu."

Celou dobu, co trval oběd, Kateřina ani nepípla a já jí marně opakoval, že bych se v žádném případě nemohl stát obětí uskoků a magie této nové Kirké, za prvé proto, že miluji svou Kateřinu a vždy budu milovat jen ji, a pak proto, že ta hanebnice Chevreuska se chová jako zapřísáhlý nepřítel Richelieu, krále a státu, jemuž se snaží s ďábelskou zatvřelostí škodit jako zrádkyně krále a vlasti prvního stupně.

Přemlouvání nebylo k ničemu, tak byla Kateřina přesvědčena, že žádný muž - a já ještě méně než jiní - není s to odolat kráse, rafinovanosti a koketerii žen.

"Naštěstí budu při tom!" prohlásila rozhodně.

Jen to dořekla, povolala tři ze svých nejšíkovnějších komorných, zavřela se ve svém pokoji a tam se česala, líčila a převlékala. Zatímco se takto zabývala leštěním svých zbraní, povolal jsem Mikuláše a napsal jsem kardinálovi lístek připojený k dopisu, který mi Chevreuska poslala, a v něm jsem mu slíbil přesný záznam našeho rozhovoru. Mikulášovi jsem zakázal jakkoli se cestou zdržovat a on vyrazil jako šíp a stejně rychle se vrátil s tím, že mu kardinál prokázal svým přijetím velkou čest a sdělil mu, že mu má zpráva připadá nanejvýš důležitá, takže mě jakoby znenadání navštíví, aby se s Chevreuskou setkal a promluvil si s ní.

Představte si, prosím, sličná čtenářko, scénu, která následovala. Kočí víte které dámy zaklepal na naše vrata, maggiordomo uvedl paní z Chevreuse do velkého salonu, kde jsme ji očekávali, a obě dámy současně se pozdravily, přičemž se jejich krinolíny kolem nich rozvlnily tím nejpůvabnějším způsobem. Potom se vztyčily, tváře jim přitom zářily přátelstvím, jež k sobě pociťovaly, a pozdravily se úklonou hlavy. Pohlédneme-li na to setkání jen povrchně, musíme uznat, že paní z Chevreuse projevila již velkou blahovůli, když nečekala, až ji moje Kateřina pozdraví jako první, neb ji generacemi předků mocně převyšovala. Pokud jde o úsměvy, jimiž se častovaly, byli byste řekli dva duelanti, zdravící se dvorně svými meči, než se jeden na druhého vrhnou v zuřivém řinčení zbraní.

K ničemu takovému bohudíky nedošlo, Chevreuska ke mně ani nepromlouvala polohlasně pronášenými lichotivými slůvky, ani se mě nesnažila chytit do svých sítí, a já sám jsem se neprozradil jediným zachvěním, jež jsem po pravdě řečeno při pohledu na ni pociťoval. Až dodneška jsem paní z Chevreuse vidával u dvora pouze zdálky, neb věrní služebníci krále a kardinála se vyhýbali blízkosti příslušníků kliky a oni zase před námi prchali, jako bychom byli malomocní. Viděl jsem ji tedy poprvé zblízka a na vlastní oči, na půl sáhu od sebe, a promlouvala ke mně jemným, melodickým hlasem.

Přestože postavou byla spíš menší, byla tak štíhlá, že vypadala velká. Říkám štíhlá, ne hubená, protože ani zepředu, ani zezadu jí nechyběly kulaté tvary. Nedovedl bych říci, byla-li krásná, něco málo jí chybělo, aby za krásnou mohla být označována. Byla však zcela určitě nadmíru hezká a při své prohnatosti působila dětsky a křehce, což může tak přitahuje - podle mne zcela mylně. Ovál jejího obličje byl dokonalý, její rysy jako by jemně vytepal cizelér, oči té nejkrásnější modři, krásné čelo ověšené dlouhými světlými hedvábnými vlasy a konečně její rty, jichž při svých svůdných úsměvech tak nadužívala, byly plné a měly pěknou křivku. Dokonce i když nemluvila, nechávala je trochu pootevřené, jako by očekávala polibky. Pan z Bautru, náš dvorní odborník na vtipné průpovědi, o ní říkával: "Když tak na ni hledím a vidím tu její pootevřenou pusinku, málem bych se na ni vrhnul, abych do ní vnikl všemi otvory, jimiž bude chtít."

Když se mlčení mezi Kateřinou, Chevreuskou a mnou příliš prodlužovalo, rozhodl jsem se je konečně přerušit.

"Madame," pronesl jsem vřelě, leč neusmál jsem se, "požádala jste mě o schůzku, máte tedy něco, co byste mi chtěla říci."

"Vskutku, drahý vévodo," odpověděla paní z Chevreuse, "přestože z důvodů, které jsou vám známy, jsem s vámi dosud nepřišla mnoho do styku, nezapomínám, že jste nevlastní bratr mého manžela, že vám říká 'bratráčku' a že na vás

přisáhá. Mám tedy právo, tedy pokud mi to dovolíte, nazývat vás také svým ‚bratránkem‘ a obrátit se na vás ve své tísní."

"Sestřenko," odpověděl jsem, "toto rodinné cítění mezi námi dvěma je poněkud čerstvého data, ale jistě je nezklamu, pokud mi laskavě řeknete, čím vám mohu být prospěšný."

"Bratránku," mluvila dál, oči se jí zamžily, ne však natolik, aby jí po tváři skanula slza, která by narušila její naličení, "nacházím se vskutku ve veliké tísní. Král poslal pana z Châteauneu do vyhnanství a já jsem zděšena při představě, že by to Jeho Veličenstvo mohlo podobně učinit i se mnou."

"Nemůže vám být nepovědomo, sestřenko, co vám král vytýká. A nemyslíte, že na vás může mít plným právem spadeno pro zlovolnosti, kterých jste se vůči němu dopustila, nehledě na drobné posměšné výrazy, jimiž jste ho zahrnovala?"

"Jakže!" zvolala zbrkle Chevreuska, "král ví i o tomhle?"

"Král ví o všem, sestřenko. A zná i dopisy, prostředníky, posly, tajné úmluvy... Věřte mi, drahá sestřenko, že nemůžete otevřít ústa, aby takoruka předem nevěděl, co řeknete."

"Jsem tedy ztracena!" zvolala paní z Chevreuse.

"To jsem neřekl!"

"Ale kdeže! Kdeže! Už to vidím! Můj osud je od nynějška zpečetěn. Odtrhnou mě od královny, ode dvora, od Paříže, vyženou mě na nějakou ztracenou vartu do provincie, abych tam od této chvíle žila jako v klášterní cele!"

"Pokud vím, ani o tom není rozhodnuto."

"Ach bratránku! Kdybych se odvážila požádat vás o nejvyšší možnou laskavost, pak bych chtěla, aby mě kardinál ráčil přijmout jen na několik minut a já mu řekla, jak se kají a že mým přáním je sloužit nadále králi a jemu samému."

"Je-li toto vaší žádostí, madame, pak je jí vyhověno, sotva jste ji vyslovila. Uvědomil jsem kardinála o vaší návštěvě u mě a on se k nám za několik okamžiků připojí."

"Dobrý Bože!" vykřikla paní z Chevreuse a div neomdlela, což ovšem nepřivedla až k samému konci, neb své mdloby ovládala stejně dobře jako své slzy.

KAPITOLA OSMNÁCTÁ

Aby bylo dostatečně pochopitelné, co si u mne řeknou mezi čtyřma očima dva smrtelní nepřátelé, kardinál a paní z Chevreuse, musím se, čtenáři, vrátit ke konfliktu, který proti sobě stavěl vévodu lotrinského Karla IV. a našeho milovaného panovníka.

Zvláštní bylo, že ona rozepře nebyla naší věcí, ale vévodovou. A může se zdát neuvěřitelné, že se tak malý kocour odvážil tahat tak často za vousy tygra. Příčinou této konfrontace je Gaston, králův bratr, jenž pokaždé, když se chce postavit svému bratrovi - z nejrůznějších důvodů a často úplně bezdůvodně - ,setřese z bot prach Francie, přejde naše hranice a uteče se do Lotrinska, kde nachází klidné útočiště, přátelské přijetí a neochvějného spojení.

Karel IV. jde dokonce, jak jsme viděli, tak daleko, že pro něj postaví malou armádu, která mu s pomocí Montmorencyho má umožnit porážku francouzského krále... Ba co víc, dá mu za manželku svou vlastní sestru Markétu a sňatek se oslaví tajně, bez porady s francouzským králem: urážka to, která nás nechala bez dechu, když jsme se o tom dověděli.

Tato Karlova politika vypadá bláznivě dobrodružná a ve značné míře dobrodružná je, má však svou logiku. Dějinné zvraty způsobily, že vévodství je vévodovo jen zčásti, neb Francie tam má obsazeny bohaté, důležité obce, jež Ludvík nemá ani zdaleka v úmyslu vracet, velkou měrou totiž posilují obranu jeho armád před případným napadením Francie ze strany císařských.

Města, která drží v Lotrinsku, považuje Ludvík za pevnůstky dobře vybavené k zastavení a zdržení invaze z východu. Francouzský král tudíž nikdy nepřistoupí na to, aby ona města vrátil. Přivítat Gastona, když v rozepři s Ludvíkem opustí Francii, může na druhé straně vypadat jako promyšlená politika. Francouzský král je bez potomka, Gaston je tedy jeho presumptivním dědicem a vévoda může doufat, že až nastoupí po Ludvíkovi, bude ke švagrovi v otázce navrácení měst, která má nyní v držení francouzský král, vstřícnější.

Ludvík zase nemůže nechat bez odpovědi opakované výpady lotrinského vévody vůči své osobě, a zvláště ten poslední a nejméně přijatelný: armádu, kterou Gaston dostal, aby se zbraní v ruce bojoval proti bratrovi.

Proto taky vstoupí Ludvík po boji u Castelnudary do Lotrinska s armádou, leč ne proto, aby je obsadil a zůstal tam. Východní soused by nestrpěl, aby se Francie rozšiřovala tak blízko jeho hranic. Pro tu chvíli šlo o to, aby Karel IV. vysvětlil své chování, ten však nedrží slovo, nevěří tedy ani slovu Ludvíkovu a ve strachu, že jej Ludvík chce zatknout, pošle mu svého bratra, lotrinského kardinála, jenž byl jmenován kardinálem, aniž měl kněžské svěcení. A řečený kardinál je víc než pružný. Klouže mezi nejpevnější stisknutými prsty jako úhoř. Ano a ne je u něho totéž. Druhý den odvolá, na co přistoupil den předtím. A v naší současné situaci je hotov vyslovit politování nad ozbrojenou pomocí, již přispěli Gastonovi v boji proti bratrovi. Odmítne však nepřispět Gastonovi pomocí v dalších akcích, neb takový slib by byl, jak říká, porušením suverenity vévody lotrinského. Nicméně nepřeruší jednání. Jak postupně

králova armáda vniká do Lotrinska, zvyšuje sice kardinál počet setkání, stále však bez nejmenší ochoty dosáhnout dohody.

Čtenář si bezpochyby vzpomene, že vévoda savojský použil vůči Ludvíkovi stejný vyčkávací postoj: stejně jako neprospěl vévodovi savojskému, neprospěl ani lotrinskému. Aniž se kvůli tomu vyhýbal jednání s lotrinským kardinálem, jenž při tom dohadování zastupoval bratra, král postupoval až k samému srdci vévodství, zastavuje se, jen aby vyzval ke kapitulaci a aby si podrobil malá i velká města na své cestě. Tak mu padly do rukou Pont-?-Mousson, Lunéville a La Neuville. Opětovně tam přijal kardinála a opětovně z něho nevymámil sebemenší ústupek: i jal se Ludvík obléhat Nancy a do rukou hraběte z La Suze padlo město Charmes. Tehdy došlo k novému setkání, během něhož kardinál konečně podepsal mírovou smlouvu. Leč následujícího dne úhoř znovu vyklouzl z našich rukou, vévoda vzal své slovo zpět a král, aniž přestal obléhat Nancy, si podrobil Charmes, Épinal a Méricourt. Přestože byl vévoda tuze rozmrzlý, že mu takto kousek po kousku ohlodávají jeho vévodství, ve svých dětinských průtazích nicméně pokračoval. Nakonec Ludvík zabral Nancy a Karel IV. se na pokraji zoufalství podrobil. Leč blázen by byl, kdo by měl v to podrobení důvěru. Toto nové tažení bylo kratičké, trvalo od dvacátého pátého srpna do dvacátého pátého září a ponechalo Ludvíkovi v rukou zástavu nejcennější: Nancy. Račiz jen, čtenáři, pohlédnout na mapu severní Francie. Zjistíš, že město Nancy velmi výhodně doplňuje strategickou polohu Toul, Verdun a Met. Případný útočník přicházející od východu by musel oblehnout současně všechna; čtyři města, pokud by nechtěl být napaden zezadu jedním, které opomenul.

* * *

Když nám předešlé stránky osvětlily naše různice s vévodou lotrinským, můžeme se teď vrátit ke svým ovečkám: tím mímím setkání kardinála a vévodkyně z Chevreuse v mém Bourbonském paláci. Nebylo mi při tom čekání nijak volno, neb jsem věděl, že vévodkyně nazvala Jeho Eminenci "shnilou prdelí" a on zase o ní říkal, že je "ztělesněnou d'áblíci". Leč vše se odehrálo v nejpřívětivější atmosféře. Chevreuska nasadila svůj nejkrásnější úsměv, pohlížela na Richelieu a nejněžnějším pohledem a velice půvabně se mu uklonila; Richelieu ji pozdravil velmi dvorně. Načež se posadil a okamžitě se ujal vedení rozhovoru. K mému nesmírnému překvapení, vyjadřuje se řečí dvora, Chevreusce řekl: "Myslím, madame, že jste požádala o setkání se mnou. A jako všichni galantní mužové, přitahovani vaší okouzlující krásou, přicházím na váš příkaz."

Po úvaze se mi zdálo, že k této lžičce mezi byla přimísena kapička octa, neb se tam dala vycítit tuze pikantní narážka na dopis, v němž Chevreuska vyžadovala od Châteauneua naprostou poslušnost.

Ať už dáma ten osten postřehla, či nikoli, nedala na sobě nic znát, a aniž co změnila na půvabu a pokoře, jimiž se přioděla, pohlížela na Richelieu velkýma modrýma očima a pronesla smutným, melodickým hlasem:

"Eminence, nejsem slepá k nebezpečí, do něhož jsem se sama uvrhla malými domýšlivými intrikami, které neodpovídají ani mému věku, ani mému pohlaví. Přiznávám se také, že jsem nanejvýš zděšena při představě, že bych nyní mohla být postižena stejnou strašlivou sankcí, jako Jeho Veličenstvo uvalilo na svého strážce pečeti."

"Je pravda, madame," odpověděl Richelieu vážným hlasem, "že jste Jeho Veličenstvu prokázala několik tuze špatných služeb, které by byly mohly jeho státu velice ublížit, kdyby Jeho Veličenstvo nebylo tak bdělé. Budte však ujištěna, že o vás zatím Veličenstvo nic nerozhodlo."

"To mě ovšem nijak neuklidňuje," řekla na to Chevreuska a našpulila rty způsobem, který se mi zdál půvabný.

A udělal jsem chybu, že jsem to na sobě dal znát, neb moje Kateřina si toho letného záblesku obdivu všimla, což nevěstilo nic dobrého pro naše noční potlachy za závěsy lože.

"Nicméně, Eminence," pokračovala Chevreuska, "indiskrétnost, již jste mi mohl vytýkat, může hrát na obě strany. A já jsem schopna odhalit vám informaci velké, nebezpečné závažnosti pro krále a království o Lotrinsku a mohu rovněž zasáhnout a potlačit to nebezpečí ještě v zárodku."

"Madame," odpověděl Richelieu postupuje se stejnou opatrností, jako by kráčel minovým polem, "nejdříve mezi námi budiž jasné, že když se vás uvolím vyslechnout, neuzavírám tím s vámi žádnou úmluvu a nebudu s to udělat něco ve váš prospěch. Jedině král smí rozhodnout o vašem osudu. Je však možné, že k vám král bude vskutku shovívavější, když to, čím jste mu uškodila, vyústí ve službu velké důležitosti."

"Eminence," řekla na to Chevreuska, "i když se mi vaše podmínky zdají poněkud tvrdé, nezbyvá mi než je přijmout. Nejdříve tedy moje zpráva. Vím z naprosto bezpečného pramene, že Karel IV. Lotrinský právě verbuje vojsko, které bude natolik silné, aby získalo zpět všechna města, která mu Ludvík vzal. Vy se usmíváte, Eminence, ale prosím, abyste mě vyslechl. Dostávám se k tomu hlavnímu. V případě, že by neuspěl, dostal závazný slib od rakouského císaře, že pošle na podporu jeho zbraní své jednotky do Lotrinska."

Zavládlo ticho, a přestože v Richelieuově tváři se nepohnul ani sval, poznal jsem v jeho rysech jakousi rozpačitost, jako by znal už před ní to tajemství, jež mu právě "odhalila", a nyní žasne, že ona je zná také, ačkoli je sledována od rána do noci, její pošta je otvírána, než je jí dodána, a sebemenší návštěva u ní je pozorována a identifikována.

"Opravdu se domníváte, madame," pronesl po chvíli, "že můžete Karla Lotrinského přesvědčit, aby ustoupil od svého válečného plánu?"

"Eminence," odpověděla s neuvěřitelnou nestoudností, "jsem nejenom přesvědčena, že přivedu vévodu k tomu, aby uznal svou chybu, ale domnívám se také, že to mohu udělat jediné já..."

Bylo v tomto kontextu záhodno hovořit o drzosti, nebo o nestoudnosti? Tu otázku jsem si položil hned vzápětí a na Richelieuově obličeji jsem viděl, že si ji klade rovněž, neb měl velký sklon vidět v každé ženě, a v této obzvlášť, nádobu nepravosti. Je pravda, že na očích, ústech a na hlase Chevreusky, jakož i na jistém rozvlnění jejího těla bylo patrné, že si je vědoma naprostého podmanění vévody lotrinského a že je jí navíc lhotejné, zná-li celý svět jeho pravou příčinu.

"Madame," řekl Richelieu, vždy stručný a rázný, jakmile byla nějaká věc uzavřena, "vyhovovalo by vám odjet hned zítra v doprovodu abbého Dorata, jehož úkolem nebude než dát jistou formu tomu, na čem se dohodnete s vévodou lotrinským? Pan abbé z Doratu se zítra ohlásí u vás v paláci s kočárem a silnou družinou. Všechny výlohy této cesty budou zajištěny králem."

Po svém návratu z Lotrinska mohla vévodkyně z Chevreuse prohlásit jako Julius César, když porazil pontského krále Farnaka u Zely: veni, vidi, vici.*

Přestože bojovala jinými zbraněmi, vyrazila Chevreuska do útoku a obratem vévodu lotrinského přesvědčila, aby svou armádu rozpustil. Prokázala tím francouzskému králi obrovskou službu, neboť neměla-li ona armáda cenu ani jediného maravedi,** naopak armáda císařských - pokud by jí přitáhla na pomoc a vtrhla do Lotrinska a do Francie - by byla pro francouzského krále těžkým oříškem.

Po Chevreusčině návratu do Francie se Richelieu domníval, že vévodkyně onou misí smyla své hříchy a byl by si přál, aby jí byly její minulé omyly odpuštěny. Avšak Ludvík na to nepohlížel tak shovívavě. Soudil o tom jako král a je také možné, že trochu žárlil na příliš velkou důvěrnost poutající královnu k této Kirké. Donutil Chevreusku k vyhnanství, leč k tomu nejpohodlnějšímu: na její vlastní půdě v kraji Touraine a na jejím vlastním zámku, kde směla přijímat, koho chtěla. Měla dokonce právo dojíždět do Tours k projednávání svých zájmů se svými obchodními zástupci. Po pravdě tam trávila dlouhé hodiny s obuvníkem, krejčím a klenotníkem. Podařilo se jí tak okouzlit osmdesátiletého tourského arcibiskupa, že jí pronajal jeden ze svých městských paláců. A několikrát jí půjčil velké sumy, které mu nikdy nevrátila. Jak vidíš, čtenáři, touha nezná věku...

Jistí lidé tvrdili, že měla v Tours milostný poměr i s mladšími. Jiní tomu nevěří. Mně samotnému začasť napadlo, že ač to byla velice urozená dáma, měla Chevreuska mnoho společného se Zocoliovou, a jelikož nevynáším žádné soudy o Zocoliové, nebuduje vynášet ani o vévodkyni. Přesto si dobře vzpomínám, že když jsem se jednou zeptal svého nevlastního bratra vévody z Chevreuse, proč tak rychle opustil manželské lože, bez mrknutí oka mi odpověděl: "Bylo tam příliš plno."

* * *

"Copak je, sličná čtenářko? Už ani slovíčko? Najednou jste zticha a tak klidná! Kampak se poděly vaše poznámky k věci?"

"Mám jich několik, pane, leč ta první je tak frivolní, že se ji neodvážuji vyjádřit."

"Madame, za frivolitou se může skrývat vážná otázka. No tak! Nikoho nešetřte! Povězte mi, o co jde!"

"Položila jsem si otázku, jestli po návštěvě Chevreusky u vás v Bourbonnské ulici bylo proti vám při rozmluvě za závěsy lože použito onoho prchavého obdivu, jež jste pocítil po jedné šarmantní grimase své návštěvnice."

"To je mi věru ryze ženská otázka!"

"Je to chyba?"

"Podle mě nikoli a dokážu to tím, že na ni odpovím. V takové situaci existují, drahá přítelkyně, pouze dvě možnosti: buď zapíráte, nebo se přiznáte, a obě jsou špatné."

"Takže vy jste mlčel?"

"Ale kdeže! Kdeže! Mlčení je urážlivé. Vylíčil jsem jí tu ztělesněnou ďáblíci v černých barvách a uzavřel jsem tím, že se muž může na zlomek vteřiny nechat okouzlit jejím nyvým našpulením rtů, leč jen tulpas by jim podlehl natrvalo."

"Obratná odpověď."

"Právě tak mi to řekla Kateřina: 'Ovšem, vzácný pane! Jste pohotový a jazykem vládnete vskutku výtečně!' A že ten ohýnek nebylo čím živit, brzy uhasí."

"Leč když tak se mnou mluvíte mezi čtyřma očima v největším utajení - nebyl jste opravdu v pokušení?"

"Ale kdeže! Kdeže! To mi vskutku ani na mysl nepřišlo. Podlehnutí koketování Chevreusky by znamenalo rozzlobit si krále, Richelieu a Kateřinu. A co by byl můj život bez nich - bez ní? Dobrý Bože! Co kdybychom se, madame, vrátili k našim ostatním ovečkám?"

"Zajímá mě jen jedna, ale ta stojí za to a zabírá hodně místa - je to Gaston."

"A co byste ráda věděla o Gastonovi?"

"Pokud se dobře pamatuji, dosáhl Gaston po pohromě u Castelnaudary jistého narovnání s bratrem v Béziers, přesto však desátého listopadu 1632 opustil počtvrté půdu Francie a odebral se do Bruselu. O tomto odchodu a jeho příčinách jste nic nevyprávěl, ačkoliv o dobytí města Nancy, k němuž došlo rok po Gastonově útěku z Francie, jste mluvil velmi podrobně."

"To je, madame, evidentní lapsus. Obdivuji, sličná čtenářko, vaši pozornost i váš postřeh. Já opravdu žasnu."

"Jde-li o lapsus, můžeme ho napravit."

"Ani netušíte, drahá přítelkyně, jak je mi milé to 'můžeme'. Svědčí o tom, že moje Paměti patří právě tak mým čtenářům, jako jejich autorovi. Pusťme se tedy neprodleně do práce. Ten nový útek jde vysvětlit dvěma způsoby. Po cestě do Bruselu píše Gaston staršímu bratrovi, že opouští Francii, protože král nedodržel slib, který mu dal, že omilostní Montmorencyho: dětinská lež, již král bryskně odmítne: 'Ani vám, ani nikomu jinému jsem podobný slib nedal,' napíše mu v odpověď."

"Je-li to lživá výmluva, co je pravým důvodem toho nového útěku z Francie?"

"Gaston dostal strach."

"Strach! Proč?"

"Ze dvou důvodů. Primo ho vyděsila poprava Montmorencyho, ač to byl jen účastník rebelie, kterou on sám vyvolal a podněcoval. Když mohl bratr odsoudit k smrti tak urozeného šlechtice, proč by nemohl uvěznit mladšího bratra na

nějakém zámku, jako to udělal s královnou matkou? Secundo - bez porady s bratrem se tajně oženil se sestrou vévody lotrinského. A je mu povědomo, že volba manželky - sestry zapřísáhlého nepřítele království - bez králova souhlasu a s tajným obřadem jsou stejně odsouzeníhodné a že dříve nebo později - neb má všude čmuchaly - se to král musí dovědět. A jak potom Jeho Veličenstvo s Gastonem naloží?"

"Proč tedy utíká do Bruselu, místo aby vyhledal své přátele v Lotrinsku?"

"Gaston je velký ztřeštěnec a větroplach, leč důvtip mu nechybí. Ví, že bratr nemůže nepotrestat Karla Lotrinského za urážku, kterou mu způsobil tím, že proti němu vyslal vojsko a že jeho velení svěřil Ludvíkovu marnotratnému bratrovi. A bude-li Lotrinsko napadeno a - jak se dá předpokládat - poraženo, bude Gaston považován za zrádce. Navíc tehdy v Bruselu vládla nad Nizozemskem infantka Klára Isabela Evženie, vnučka Jindřicha II. Francouzského a dcera španělského Filipa II. Proto jí Španělé říkali s jistým pohrdáním media francesa, napůl Francouzka. A tato vysoce urozená dáma byla takové dobroty, že ji milovalo dokonce i obyvatelstvo okupovaného Nizozemí. Jelikož byla tak oblíbená, jmenovala ji madridská vláda po smrti jejího manžela guvernérem dobyté provincie."

Když mě Ludvík vyslal do Bruselu, abych Gastona přemluvil k návratu do Francie, měl jsem to štěstí vidat často infantku Kláru Isabelu Evženii (jak rád slyším ten jemný zvuk oněch křestních jmen!). Infantka na něj také působila ve stejném smyslu, ne že by ho neměla ráda, právě naopak. Byla do něj zblázněná z toho důvodu, že jí svou veselostí, vtipnými výroky a svou hravostí připomínal přívětivý dvůr rodu Valois, kde prožila šťastné dětství. Je pravda, že Gaston před ní skrýval své výstřelky. Nestrpěla by je, tak byla zbožná. Když jsem se s ní potkal, měla infantka šestašedesát let. Zprvu jsem nevěděl, co si o ní myslet, neb byla v šatu klarisek svatého Františka, třebaže nebyla členkou řádu. Čtenář ví (promiňte, spanilá čtenářko, že se obracím i na něj, nechtěl bych, aby se domníval, že ho opomím), že dělám zásadní rozdíl mezi člověkem zbožným a devótním. Mám ke zbožným lidem úctu, když podle posvátných předpisů také opravdu žijí - jako Schomberg nebo jako Ludvík (třebaže Ludvík by mohl postoupit o pár krůčků blíže ke shovívavosti) -, ale devótní lidi, jako byl Marillac a Bérulle, nenávidím jako mor. To jsou držitelé moci, kteří sní jen o tom, aby své vlády využili k vyhubení protestantů ohněm a mečem. To není moje evangelium...

Když jsem tedy v Bruselu, kam jsem byl vyslán s úkolem, o němž jsem se již zmínil, Kláru Isabelu Evženii viděl poprvé, bylo jí šedesát šest let a stačilo mi jen pár slov a pohledů, abych v ní objevil nejskvělejší starou dámu pod sluncem. Čas - neúprosný čas -, který rozrývá, hloubí a deformuje nejkrásnější tváře, dotkl se jí jen lehounkým křídlem a dal jí zestárnout, aniž zošklivěla. V jejím obličejí se zračila taková a tak veliká něha, že ani čerstvě rozvité dívčí poupátko se jí nevyrovnalo. Zatímco na starých obličejích zanechaly obvykle životní strasti stopy po smutku a trpkosti, ten její byl hladký a vyrovnaný a její zlatohnědé oči vyzařovaly jen mírnost a něhu vůči lidem, kteří žili kolem ní.

Skutečnost, že nosila šat klarisek, jí nebránil mít vlasy upravené do pečlivě stočených kudrlinek, obličej nenápadně nalíčený, obočí a řasy zdůrazněné lehkou linkou a od hlavy po paty zářit úzkostlivou čistotou. Mluvila hlubokým, něžným, melodickým hlasem: u ženy to bylo úplné kouzlo.

Zdálo se mi evidentní, že zde Gaston našel novou matku, neskonale láskyplnější, než byla ta jeho. Nerad bych, aby tu docházelo k mylné představě. Skutečnost, že mu matka dávala přednost před starším bratrem - především proto, že s Gastonem, jenž nebyl králem, nebojovala o moc -, neznamenal, že ho milovala víc, než bylo její tvrdé srdce schopno a než dovolovala její hašteřivá povaha, neustálá nevrlost a stupidní zatvrzelost.

Kdo by si byl pomyslel, že infantčina zbožnost jí jednou přivodí smrt? V listopadu 1633, přestože kašlala a nebylo jí dobře, chtěla se za každou cenu a přes lékařovo vyjádření zúčastnit jakéhosi procesí. Nachladila se a druhého prosince 1633 zemřela.

Obyvatelé byli z té ztráty zoufalí, neb dobře tušili, že Španěl, který nastoupí po ní, jim nebude nakloněn tak jako media francesa. Víc než ostatní ji však oplakával Gaston. Infantčina něha způsobila, že k ní nakonec cítil synovskou lásku, takže v ní ztratil mnohem láskyplnější matku, než byla ta jeho. Když do Bruselu přijel nový guvernéř Nizozemska marqués de Aytona, stačilo Gastonovi, aby ho viděl, a cítil se hned blíže peklu než ráji.

Markýz z Aytony patřil k oněm upjatým, hrubým a neskonale povýšeným hidalgům, domnívajícím se, že když se Bůh uvolil věnovat americké zlato Španělsku, učinil tak proto, aby s pomocí rakouských Habsburků založilo v Evropě univerzální království, jež mu umožní opanovat Nizozemsko, Itálii, Francii, Anglii a německá luteránská knížata, a tak bude moci konečně všude v těchto zemích vyhubit protestantské kacířství. Nicméně, byť jen po straně, nebyly z tohoto bohubilého záměru vyloučeny divoké rozkoše spojené s dobýváním a okupací.

Zároveň s jmenováním guvernéřem Nizozemska dostal pan markýz v Madridu jen jeden pokyn týkající se Gastona: zdržet ho v Bruselu co nejdéle. Zbytek byl na jeho libovůli a v ní neprojevil markýz dost obratnosti, byť příliš povýšený, než aby mu zbylo na takt: už s Gastonem nestoloval, a když se procházel po Bruselu, musel jít Gaston krok za ním. Tu Gaston pochopil, že už zde není hostem, leč rukojmím, a pojal úmysl tajně Nizozemsko opustit, aniž markýze požádá o souhlas, který nebyl jistý.

Přestože důvtipu měl na rozdávání, dopustil se Gaston chyby - řekl o svých plánech útěku královně matce. Ta se okamžitě nadmula jako rozčepýřený krocán, zrudla a rozcuchaná, zpocená, s obnaženými řadry začala řvát, jako by ji na nože bral, v oné podivné franko-italské hatmatilce, již se nikdy nezbavila. Po pravdě řečeno mi některé nadávky připadají v italštině šťavnatější než jejich francouzské protějšky. Například chcete-li někomu říci, že je zlý, slovo "brutto" se mi líbí mnohem víc než "méchant", zvláště když se ta dvě "t" pořádně vyrazí. Naopak "š" ve francouzském "méchant" zní až mile a je jakoby šeptem pronesené. Když se jím častují francouzští milenci, je to spíš pohlazení než nadávka.

Než vraťme se k naší záležitosti, k našim ovečkám, o nichž mi pověděl ne Gaston, nýbrž jeho rádce pan z Puylaurens; byl při tom řevu podobně jako otec Chanteloupe, oblíbenec královny matky, přičemž každý z těch pánů zastával názor královské osoby, již sloužil, takže během onoho dialogu - pokud šlo opravdu o dialog - mezi matkou a synem si vyměňovali ne právě přívětivé pohledy, neb každý z nich stál na straně svého pána či paní.

Výtky hněvem nanejvýš rozparádné královny matky byly takorčka nevyčerpatelné, uvedu zde jen nepatrnou ukázkou. "A ty bys chtěl, miserable, jít zpátky do Francie bez své matky! Tu, figlio mio! Dokud budu živá, nedovolím ti to! Che incredibile impuden-za! Come puoi comportarti così! Ingrato! Miserabile! Brutto!"*

"Madame," řekl na to Gaston, "nepřišel jsem k vám, abych si z vašich úst vyslechl ošklivá slova, a tím méně abych požádal o dovození vrátit se do Francie. Chápu váš smutek, že se vracím sám do království, kde vládne váš nejstarší syn. Než odešla jste odtud z vlastní vůle, tak jako já. A mohla byste tam být stejně jako já znovu přijata, pouze kdybyste přistoupila na Richelieuovy podmínky: odevzdat královské justici jednak Matouše z Morgues, který psal vašim jménem ty nepřijemné pamflety proti králi, jednak svého rádce otce Chanteloupa."

"Kterýžto vám poskytuje tak špatné rady!" řekl Puylaurens a vrhl na Chanteloupa pohrdavý pohled.

Poznámka to nevhodná, kteráž ho týž večer málem stála život. Když za setmění Puylaurens, obklopený šlechtici, stoupal po schodech vedoucích k pánovým komnatám, byla na něj vystřelena salva z mušket, která ho jen škrábla, leč zranila dva z jeho pobočníků. O strůjci atentátu bylo pramálo pochyb a ještě méně šancí bylo, že bude usvědčen.

K výstřelům došlo třetího května 1634 a následujícího dne si pan markýz z Aytony, pánovitější než kdy předtím, povolal Gastona a vymáhal na něm, aby podepsal dohodu, v níž se zaváže, že se příštích pět let nesmí s francouzským králem. I zde nebyl pan markýz tuze důvtipný: prozradil tím Gastonovi, že královna matka, jediná osoba, již se svěřil, Španělovi jeho úmysl uprchnout odhalila.

Pokud šlo o mne, přijel jsem do Bruselu čtvrtého května a měl jsem pro Gastona dva dopisy, oba psané králem, leč obsahem rozdílné. První, drsný a úsečný, který jsem měl při sobě, Gastonovi oznamoval, že se do Francie nemůže vrátit, poněvadž jeho požadavky jsou nepřijatelné. Druhý, jež měl pod košilí Mikuláš, byl pas pro Gastona s královou pečeti, povolující Gastonovi návrat do Francie kteroukoli cestou nebo přes kterékoli město, jež si zvolí. Jak jsem očekával, hned první noc, kterou jsem strávil v Bruselu ve velice čistém hostinci, byly znenadání moje věci prohledány a králův dopis zmizel, leč zavazadel Mikulášových, jak jsem rovněž očekával, se nikdo nedotkl. Takže příštího dne jsem Gastonovi mohl mezi čtyřma očima předat královský pas. Jakmile ho otevřel a podíval se do něho, byl nesmírně šťastný, a jelikož jednal jako vždy spontánně, skočil mi kolem krku, stiskl mě vřele v náručí a po tvářích mu přitom tekly slzy jako hrachy. A jako by ve mně náhle našel důvěrného, stálého přítele, vyprávěl mi všechno, co se stalo po smrti Kláry Isabely Evženie až po hádku s vlastní matkou, atentát, jehož jejíž obětí se málem stal Puylaurens, a dohodu, již byl donucen podepsat, i skutečnost, že Španěl byl velmi pravděpodobně o jeho plánech na útěk zpraven královnou matkou. To pro něj bylo nejbolestnější a jal se mi donekonečna na matku stěžovat; nakonec energicky zakončil tím, že počínaje tímto dnem až do konce jejího života se už s tou zrádkyní nesetká.

V zápalu chvíle se ke mně Gaston obrátil a zeptal se na můj názor.

"Výsosti," odpověděl jsem, "máte zde v panu Puylaurens věrného a moudrého rádce, zdá se mi, že nejdříve byste se měl otázat na názor jeho."

"Ale kdeže! Kdeže!" zvolal vzrušeně Puylaurens. "Logika i přednostní právo vyžadují, monseigneur, abyste se vy vyjádřil jako první."

"Také si to myslím," dodal Gaston.

"Žádá-li si Vaše Výsost slyšet můj názor, řeknu jej, pokud mi Vaše Výsost dovolí mluvit zcela upřímně."

"Mluvte, mluvte, pane z Orbieu," řekl Gaston.

"Výsosti, zdá se mi, že toto není vhodná chvíle k rozchodu s královnou matkou. Je pravda, že v současnosti vám nemůže nijak prospět, leč může vám naopak velice uškodit. Například nasadit na vaše služebníky špiony a odhalit tak den, hodinu a cestovní plán vašeho útěku. Což by ve svém hněvu mohla prozradit markýzi z Aytony. Ba mohla by vymyslet ještě něco horšího: druhé napadení některého z vašich nejvěrnějších služebníků."

Pokradmu jsem pohlédl na Puylaurense a zjistil jsem, že můj předpoklad, jakž jsem s tím počítal, už ho staví na mou stranu.

"Leč co královně matce řeknu?" přemýšlel Gaston.

"V první řadě řeknete, že ve vaší hádce jste vše zavinił vy a jen vy."

"Hrome!" pronesl Gaston se zaťatými zuby.

"Nu co! Není to, Výsosti, než jedna z těch lžiček medu, jež váš vznešený otec doporučoval k úspěšnému pokusu o captatio benevolentiae?"

Nevím, co na Gastona udělalo větší dojem, zda latinský citát, nebo autorita jeho otce, hned vzápětí však spolkl svůj hněv a s povzdechem prohlásil:

"Sioraku, pokračujte, prosím."

"Potom královně matce sdělíte (ona už o tom bude vědět), že jste se markýzi z Aytony zavázal písemně, že v Bruselu zůstanete ještě pět let a že vám vaše čest šlechtice přikazuje zůstat tomu podpisu věrný."

Milý čtenáři, v duchu jsem se velice bavil tím, že doporučuji Gastonovi říci právě tohle, neboť on za celý svůj život nedodržel jediné své slovo nebo podpis. On však proti té komedii neměl sebemenší námitku, neb si své nestálosti nebyl vědom...

"Zkrátka už neprcháte, zůstáváte v Bruselu, šťastný, že můžete dělat společnost své matce v tísni."

"U sta hromů, bratráčku," zvolal Gaston nadšeně. "To je skvělý plán! Na mou věru, vy jste úplný ďábel! Co říkáte, Puylaurense?"

"Že je to vynikající plán, Výsosti, a musíte s ním hned začít."

Puylaurens se na mě usmál a já mu to oplatil, protože jsem cítil, jak netrpělivě se těší na návrat do Paříže, kde má dostat vévodství a titul paira, což mu Richelieu slíbil, když se mu podaří přivést zpět do Francie mladšího králova bratra.

* * *

Poučen předchozí nerozvážností a jejími nepříznivými následky choval Gaston svůj plán útěku u velké tajnosti a sdělil mi ho jen proto, že jsem měl hrát roli, kterou ještě vysvětlím.

Večer sedmého října oznámil Gaston markýzi z Aytony, že si chce příštího dne vyjet se svými šlechtici na lov do lesa oplývajícího zvěří a nacházejícího se jižně od Bruselu. Potom, až se setmí, vyslechne si nešpory v blízkém františkánském klášteře, a bude-li to možné, požádá mnichy o byt a stravu. Markýz neměl námitek proti lovu, který bude mít tak zbožné zakončení, a osmého října za svítání vyrazil Gaston se svou družinou do řečeného lesa, kterýmž projel, aniž se zastavil, protože jeho cílem byla nejbližší francouzská pevnost La Capelle, vzdálená od Bruselu pětadvacet mil.*

Gaston si vypočetl, že na tak dalekou cestu bude potřebovat osmnáct hodin neustálého cvalu, bez zastávky na občerstvení: to znamenalo, že někteří jezdcí při té rychlosti a vzdálenosti pod sebou mohou strhat koně. Jelikož jsem měl odjet o den dříve, požádal mě, zda bych se laskavě nezastavil cestou v Monsu a najal tam nebo koupil tučet dobrých koní, aby nahradili ty schvácené.

"Na slovíčko, pane, prosím."

"To jste vy, spanilá čtenářko, kterážto neváháte přerušit tuto dramatickou epizodu?"

"Jsem to bohužel já, pane, rdím se za to. A nutno uznat, že jsem dosti troufalá."

"Drahá přítelkyně, taková věta není u dámy omluvou, ale koketerií."

"Nebo, jak byste řekl vy, je to captatio benevolentiae."

"Madame, moc vás prosím, jen žádné láskování! Položte tu svou otázku."

"Gaston uprchne. Mám z toho radost. Leč co se stane s jeho manželkou Markétou Lotrinskou?"

"To je typická ženská otázka!"

"Jsem žena, pane, moje otázky jsou tedy nutně ženské. Mám snad změnit pohlaví, abych vás mohla číst?"

"To by bylo škoda."

"Není-liž to právě ono láskování, které jste před okamžikem odsoudil?"

"Milost, drahá přítelkyně! Milost! Ponechám vám výsadu posledního slova. Pokud jde o Markétu, ta byla tak křehká, že by samozřejmě nesnesla onu pekelnou jízdu z Bruselu do La Capelle. Gaston z toho sice byl zoufalý, leč musel ji nechat v laskavé péči královny matky."

"Na mou věru! V laskavé péči královny matky! To je mi chudinky líto!"

"Ale kdeže! Kdeže! Nemusíte ji litovat! Markéta byla tak obdivuhodně jemná a něžná, že si tu tygřici ochočila a ta k ní ve své osamocenosti pojala takovou lásku, že jí Markétu museli takofka vyrvat z náruče, když ji v daném momentě měli vrátit jejímu choti. Tím však jejich trápení ještě nebylo u konce. Svým sňatkem bez souhlasu krále porušil Gaston staletý obyčej, vytvářeje tak precedens, jež nemohl strpět ani král, ani Richelieu. Zahájili tedy zdoluhavé jednání, aby dosáhli zrušení svazku; získali sice svolení francouzského duchovenstva, avšak papež, Gastonova poslední naděje, projevil velkou zdrženlivost. Než to je tuze dlouhá historie, kterou teď nemohu vypovědět, neb se právě nacházím v Monsu se svou eskortou Švejců a s koňmi, které jsem zakoupil a kteří taktak vystačí pro Gastonovy šlechtice, kteří své koně strhali."

Je mi jasné, že mnohý čtenář shledal nucení ubohých zvířat do tak vražedného trysku barbarským. Nebylo však zbylí, měla-li Gastonova družina uniknout španělským kavalieristům, kteří uprchlíky pronásledovali a byli by je beze studu a ostychu zahubili, kdyby je stačili dostihnout.

V Monsu jsem nechal kočár za sebou a osedlal Acelu, následován Mikulášem a svými Švejcary. Slunce se již sklánělo k západu, což v nás budilo obavy, že zbytek cesty za tmy a po špatné cestě bude svízelný. Leč přesně ve chvíli, kdy slunce zmizelo, objevila se velká, kulatá a nadmíru jasná luna, jako by právě usedala na obzor. Byl to nade vší pochybu dar nebes, protože za celý svůj život jsem nespátřil mšíc takové velikosti. Je pravda, že jak luna na obloze stoupala, ponenáhlu ty velké rozměry ztrácela, leč tu obrovskou světelnost si zachovala, tak mimořádně silnou, že byste si v její záři mohli číst.

Konečně se objevily vysoké zdi s cimbuřím La Capelle a její vížky a podsebití, ovšem sotvaže jsme dorazili, vyhlásily trubky uvnitř pevnosti poplach, světla a lidé se míhali všemi směry a brzy se na cimbuří ukázalo nevím kolik mušket mířících hlavěmi na nás; zároveň někdo zařval silným hlasem:

"Kdo tam?"

"Monsieur," odpověděl Gaston, "jsem Monsieur, králův bratr."

"Vy žertujete!" řekl silný hlas. "Nejste nikdo takový! A co je ještě horší, máte španělský přízvuk." (Tomu se Gastonova družina zasmála.)

"A navíc se mi odvažujete posmívat! Zmizte odtud, ničemové, a to okamžitě, nebo vám moje muškety nadělají ze střev krajky!"

"Výsosti," otázal jsem se Gastona, "mohu si s guvernérem promluvit?"

"Udělejte to, prosím!"

Postoupil jsem o krok a řekl jsem:

"Barone Becqu, smím s vámi mluvit?"

"To je něco jiného! Jak to, že znáš mé jméno, ty hrdlořezi?"

"Jsem přítel pana z Vardes, vašeho předchůdce, jemuž jsem prokázal velkou službu tím, že jsem jeho syna vytáhl z tuze nemilé šlamastyky, do níž se dostal."

"Z jaké šlamastyky?" zeptal se baron silným hlasem, leč zdálo se mi, že s menší nevraživostí.

"Pan z Vardes, který se zdržoval na svém panství v Normandii, svěřil velení La Capelle svému synovi, jenž - hlupák - slíbil hraběti Moretovi, že otevře brány pevnosti královně matce, až uprchne z Compi?gne. Čemuž jsem mohl bohudíky

spolu s panem z Vardes zabránit."

"Pane," řekl nyní baron takřka zdvořilým tónem, "smím znát vaše jméno?"

"Jsem, pane barone, vévoda z Orbiu, francouzský pair, a šlechtic, který s vámi mluvil jako první, je skutečně Monsieur, králův bratr, vévoda z Orleansu a hrabě z Blois. Je nositelem pasu s královým podpisem a pečeti, kterým se mu povoluje návrat do Francie. Pakliže si to budete přát, mohu vstoupit sám po padacím mostě a pas vám ukázat."

"Učiňte tak!" prohlásil baron Becq, "ale necht' se nikdo jiný neodváží postoupit byt' o jediný krok, nebo to do něj lítost nelítost napálím."

Slova to byla sice ještě poněkud hrozivá, ale jemné ucho v tom zaslechlo méně hrubosti, než v sobě měl úmysl "nadělat nám ze střev krajky".

Škvíra v bráně byla tak uzounká, že mít břicho, byl bych se tudy neprotáhl, a jakmile jsem se dostal dovnitř, podal jsem baronu Becqovi pas, jež mi Gaston předal. Baron si ho dosti dlouze prohlížel, což pro mě bylo důkazem, že čtení nepatří k jeho silným stránkám. Na toto "sezame" však se brány konečně otevřely dokořán, baron poklekl najedno koleno před Gastonem a ten ho ihned zvedl řka:

"Barone, konal jste jen svou povinnost. To je naprosto v pořádku a bude to ještě lepší, dáte-li nám najíst a napít."

Nejedl jsem celých osmnáct hodin, co trvala naše dlouhá cesta, a nyní umírám hlady."

* * *

Příštího dne jsem se probudil s katarem a slabou horečkou, takže když za mnou přišel Mikuláš, přikázal jsem mu, aby baronu Becqovi sdělil, jak to se mnou vypadá. Ten za mnou ze strachu, že mám přinejmenším mor, vůbec nepřišel, ale poslal mi lékaře z La Capelle jménem Marcellin. A tento Marcellin, kapesník na nose, se ke mně nepřiblížil na víc než na půl sáhu, požádal mě, abych se svlékl, což jsem učinil, a řekl mi:

"Uklidněte se, ctihodný doktore lékařství, nemám ani dýměje, ani zduřené uzliny, ani purpurové skvrny."

"Ale jak to, monseigneur," divil se lékař, "že znáte tak dobře příznaky moru?"

"Můj otec, markýz ze Sioraku, vystudoval lékařství v Montpellieru a já se od něho lecčemu přiučil."

"A jakou diagnózu," řekl doktor Marcellin s úsměvem, "byste vyslovil ve vašem případě?"

"Katar se slabou horečkou." *

"A co léčba?"

"Ani pouštění žilou, ani purgativum! Klid na lůžku a malou dávku chininu."

"Chinin, monseigneur, bohužel nemám. Leč ve Vervinsu mají řádový dům jezuitů. Dostávají ho, již připravený, ze svých amerických řádových domů, ale naneštěstí jej prodávají za cenu, při níž se zachvějete."

"Pošlu tedy okamžitě svého podkoního do Vervinsu s měšcem."

"Necht' je ten měšec pořádně zakulacený, monseigneur, jinak nic nedostanete."

Dal jsem ctihodnému doktoru lékařství Marcellinovi tři dukáty za své vyšetření, za svou diagnózu a za svůj předpis.

Pak jsem povolal Mikuláše a svěřil mu baňatý měšec, aby běžel k jezuitům do Vervinsu a koupil mi chinin.

"Vezmi si s sebou naše Švejcary, Mikuláši," doporučil jsem mu.

"A pročpak, monseigneur?"

"Abys na jezuitu přitlačil, kdyby ti dělali těžkosti."

Baron z Becqu, který se od doktora Marcellina dověděl, že se nevydává žádnému nebezpečí, když mě navštíví, za mnou přišel hned po Mikulášově odchodu, aby se vyptal, co potřebuji.

"Steré díky, barone," řekl jsem. "Mohl byste svému kuchaři vyřídít, že bych si k obědu přál jemnou bramborovu kaši a dvě sázená vejce?"

"Co to slyším?" divil se baron, trochu zmaten. "Žádnou dietu?"

"Proč bych se měl postit?" řekl jsem. "Nemám bolesti ani v žaludku, ani ve střevech."

Vtom bylo zaklepáno na dveře a vstoupil Gaston, následovaný Puylauresem.

"Bratránku," řekl Gaston, "chtěl jsem se s vámi rozloučit, než se vydám na cestu, neb král mě očekává a já se už nemohu déle zdržet, aniž bych ho urazil. (Vždyť kolikrát ho během oněch čtyř let dobrovolného exilu urazil? pomyslel jsem si.) Nicméně," pokračoval Gaston, neopomenu Jeho Veličenstvu sdělit, jak moc jste mi pomohl svými rozvážnými radami ve chvíli, kdy se hlavní překážkou mého útěku stala má vlastní matka... Ke shledání s mým bratrem má dojít v Saint-Germain, takže jakmile se zotavíte, byl bych rád, kdybyste se tam k nám připojil."

Prášek našich drahých jezuitů - a draží vskutku byli - udělal divy a po dvou dnech jsem se cítil natolik v pořádku, že jsem dal příkaz k osedlání koní, aspoň svým Švejcarům, neb sám jsem byl po tom úprku z Bruselu do La Capelle tak rozlámaný a zmlácený, že jsem dal přednost cestování v kočáře. Nedovolil jsem příliš vyčerpávat koně, takže jsem sice jel tak rychle, jak to šlo, zastavuje se pozdě večer a pokračuje v cestě brzy ráno. Přes všechnu snahu jsem do Saint-Germain dorazil teprve dvacátého druhého října 1634, to znamená den po setkání obou bratrů.

Nicméně jsem byl velmi vřele přivítán jak králem, tak Richelieuem, a to na veřejnosti i mezi čtyřma očima.

"Gastonova zlost na matku," řekl mi Ludvík, "po vražděném útoku na Puylaurense mohla všechno pokazit. Naštěstí jste tam byl vy a obratně jste vše uklidnil. Nevím, jak bych vám poděkoval. Myslel jsem na titul maršála."

"Ale Sire, já neumím válčit," pospíšil jsem si s odpovědí.

"Nebo na to jmenovat vás guvernérem některé provincie."

"Sire, to by pro mě byl ten nejhorší trest. Byl bych na hony daleko od Vašeho Veličenstva."

"Nebo velvyslancem v Londýně."

"Ale kdeže, kdeže, Sire! To všechno mi nic neříká, jsem šťasten, že vám budu s to sloužit jako dosud: tu a tam drobnými misemi někde v Evropě."

"Bratránku," řekl král, "záchrana Gastonova postavení v Bruselu nebyla žádná drobná mise. Prokázal jste tím státu nesmírnou službu."

Rozhovor mezi čtyřma očima s Richelieuem byl stejně lichotivý a možná i povzbudivější, protože kardinál vévoda nikdy nezapomínal na detaily.

"Bratránku," řekl, "nezapomeňte mi podat účet za všechna vydání, která jste při této misi měl, včetně," dodal s úsměvem, "za chininový prášek víte od koho."

On věděl vždycky všechno o všem: přesvědčoval jsem se o tom při každé příležitosti. Po onom pousmání pokračoval vážným tónem:

"Nakonec nám Gaston svým exilem spíše prospěl, než uškodil: díky Castelnaudary jsme mohli zasadit obrovskou ránu našim velkým feudálům - za Ludvíkova života se už o nic nepokusí. A opět díky Gastonovi a jeho výstřelkům jsme byli s to získat Lotrinsko a toto vítězství tuze posílilo naši východní hranici ve chvíli, kdy se válka s císařskými zdá na spadnutí. Zkrátka řeknu vám, že Gaston nám prokázal dobrou službu, když odešel, a stejně dobrou službu, když se k nám vrátil. Jeho návrat domů je pro Španěly velkou prohrou, neb tím přicházejí v připravované válce o zástavu z nejcennějších. V nebezpečných chvílích, jež nás čekají, nám krom toho Gastonův návrat prokázal obrovské služby tím, že sjednotil královskou rodinu, a dodal tím tudíž opět víc důvěry lidu. Jediným temným bodem zůstávají Gastonovi nebezpeční rádci. S pomocí boží však ten problém vyřešíme, i když zatím nevím kdy a jak. Budoucnost nám to ukáže."